

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**ESKİ UYGURCA ABHİDHARMAKOSA-BHASYA-TİKA-
TATTVARTHA'NIN DİL İNCELEMESİ**

**ZEYNEP PINAR CAN
16707004**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MEHMET ÖLMEZ**

2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ESKİ UYGURCA ABHİDHARMAKOSA-BHASYA-TİKA-
TATTVARTHA'NIN DİL İNCELEMESİ

ZEYNEP PINAR CAN
16707004
ORCID NO: 0000-0001-7961-9591

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MEHMET ÖLMEZ

MART 2025

Zeynep Pınar CAN tarafından hazırlanan “Eski Uygurca Abhidharmakosa-bhasya-tika-tattvartha’nın Dil İncelemesi” başlıklı çalışma, **18/03/2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Programında **DOKTORA** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Prof. Dr. Mehmet Ölmez

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın

.....

Prof. Dr. Murat Elmalı

.....

Doç. Dr. Aziz Merhan

.....

Dr. Öğr. Üyesi Fikret Yıldırım

.....

ÖZET

ESKİ UYGURCA ABHİDHARMAKOSA-BHASYA-TİKA-TATTVARTHA’NIN DİL İNCELEMESİ

Eski Uygurca Budist külliyatının en hacimli eserlerinden biri olan *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārtha* (Çince 阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shiyishu*, Taishō 1561) eserinin dil ve metin incelemesi doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Sthiramati (Çince 安慧 *Anhui*) tarafından altıncı yüzyılda kaleme alınmış bu eser, Sanskritten Çinceye, Çince den de Eski Uygurcaya çevrilmiştir. *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārtha*’nın şimdiye kadar tespit edilen Eski Uygurca nüshaları İngiltere’de ve Çin’in Pekin, Gansu, Dunhuang bölgelerindeki çeşitli kurumlarda muhafaza edilmektedir. Bu çalışmada ele alınan nüsha, arkeolog Aurel Stein tarafından Dunhuang Mogao mağaralarında bulunarak İngiltere’ye getirilmiş ve British Library’de Or. 8212/75A numarasına kayıtlı Eski Uygurca el yazmasıdır.

Çalışmanın Giriş bölümünde şimdiye dek tespit edilebilmiş tüm Eski Uygur abhidharma metinlerinin tanıtımı ile birlikte başta doktora tezinin konusu olan *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārtha* ile birlikte bu eserin temel aldığı *Abhidharmakośa-bhāṣya* eseri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Giriş bölümünde Eski Uygurca abhidharma metinleri üzerine yapılan çalışmalara da yer verilmiştir. Bu bölümün ardından gelen Metin bölümünde Eski Uygurca *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārtha*’nın 1-1551. (1a-52a) satırlarının içinde yer alan metin ele alınmıştır. Metnin Türkiye Türkçesine aktarımı ve metin ile ilgili açıklamalar bu bölümden sonra gelen bölümlerde yer almaktadır. Eski Uygurca metnin içinde yer alan Çince bölümler, metnin içinde bulunan birtakım eklemeler ve düzenlemeler ve metinde yer verilen alıntılar da çalışmada ayrı bölümlerde incelenmiştir. Doktora çalışması metnin söz dizini, kaynakça ve ekler bölümü ile son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygurca, Abhidharma, Budizm, el yazması, metin incelemesi.

ABSTRACT

LINGUISTIC ANALYSIS OF THE OLD UYGHUR VERSION OF ABHIDHARMAKOSA-BHĀṢYA-TĪKĀ-TATTVĀRTHA

The focus of this doctoral dissertation is the linguistic and textual analysis of the *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīkā-tattvārtha* (Chinese: 阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shiyishu*, Taishō 1561), one of the most voluminous works in the Old Uyghur Buddhist corpus. This work, authored by Sthiramati (Chinese: 安慧 Anhui) in the sixth century, was translated from Sanskrit into Chinese and subsequently from Chinese into Old Uyghur. The Old Uyghur manuscripts of the *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīkā-tattvārtha* identified thus far are preserved in various institutions in England and the Chinese regions of Beijing, Gansu, and Dunhuang. The manuscript examined in this study was discovered by archaeologist Aurel Stein in the Mogao Caves of Dunhuang, transported to England, and registered as an Old Uyghur manuscript under the catalog number Or. 8212/75A in the British Library.

In the Introduction section of this study, an overview of all the Old Uyghur Abhidharma texts known to date is provided, along with detailed information on both the *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīkā-tattvārtha*, which is the focus of this doctoral dissertation, and the *Abhidharmakośa-bhāṣya*, the foundational work upon which it is based. The Introduction also includes a review of previous studies conducted on Old Uyghur Abhidharma texts. The subsequent Text section examines lines 1–1551 (1a–52a) of the Old Uyghur *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīkā-tattvārtha*. The translation of the text into Modern Turkish and related explanations are presented in the following sections. Additionally, the Chinese excerpts within the Old Uyghur text, as well as certain interpolations, textual adjustments, and quotations found in the manuscript, are analyzed in separate sections of the study.

The doctoral dissertation concludes with sections on the text's glossary, references, and appendices.

Keywords: Old Uyghur, Abhidharma, Buddhism, manuscript, textual analysis.

ÖN SÖZ

Bu doktora çalışmasının konusu, 20. yüzyılın başında İngiliz arkeolog Aurel Stein tarafından Çin'in kuzeybatısında bulunan Gansu eyaletindeki Dunhuang bölgesinde yer alan Mogao Mağaralarında bulunmuş Eski Uyğurca bir Abhidharma metnidir. 13. yüzyıl sonrasına ait olan bu el yazması, 6. yüzyılda Sthiramati tarafından yazılmış *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* başlıklı eserin Eski Uyğurca çevirisini içermektedir. Eser Uyğurcaya Çince'den çevrilmiştir (Çin. 阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shiyishu*, Taishō 1561) ve günümüzde İngiltere'nin başkenti Londra'da bulunan Britanya Kütüphanesi'nde (British Library) muhafaza edilmektedir. Çalışmada Eski Uyğurca metnin 1–1551 satırları (1a–52a yaprakları) arasındaki bölümün yazı çevirimi, Türkiye Türkçesine çevirisi, metin ile ilgili birtakım açıklamalar ve sözlük bölümüne yer verilmiştir.

Japoncada Abhidharmakośa için kullanılan bir ifade vardır: 唯識三年、俱舍八年 [*Yuishiki san-nen, kusha hachi-nen*] “*Vijñaptimātra* üç yıl, *Kośa* sekiz yıl.” Funahashi Naoya'nın da belirttiği üzere, bu ifadeden anlaşılan Abhidharmakośa araştırmacıları tarafından, her ikisi de Vasubandhu'ya ait olan eserlerden *Triṃśikā-vijñaptimātratā*'nın temel aldığı *Vijñaptimātra* “salt bilinç öğretisi”ni anlamak için üç yıl, *Abhidharmakośa-bhāṣya*'nın temel aldığı Abhidharmakośa öğretisini anlamak içinse sekiz yıl gerektiğidir. Vasubandhu'nun *Abhidharmakośa-bhāṣya* eserine yorum olarak Sthiramati tarafından meydana getirilmiş *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* eserinin Çince'den çevrilmiş Eski Uyğurca çevirisini doktora tezi olarak hazırlamak, Japonca ifadede söylendiği gibi, doktora tez süresinin azami derecede kullanılmasıyla, oldukça uzun bir zaman aldı. Bu süreç bana, *Kośa*'yı anlamaya sekiz yılın da yetmeyeceğini öğretmiş oldu.

Bu uzun doktora tez çalışması boyunca, çalışmama ve bana katkı sağlayan ve destek olan herkese teşekkür etmek istesem de teşekkürü ayrılan bu kısıtlı bölümde, yalnızca belli başlı kimselere teşekkürlerimi sunabileceğim. İlk olarak, lisans, yüksek lisans ve doktora sürecimin tamamında yanımda olup bana yol gösteren, ihtiyaç duyduğum her konuda bana yardımcı olan ve doktora tez sürecimi sabırla yürütüp beni destekleyen saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Ölmez'e en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Doktora tez sürecimle bir eş danışman kadar ilgilenen, ihtiyaç duyduğum kaynakları temin etmemde yardımcı olup anlamakta güçlük çektiğim konularda beni aydınlatan ve Osaka'da bulunduğum süre boyunca desteklerini benden esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Dai Matsui'ye 松井 太 özellikle teşekkür etmek isterim. Yine Osaka'da bulunduğum sürece her hafta birlikte okuma yaptığımız ve özellikle Budizm'le ilgili her konuda sorularımı sabırla cevaplayan sayın Dr. Kōichi Kitsudō'ya 橘 堂 晃一 yürekten teşekkür ederim. Saygıdeğer hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Fikret Yıldırım ile Prof. Dr. Murat Elmalı'ya doktora tezi süreci boyunca bana rehberlik ettikleri için teşekkürlerimi ve saygılarımı iletirim. Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki tüm hocalarıma tez sürecindeki yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Yine bu süreçte, iş yükümü hafifleten ve bana her zaman destek olan çalışma arkadaşlarım

Esengül Sağlam Can'a, Fatma Zehra Uğurcan'a, Hicran Yücel'e ve Gamzegül Çıtak'a ayrıca teşekkür etmek isterim. Maddi desteğinden ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım. Japonca kaynakları temin etmem konusundaki yardımları için arkadaşlarım Naoko Aiiso 相磯 尚子, Kotoko Madono 真殿 琴子 ve Azusa Fujimoto'ya 藤本 あずさ; Çince kaynakları anlamamda bana yardımcı olan arkadaşlarım Merve Yıldırım ve Shih-heng Cheng'e 鄭思恆 Moğolca ve Tibetçe hakkındaki sorularımı her zaman sabırla yanıtladığı için arkadaşım Ganjidmaa Chimeddorj'a Чимэддоржийн Ганжидмаа; tez sürecinde hep daha iyisi için beni yüreklendiren ve bana yalnız olmadığımı hissettiren arkadaşlarım Gamze İlaslan Koç ve Özge Bozkurt'a; lisans sürecimden beri bana manevi destek veren arkadaşlarım Nuseybe Ağırman, Sümeyye Nuristani Akten, Şeyma Nur Tan ve Fatma Büşra Özkan Çanak'a; doktora tez çalışması boyunca dostluklarıyla hep yanımda olan genç arkadaşlarım Ayça Haldızoğlu ve Hacernur Yeşilaltun'a yürekten teşekkür ederim.

Aileme teşekkür için ayrı bir paragraf açmak istiyorum; çünkü doktora tezimin son dönemi ailenin önemini ve ailemin desteğini en çok hissettiğim dönem oldu. Hepimiz için zor olan bu dönemde bana her anlamda destek olan aile üyelerim Emine Can, Şahin Can, Esra Nur Can, Muhammet Tarık Can ve Şevval Can'a çok teşekkür ederim. 2022 ve 2024 yılında dünyaya gelen yeğenlerim İnci Melek Can ve Cüneyt Eren Can'a ise varlıklarıyla hayatıma kattıkları neşe dolayısıyla teşekkür etmek isterim.

Son olarak, hayatımın en başından beri beni destekleyen; her zaman daha iyisini yapabileceğim konusunda bana inanan ve beni yüreklendiren; çalışkanlığı, azmi, mücadeleci ruhu, yaşama sevinci ve iyi kalpliliği ile bana örnek olan canım babam Hayrettin Can'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Zeynep Pınar CAN

Mart, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
İŞARETLER LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Budist Külliyyat İçinde Abhidharma	2
1.2. Çalışmanın Konusu ve Çalışmada İzlenen Yöntem.....	4
1.3. Yazı Çeviriminde Kullanılan İşaretler	5
2. ESKİ UYGURCA ABHİDHARMA METİNLERİ	7
2.1. Abhidharmayāyānusāra-śāstra	7
2.1.1. Haneda Fotoğraf Albümü, No. 26.....	9
2.1.2. Fujii Yürinkan Müzesi, No. 8	9
2.1.3. Fujii Yürinkan Müzesi, No. 11	9
2.2. Abhidharmāvatāra-prakarāṇa	10
2.2.1. Institute of Oriental Manuscripts of the Russian Academy of Sciences, SI Kr. 1/24, 27, 28, 29, 30, 33	11
2.2.2. Etnografiska Museet, No. 1935.52.21-24	11
2.2.3. Haneda Fotoğraf Albümü; No. 20, 25, 28.....	12
2.2.4. National Library of China, GT15-03 ile GT15-27.....	12
2.2.5. Berlin Turfan Koleksiyonu, U5335 Text F ve Mainz 857 (verso).....	13
2.3. Saṃyuktābhidharma-hṛdaya-śāstra	13
2.4. Abhidharmakośa-kārikā	14
2.5. Abhidharmakośa-kārikā Yorumu (Apidamo jushelun song shu).....	15
2.5.1. Berlin Turfan Koleksiyonu, U5491.....	16

2.5.2. Berlin Turfan Koleksiyonu, U5650 ve U5674.....	16
2.5.3. Pekin Üniversitesi, D012V.....	16
2.5.4. Dunhuang Academy, B172B: 5-1	16
2.6. Abhidharma-mahā-vibhāṣā-śāstra.....	17
2.7. Jin-hua-chao 金華鈔	17
2.8. Kaynağı Tespit Edilememiş Abhidharma Metinleri	18
2.8.1. Ryukoku Üniversitesi, No. 8125 + No. 7106.....	18
2.8.2. Berlin Turfan Koleksiyonu, Ch/U 8151.....	19
2.8.3. Berlin Turfan Koleksiyonundaki Brāhmī Harfli Abhidharma Metinleri .	19
2.8.3.1. Mainz 647 (a-g) [Maue (1996), Nr. 44]	19
2.8.3.2. U 5204 (a-c; e-g) ve U 5211 [Maue (2015), Nr. 98].....	20
2.8.3.3. U 6900 [Maue (2015), Nr. 99]	20
2.8.3.4. U 7285 [Maue (2015), Nr. 100]	20
2.8.3.5. U 5218 [Maue (2015), Nr. 101]	20
2.8.3.6. Ch/U 7601h [Maue (2015), Nr. 102]	20
2.8.3.7. U 5202 ve Ch/U 7601l [Maue (2015), Nr. 150].....	21
2.8.3.8. U 6816 [Maue (2015), Nr. 152]	21
2.8.3.9. U 6875 [Maue (2015), Nr. 153]	21
2.8.3.10. U 6867 [Maue (2015), Nr. 154]	21
2.8.3.11. Ch/U 7601e [Maue (2015), Nr. 155].....	21
2.9. Abhidharmakośa-bhāṣya	22
2.9.1. Etnografiska Museet, No. 1935.25-40	23
2.9.2. Çin Millî Kütüphanesi.....	24
2.9.3. Gansu Müzesi, No. 10561	25
2.9.4. Fujii Yürinkan Müzesi, No. 16	25
2.9.5. Lujiang Caotang, No. 16	25

2.9.6. Pekin Üniversitesi Kütüphanesi, 北大附 C58	26
2.9.7. Berlin Koleksiyonu, Mainz 0623	26
2.9.8. Berlin Koleksiyonu, Ch/U 7612.....	26
2.9.9. Berlin Koleksiyonu, Ch/U 8014.....	26
2.9.10. Berlin Turfan Koleksiyonu'ndan Çeşitli Parçalar.....	27
2.10. Abhidharmakośabhaṣya-ṭīkā-tattvārthā.....	27
2.10.1. Tattvartha'nın Sanskrit Nüshaları	28
2.10.2. Tattvartha'nın Tibetçe Çevirisi	29
2.10.3. Tattvartha'nın Çince Çevirileri	29
2.10.4. Tattvartha'nın Moğolca Çevirisi.....	30
2.10.5. Tattvartha'nın Eski Uygurca Çevirileri.....	31
2.10.5.1. British Library, Or. 8212/75 (A) ve (B).....	31
2.10.5.2. Gansu Müzesi, No. 1 3072.....	34
2.10.5.3. Dunhuang Academy, B52 乙-15.....	34
2.10.5.4. Dunhuang Academy, B54-1.....	34
2.10.5.5. Dunhuang Academy, B128-13.....	35
2.10.5.6. Dunhuang Academy, B157-15.....	35
2.10.5.7. Dunhuang Academy, D0907.....	36
2.10.5.8. The Chinese Academy of Cultural Heritage, xj 219-0661.06.....	36
3. METİN	37
4. ÇEVİRİ	105
5. AÇIKLAMALAR	162
5.1. Terimler Üzerine Açıklamalar	162
5.2. Metinde Çevirmen Tarafından Yapılan Eklemeler	203
5.2.1. “又 ... yme ter”ile Yapılan Eklemeler	203
5.3. Metindeki Çince İfadeler ve Karşılıkları.....	213
5.4. Metinde Geçen İkilemeler.....	228

6. DİZİN	235
7. SONUÇ	328
KAYNAKÇA.....	330
EKLER.....	340

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yazı Çeviriminde Kullanılan İşaretler	5
Tablo 2. AKb Stockholm Nüshasının Çince Denklikleri.....	23
Tablo 3. Berlin'de Bulunan Eski Uyğurca AKb Parçaları	27
Tablo 4. AKT'nin Çeşitli Dillerdeki Başlıkları	31
Tablo 5. B157-15 ile Londra Nüshasının Denklikleri.....	35
Tablo 6. Sekiz Aşamalı Asil Yol	181
Tablo 7. Budizm'deki Altı Anlam	188
Tablo 8. Metindeki Çince İfadeler ve Karşılıkları	213

KISALTMALAR LİSTESİ

AKb	: <i>Abhidharmakośa-bhāṣya</i>
Akk	: <i>Abhidharmakośa-kārikā</i>
AKT	: <i>Abhidharmakośa-bhāṣya-tīkā-tattvārthā</i>
Apte	: <i>Apte's The practical Sanskrit-English Dictionary</i>
Baxter	: <i>Old Chinese: A New Reconstruction</i> (Baxter ve Sagart, 2014)
BDRC	: Buddhist Digital Resource Center
bk.	: bakımız
CBETA	: Chinese Buddhist Electronic Text Association
Chen	: <i>Fo xue chang jian ci hui</i> 佛學常見詞彙 (Chen, 1984)
Çin.	: Çince
DDB	: <i>Digital Dictionary of Buddhism</i>
Ding	: <i>Foxue da cidian</i> 佛學大辭典 (Ding, 1922)
Eski Uyg.	: Eski Uygurca
Faxiang	: <i>Fa xiang ci dian</i> 法相辭典 (Zhu, 1939)
Foguang	: <i>Fo guang da ci dian</i> 佛光大辭典
k.a.	: kelime anlamı
MW	: <i>A Sanskrit-English Dictionary</i> , (Monier-Williams, 1889)
Nakamura	: 佛教語大辭典 <i>Bukkyōgo daijiten</i> (Nakamura, 1981)
Orta Çin.	: Orta Çince
P.	: Pali
Part.	: Partça
PDB	: <i>The Princeton Dictionary of Buddhism</i> (Busswell ve Lopez, 2014)
rKTs	: Resources for Kanjur and Tanjur Studies
s.	: sayfa
Sanzang	: <i>Da ming san zang fa shu</i> 大明三藏法數
sat.	: satır
SH	: <i>A Dictionary of Chinese Buddhist Terms</i> (Soothil ve Hodous, 1937)
Skr.	: Sanskrit
Sogd.	: Sogdca
Taishō	: Taishō shinshū daizōkyō (大正新修大藏經)
Tib.	: Tibetçe
TohA.	: Toharca A
TohB.	: Toharca B
Tr.	: Türkçe
Wilkins	: <i>Handwörterbuch des Altuigurischen</i> (Wilkins, 2021)

İŞARETLER LİSTESİ

>	: Bu biçime gider.
<	: Bu biçimden gelir.
*	: Tespit edilememiş tahminî biçim
~	: Nöbetleşe kullanım
+	: Ad tabanı
-	: Eylem taban
< >	: Orijinal metne yapılan eklemeler
()	: Türkiye Türkçesine yapılan eklemeler
[]	: Çince açıklamalar
đ	: d yerine yazılan t
ť	: t yerine yazılan d
ž	: z yerine yazılan s

1. GİRİŞ

Budizm sözcüğü, yaklaşık 2500 yıl önce Hindistan'ın kuzeyinde yaşamış olduğu kabul edilen Siddhartha Gautama'nın öğretilerine dayanan inanç, gelenek ve uygulamaların toplamına işaret etmektedir. Milattan önce 5. veya 6. yüzyılda yaşamış olan Siddhartha Gautama, ruhsal yolculuğunda yaşadığı dönüşümün ardından Buddha “aydınlanmış” adını almış ve öğretisi ile insanları etkileyerek yeni bir inanç sisteminin doğmasını sağlamıştır (Encyclopedia of Buddhism, 2023). Asya kıtasının önemli bir bölümünde yayılım gösteren Budizm günümüz dünyasında da varlığını sürdürmektedir.

Genel olarak *Dharma* (Çin. 法 *fa*) olarak ifade edilen Budist öğretisi, Buddha ve Sanskritte Budist topluluk anlamına gelen *saṃgha* ile birlikte Budizm’de triratna “üç mücevher” olarak adlandırılan üç ana unsurdur. Buddha'nın ölümünün ardından Budizm çeşitli kollara ayrılmakla birlikte araştırmacılar tarafından genellikle üç temel ekol olarak değerlendirilmektedir: İlk dönem Budizmi olarak nitelendirilen ve daha çok Güney Asya’da etkili olan *Theravāda* Budizmi (Skr. “büyüklerin yolu”), Buddha'nın ölümünden dört yüzyıl sonra ortaya çıkan ve Çin başta olmak üzere Kuzey Asya’da etkili olan *Mahāyāna* Budizmi (Skr. “büyük araç”) ve milattan sonra birinci yüzyıldan itibaren Tibet merkezli olarak görülmeye başlanan *Vajrayāna* Budizmi (Skr. “elmas araç”) (PDB). Budizm’in yayılması ile birlikte bir edebi gelenek de oluşmuştur; Budist edebi gelenek temel olarak *Tripiṭaka* (P. *tipiṭaka*; Çin. 三藏 *san-zang*; Tr. “üç sepet”) olarak adlandırılan ve Budist gelenekte kutsal kabul edilen üç sınıf ve bunların dışında kalan edebi eserler olarak değerlendirilmektedir. Budist geleneğine göre değişiklik gösteren Budist külliyat, adından da anlaşılacağı üzere üç farklı bölümden oluşmaktadır. Bunlar, Buddha'nın sözlerini içeren metinlerin oluşturduğu *sūtra-piṭaka* (P. *suttapiṭaka*; Çin. 經藏 *jing-zang*; Tr. “özdeyiş sepeti”), Budist topluluğa yönelik çeşitli kuralların yer aldığı metinlerin oluşturduğu *vinaya-piṭaka* (Çin. 律藏 *lü-zang*; Tr. “düzen sepeti”) ve Budist öğretinin açıklandığı

metinlerin oluşturduğu *abhidharma-piṭaka*'dır (P. *abhidhammapiṭaka*; Çin. 論藏 *lun-zang*; Tr. "yüksek öğreti sepeti").

1.1. Budist Külliyyat İçinde Abhidharma

Sanskrit *abhidharma* sözcüğü, *abhi* "ile ilgili; üzerine, hakkında" ön eki ve *dharma* "öğreti; unsur" sözcüğünün bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Buna göre *abhidharma* sözcüğünün "öğreti üzerine, *dharma* üzerine" anlamına geldiği anlaşılmaktadır; sözcüğün Çince çevirisi olan 對法 *dui-fa* "dharma üzerine" ve 向法 *xiang-fa* "dharmaya yönelik" da Sanskrit sözcük ile aynı anlamı taşımaktadır. Ancak *abhidharma* sözcüğünün anlamı üzerine farklı bir görüş daha bulunmaktadır: Daha geç döneme ait olan bu görüşe göre *abhi* sözcüğü "üstün; ileri" anlamlarını taşımakta ve dolayısıyla *abhidharma* sözcüğü de "üstün öğreti" anlamına gelmektedir. Bu anlamı veren Çince terim karşılığı 無比法 *wu-bi-fa* "kıyaslanamaz dharma" sözcüğüdür (Eltschinger, 2015, 90). Budist külliyyat içinde Abhidharma metnlerinin öğretiyi ayrıntıyla ele alan içerikleri düşünüldüğünde, *abhidharma* sözcüğünün anlamı için ileri sürülen her iki yorumun da mümkün olduğu anlaşılabilmektedir. Bununla beraber *abhidharma* için Çince çevirilerde çoğunlukla 對法 *dui-fa* sözcüğü kullanılmaktadır (DDB, 無比法). Sözcüğün Çince sesletimi ise 阿毘達磨 *a-pi-da-mo* şeklinde görülmekte ve Çinceye çevrilmiş Abhidharma eserlerinin başlıklarında da çoğunlukla bu şekilde geçmektedir.

Abhidharma metnlerinin Budist külliyyatındaki yeri konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Theravāda geleneği Abhidharma metnlerini Buddha'nın öğretilerine dayanan kutsal kitaplar olarak kabul ederken Sarvāstivāda ve Vaibhāṣika gibi Budist ekoller Abhidharma metnlerinin kutsiyetini sorgulamıştır. İlk dönem Budizm ekollerinden Sautrāntika ise yalnızca sūtraları kutsal kabul etmiş ve Abhidharma metnlerini kutsal metinler içine dâhil etmemiştir (Eltschinger, 2015, 91-12).

Yukarıda bahsi geçen Theravāda Budizminin kutsal saydığı yedi adet Abhidharma metni vardır ve söz konusu metinler Pali dilinde günümüze kadar gelebilmiştir. Ancak Sarvāstivāda'nın kutsal kabul ettiği yedi Abhidharma metni Sanskrit dilinde mevcut olmayıp Çince çeviriler aracılığıyla günümüze ulaşabilmiştir. Bu metinler dışında farklı ekollere ait çok sayıda Abhidharma metni ve Abhidharma

metinlerini yorumlayan Budist eserler bulunmaktadır. Bunların en bilinenlerinden biri, eserlerinde hem Sarvāstivāda hem de ona karşı olan Sautrāntika ekollerinin görüşlerine yer veren ve sonrasında Yogācāra ekolüne dâhil olmuş milattan sonra 4. ve 5. yüzyıllarda yaşamış Vasubandhu'ya ait *Abhidharmakośa* eserleridir. Vasubandhu (Çin. 世親 Shiqin) Sanskritte “Abhidharma hazinesi” anlamına bu düşünce sistemini öncelikle dizelerle *Abhidharmakośa-kārikā* eserinde ele almış, sonrasında ise bu eseri yorumladığı *Abhidharmakośa-bhāṣya* eserini kaleme almıştır (PDB, 5-6). *Abhidharmakośa-kārikā* (AKk) eseri Xuanzang (Çin. 玄奘) tarafından 651 yılında Çinceye çevrilmiştir (Taishō 1560, 阿毘達磨俱舍論本頌 *Apidamo jushelun ben song*). *Abhidharmakośa-bhāṣya*'nın (AKb) ise iki farklı Çince çevirisi vardır: Bu çevirilerde ilki Paramārtha'nın (Çin. 真谛 Zhendi) 562-568 yılları arasında yaptığı 阿毘達磨俱舍釋論 *Apidamo jushe shilun* başlıklı çeviridir (Taishō 1559); ikincisi ise yine Xuanzang tarafından 651-654 yılları arasında yapılan 阿毘達磨俱舍論 *Apidamo jushelun* (Taishō 1558) başlıklı Çince çeviridir (Kritzer, 2019). Hem AKk'nın hem de AKb'nın Sanskrit asılları yıllarca kayıp kalmış; 1932 ve 1936 yıllarında Tibet'te yapılan araştırmalar neticesinde bulunmuştur. Bunun dışında eserin Tibetçe çevirisi de mevcuttur (Tib. *Chos mngon pa'i mdzod kyi bshad pa*). Son olarak ise AKk'den çok kısa bir Eski Uygurca çevirinin, AKb'den ise kısmî çevirilerin günümüze kadar geldiğini belirtmek gerekir.

Vasubandhu'nun AKb eserine Sanskrit, Çince ve Tibetçe olarak yazılmış çok sayıda yorum metni bulunmaktadır. Bu metinlerden en çok bilinip klasik olarak kabul edilenleri, Yaśomitra tarafından 7. yüzyılda kaleme alınmış *Sphuṭārthā-Abhidharmakośa-vyākhyā* “*Abhidharmakośa*'nın Anlaşılır Açıklaması” ile 6. yüzyılda Sthiramati (Çin. 安惠 Anhui) tarafından meydana getirilmiş *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* “*Abhidharmakośa-bhāṣya*'nın Gerçek Açıklaması” eserleridir (Hanner, 2021). Sthiramati'nin eseri Çince'ye yapılmış kısmî çevirisi 俱舍論實義疏 *Jushelun shi yi shu* başlığıyla Taishō'da bulunan 1561 numaralı metindir.

Bu doktora çalışmasının konusu, yukarıda bahsi geçen Sthiramati'ye ait *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* eserinin 14. yüzyıla ait Eski Uygurca çevirisinin dil incelemesidir. Devam eden bölümde doktora çalışmasının içeriği ve çalışmada izlenen yöntem hakkında bilgi verilecektir.

1.2. Çalışmanın Konusu ve Çalışmada İzlenen Yöntem

Bu çalışmanın konusu, 20. yüzyılın başında İngiliz arkeolog Aurel Stein tarafından Çin'in kuzeybatısında bulunan Gansu eyaletindeki Dunhuang bölgesinde yer alan Mogao Mağaralarında bulunmuş Eski Uygurca bir Abhidharma metnidir (Stein, 1921, 923, Plate CLXIII-CLXIV). Yazı özelliklerinden Moğol dönemine, başka bir deyişle 13. yüzyıl sonrasına ait olan bu eser, 6. yüzyılda Sthiramati tarafından yazılmış *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* başlıklı eserin Eski Uygurca çevirisidir. Eser Eski Uygurcaya Çince'den çevrilmiştir ve günümüzde İngiltere'nin başkenti Londra'da, Britanya Kütüphanesinde (British Library) Or. 8212/75 numarasıyla muhafaza edilmektedir. Bu çalışmada, Or. 8212/75 (A) ve Or. 8212/75 (B) numaralı iki ayrı kitapçık içinde toplam 7015 satırdan oluşan Eski Uygurca AKT eserinin ilk kitapçığının 1-1551 numaralı satırları arasındaki kısım ele alınmıştır. Söz konusu bölümün daha önce ele alındığı çalışma, Japon araştırmacı Shōgaito Masahiro'nun 1991 tarihli Japonca çalışması ile daha kapsamlı bir metin çalışması olan 2008 tarihli Japonca çalışmasıdır. Bu doktora çalışmasında, Shōgaito (2008)'de yer alan veriler ışığında, güncel Türkoloji ve Budizm çalışmaları da çalışmaya dâhil edilerek Türkçe kapsamlı bir Eski Uygurca Abhidharma metni çalışması ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde Budist Külliyat içinde Abhidharma metinlerinin yeri ve doktora çalışmasının konusuna ve çalışmada izlenen yonteme yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü olan “Eski Uygurca Abhidharma Metinleri” bölümünde günümüzde mevcut bulunan Eski Uygurca Abhidharma metinleri tanıtılmış ve bu metinlerin içeriklerine kısaca yer verilmiştir. Bu bölümün içinde doktora çalışmasının konusu olan metnin temel aldığı Eski Uygurca AKb ile çalışmanın asıl konusu oluşturan AKT eserlerinin tanıtımı da yer almaktadır. Bu bölümden sonra gelen “Metin” bölümünde, Eski Uygurca AKT'nin 1-1551 numaralı satırlarının (1a-51a numaralı yapraklar) yazı çevirimi bulunmaktadır. Çalışmada yazı çevirisi yapılırken Türkçeye uygun bir çeviri sistemi kullanmaya özen gösterilmiştir. Çalışmada kullanılan yazı çevirimi yöntemi için Tablo. 1'e bakılabilir. “Metin” bölümünün ardından gelen “Çeviri” bölümünde, Eski Uygurca metnin Türkiye Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Söz konusu çeviride satır satır ve kelimesi kelimesine bir çeviriden ziyade, konu ve anlam bütünlüğü gözetilerek bölüm ve paragraflar hâlinde bir çeviri tercih edilmiştir. “Çeviri” bölümünde, ihtiyaç görüldüğü takdirde

sözcüklerin Sanskrit ve Çince asıllarına da parantez içinde yer verilmiştir. Eski Uyurca çeviride Sanskrit ve Çince kaynaklara karşılık gelen kısımlar belirtilmiş ve söz konusu Sanskrit ve Çince karşılıklar Türkçe çevirinin hemen ardından parantez içinde gösterilmiştir. Doktora çalışmasının beşinci bölümü “Açıklamalar” bölümüdür. Bu bölümde, metnin içeriği ve metinde görülen çeşitli terim ve kavramlara dair gerekli görülen açıklamalar yer almaktadır. Özellikle Budist terimlerin açıklanmasında dijital sözlüklere ve Çince sözlüklere sıklıkla başvurulmuştur. Ayrıca yine bu bölümde metne çevirmen tarafından eklendiği düşünülen birtakım eklemeler ele alınmıştır. Eski Uyurca AKT’nin incelenen bölümünde görülen Çince ifadelerle bu ifadelerin metindeki karşılıkları da “Açıklamalar” bölümüne dâhil edilmiştir. Çalışmanın altıncı bölümü olan “Dizin” bölümünde ele alınan metnin Eski Uyurca - Türkçe sözlüğü yer almaktadır. Doktora çalışması “Sonuç” bölümü ile sonlanmaktadır. Bu bölümden sonra ise çalışmanın kaynakçası ve “Ekler” bölümü yer almaktadır. “Ekler” bölümünde, AKb ile AKT’nin doktora çalışmasında incelenen Eski Uyurca çevirinin temel alınan kısımları Çince olarak verilmiştir.

1.3. Yazı Çeviriminde Kullanılan İşaretler

Aşağıdaki tabloda, doktora çalışmasında uygulanan yazı çevirimi yönteminde kullanılan işaretler yer almaktadır:

Tablo 1. Yazı Çeviriminde Kullanılan İşaretler

Yazı Çevirimi	Harf Çevirimi	Ses
a	”, ’	a
b	P	b
ç	Ç	ç
d, ḍ	D, T	d
e	’	e
è	Y, ’Y	kapalı e
g	K	g (ön ünsüz)
ḡ	Q	g (arka ünsüz)
h	Q	h

ı	Y, 'Y	ı
i	Y, 'Y	i
j	Ž	j
k	K	k
ķ	Q	k (arka ünsüz)
l	L	l
m	M	m
n	N	n
ŋ	NK	ŋ
o	W, 'W	o
ö	W, WY, 'WY	ö
p	P	p
r	R	r
s	S	s
ş	S	ş
t, ʈ	T, D	t
u	W, 'W	u
ü	W, WY, 'WY	ü
v	V	v
y	Y	y
z, ʒ	Z, S	z

2. ESKİ UYGURCA ABHİDHARMA METİNLERİ

9-14. yüzyıllar arasında Çin'in kuzeybatısında yaşayan Uygurlar tarafından kullanılan Eski Uygurcanın ve Uygur Edebiyatının keşfi, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında, çoğunlukla Avrupalı araştırmacılar tarafından Asya'da yapılan keşif gezileri sonucunda elde edilen yazmalar sayesinde gerçekleşmiştir. Bu geziler sonucunda ulaşılan yazmalar ilgili araştırmacılar tarafından incelenmiş ve çözümlenmiştir. Yapılan bu çalışmaların neticesinde ise Eski Uygurca eserlerin büyük çoğunluğunun Budist içerikli çeviri eserler olduğu anlaşılmıştır. Keşfedilen Eski Uygurca Budist eserlerin içerik olarak çeşitli türlere ait olduğu görülmektedir: Theravāda (ilk dönem) Budizmine ait sūtralar, Abhidharma metinleri, jātakalar, avadānalar, Mahāyāna Budizmine ait sūtralar, metinler üzerine yazılmış yorumlar, Çince sūtralar, Tibet Budizmine ait metinler, tövbe duası metinleri, şiirler vb. Eski Uygur Budist Edebiyatında gözlemlenen bu çeşitlilik Eski Uygurcanın dil özelliklerinin yanı sıra Uygurlarının o dönemki inanç sistemi ve Uygurların benimsedikleri Budizm hakkında da bilgi vermektedir.

2.1. Abhidharmanyāyānusāra-śāstra

Saṅghabhadra (Çin. 衆賢 Zhong xian) tarafından kaleme alınan *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* (Çin. 阿毘達磨順正理論 *Apidamo shun zhengli lun*; “Doğru İlkelere Uygun Abhidharma Eseri”), Vasubandhu'nun AKb eserini Kāśmīra Sarvāstivāda-Vaibhāṣika bakış açısı ile ele alıp AKb'nın bu öğretisi ile çelişen yönlerine eleştiri getirdiği bir abhidharma eseridir. Sarvāstivāda ekolüne mensup Keşmirli bir rahip olduğu düşünülen Saṅghabhadra Vasubandhu'nun çağdaşı olduğundan, Saṅghabhadra'nın eseri *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'nın da dördüncü yüzyılın sonu ile beşinci yüzyılın başı arasındaki bir tarihte yazıldığı varsayılmaktadır. *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* eserinin Sanskrit aslı günümüzde mevcut değildir; Sanskrit metinden geriye yalnızca başka bir eserin içinde alıntılanarak kullanılan birtakım parçalar kalmıştır (DDB, 阿毘達磨順正理論). Eserin Çince çevirisi ise

Xuanzang tarafından 654 yılında tamamlanmıştır (Cox, 1995, 59). Söz konusu çeviri, Taishō Tripitaka'da 1562 numarası ile yer almaktadır. Bunun dışında *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'nın Tangutça çevirisine ait bir bölümün mevcut olduğu bilinmektedir (Kudara, 1982, 17).

Eski Uyurca *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'ya dair Kudara (1982a)'da verilen genel bilgiler şu şekildedir (Kudara, 1982a, s. 16-24):

1. Eserin Sanskrit aslı mevcut olmayıp bilinen bir Tibetçe çevirisi de bulunmamaktadır. Xuanzang'ın Çince çevirisinden Tangutçaya çevrilen parça dışında var olduğu tespit edilmiş tek *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* çevirisi, yukarıda bahsi geçen Eski Uyurca üç el yazmasıdır.
2. Eski Uyurca eser, Xuanzang'ın Çince çevirisinden Uyurcaya çevrilmiştir.
3. Üç Uyurca yazma da Çince *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'nın birebir çevirisi olmayıp metinden alınmış birtakım parçaları içermektedir. Kudara bu parçaların günümüzde mevcut olmayan tam bir Eski Uyurca *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* çevirisinden alınmış olabileceğini belirtmektedir (Kudara, 1982a, s. 17).
4. Eski Uyurca *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* metninde, Uyurca metnin arasına konmuş birtakım Çince karakterler görülmektedir. Kudara (1982a)'ya göre bu karakterler Uyurca metnin anlaşılmasına katkıda bulunması için metnin içerisine yerleştirilmiştir (s. 18).
5. Uyurca çeviride, Çince çeviride yer almayan bazı açıklayıcı sözcük ve cümleler görülmektedir.
6. Metnin Sanskrit adı ve yazarı, Eski Uyurca metinde yer almamaktadır. Ancak Eski Uyurca Xuanzang Biyografisi'nde metnin adı Uyurca okunuşu ile “ny(a)yanusara śastr” (*Nyāyānusāra-śāstra*) olarak geçmektedir. *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'nın yazarı olan Saṅghabhadra'nın adı ise Tattvartha'da “sanggabhadri” olarak görülmektedir (Kudara, 1982a, s.20-21).
7. Yazmaların içerik ve biçim özellikleri göz önüne alındığında, Dunhuang'dan çıkarılmış Yuan Dönemine (13-14.yüzyıl) ait yazmalar oldukları anlaşılmaktadır. Buna göre söz konusu yazmalar Dunhuang Mogao Kuzey Mağaralarından Pelliot 181 ya da yeni numarası ile 465 numaralı mağaradan çıkarılarak Japonya'ya getirilmiş olmalıdır.

8. Bir Eski Uygurca Abhidharma metni olarak *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* çevirisinin varlığı, çevrildiği dönemin Budizm'i hakkında da çeşitli bilgiler vermektedir. Kudara (1982a)'da belirtildiği üzere, bir Sarvāstivāda metni olan *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* metninin 13-14.yüzyılda Eski Uygurcaya çevrilmiş olması, Uygur Budizm'indeki Sarvāstivāda, başka bir deyişle erken dönem Budizm etkisini gözler önüne sermektedir (s. 23).

Eski Uygurca *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* çevirisi üzerine yapılan tek çalışma, Kōgi Kudara'nın yukarıda bahsi geçen 1982 tarihli çalışmasıdır.

Abhidharmanyāyānusāra-śāstra eserinin Eski Uygurca çevirisine ait olan şimdiye dek tespit edilmiş üç adet palmiye yaprağı biçiminde işlek yazı ile yazılmış el yazması parçası bulunmaktadır (Kudara, 1982a):

2.1.1. Haneda Fotoğraf Albümü, No. 26

Tōru Haneda'nın fotoğraf koleksiyonunda yer alan 26 numaralı el yazması fotoğrafının Eski Uygurca *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* çevirisi olduğu tespit edilmiştir. (Kudara, 1982a, 4). 15 cm uzunluğunda ve 8 cm genişliğinde olan ön ve arka yüzünde on birer satır olmak üzere 22 satırdan oluşan bir Eski Uygurca el yazmasının ön yüzü içerik olarak Çince *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'nın 333c14-19 satırlarına, arka yüzü ise 334a13-15 satırlarına denk gelmektedir (Kudara, 1982a, 4-6).

2.1.2. Fujii Yürinkan Müzesi, No. 8

Fujii Yürinkan Müzesi'nde muhafaza edilen 8 numaralı Eski Uygurca el yazması, ön ve arka yüzünde 24 satır olmak üzere toplam 48 satır içermektedir. 15,3 cm uzunluğunda ve 21,7 cm genişliğinde olan bu yazmanın ön yüzü Çince *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra*'nın 361a7-12 satırlarına, arka yüzü ise 361a22-67 satırlarına denk gelmektedir (Kudara, 1982a).

2.1.3. Fujii Yürinkan Müzesi, No. 11

Fujii Yürinkan Müzesi'ndeki 11 numaralı Eski Uygurca el yazması parçası 8,8 cm uzunluğunda ve 11,8 cm genişliğindedir. Eserin başlığı, yazmanın arka yüzünde 順正論 第六 八葉 (*Shun-zheng lun*, altıncı (kitap), sekizinci yaprak) biçiminde yer almaktadır. Yazmanın ön ve arka yüzlerinde on birer satır bulunmaktadır. Ön yüz

Çince *Abhidharmayāyānusāra-śāstra*'nın 363a3-8 satırlarına, arka yüzü ise 363a13-19 satırlarına denk gelmektedir (Kudara, 1982a, 14-15).

2.2. Abhidharmāvatāra-prakaraṇa

Abhidharmāvatāra-prakaraṇa, Çince adıyla 入阿毘達磨論 [*Ru apidamo lun*] ("Abhidharma'ya Giriş Eseri"), beşinci yüzyılda yaşamış Kāśmīra Sarvāstivāda ekolüne mensup yazar Skandhila (Çin. 塞建陀羅 [Sai-jian-tuo-luo]) tarafından yazılmış bir abhidharma eseridir. *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*, Vasubandhu'nun AKb eserini daha anlaşılır kılmak amacıyla bir giriş niteliğinde yazılmış olup temel olarak 75 dharmayı (Skt. *pañca-saptati-dharma*) ele almaktadır (DDB, 入阿毘達磨論). Vasubandhu'nun Abhidharmakośa anlayışı ile kaleme alınmış olmasına karşın *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*'nın dharmaların sınıflandırılması konusunda bu anlayıştan kısmen ayrıldığı da görülmektedir (Foguang, s. 262).

Abhidharmāvatāra-prakaraṇa'nın Sanskrit aslından birtakım parçalar günümüzde mevcut olmakla birlikte Sanskrit metin bir bütün olarak bulunmamaktadır (Catt, 2020, 185). Metnin Sanskrit'ten Çinceye çevirisi Xuanzang tarafından 658 yılında yapılmıştır ve bu çeviri Taishō Tripitaka'da 1554 numarasıyla yer almaktadır (DDB, 入阿毘達磨論). Çince dışında, *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*'nın tamamlanmış bir Tibetçe çevirisi de bulunmaktadır (Tib. *Rab tu byed pa chos mngon pa la 'jug pa zhes bya ba*). Tibetçe çeviri üzerine yapılmış bir Tibetçe *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yorumunun bulunduğu da bilinmektedir (Skt. *Sārasamuccaya-nāma-abhidharmāvatāra-ṭīkā*). Ayrıca *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*'nın Toharca A ve Toharca B çevirilerinden de birtakım bölümlerin varlığı tespit edilmiş ve bu Toharca metinlerin de yorum metinleri olduğu belirtilmiştir (Catt, 2020, 185).

Abhidharmāvatāra-prakaraṇa'nın Çinceden Eski Uygurcaya yapılmış çevirilerini içeren çeşitli el yazmaları tespit edilmiştir. Mevcut olan *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yazmaları daha çok *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*'dan yapılan alıntılar ve bu alıntıların açıklamaları biçiminde bir içeriğe sahiptir. Bu açıdan bakıldığında Eski Uygurcaya çevrilen *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* metnlerinin yorum metinleri olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu metinlerin çevrildikleri Çince kaynaklar tespit edilebilmiş değildir.

Söz konusu el yazmaları bulunduğu kurumlar ile birlikte şu biçimde sıralanabilir:

2.2.1. Institute of Oriental Manuscripts of the Russian Academy of Sciences, SI Kr. 1/24, 27, 28, 29, 30, 33

Saint Petersburg The Institute of Oriental Manuscripts of the Russian Academy of Sciences’da bulunan SI Kr. 1/24, 27, 28, 29, 30 ve 33 numaralı altı yazma parçası bir araya getirildiğinde *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın çeşitli bölümlerini yorumlayan Eski Uygurca bir metin meydana getirmektedir. Eski Uygurca çeviri için herhangi bir Çince kaynak tespit edilememiş olmakla birlikte, Çince *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* çevirisi ile Uygurca metinde alıntılanan *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* cümleleri birbiri ile denklik sağlamaktadır (Shōgaito, 2004b, 271). Shōgaito (2004b)’de bu yazma parçaları ve metnin Çince denklikleri şu şekilde yer almaktadır:

A ve B yazmaları: SI Kr. 1/24 + SI Kr. 1/24; toplam 11 satır; T. 1554 s. 987b str. 22-27.

C, D, E ve F yazmaları: SI Kr. 1/28 + SI Kr. 1/29 + SI Kr. 1/30; toplam 41 satır; T. 1554 s. 987b str. 27-29 ile s. 987c str. 1-20.

G yazması: SI Kr. 1/33, toplam 56 satır; T. 1554 s. 987c str. 20-26 ile s. 988a str. 1-3.

2.2.2. Etnografiska Museet, No. 1935.52.21-24

Stockholm Etnografiska Museet’de bulunan 1935.52.21, 1935.52.22, 1935.52.23 ve 1935.52.24 numaralı dört el yazması, Eski Uygurca *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yorumunu içermektedir. Ön ve arka yüzleri yazılı bu dört yazma toplam 313 satırdır. Eserin adı 22 numaralı yazmanın arka yüzünde *jiblun* (“入論 *Ru lun*” < Orta Çin. *nziāp liuēn*) olarak geçmektedir (Shōgaito, 2018, s. 13-14). *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın yazarı Skandhila’nın adı ise 21 numaralı yazmanın arka yüzünde *sikandile* olarak yer almaktadır (Shōgaito, 2018, s. 5-6).

Söz konusu yazmaların Çince denklikleri şu şekildedir:

1935.52.21 (Ön yüz): 17 satır; T. 1554 s. 980b str. 26.

1935.52.21 (Arka yüz): 18 satır

1935.52.22 (Ön yüz): 44 satır; T. 1554 s. 981b str. 2-5 ile T. 1459 s. 646b str. 27- s. 646c str. 5.

1935.52.22 (Arka yüz): 44 satır; T. 1554 s. 981b str. 5-9.

1935.52.24 (Ön yüz): 48 satır; T. 1554 s. 982c str. 13-22.

1935.52.24 (Arka yüz): 44 satır; T. 1554 s. 982c str. 22-25.

1935.52.23 (Ön yüz): 49 satır; T. 1554 s. 982c str. 26 – s. 983a str. 10.

1935.52.23 (Arka yüz): 49 satır

2.2.3. Haneda Fotoğraf Albümü; No. 20, 25, 28

Törü Haneda'nın fotoğraf koleksiyonunda yer alan 20, 25 ve 28 numaralı Eski Uygurca el yazmalarının *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yorumu olduğu Kudara (1980b)'da belirtilmiştir. Toplam 112 satırdan oluşan bu üç yazmaya ait bilgiler şu şekildedir:

No. 20: Ön ve arka yüz 19 satır, toplam 38 satır; T. 1554 s. 981a3.

No. 25: Ön ve arka yüz 12 satır, toplam 24 satır. T. 1554 s. 982a28, 982b3-4.

No. 28: Ön ve arka yüz 25 satır, toplam 50 satır. T. 1554 s. 985c11-12, 985c14-16.

2.2.4. National Library of China, GT15-03 ile GT15-27

National Library of China'da Eski Uygurca *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yorumu çevirisine ait iki el yazması Mirkamal (2021) tarafından tespit edilmiştir. Buna göre el yazmalarına ait bilgiler şunlardır:

GT15-03: 10 cm uzunluğunda ve 15 cm genişliğinde olan bu el yazmasının her iki yüzünde de 12 satır bulunmaktadır. İşlek Uygur yazısı ile yazılmış bu yazmanın ön yüzünün ilk satırında metin bilgisi 入論卷上 [*Ru lun juan shang* “*Ru Lun*, birinci kitap”] 五十六葉 [*wu-shi-liu ye* “56. sayfa”] olarak yer almaktadır. Ayrıca *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*'nın yazarı Skandhila'nın adı da yazmanın ön yüzündeki yedinci satırda “*sikandile*” olarak geçmektedir (Mirkamal, 2021, 13). Mirkamal (2021)'a göre, GT15-03 ile yukarıda bahsi geçen 1935.52.24 numaralı Eski Uygurca *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yazması birbiri ile bağlantılı yazmalar olup aynı yazmadan ayrılmış parçalardır. GT15-03 *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*'nın birinci kitabının 56.sayfası iken 1935.52.24 numaralı yazma ise aynı çevirinin ikinci kitabının 11.sayfasını içermektedir (Mirkamal, 2021, 12).

GT15-27: Uzunluğu 14 cm, genişliği ise 19 cm olan bu el yazmasının her iki yüzünde işlek Uygur harfleriyle yazılmış 12 satır bulunmaktadır. Metnin adı, bu yazmanın arka yüzünde *şiblun baştınkı kırk* “Ru Lun, birinci (kitap), kırkinci yaprak” olarak yer almaktadır. Bu bilgiye göre *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın birinci kitabının 40.sayfasını içeren bu yazma, Mirkamal (2021)’a göre tıpkı GT15-03 gibi Stockholm’deki 1935.52.22 numaralı *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yazması ile bağlantılı olup aynı yazmadan ayrılmış parçalar olmalıdır. *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın birinci kitabının 39.yaprağına denk gelen 1935.52.22 numaralı yazmanın hemen ardından Çin’de bulunan GT15-27 numaralı bu yazma gelmektedir (Mirkamal, 2021, 12, 14).

2.2.5. Berlin Turfan Koleksiyonu, U5335 Text F ve Mainz 857 (verso)

Berlin Turfan Koleksiyonundaki U5335 numaralı yazmanın BTT 34’te “F” olarak adlandırılan parçasında bulunan Eski Uygurca metin ile yine Berlin Turfan Koleksiyonuna ait Mainz 857 numaralı el yazmasının arka yüzündeki Eski Uygurca metnin birbiriyle örtüştüğü ve bu metinlerin *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’dan çevrilmiş Uygurca bir şiir olduğu Zieme (2021) tarafından tespit edilmiştir. *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın başlangıcındaki şiirin Eski Uygurca çevirisi olan bu bölüm, Çince *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın 908b sayfasının 26 ve 27. satırları arasını içermektedir. Eski Uygurcaya çevrilen Çince şiirin bir parçası (... 人天 惡趣 本心闇 T. 1554 0980b 27) Mainz 857’nin arka yüzünde yer almaktadır (Zieme, 2021, 406). *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa*’nın başlangıcındaki bu şiirin yorumu Stockholm’deki 1935.52.21 numaralı Eski Uygurca *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* yazmasında bulunmaktadır.

2.3. Saṃyuktābhidharma-hṛdaya-śāstra

Sarvāstivāda ekolünün önemli eserlerinden biri olan *Saṃyuktābhidharma-hṛdaya-śāstra*, 4. yüzyılın başlarında Dharmatrāta (Çin. 法救 Fa-jiu) tarafından kaleme alınmıştır (PDB, 765). Metnin başlığı “Çeşitli Açıklamalarla Abhidharma Kalbinin Eseri” anlamına gelmektedir. *Saṃyuktābhidharma-hṛdaya*’nın Çince çevirisi 434 yılında Saṃghavarman (Çin. 僧伽跋摩 Seng-jia-ba-mo) tarafından yapılmıştır ve çeviri 雜阿毘曇心論 *Za apitan xin lun* (Taishō 1552) başlığını taşımaktadır (PDB, 765).

Samyuktābhidharma-hṛdaya'nın Çince çevirisinden yapılan Eski Uygurca çevirisine ait bir parça, Ch/U 8177 numarasıyla Berlin Turfan Koleksiyonunda yer almaktadır. Söz konusu el yazması, iki yazma parçasının bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Çince eserin 887c19-25.satırlarını içeren ve 13 satırdan oluşan Eski Uygurca *Samyuktābhidharma-hṛdaya*, Kasai'nin 2017 yılında yayımlanan çalışmasında ele alınmıştır (Kasai, 2017, 61.65). Yarı işlek Uygur yazısı ile yazılmış bu yazmada, *apramaṇaśub* (Skt. *apramāṇaśubha*), *sudṛśa* (Skt. *sudṛśa*), *antarakalaba* (Skt. *antarakalpa*) ve *mahakalaba* (Skt. *mahākālpa*) gibi birtakım sözcüklerin Brāhmī harfleriyle yazılmış olduğu görülmektedir (Kasai, 2017, 61.65).

2.4. Abhidharmakośa-kārikā

Vasubandhu'nun *Abhidharmakośa* eserinin temelini oluşturan dizelerin yer aldığı *Abhidharmakośa-kārikā* eseri abhidharma metinleri arasında büyük bir öneme sahiptir. Dördüncü ya da beşinci yüzyılda meydana getirildiği bilinen bu eserin Xuanzang tarafından yapılan Çince çevirisinin yanı sıra Sanskritten çevrilmiş Tibetçe çevirileri de bulunmaktadır (ayrıntılı bilgi için bk. XXX). Bu çevirilerin dışında, Xuanzang'ın Çince çevirisinden (T. 1560) Uygurcaya çevrilmiş *Abhidharmakośa-kārikā* eserine ait bir yazma parçasının varlığı Kudara tarafından tespit edilmiş olup 1981 yılında makale olarak yayımlanmıştır (Kudara, 1981).

Kudara (1981)'nin verdiği bilgilere göre, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan ve Çin, Brāhmī ve Uygur harfli yazmalardan oluşan koleksiyona ait 13 numaralı Çince yazmanın arka yüzünde bulunan 25 satırlık Uygur harfli metin, *Abhidharmakośa-kārikā*'nın Eski Uygurca çevirisidir. Kudara'nın Turfan bölgesinden çıkarılarak bir yolla İstanbul Üniversitesine getirildiğini düşündüğü yazmalardan biri olan bu Eski Uygurca el yazması, 13 cm uzunluğunda ve 25 cm genişliğinde olup işlek Uygur yazısı ile yazılmıştır. Eski Uygurca metnin içinde görülen ve yukarıdan aşağı yazılmış Çince karakterler, Uygur harflerinin de yukarıdan aşağı yazıldığını göstermektedir (Kudara, 1981, 327). Söz konusu Eski Uygurca *Abhidharmakośa-kārikā* çevirisi, Çince çevirinin 311a19 ila 311b08 satırlarını, başka bir deyişle on birinci *kārikā* (şiir) ile yirminci *kārikā* arasındaki on *kārikā*yı kapsamaktadır (Kudara, 1981, 328). Eski Uygurca metnin eksik olan kısımları, Çince metinden yola çıkılarak Kudara tarafından tamamlanmıştır. Metnin beş yerinde Çince

karakterlerden sonra yan yana bir biçimde Çince 之文 [zhi wen “...cümlesi”] ifadesi görülmektedir. Metinden bir örnek vermek gerekirse:

(10) /// *kılınç yügmek tēp* 如是之文 *muni munçılay[u]* (11) /// [u]*kıtmaz öñ*
ētigsizlerniñ 名法 *atı*

Kārikā 15

(*törtte öñi adının atı bolur*) *kılınç yügmek tēp* 四餘名行蘊

如是之文 *muni munçılayu* (*teginmekte ulatı üçegünüñ*) 如是受等三

(*ulatı*) [u]*kıtmaz öñ ētigsizlerniñ* 及無表無爲

名法 *atı* (*bolur nom orun nom uğuş tēp*) 名法處法界

Yukarıda parantez içinde gösterilen bölümler Kudara tarafından tamamlanmıştır (Kudara, 1981, s. 331; T1560, s. 311a26-27).

“Dördünün dışında diğerlerinin adı olur ‘eylem yığını’ (*saṃskāra-skandha*)

Aynen bu şekilde, ‘duygu’ (*vedanā*) ve diğer üçünün

Ayrıca idrak edilmez biçimlerin (*avijñapti-rūpa*) (ve) şartsızların (*asaṃskṛta*)

Adı olur düşünce yeri (*dharma-āyatana*) (ve) düşünce alanı (*dharma-dhātu*)”

2.5. Abhidharmakośa-kārikā Yorumu (Apidamo jushelun song shu)

Vasubandhu’nun *Abhidharmakośa* eserinin temelini oluşturan 600 şiirin, başka bir deyişle *Abhidharmakośa-kārikā*’daki şiirlerinin yorumlandığı Çince bir eser olan *Jushelun shong shu* 俱舍論頌疏 (“*Kośa-kārikā* Yorumu”), Tang Hanedanlığı döneminde yaşamış bir yedinci yüzyıl rahibi olan Yuanhui 圓暉 tarafından meydana getirilmiştir (Foguang, s. 5082). Amacının *Abhidharmakośa-kārikā*’nın esasını sunmak olduğunu belirten Yuanhui’nin bu eserinin diğer başlıkları *Apidamo jushelun lüe shiji* 阿毘達磨俱舍論略釋記 (“*Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın Kısa Açıklaması”) ve *Jushe lun song shu lun ben* 俱舍論頌疏論本 (“*Kośa-kārikā*’yı Yorumlayan Eser”)’dir (DDB, 圓暉; T.1823 s. 813a3 ve s. 813b2). Eser Taishō Daizōkyō’da 1823 numarası ile bulunmaktadır.

Jushelun song shu'nun çeşitli koleksiyonlarda mevcut olan beş farklı Eski Uygurca çevirisi vardır:

2.5.1. Berlin Turfan Koleksiyonu, U5491

Berlin Turfan Koleksiyonundaki U5491 numaralı yazmanın içeriğinin Eski Uygurca *Jushelun song shu* olduğu Peter Zieme tarafından tespit edilmiş ve söz konusu yazma Masahiro Shōgaito tarafından çalışılıp yayımlanmıştır (Shōgaito, 2013). U5491 numaralı el yazması ön ve arka yüzü dokuzar satır olmak üzere toplam 18 satırdan oluşmaktadır. Çince karakterlerin her satırda görüldüğü yazma, Çince metnin 929c8-15 satırları arasının Eski Uygurca çevirisini içermektedir. (Shōgaito, 2013, 346).

2.5.2. Berlin Turfan Koleksiyonu, U5650 ve U5674

Berlin Turfan Koleksiyonundaki U5650 ve U5674 numaralı yazmalar, Eski Uygurca *Jushelun song shu* yorumu içeriklidir. Toplam 63 satırdan oluşan bu metin Masahiro Shōgaito tarafından çalışılıp yayımlanmıştır (Shōgaito, 2006).

2.5.3. Pekin Üniversitesi, D012V

Zhang Tieshan'ın 2001 tarihli çalışmasında Pekin Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Eski Uygurca yazmalardan 北大 D012V [bei-dai “Pekin Üniversitesi” D012V] numaralı el yazmasının Eski Uygurca *Jushelun song shu*'dan bir parça içerdiği belirtilmiştir. 22 satırdan oluşan parça hâlindeki bu el yazmasındaki Eski Uygurca metin, Çince *Jushelun song shu*'nun 814a3 ile 814a18.satırları arasındaki bölüme karşılık gelmektedir (Zhang, 2001, s. 98). Zhang (2001)'de Eski Uygurca metin, metnin Çince çevirisi, metnin Çince *Jushelun song shu*'daki karşılığı, Eski Uygurca metin üzerine notlar ve ilgili konular üzerine çeşitli notlar yer almaktadır.

2.5.4. Dunhuang Academy, B172B: 5-1

Dunhuang Mogao Kuzey Mağaralarından çıkarılan Eski Uygurca yazmalardan B172B: 5-1 numaralı el yazmasının bir *Jushelun song shu* metni olduğu Zhang Tieshan'ın 2003 yılına ait çalışmasında ifade edilmiştir. 27 satırdan oluşan Eski Uygurca yazma, Çince *Jushelun song shu*'nun 863a10 ile 863c23 satırları arasındaki bölümü içermektedir (Zhang, 2003, s. 51). Zhang (2003)'te Eski Uygurca metin, metnin Çince çevirisi, metnin Çince *Jushelun song shu*'daki karşılığı ve Eski Uygurca

metindeki sözcükler üzerine birtakım notlar yer almaktadır. Ayrıca yazmanın fotoğrafı da bu çalışmada görülebilmektedir.

2.6. Abhidharma-mahā-vibhāṣā-śāstra

Abhidharma-mahā-vibhāṣā-śāstra (阿毘達磨大毘婆沙論 *Apidamo da piposha lun* “Abidarma’nın Büyük Yorumu”), K ā ty ā yan ī putra (Çin. 迦多衍尼子 Jia-duo-yan-ni-zi) tarafından 2.yüzyılda Keşmir’de meydana getirilmiş bir abhidharma eseridir. 200 fasikülden oluşan eserin Sanskrit aslı kayıptır. Eserin Çince çevirisi ise Xuanzang tarafından 656-659 yılları arasında tamamlanmıştır. Çince *Abhidharma-mahā-vibhāṣā-śāstra* Taishō Daizokyō’da 1545 numaralı metindir (PDB, 71).

Eski Uygurca *Abhidharma-mahā-vibhāṣā-śāstra* çevirisini içeren bir el yazması, Berlin Turfan Koleksiyonunda Yukiyo Kasai tarafından tespit edilmiştir ve çalışılmıştır (Kasai, 2017, 67-71). Ch/U 8159 numaralı Eski Uygurca bu el yazması, Çince *Vinayavibhaṅga* (Çin. 根本說一切有部毘奈耶 *Genben shuoyiqieyoubu pinaiye*) metnini içeren yaprağın arka yüzüne yazılmış 28 satırdan oluşmaktadır (Kasai, 2017, 67). *Pratītyasamutpāda* “koşullu ortaya çıkma” konusunun ele alındığı bu metnin ilk on satırı, Çince metnin 122a16 ile 122a24.satırları arasındaki bölüme denk gelmektedir. Metnin geri kalan bölümünün ise Çince metinden ayrıldığı görülmektedir (Kasai, 2017, 67). Uygur harfleri ile yazılmış metnin 18, 23 ve 24.satırlarında yer alan *pratityasamutpād* “*pratītyasamutpāda*” sözcükleri Brāhmī harfleri ile yazılmıştır (Kasai, 2017, 70).

2.7. Jin-hua-chao 金華鈔

Vasubandhu’nun *Abhidharmakośa-bhāṣya* üzerine yazılan yorumlardan biri olarak *Song gao seng chuan* 宋高僧傳 [Song Döneminin Seçkin Rahiplerinin Biyografisi, Taishō 2061] eserinde iki defa yer verilen *Jin-hua-chao* 金華鈔 [Altın Çiçek Kopyası] başlıklı eserler günümüzde mevcut değildir. *Song gao seng chuan*’de geçen ilk *Jin-hua-chao* Tang Döneminde yaşamış Chongyi 崇廩 adındaki bir yazara ait olup on ciltlik bir eserdir (Taishō 2061, s. 734a19-20). İkinci eser ise yine Tang Döneminden Xuanyue 玄約 tarafından kaleme alınmış *Jushelun jinhuachao* 俱舍論

金華鈔 başlıklı eserdir. Söz konusu eserin yirmi ciltten oluştuğu ifade edilmiştir (Taishō 2061, s. 746a28-b1).

Stockholm Etnografya Müzesi'nde muhafaza edilmekte olan Eski Uygurca *Abhidharmakośa-bhāṣya* (Nr. 25-40) yazmasının son sayfasının (Nr. 40) 21. ve 52. satırları arasındaki bölümün farklı bir metne ait bir parça olduğu tespit edilmiştir (Kudara, 1982, 994). Yazmanın 24. satırında geçen 金花抄中云 *kim kaa çavta sözler* “*Jin-hua-chao*’da söyler” ifadesinde hem Çince 金花抄 (花 *hua* “çiçek” ile 抄 *chao* “seçme” karakterleri 華 *hua* ile 鈔 *chao* karakterlerinin farklı bir biçimidir) hem de *Jin-hua-chao* adının Uygur harfleriyle yazımı olduğu anlaşılan *kim kaa çav* adının bulunması, bu metnin *Abhidharmakośa-bhāṣya* yorumu olarak yukarıda söz edilen eserlerle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Çince eserlerin günümüzde mevcut olmaması bunun tespitini güçleştirmektedir ancak Kudara (1982) Eski Uygurca metnin Chongyi’ye ait *Jin-hua-chao*’dan çevrilmiş olma ihtimalinin bulunduğunu belirtmektedir (s. 990).

Eski Uygurca *Jin-hua-chao*’ya ilişkin Kudara (1982)’de ifade edilene göre metin altı şiir (Skt. *śloka*) içermektedir. Söz konusu şiirlerden üçünün Xuanzang’ın *Abhidharmakośa-bhāṣya* çevirisinde yer alan şiirler olduğu tespit edilmiştir (Kudara, 1982, 993).

2.8. Kaynağı Tespit Edilememiş Abhidharma Metinleri

Eski Uygurca Budist külliyat içinde, kullanılan terim ve sözcükler ile birtakım yazma özelliklerinden yola çıkılarak Abhidharma içerikli olduğu tespit edilen ancak kaynağı belirlenememiş birtakım metinler mevcuttur. Bu metinlerin bir kısmı oldukça eksik ve içerik olarak anlaşılmaz durumdadır. Hangi kaynağa ait olduğu ya da hangi metinden çevirildiği tespit edilemeyen Eski Uygurca Abhidharma metinleri hakkında bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.8.1. Ryukoku Üniversitesi, No. 8125 + No. 7106

Japonya’nın Kyōto şehrinde bulunan Ryūoku Üniversitesi Kütüphanesinde muhafaza edilen Eski Uygurca el yazmalarından 8125 ve 7106 numaralı el yazmalarının içerik olarak bir Abhidharma metni olabileceği Japon araştırmacı Kōgi Kudara tarafından tespit edilmiştir (Kudara, 1978). İki el yazması toplam 26 satırdan

oluşmaktadır. Söz konusu Uygurca metin, Abhidharma düşünce sisteminde derinlemesine ele alınan *köñüldäki nomlar* “zihin unsuru” (Skr. *caitta*; Çin. 心所 *xin-suo*) kavramını temel almaktadır. Kudara (1978)’de belirtildiği üzere, *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* ile ilgili görünmekle birlikte metnin tam olarak hangi Abhidharma eserinden çevrilmiş olduğu tespit edilememiştir.

2.8.2. Berlin Turfan Koleksiyonu, Ch/U 8151

Kasai (2017)’de Berlin Turfan Koleksiyonu’ndaki Ch/U 8151 numaralı Çince el yazmasının arka yüzündeki Uygur harfli metnin bir abhidharma metni olduğu ifade edilmekle birlikte söz konusu metnin hangi metne ait olduğunun tespit edilemediği belirtilmektedir (s. 73). Toplam 11 satırdan oluşan bu metin *mahābhūta* “büyük element” konusunu ele almaktadır. Uygur harfli metinde *mahābhūta* sözcüğüne karşılık olarak yazılan *mahābhut* sözcüğünün ve dokuzuncu satırda yer alan *upādāyarup* “Skt. *upādāyarūpa*; dayanak olarak alınan biçim; *mahābhūta*dan ortaya çıkan biçim” (Chödrön, 2001) sözcüklerinin Brāhmī harfleri ile yazıldığı görülmektedir (Kasai, 2017, 74).

2.8.3. Berlin Turfan Koleksiyonundaki Brāhmī Harfli Abhidharma Metinleri

Berlin’de muhafaza edilmekte olan Brāhmī harfli on iki Uygurca el yazması parçasının içerik olarak bir abhidharma metni ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu yazmalar, Dieter Maue’nin 1996 yılında yayımlanan *Alttürkische Handschriften. Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift* [Eski Türk yazmaları. Brāhmī ve Tibet Alfabetiyle Yazılmış Belgeler.] başlıklı çalışması ile aynı başlıkla 2015 yılında yayımlanan çalışmanın ikinci cildinde ele alınmıştır. Bahsi geçen Brāhmī harfli abhidharma metinlerinin Maue (1996)’da ve (2015)’te hangi numaralarla yer aldığı bilgisi yazma numaralarıyla birlikte aşağıda verilmiştir.

2.8.3.1. Mainz 647 (a-g) [Maue (1996), Nr. 44]

Mainz 647 numaralı Brāhmī harfli el yazması toplam yedi parçadan oluşmaktadır. Mainz 647 (a, b, c, d, e) numaralı yazma parçaları birleştirildiğinde ortaya önünde ve arkasında dokuz satır bulunan toplam 18 satırlık Eski Uygurca bir metin çıkmaktadır. Mainz 647 (f) yazma parçası da aynı biçimde 18 satırdan oluşmaktadır. Mainz 647 (g) yazma parçasının ise ön yüzünde üç satır, arka yüzünde bir satır okunabilmektedir.

Maue (1996)'da Mainz 647 numaralı el yazmasının içerdığı metnin Vasubandhu'nun *Abhidharmakośa-bhāṣya* eseri ile benzerlik taşımasıyla birlikte Skandhila'nın *Abhidharma-āvatāra-prakaraṇa* eseri ile de paralellik gösterdiği belirtilmektedir (s. 176). Yine Maue (1996)'da belirtildiği üzere Eski Uygurca metnin çevrildiği kaynak metnin dilinin ne olduğu tam olarak bilinmemektedir (s.176). Mainz 647 ile ilgili bilgiler, Maue (1996)'da 175. ve 185.sayfalar arasında yer almaktadır.

2.8.3.2. U 5204 (a-c; e-g) ve U 5211 [Maue (2015), Nr. 98]

Yedi parçadan oluşan U5204 ile U5211 numaralı yazma parçasının aynı esere ait olduğu düşünülmektedir (Maue, 1996, 167). Brāhmī harfli Eski Uygurca metnin içerik olarak bir abhidharma eseri olduğu düşünülse de hangi metinden çeviri olduğu tespit edilememiştir. U 5204 (a-c; e-g) ve U 5211 ile ilgili bilgiler Maue (2015)'te yer almaktadır (167-174).

2.8.3.3. U 6900 [Maue (2015), Nr. 99]

Ön ve arka yüzünde Brāhmī harfleriyle yazılmış yedi satır bulunan Eski Uygurca metnin içeriğinden yola çıkılarak bir abhidharma metni olduğu Maue (2015) tarafından tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgiye 174-179.sayfalardan ulaşılabilir.

2.8.3.4. U 7285 [Maue (2015), Nr. 100]

Ön yüzü yazılı U 7285 numaralı Brāhmī harfli Eski Uygurca yazma, kaynağı belirlenememiş bir abhidharma metnini içermektedir. Yazma ile ilgili olarak Maue (2015) 174-179. sayfalara bakılabilir.

2.8.3.5. U 5218 [Maue (2015), Nr. 101]

Ön yüzünde Brāhmī harfli sekiz satır görülen U 5218 numaralı el yazması, Maue (2015)'e göre içerik olarak bir abhidharma metni parçasıdır. Metnin üçüncü satırında Vasubandhu adı geçmektedir. Yazma ile ilgili ayrıntılı bilgi için ilgili eserin 182-184. sayfalarına bakılabilir.

2.8.3.6. Ch/U 7601h [Maue (2015), Nr. 102]

Ch/U 7601h numaralı yazmanın Brāhmī harfli arka yüzünde okunabilen dört satır bulunmaktadır. Maue (2015)'te metinde geçen sözcüklerden yola çıkılarak bu

metnin bir abhidharma metni olduğu kanısına varılmıştır. Yazma ile ilgili bilgiler Maue (2015) 184-185. sayfalarda yer almaktadır.

2.8.3.7. U 5202 ve Ch/U 7601l [Maue (2015), Nr. 150]

U 5202 ile Ch/U 7601(l) numaralı iki yazma parçasının birleştirilmesi ile oluşan Brāhmī harfli on satır, Maue (2015)’e göre bir sūtra ya da abhidharma metnidir ancak metnin kaynağı tespit edilememiştir (s. 339). Söz konusu metin, çalışmanın 336-340. sayfaları arasında ele alınmıştır.

2.8.3.8. U 6816 [Maue (2015), Nr. 152]

Maue (2015)’te belirtildiği üzere, U 6816 numaralı Brāhmī harfli el yazması parçası başka bir yazmaya ait bir parça olup içerik olarak bir abhidharma metni olmalıdır (s. 343-344). Yazmanın ön ve arka yüzlerinde beşer satır bulunmaktadır. Metin Maue (2015)’in 343-346. sayfaları arasında ele alınmaktadır.

2.8.3.9. U 6875 [Maue (2015), Nr. 153]

Ön ve arka yüzünde Brāhmī harfli üç satır okunabilen U 6875 numaralı yazma parçasının kaynağı belirlenememiş bir abhidharma metni olduğu Maue (2015)’te belirtilmiştir. Yazma ile ilgili bilgiler çalışmanın 346 ve 347. sayfalarında yer almaktadır.

2.8.3.10. U 6867 [Maue (2015), Nr. 154]

U 6867 numaralı yazmanın ön ve arka yüzünde Brāhmī harfli altı satır bulunmaktadır. Maue (2015)’te kaynağı belirlenememiş bir abhidharma metni olduğu ifade edilen metinde bir yerde *abidarim* “abhidharma” iki yerde de *abidarmawatar* “*Abhidharma-āvatāra*” sözcüğünün geçtiği görülmektedir. U 6867 numaralı yazmanın incelemesi Maue (2015)’te 348-351. sayfalar arasında yer almaktadır.

2.8.3.11. Ch/U 7601e [Maue (2015), Nr. 155]

Maue (2015)’te, arka yüzünde Brāhmī harfli iki satır okunabilen Ch/U 7601(e) parçasının içerdiği metinde geçen *upadayarup* “*upādāyarūpa*” teriminden yola çıkılarak bu metnin bir abhidharma metni olduğu kanısına varılmıştır. Söz konusu yazmanın incelemesine çalışmanın 351 ve 352. sayfalarında yer verilmiştir.

2.9. Abhidharmakośa-bhāṣya

Abhidharmakośa-bhāṣya (Çin. 阿毘達磨俱舍論 *Apidamo jushelun*), 4. ve 5. yüzyıllar arasında Hindistan'ın Gandhara bölgesinde yaşamış Budist rahip Vasubandhu tarafından yazılmış bir Abhidharma eseridir. Eserin başlığının Türkçe çevirisi “Abhidharma Hazinesinin Yorumu”dur. Temelde yine Vasubandhu'ya ait olan *Abhidharmakośa-kārikā* eserindeki şiirlerinin yorumlandığı AKb, sekiz ana bölüm (Skr. *kośasthānam*) ve bir ek bölüm olmak üzere toplam dokuz bölümden oluşmaktadır. Söz konusu bölümler şunlardır:

1. *Dhātu-nirdeśa* (Çin. 界品 *Jie pin*) “Unsurlar Bölümü”
2. *Indriya-nirdeśa* (Çin. 根品 *Gen pin*) “Duyu Organları Bölümü”
3. *Loka-nirdeśa* (Çin. 世間品 *Shi-jian pin*) “Evrenler Bölümü”
4. *Karma-nirdeśa* (Çin. 業品 *Ye pin*) “Eylemler Bölümü”
5. *Anuśaya-nirdeśa* (Çin. 隨眠品 *Sui-mian pin*) “Eğilimler Bölümü”
6. *Āryapudgala-nirdeśa* (Çin. 賢聖品 *Xian-sheng pin*) “Birey ve Yol Bölümü”
7. *Jñāna-nirdeśa* (Çin. 智品 *Zhi pin*) “Bilgelik Bölümü”
8. *Samadhi-nirdeśa* (Çin. 定品 *Ding pin*) “Kazanım Bölümü”
9. *Pudgala-nirdeśa* veya *Pudgala-viniścaya* (Çin. 破我品 *Po wo pin* veya 破我執品 *Po wo-zhi pin*) “Birey Bölümü” veya “Benlik Bölümü” (PDB)

Vasubandhu'nun Yogācāra öncesi fikirlerini yansıttığı AKb çok sayıda esere kaynak olmuştur. AKb'yı temel alıp yorumlayan eserlerden en bilinenleri Yaśomitra'nın *Abhidharmakośa-ṭīkā* “*Abhidharmakośa* Yorumu” ile Sthiramati'nin *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* adlı eseridir. Bu iki Sanskrit eser dışında, AKb'yi yorumlayan çok sayıda Çince ve Tibetçe eser de bulunmaktadır.

AKb'nin altıncı yüzyılda Zhendi (T. 1559, 22 kitap) ve yedinci yüzyılda Xuanzang (T. 1558, 30 kitap) tarafından yapılmış iki Çince çevirisi Taishō Tripitaka'da bulunmaktadır. Buna ilaveten eserin Tibetçe çevirisi *Chos mngon pa mdzod kyi bshad pa* başlığıyla Jinamitra (Tib. Dpal brtsegs) tarafından yapılmıştır (Q5591). AKb'nin Klasik Moğolca çevirisi ise *İle nom-un sang-i nomlayçı* “Açık Öğreti Hazinesinin (*Abhidharmakośa*) Açıklaması” başlığı ile yapılmıştır (rKTs, T3428). Bu çevirilerin yanında, AKb'nin Eski Uygurca çevirisi de mevcuttur. Söz konusu Eski Uygurca metinlerle ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

2.9.1. Etnografiska Museet, No. 1935.25-40

Dunhuang Mogao Mağaralarında bulunarak İsveç'e götürülmüş ve günümüzde Stockholm Etnografiska Museet'te tutulan Eski Uygurca el yazmalarından 1935.25 ila 40 numaralı yazmalar arasındaki 16 el yazması toplam 2066 satırdan oluşan bir metin içermektedir. Söz konusu metnin bir Eski Uygurca AKb çevirisi olduğu Kudara (1984) tarafından tespit edilmiştir. İşlek Uygur yazısı ile yazılmış el yazmaları yaklaşık 13,5 cm × 47, 2 cm boyutlarında olup her bir yaprağında 63 ila 74 satır içermektedir (Shōgaito, 2014, 11). Shōgaito'ya (2014) göre, Eski Uygurca metin Taishō Tripiṭaka'daki Çince AKb çevirisiyle farklılıklar göstermesi dolayısıyla Khitan Tripiṭaka'ya ait bir Çince metinden Uygurcaya çevrilmiş olmalıdır. Metnin sonunda yer alan bilgiye göreyse metnin meydana getirilmesinde *Taysimtu*, *Nomkulu* ve adı verilmemiş bir kişi daha görev almış ve metin ejderha yılının on birinci ayının on beşinci gününde tamamlanmıştır.

İçerik olarak bakıldığında Eski Uygurca AKb çevirisi, Xuanzang çevirisi Çince AKb'nın 2, 3, 4, 6, 8 ve 9. bölümünden parçalar içermektedir. Metnin Çince denklikleri Shōgaito (2014, 12)'te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 2. AKb Stockholm Nüshasının Çince Denklikleri

Uygurca Yazma	AKb Bölüm	Çince Denkliği (T.1558)
25R1-26V64	2	36b3-37a1, vol. 7
27R1-28V63	3	41b21-42c24, vol. 8
29R1-29V73	4	70a16-70c24, vol. 13
30R1-33V6	4	72b1-75b27, vol. 14
34R1-34V65	4	91b18-92a26, vol. 17
35R1-35V65	4	97b3-98a4, vol. 18
36R1-37V70	6	114b2-115b29, vol. 22
38R1-38V72	6	121c21-122b22, vol. 23
39R1-39V63	8	151a6-151c2, vol. 29
40R1-40R20	9	159b8-15, vol. 30

Eserin başlığı metnin iki yerinde şu şekilde görülmektedir:

(25R1) 阿毘達磨俱舍論 卷第七 真 “Abhidharmakośa-bhāṣya 7. kitap”

(25R2) 尊者世親造三藏法師玄奘奉詔譯 “Saygıdeğer Vasubandhu yazdı, Sanzang Xuanzang imparatorun emriyle çevirdi”

(25R3) 分別根品二之五 “Indriya-nirdeśa bölümü, ikinci kısım bölüm beş”

(25R4) *intrayakoş erkliglerig bölmek adırtlamak bölük ikinçiniñ beşinç*
(25R3’ün Eski Uygurca karşılığı)

(30R1) 阿毘達磨俱舍論 卷第十四 志 “Abhidharmakośa-bhāṣya 14. kitap”

(30R2) 尊者世親造三藏法師玄奘奉詔譯 “Saygıdeğer Vasubandhu yazdı, Sanzang Xuanzang imparatorun emriyle çevirdi”

(30R3) 分別業品四之二 “Karma-nirdeśa bölümü, dördüncü kısım bölüm iki”

(30R4) *karmakoş bölmek adırtlamak bölük törtünçünñ ikinçisi* (30R3’ün Eski Uygurca karşılığı)

Ayrıca eserin sonunda yer alan 俱舍論 *koşavarti şastir otuzunç tegzinç* “Kośa-vṛtti-śāstra, otuzuncu kitap” (Shōgaito, 2014, 172) ifadesinden eserin tamamlandığı anlaşılmaktadır .

Bu Eski Uygurca AKb metni Masahiro Shōgaito tarafından 2014 yılında yayımlanmıştır.

2.9.2. Çin Millî Kütüphanesi

İçerik olarak Eski Uygurca AKb metni olduğu tespit edilen bir diğer el yazması, Pekin’deki Çin Millî Kütüphanesinde bulunan ön ve arka yüzü işlek Uygur yazılı olmak üzere toplam 129 satırdan oluşan bir el yazmasıdır. Wang Meitang ve Zhang Tieshan’ın incelediği bu el yazmasının bir AKb metni içermekte olduğu, metnin ön yüzündeki şu ifadeden anlaşılmaktadır: 阿毘達磨俱舍論 卷第五, 世親造 三藏法師玄奘奉詔譯, 分別根品二之三 “Abhidharmakośa-bhāṣya 5. kitap; Vasubandhu yazdı, Sanzang Xuanzang imparatorun emriyle çevirdi, Indriya-nirdeśa bölümü, ikinci kısım bölüm üç” (Wang ve Zhang, 1994).

Pekin’de bulunan bu Eski Uygurca el yazması içerik olarak Çince AKb’nın 24a03 ila 24b27 satırları arasındaki bölüme denk gelmektedir (Wang ve Zhang, 1994).

2.9.3. Gansu Müzesi, No. 10561

Çin’in Gansu eyaletinde bulunan Gansu Müzesi’nde (甘肃省博物馆) muhafaza edilen 10561 numaralı Eski Uygurca el yazması eser, AKb’nın 44c18-45b16. satırları arasındaki bölümün çevirisini içermektedir. Ön ve arka yüzünde 64 satır olmak üzere toplam 128 satır içeren bu el yazmasının tespiti ve metin çalışması Çinli araştırmacı Geng Shimin tarafından yapılmıştır (Geng 1987a; 1987b). Geng Shimin’in 1987 tarihli makaleleri 2001 ve 2003 yılında yeniden basılmış, ayrıca yazmanın ön yüzünü ele aldığı 1987 tarihli ilk makalesi 1989 yılında İngilizce olarak yayımlanmıştır.

2.9.4. Fujii Yürinkan Müzesi, No. 16

Japonya’nın Kyōto şehrindeki Fujii Yürinkan Müzesi’nde (藤井有鄰館) bulunan el yazmalarından 16 numaralı el yazması, ön ve arka yüzü yazılı ve toplam 51 satırdan oluşan işlek Uygur harfli bir el yazmasıdır. Yazmanın içeriğinin tespiti Kōgi Kudara tarafından yapılmıştır. Kudara (1986)’da belirtildiği üzere, yazmanın ön yüzündeki metin Çince AKb’nın 14a6-15. satırlarının, arka yüzündeki metin ise 14a29-14b9. satırlarının Uygurca çevirisini içermektedir. Kudara yazma üzerine yaptığı ilk çalışmayı 1984 yılında Japonca olarak yayımlamış; sonrasında çalışmasını 1986 yılında İngilizce olarak yayımlamıştır.

2.9.5. Lujiang Caotang, No. 16

Çin’in Hangzhou şehrinde bulunan Lujiang Caotang (廬江草堂) koleksiyonunda bulunan el yazmalarının içindeki 16 numaralı yazma, ön yüzü 29 arka yüzü ise 12 satırdan oluşan Eski Uygurca bir el yazmasıdır. Yazmanın yalnızca ön yüzü okunaklıdır; arka yüzü oldukça eksiktir. Bu Eski Uygurca el yazmasının bir AKb metni içerdiği Zhang tarafından tespit edilmiştir. Zhang’ın 2019 yılında yayımlanan çalışmasında bu yazmanın muhtemelen Dunhuang’dan çıkarılmış olduğu ve Eski Uygurca AKb’nın Stockholm nüshası ile benzerlikler taşıdığından o nüshanın bir parçası olma ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Zhang (2019)’ın tespitine göre söz konusu metin Çince AKb’nın 87b18-c04 numaralı satırları arasının Eski Uygurca çevirisini içermektedir.

2.9.6. Pekin Üniversitesi Kütüphanesi, 北大附 C58

Çin Pekin Üniversitesi Kütüphanesi'nde (北京大学图书馆 Beijing daxue tushuguan) bulunan Dunhuang'dan çıkarılmış Eski Uygurca metinlerin içindeki 北大附 C58 numaralı (Beida fu C58, Pekin Üniversitesi C58) el yazmasının içerik olarak bir AKb çevirisi olduğu Aydar Mirkamal tarafından tespit edilmiştir. Mirkamal (2022)'de belirtildiği üzere 12 satırdan oluşan bu Eski Uygurca metin, AKb'nın dördüncü bölümü olan "Karma-nirdeśa"ya denk gelmekte ve Çince metnin 19a12 ile 19a28. satırlar arasından çeviri cümleler içermektedir.

2.9.7. Berlin Koleksiyonu, Mainz 0623

Turfan'da bulunarak Almanya'ya götürülmüş el yazmaları içinden Mainz 623 numaralı el yazması Brāhmī harfleriyle yazılmış Eski Uygurca bir yazmadır. Dieter Maue'nin Brāhmī harfli ve Tibet harfli Eski Uygurca eserleri ele aldığı 1996 tarihli *Alttürkische Handschriften. Teil 1: Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift* çalışmasında belirtildiği üzere, çalışmada 14. numarada yer verilen Mainz 623 Eski Uygurca bir AKb metnidir (Maue, 1996, 71). Metin toplam 12 satırdan oluşmaktadır.

2.9.8. Berlin Koleksiyonu, Ch/U 7612

Almanya'da bulunan Ch/U 7612 numaralı el yazmasının arka yüzünde beş satırdan oluşan Brāhmī harfleriyle yazılmış Eski Uygurca bir metin olduğu tespit edilmiştir. Dieter Maue'nin *Alttürkische Handschriften* eserinin ikinci cildinde ele aldığı bu metnin yalnızca üç satırı okunabilmektedir. Maue (2015)'te 97. numaralı metin olan Ch/U 7612 yazmasının Vasubandhu'nun AKb eserinden yapılmış bir çeviriye ait bir parça olduğu belirtilmiştir.

2.9.9. Berlin Koleksiyonu, Ch/U 8014

Berlin Turfan Koleksiyonu'nda bulunan Eski Uygur harflerinin yanında içerisinde Brāhmī harfleriyle yazılmış sözcükler de barındıran el yazmalarından Ch/U 8014 numaralı el yazması AKb'dan parçalar içermektedir. Söz konusu el yazması Yukiyo Kasai tarafından incelenip yayımlanmıştır. Kasai (2017)'de ele alınan bu yazma altı satırdan oluşmakta ve Çince AKb'nın 74b27 ila c05 numaralı satırlarının arasındaki bölümün çevirisini içermektedir.

2.9.10. Berlin Turfan Koleksiyonu'ndan Çeşitli Parçalar

Berlin Turfan Koleksiyonu'ndaki çeşitli el yazması parçaları bir araya getirildiğinde yazmaların Eski Uygurca bir AKb metnini oluşturduğu tespit edilmiştir. Yukiyo Kasai'nin ele alıp yayımladığı bu yazma parçalarının numaraları ve yazmalardaki metinlerin Çince AKb'da karşılık geldiği satırlar aşağıda verilmiştir (Kasai, 2017, 30):

Tablo 3. Berlin'de Bulunan Eski Uygurca AKb Parçaları

Eski Uygurca Yazmanın Numarası	Çince AKb'daki Yeri (T. 1558)
Ch/U 8083 + Ch/U 7519 + Ch/U 6829 + Ch/U 6698 + Ch/U 6172	3. kitap; 43c21 ve devamı
Ch/U 6612 + Ch/U 6376	3. kitap; 43c21 ve devamı
Ch/U 8083 + Ch/U 7519 + Ch/U 6829 + Ch/U 6698 + Ch/U 6172	3. kitap; 44a04-13
Ch/U 6462 + Ch/U 8174 + Ch/U 6802 + Ch/U 6676	3. kitap; 55a09 ve devamı
Ch/U 8048 + Ch/U 8134 + Ch/U 6965 + Ch/U 6710 + Ch/U 6613 + Ch/U 6978 + Ch/U 8106 + Ch/U 6437 + Ch/U 8068 + Ch/U 6422 + Ch/U 6486	3. kitap; 56a16-27
Ch/U 8154 + Ch/U 8090 + Ch/U 6923 + Ch/U 8003 + Ch/U 7520	3. kitap; 57a27-58b22

2.10. Abhidharmakośabhaṣya-ṭīkā-tattvārthā

Abhidharmakośabhaṣya-ṭīkā-tattvārthā (Çin. 阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shiyishu*) eseri, Sthiramati tarafından (Çin. 安慧 Anhui) 6. yüzyılda Vasubandhu'nun *Abhidharmakośabhaṣya* eserine yorum olarak yazılmış bir Budizm eseridir. Eserin başlığı “*Abhidharmakośabhaṣya*’nın Hakiki Anlamlarının Yorumu”dur. AKT’nin Sanskrit aslı ile birlikte Tibetçe, Moğolca ve Eski Uygurca çevirileri bulunmaktadır.

2.10.1. Tattvartha'nın Sanskrit Nüshaları

2000'li yıllara gelinene kadar, Tattvartha'nın asıl yazıldığı dil olan Sanskrit diline ait herhangi bir nüshası mevcut değildi. Ancak 2000'li yıllar itibarıyla yapılan araştırmalar neticesinde, Çin'in Tibet Özerk Bölgesi Lhasa şehrindeki Potala Sarayı'nda *Abhidharmakośabhaṣya-ṭīkā-tattvārthā* metnini içeren Sanskrit el yazmaları bulunmuştur. Matsuda (2016)'nın verdiği bilgilere göre, Potala Sarayı'nda bulunan Sanskrit AKT nüshası iki tomardan oluşmaktadır: İlk tomar AKT'nin birinci bölümünü, ikinci tomar ise dördüncü ve sekizinci bölümler arasında kalan beş bölümü içermektedir. Bulunan yazmalarda ikinci ve üçüncü bölümün bulunmaması, bu yazmanın başlangıçta üç tomardan meydana geldiğini ama birinci ve üçüncü tomar mevcutken ikinci tomarın kayıp olduğunu düşündürmektedir (Matsuda, 2016, 224). Matsuda, Sanskrit el yazmasının 8-9. yüzyıl arasında bir tarihte yazılmış olduğunu ve Tibet Özerk Bölgesi'nde tespit edilen yazmaların en eskilerinden biri olduğunu belirtmiştir.

Lhasa'da bulunan bu Sanskrit nüshanın haricinde, günümüzde kayıp olan ancak 19. yüzyılın sonlarında Çin'in Chongqing eyaletinde bulunan Shuanggui Tapınağı'na (双桂堂) getirilen bir Sanskrit AKT nüshasının bulunduğu bilinmektedir (Zhang, 2018). Ancak söz konusu nüsha 1990 yılında tapınaktan çalınmış ve kaybolmuştur. Zhang (2018)'de belirtildiği üzere, Çinli araştırmacı Wang Sen 1962 yılında Sanskrit nüshayı incelemiş ve bu yazmanın bir AKT metni olup 11-12. yüzyıla ait olduğunu tespit etmiştir.

AKT'nin Lhasa nüshası üzerine yapılmış incelemeler çeşitli araştırmacılar tarafından makale olarak yayımlanmıştır. Nobuchiyo Odani, Masaru Akimoto, Takumi Fukuda, Yoshifumi Honjō, Kazunobu Matsuda ve Akio Minoura'nın söz konusu Sanskrit AKT metni üzerine yayımlanmış yedi çalışması bulunmaktadır (Odani vd., 2009; 2012; 2016; 2017; 2018; 2019; 2020). Buna ek olarak Kazuo Kano ile Jowita Kramer'a ait 2020 ve 2021 tarihli iki makale çalışması bulunmaktadır. Yine Kazuo Kano ile Jowita Kramer ile birlikte Takeshi Yokoyama, Hironori Tanaka, Sebastian Nehrdich, Keiki Nakayama, Kaoru Kominami ve Akihisa Kotani'den oluşan sekiz kişilik bir araştırma ekibi tarafından Sanskrit AKT üzerine yayımlanan 2021, 2022 ve 2023 tarihli üç makale çalışması mevcuttur.

2.10.2. Tattvartha'nın Tibetçe Çevirisi

Tattvartha'nın bilinen Tibetçe çevirisi, Dharmapālabhadra (Tib. Chos skyong bzang po, 1441-1527) tarafından yapılmıştır. Sanskrit ve Tibetçe başlık, eserin başında şu şekilde yer almıştır:

rgya gar skad du / a bhi dha rma ka sho bha shya tī kā ta twa rtha nā ma / bod skad du / chos mngon pa mdzod kyi bshad pa'i rgya cher 'grel pa / don gyi de kho na nyid ces bya ba (BDRC, Q5875, 1b 1-3)

“Hint dilinde (Sanskrit): *Abhi-dharma-kośa-bhaṣya-tīka-tattvārthā-nāma*. Tibet dilinde: ‘Yüksek dharmanın (*abhidharma*) hazinesinin (*kośa*) açıklamasının (*bhaṣya*) ayrıntılı yorumu (*tīka*), hakiki anlam (*tattvārtha*)’ denir.”

Yukarıda açıklandığı üzere, Tibetçe çeviri iki Sanskrit nüsha temel alınarak Sanskrit dilinden yapılmıştır. Şu anda mevcut olan Sanskrit nüshada olduğu gibi, Tibetçe Tattvartha’da da övgü ve giriş bölümleri bulunmamaktadır (Matsuda, 2016, s. 226). Tibetçe Tattvartha’nın farklı Tengyur (Tibet Budist Külliyyatının yorumları içeren bölümü) nüshaları bulunmaktadır. Bunlar Narthang N4673, Pedurma AT3660, Peking Q5875, Derge D4421 ve Ganden GT3889 numaralı nüshalardır (BDRC, 3751). Tibetçe Tattvartha üzerine yapılmış çalışmalardan en bilineni Yasunori Ejima’nın 1986 tarihli makalesidir. İkinci olarak Seiki Miyashita’nın 1983 tarihli makalesinde de Tibetçe AKT’nin bir bölümü ele alınmıştır.

Tattvartha’nın Tibetçe çevirisine dair bilgilere Marek Mejer (1991)’den de ulaşılabilir.

2.10.3. Tattvartha'nın Çince Çevirileri

Tattvartha’nın tespit edilen ilk Çince çevirisi, Dunhuang’dan çıkarılarak Fransa’ya getirilmiş Pelliot Koleksiyonuna ait Pelliot chinois 3196 numaralı el yazmasıdır. Söz konusu yazma beş yapraktan oluşmakta ve Tattvartha’nın beş cildinden alınmış çeşitli bölümler içermektedir. Eserin ilk iki bölümü olan *Dhātu-nirdeśa* (Çin. 界品 *Jie-pin*) ile *Indriya-nirdeśa*’yı (Çin. 根品 *Gen-pin*) kapsayan bu Çince çeviri, daha çok kısaltılmış bir özet özelliği taşımaktadır. Taishō Tripiṭaka’da 1561 numarası ile (vol. 29, s. 325-328) yer alan Çince Tattvartha’nın hangi yıl çevrildiği ya da çevirmeninin kim olduğu konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

Çevirinin Tang Hanedanlığının son dönemlerinde yapıldığı varsayılmaktadır (Shih, 2014, 1).

Pelliot chinois 3196 numaralı yazma dışında, yine Dunhuang'dan çıkarılmış iki el yazmasının içeriğinin Tattvartha'nın üçüncü cildi ile örtüştüğü tespit edilmiştir. Pekin'deki Çin Millî Kütüphanesinde (Çin. 中国国家图书馆 Zhongguo guojia tushuguan) bulunan bu iki el yazmasının numarası L3736 ile Beixin 1440 (北新 1440) olup her iki yazmanın da aynı Tattvartha eserine ait olduğu saptanmıştır (Shih, 2014, s. 1). Pekin'deki Çince yazmalar, AKb'nın ilk bölümü *Dhātu-nirdeśa*'nın 20. ve 36. şiirlerinin yorumlarını içermektedir (Shih, s. 1). Taishō Tripiṭaka'da yer almayan söz konusu metin için Fang (1995)'e başvurulabilir (Fang, 1995, s. 169-250).

Eski Uygurca Tattvartha'nın çevrildiği Çince çeviri ise kayıptır.

2.10.4. Tattvartha'nın Moğolca Çevirisi

AKT'nın Tibetçeden yapılan Moğolca bir çevirisinin bulunduğu bilinmektedir (Tekin, Ş., 1970, s.; Shōgaito,) ancak Moğolca eserin nerede bulunduğu dair herhangi bir bilgiye şu an için ulaşamamıştır. Moğolca Tattvartha üzerine yapılan herhangi bir çalışma da tespit edilememiştir. Kano ve Kramer (2020)'in çalışmasında Şinasi Tekin'in muhtemelen Çin Millî Kütüphanesi tarafından kopyalanmış bir Moğolca AKT nüshasına ulaştığı belirtilmiştir ancak ilgili kaynaklarda söz konusu nüshaya dair başka bir bilgi bulunmamaktadır.

Shōgaito (2008)'de verildiği üzere Moğolca Tattvartha'nın başlığı şudur:

enetkeg keleber : abhidharmakośabhaṣyaṭīkā tattvārtha-nāma : töbed-ün keleber : cos mngon ba mzod kyi bshad pii rgy a car 'grel pa : don gyi de ko na nyid ces byab a : mongyul-un keleber: a-bhi darma-yin sang-un udq-a-yin tere imayta çinar-un nomlaly-a-yin ayui yeke tayilburi kemegdekü.

“Hint dilinde, ‘*Abhidharmakośabhaṣyaṭīkā-tattvārthā-nāma.*’ Tibet dilinde, *cos mngon ba mzod kyi bshad pii rgy a car 'grel pa, don gyi de ko na nyid ces byab a.* Moğol dilinde, ‘Abhidharma’nın hazinesinin anlamının o her zamanki esasının öğretisinin geniş açıklaması’ denir.”

Buna göre, AKT'nin Sanskrit, Çince, Tibetçe, Moğolca ve Uygurca başlıklarının karşılaştırması şu şekildedir:

Tablo 4. AKT'nin Çeşitli Dillerdeki Başlıkları

Sanskrit	Çince	Tibetçe	Moğolca	Uygurca	Anlamı
<i>abhidharma</i>	阿毗達磨	མཐོང་པོ་པ་	<i>abhidarma</i>	<i>abidarim</i>	abhidharma
	<i>a-pi-da-mo</i>	<i>chos mdong pa</i>			
<i>kośa</i>	俱舍	མཛོད་	<i>sang</i>	<i>(kınılıg) koşa</i>	hazine
	<i>ju-she</i>	<i>mdzong</i>			
<i>bhaṣya</i>	論	བཤད་	<i>nomlalya</i>	<i>ṣastr</i>	açıklama
	<i>lun</i>	<i>bshad</i>			
<i>tattvārtha</i>	實義	དོན་གྱི་དེ་མོ་ནི་	<i>udqa-yin tere imayta çinar</i>	<i>çinkertü tözlüg yörügler</i>	hakiki anlam; anlamın özü
	<i>shi-yi</i>	<i>don gyi de kho na nyid</i>			
<i>ṭīkā</i>	疏	ཐུ་ཆར་འབྲེལ་བ་	<i>ayui yeke tayilburi</i>	<i>kəñürü açdaçı tiki / kəñürü</i>	geniş yorum, şerh
	<i>shu</i>	<i>rgya cher 'grel pa</i>			

2.10.5. Tattvartha'nın Eski Uygurca Çevirileri

Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā'nın şimdiye dek tespit edilebilmiş sekiz farklı nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan en uzun olup en hacimli olanı, bu doktora tezinin temel aldığı AKT Londra nüshasıdır. Tespit edilen diğer yedi nüsha ise Çin'de bulunmaktadır. Eski Uygurca AKT el yazmalarının tamamı Dunhuang Mogao Mağaralarından çıkarılmış 13.yüzyıl sonrasına ait el yazmalarıdır.

2.10.5.1. British Library, Or. 8212/75 (A) ve (B)

Bu doktora tez çalışmasının da konusu olan bu nüsha, 20.yüzyılın başlarında İngiliz arkeolog Aurel Stein tarafından Dunhuang'da bulunup İngiltere'ye götürülen el yazmalarından biridir. Yazma iki ayrı kitapçıktan oluşmaktadır. Yazmanın özellikleri ve içeriği hakkında ilk bilgiler ve fotoğraflar, Stein'in araştırma gezisi notlarını paylaştığı *Serindia* çalışmasının II. ve IV. ciltlerinde yer almaktadır (Stein,

1921). Metinle ilgili bilgi veren ikinci çalışma, Tooru Haneda'nın 1925 yılında yayımladığı Japonca makalesidir. Bu makale Eski Uyurca AKT metninin daha ayrıntılı bir tanıtımını içermektedir. Haneda'nın çalışmasından 45 yıl sonra, Şinasi Tekin bu el yazmasının tıpkıbasımını yazmayı tanıttığı bir ön söz eşliğinde yayımlamıştır (Tekin, 1970).

İlk bulunduğu Ch. xix. 01. ve Ch. xix. 02 olarak numaralandırılmış bu el yazması, sonrasında Londra'da bulunan British Library'ye götürülmüş ve Or. 8212/75 (A) ve Or. 8212/75 (B) olarak numaralandırılmıştır. Or. 8212/75 (A) 149 yapraktır ve 4585 satır içermektedir. Or. 8212/75 (B) ise 25-105 arası Çince numara ile numaralandırılmış 80 yaprak içermekte ve 2430 satırdan meydana gelmektedir. İçerik olarak bakıldığında ise A kitapçığı AKT'nin ilk kitabı olan “Dhātu-nirdeśa”nın (Çin. 界品 *Jie-pin*), B kitapçığı ise dördüncü kitap “Karma-nirdeśa”nın Eski Uyurca çevirisini kapsamaktadır. Eserin hangi yıl çevrildiği veya kopyalandığı bilgisi mevcut değildir; ancak eserde yer alan okur kaydından anlaşıldığı kadarıyla bu el yazması Tükel Temür adlı biri tarafından ejderha yılının ikinci ayının on beşinde Şaçu şehrinde (Shazhou 沙州 “kum şehri”), başka bir deyişle Dunhuang'da istinsah edilmiştir. Ayrıca A kitapçığında yer alan metnin ilk yaprağının sekizinci satırında görülen 无念本 *uu tēm atl(ı)ğ açarı tsopının kıldım* “Uu Tem adlı ācarya kitabı hazırladım” ifadesi, eseri çeviren ya da derleyen kişinin Uu Tem adlı biri olduğunu göstermektedir.

Or. 8212/75 (A) ve (B) yazmaları üzerine yapılan metin çalışmaları şunlardır:

Klaus Röhrborn'un çalışması: Röhrborn'un 1983 tarihli makalesinde Or. 8212/75 (A) yazmasının 3623 ila 3665. satırları ele alınmıştır.

F. Sema Barutçu Özönder'in çalışmaları: Özönder'in Or. 8212/75 (A) kitapçığının bir bölümünü ele aldığı 1990 tarihli bir makalesi ve yine (A) kitapçığının 2927-3868. satırları arasındaki metnin incelemesini yaptığı 1998 tarihli bir kitabı bulunmaktadır.

Masahiro Shōgaito'nun çalışmaları: Eski Uyurca AKT metninin tamamını ele alan çalışmalar Japon araştırmacı Masahiro Shōgaito'ya aittir. Shōgaito ilk olarak 1988 yılında Or. 8212/75 (B) metninde alıntılanan *Abhidharmanyāyānusāra-śāstra* kısımlarını ele aldığı bir makale yayımlamıştır. Bu makalenin ardından 1989 yılında Eski Uyurca AKT'dan parçalar bulunan iki kitap kaleme almıştır. Shōgaito'nun A ve B kitapçıklarının tamamını içeren kitap dizisi ise 1991-1993 yılları arasında

yayımlanmıştır: İlk olarak 1991 yılında Or. 8212/75 (A) yazmasının yazı çevirimi ve Japonca çevirisini kapsayan birinci cilt yayımlanmış, 1993 yılında ise hem (B) yazmasının yazı çevirimi ve Japonca çevirisini bulunduran ikinci cilt hem de her iki yazmanın tıpkıbasımının bulunduğu üçüncü cilt yayımlanmıştır. 2008 yılında ise Or. 8212/75 (A) yazmasının her yönüyle ele alındığı ve Shōgaito'nun o zamana dek yayımladığı diğer Eski Uygurca Abhidharma metinlerindeki sözcükleri de içeren ayrıntılı bir sözlüğün bulunduğu *Uiguru-bun abidaruma ronsho no bunkengaku-teki kenkyū* ウイグル文アビダルマ論書の文献学的研究 [*Uighur Abhidharma Texts: A Philological Study*] başlıklı çalışma meydana getirilmiştir. Bu eserlerin dışında, Shōgaito'nun Eski Uygurca AKT'nin Londra nüshası ile ilgili birtakım özellikleri ele aldığı 1991 ve 1996 tarihli iki makale daha vardır.

Murat Elmalı'nın çalışmaları: Murat Elmalı'nın 2017 yılında yayımlanan Eski Uygurca Dil Bilgisi Terimleri: vibakti-samaz başlıklı çalışmasında, başta Eski Uygurca AKT olmak üzere Eski Uygurca metinlerde daha görülen dil bilgisi terimleri *vibakti* (Skr. *vibhakti*, durum eki) ve *samaz* (Skr. *samāsa*, birleşik kelime) üzerinde durulmuştur. Elmalı bu çalışmasında Eski Uygurca AKT metninin Or. 8212/75 yazmasının 511- 608 (17b10-21a2); 1025-1056 (34b15-36a1); 1324-1357 (44b14-46a2); 1892-1988 (63b9-66b15); 3267-3303 (106b18-108a1); 3474-3519 (113b14-115a1); 3984-4016 (129b14-131a1); 4347-4444 (141b10-145a2) ve 4568-4585 (149a1-18) numaralı satırlarını ele almıştır. Londra nüshasının dışında, Dunhuang Academy'de bulunan B128-13 numaralı Eski Uygurca AKT metnini de çalışmasına dahil etmiştir. Elmalı'nın çalışmasında ele aldığı bir diğer Eski Uygurca Abhidharma metni ise Stockholm Etnografiska Museet'de bulunan Uygurca *Abhidharmāvatāraprakaraṇa* metnidir (bk. 2.2.2. Etnografiska Museet, No. 1935.52.21-24). Elmalı'nın 2017 tarihli çalışmasının yanında, Eski Uygurca Abhidharma metinlerinde görülen kod değiştirmeyi konu edindiği 2023 tarihli bir makalesi bulunmaktadır (Elmalı, 2023).

Eski Uygurca AKT üzerine yapılmış tezler: Eski Uygurca AKT üzerine yazılmış ancak yayımlanmamış iki doktora tezi bulunmaktadır. Bu tezlerden ilki İshak Bekri Koca'ya ait 1998 tarihli doktora tezidir. *Abidarim Koşavarti Şastr'ın On-doku / Kun-doku Sözlüğü* başlıklı bu doktora tezinde Or. 8212/75 (A) ve (B) metnlerinin tamamının Çince-Uygurca (On-doku) ve Uygurca-Çince (Kun-doku) sözlüğüne yer verilmiştir. Eski Uygurca AKT üzerine yapılmış bir diğer doktora tezi ise Emel

Topçu'nun 2024 tarihli çalışmasıdır. Topçu *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā'da Söz Yapımı* başlıklı doktora çalışmasında Or. 8212/75 (A) metnindeki söz yapım türleri üzerinde durmuştur. Söz yapımında kullanılan ekler ve metinde yer alan sözcüklerin kök biçimleri ayrı bölümlerde ele alınmıştır. Doktora tezinin son bölümünde ise madde başı söz listelerine yer verilmiştir.

2.10.5.2. Gansu Müzesi, No. 1 3072

AKT'nin Çinde bulunan nüshalarından biri, 1983 yılında Çinli araştırmacı Geng Shimin tarafından Gansu Müzesinde bulunmuştur. Geng Shimin, ön yüzünde Çince bir Budist metin bulunduran 1 3072 olarak numaralandırılmış rulo biçimindeki bu el yazmasının arka yüzünde işlek Uygur yazısı ile yazılmış Eski Uygurca bir metin olduğunu fark etmiş ve yaptığı inceleme neticesinde bu metnin bir AKT metni olduğu çıkarımında bulunmuştur. Söz konusu el yazması Geng Shimin'in 2002 tarihli İngilizce ve 2003 tarihli Çince makalesinde tanıtılmıştır. Buna göre Eski Uygurca AKT'nin Gansu nüshası 1249 satırdan oluşmakta ve içerik olarak Londra nüshasının 1942 ila 3191. satırları arasında kalan bölüme denk gelmektedir (Geng, 2002, 5).

2.10.5.3. Dunhuang Academy, B52 乙-15

Çin'in Gansu eyaletinde bulunan Dunhuang Academy, Çinli araştırmacılarının Dunhuang Kuzey Mogao Mağaralarında bulup çıkarmış olduğu çok sayıda el yazmasını muhafaza etmektedir. Söz konusu yazmaların içinde Eski Uygurca yazmalar da bulunmaktadır. Bu el yazmalarından biri olan B52 乙-15 numaralı yazma (B52 numaralı mağaradan çıkarılan 2-15 numaralı yazma), ön ve arka yüzünde 29 satır olmak üzere toplam 58 satırdan oluşan bir Eski Uygurca AKT metnidir. Kısaltılmış bir metin olduğu anlaşılan bu metin içerik olarak Londra nüshasının 3631 ila 3704. satırları arasındaki kısma denk gelmektedir. B52 乙-15 numaralı yazmanın metin çalışması Masahiro Shōgaito (2000) ile Zhang Tieshan (2002) tarafından yapılmıştır.

2.10.5.4. Dunhuang Academy, B54-1

Dunhuang Academy'de bulunan Eski Uygurca AKT yazmalarından bir diğeri B54-1 numaralı yazmadır. Üç parçanın bir araya getirilmesi ile toplam 16 satırdan oluşan bu yazma içerik olarak anlaşılır olmamakla birlikte, Mirkamal (2022)'de belirtildiği üzere yazım özellikleri açısından bir AKT metni olmalıdır. Mirkamal'in ifadesiyle B54-1

yazması Or.8212 (75B)’nin 1958-1967 satırları arasındaki *jihvā-indriyayī* (tat duyusu) ele alan bölüm ile benzerlik taşımaktadır (Mirkamal, 2022, 35).

2.10.5.5. Dunhuang Academy, B128-13

Dunhuang Academy’deki B128-13 numaralı el yazması, tek yapraktan oluşan 54 satırlık Eski Uyğurca bir yazmadır. Yazmanın arkasında bulunan 疏卷第二 七十五 葉 (*Shu, juan di er qi-shi-wu ye*) “*Shu*, 2. kitap 75. sayfa” ifadesinden de anlaşılacağı üzere bu eser, Eski Uyğurca bir AKT çevirisidir. İfadede geçen 疏 *shu* sözcüğü, AKT’nin Çince başlığı olan *Apidamo jushelun shiyishu*’daki *shu* sözcüğüdür. Yazmanın metni 2004 yılında Shōgaito tarafından yayımlanmıştır. Shōgaito (2004) çalışmasında, B128-13’ün içerdiği Eski Uyğurca AKT metninin bilinen herhangi bir AKT ile doğrudan denk gelmediğini belirtmiş; ancak metinde açıklanan kısmın *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın 3c28-4a4 (Taishō 1558) satırlarına denk geldiğini ifade etmiş ve metinde alıntılanan *Abhidharmayāyānusāra-śāstra* bölümünün ise Taishō 1562 numaralı Çince çevirideki 338c7-9 satırları olduğunu tespit etmiştir.

Shōgaito (2004) dışında B128-13 numaralı yazmanın metin çalışması Murat Elmalı tarafından yapılmıştır. Elmalı (2017)’de metnin yazı çevirimi, Türkçe çevirisi ve açıklamaları bulunabilir.

2.10.5.6. Dunhuang Academy, B157-15

Dunhuang Kuzey Mogao Mağaralarından çıkarılmış B157-15 numaralı el yazması, ön ve arka yüzü yazılı üç yaprağın içerdiği 59 satırdan oluşmaktadır. Bu yazma üzerine yapılmış çalışma Aydar Mirkamal’a aittir. Mirkamal (2004)’de belirtildiği üzere B157-15 numaralı yazma da B52 乙-15 gibi kısaltılmış bir özet şeklinde Eski Uyğurcaya çevirilmiş bir Abhidharma metnidir. B157-15’in içerik olarak Londra nüshasının hangi satırlarına denk geldiği bilgisi aşağıda verilmiştir (Mirkamal, 2004, 3):

Tablo 5. B157-15 ile Londra Nüshasının Denklikleri

Yazma numarası	Satır sayısı	Londra Nüshası (Or. 8212/75 A)
B157: 15-1 (ön yüz)	10 satır	75A 1550-1553; 1560-1561; 1564; 1568

B157: 15-1 (arka yüz)	10 satır	75A 1625; 1634; 1637
B157: 15-2 (ön yüz)	9 satır	75A 2200-2203
B157: 15-2 (arka yüz)	10 satır	75A 2141-2142; 2151-2157; 2485-2486
B157: 15-3 (ön yüz)	10 satır	75A 827; 830-837
B157: 15-3 (arka yüz)	10 satır	75A 813-816

2.10.5.7. Dunhuang Academy, D0907

Dunhuang Academy’de muhafaza edilen Eski Uygurca el yazmalarından AKT yazması olduğu tespit edilen son yazma D0907 numaralı el yazmasıdır. Zhang Tieshan’ın tespit ettiği bu yazma, ön ve arka yüzü 18 satır olmak üzere toplam 36 satırdan oluşmaktadır. Zhang çalışmasında, yazmanın ön yüzünde yer alan metnin AKT’nin Londra nüshasının A kitapçığındaki 83-96. satırlar arasına, arka yüzünün ise 140-169. satırlar arasına denk geldiğini belirtmiştir (Zhang, 2021).

2.10.5.8. The Chinese Academy of Cultural Heritage, xj 219-0661.06

Şimdiye dek tespit edilen Eski Uygurca AKT metinlerinden sonuncusu, Pekin’de bulunan Chinese Academy of Cultural Heritage’deki (中国文化遗产研究院 Zhongguo wenhua yichan yanjiuyuan) xj 219-0661.06 numaralı el yazmasıdır. Bu Eski Uygurca yazmanın içeriğinin AKT olduğu Zhang Tieshan tarafından tespit edilmiştir. Zhang’ın (2022) çalışmasında belirttiği üzere yazmanın ön yüzünde 36, arka yüzünde ise 39 satır bulunmaktadır. Yazmanın arka yüzünde yazan Çince 實義疏第一卷 十四葉 (Shi-yi-shu di-yi juan shi-si ye) “*Shiyishu (Tika tattvārtha)*, birinci kitap, 14. yaprak” başlığından metnin bir AKT metni olduğu anlaşılmaktadır. Zhang (2022)’de bu metnin yukarıda bahsi geçen B52 乙-15 ve B157-15 numaralı yazmalar gibi daha kısa ve özet olarak değerlendirilebilecek nitelikte bir AKT metni olduğunu ifade etmiş ve yazmanın Or. 8212/75 (A)’nın 1014 ila 1081 satırlar arasındaki bölümü içerdiğini belirtmiştir (Zhang, 2022, 301-302).

3. METİN

- 1 1a-1 阿毗達磨俱舍論實義疏卷第一 .
- 2 2 abidarim şastrtaķı çinkêrtü <tözlüg> yörüglerniņ kênjürü açdaçı tikısı baş-
- 3 3 tıñķı küün 又 abidarim kınılığ koşavarı şastrtaķı çinkêrtü <tözlüg> yörügler-
- 4 4 niņ kênjürüsi baştınķı tegzinç yme/têr :: 尊者 ayağķa tegimlig 悉
- 5 5 地羅末底造 eştiramati bahşı yaratmış erür. 唐言安惠.
- 6 6 eştiramati tégüçi sav<-ıg> tavğaççasınça yöre söz<leyür 安惠 têt> leser ornağlıg bilge
- 7 7 biliglig têt yörüg ünêr 惣二万八千偈 yomdarsar <munuņ> iki tümen sekiz
- 8 8 mın girantlar ol 无念本 uu têt atl(ı)ğ açarı tsopının kıldım
- 9 9 稽首薄伽衆徳山 yinçürü töpön yükünürm(e)n atı kötrülmışlig kamağ
- 10 10 edgülüg tağķa :: yinçürü töpön yükünürm(e)n nom ertinilig uluğ bilge bilig-
- 11 11 lig taloy ügüzke :: yinçürü töpön yükünürm(e)n bursañ kuvrağ <lıg> ertinilig alķu
- 12 12 tözünler ıdoķlar kuvrağıña :: şastırakarê vasubantu bahşıķa ulatı m(e)n-
- 13 13 in öz bahşım gunamati bahşıķa yme :: m(e)n uğradım kadyot kurnuņ

- 14 14 yarukı kün t(e)nriniñ yarukıña basutlayurınça. küçüm yetmişinçe kênürü
- 15 15 ukıtgalı abidarmakoş şastrıg :: asıglıg tusuluğ kılgu üçün tınl(ı)ğlar-
- 16 1-b ıg 又 asıg tusu kılgu üçün tınl(ı)ğlarğa yme/tér nomuğ şazinıg ür kèç turğurgu üçün ::
- 17 2 küsüşüm ol çoğluğ yalınlıg ridıları üze körüp küyü küzedü tuğ-
- 18 3 zunlar tèt 又 körü bağa küyü küzedü tutzunlar mini tèt yme/tér :: 釋曰 yöre söz-
- 19 4 ler kim küçsüz bilge biligligler <erser>-niñ. ögke bilge biligke tükelligsiz. köni
- 20 5 nomuğ kim unıtturmatın ıdturmatın. tuğurtmağı üçün biligsiz üze yañılmaqlar-
- 21 6 ın anı üçün ayağğa tegimlig 主 vasubandı bahşı yaratıp bo koşavarti şastr-
- 22 7 ıg. ukıtmış erür antağı cınkértü yörüglerig 將釋比論 uğrasar
- 23 8 yörgeli bo şastrıg. aşnuça ukıtmış kergek sekiz kooşlarnıñ sanpanınıñ
- 24 9 kezigin tizigin tèt. 問 bar adın orunta sözlep etiğlig etiğsiz tèt.
- 25 10 ukıtmış körgitmiş alku kamağ nomlarıg ne üçün bo şastrta aşnuça
- 26 11 ukıttı ağıglıg ağıgsız tèt 答 bo ağıglıg ağıgsız nomlar
- 27 12 kirlig kkirsiz tözlüg erürler. küsemiş üçün biltürgeli ol kkirlig
- 28 13 kirsiz iki türlüğ nomlar erür alku nomlarnıñ tözi tèt bo kirlig kirsiz nomlar 又 munı üze yme ter tutulup turur
- 29 14 üçün yügmek orun uğušta anın aşnuça ukıtmış ol tadukooşuğ tèt ::
- 30 15 問 ne üçün yintem sözlep uğuşlar bölüki tèt. sözlemeti yügmek
- 31 2a-1 orunta ulatı bölükler tèt 又 yügmek orunta ulatılar bölüki tèt yme/tér

32	2	答 kikinç bërür bo bölükte kênürü uqıtıp uğuşlar yörügün adın ikigüni
33	3	anığ ermez için. anın sözlemiş ol uğuşlar bölüki tęp sözlememiş ol
34	4	yügmek orunta ulatılar bölüki tęp 以染淨法 kkirilig kkirsiz
35	5	nomlar iki otuz erkligerke tayağ bolmağ üze uyur için kılgalı sansar-
36	6	lı nirvanlığ anın tadukooşta basa sözlemiş ol. ol intrayakoşuğ
37	7	bolarta kirliginiğ uğurınta anın bolur için olarnıñ aqılmağı
38	8	evrilmeki üç uğuşlarda bęş ajunlarda tört tuğumlarda tınl(ı)ğ yër-
39	9	tinçünün idiş yertinçüte ulatılarta anın intrayakoşta basa kên
40	10	sözlemiş ol. ol lokakoşuğ. bo üç uğuşlar bęş ajunlar iki türlüğ
41	11	yertinçüler kıyü tıltağın inçip bolur tęp körüp adırtlap anıñ tıltağ-
42	12	ı ezrua t(e)ñri işvarê t(e)ñrite ulatılar uğurınta ermez. bilmiş
43	13	için kılinç uğurınta turmışın. anın lokakoşta kên sözlemiş ol.
44	14	ol karmakoşuğ 業不獨能 kılinç yalñuzın edremliğ ermez ođ-
45	15	ğurak basutçısın yevinür kıaltı amranmaqtın öñi üdrülmişler erser
46	2b-1	neçe bar erser yme olarnıñ kılinçları. yokınığ uğurınta
47	2	nizvanilari anın ikileyü tuğum teginmezler için kılinçığ tuğurdağı
48	3	basutçı erser kıaltı éyin yatdaçılar erür tęp anın karmakoşta kên
49	4	sözlemiş ol anuşayakoşuğ 獸茲有漏 irip bo ağığlığığ sevip
50	5	barğalı ağığsızğa uğrayu tözün tüşüğ tileyü nizvani tarğarguluk
51	6	tıltağığ kergekledeçilerke kênürü uqıtğalı sekiz yalıntık yeg üstünki
52	7	erenlerniñ kolulayu yoriğuluk alın altağın anın basa uqıtmış
53	8	ol margapudgalakoşuğ. kolulap ol tözün tüşnün kıyü tıltağın inçip

54	9	bululurın odğurağ bilge biligke tayağlğın tuğar. bilge bilig tarkarmak
55	10	uğurınta nizvanılarığ tēmin ök uyur üçün bulğalı kutuğ tēp anın basa
56	11	uğıtmış ol. ol inyanakoşuğ 又 iyanakoşuğ yme/tēr kayu barıça kamağ edğüleri barça
57	12	bilge bilig tıltağında tuğsar 又 tuğar yme/tēr bilge bilig kayutın tuğar tēp
58	13	tēser dyanlığ basutçı tıltağında tuğar. kayu tıltağın bolur bilgeli tēp
59	14	tēser anın sudurta yarlıkāmış ol 若攝心者 kimler köñülin yığınsarlar.
60	15	uyurlar bilgeli çinkertü yörügüğ tēp. anın iynakošta kēn sözlemiş ol.
61	3a-1	ol samapadi koşuğ. inçip vaybaş şastrta neçe sözleser yme sekiz bölükler-
62	2	ig yörüg tözi tüzü yapa bolmatuğ erür. mişiraka harday şastrta
63	3	ulatılarnıñ ujikleri yañşaq yörügleri kadın erür. amtı bo şastrta
64	4	arıtı yok erür bo mün kadağlar anın bar şlokta sözlemişi 比論无過
65	5	離繁文 bo şastr münsüz kadağsız erür öñi üdrülmek üze yañşaq
66	6	savlartın. savı tutuğluğ yörügi üküş telim ertüki üze yörüg tözin yaruk
67	7	yaşuğ yaltrıttaçı erür. öz bilige bilig üze kılmış erür. neñ adınların
68	8	ujikindeki yörügüğ urmış ermez 又 ujiklerin yörüglerin yme/tēr ::
69	9	sütün yuğrut gartaman ünmiş teg tēp 分別界品 tadukoş uğuş-
70	10	larığ bölmek adırtlamak bölük eñ ilkiniñ eñ ilki 第一頌 eñ ilki
71	11	şlok sözler 又 karik yme/tēr 諸一切種諸冥滅 kim alku türlüğler üze
72	12	alku bilgülük nomlarta tarıkmış karañgu kararıglığın. tartıp taşğarıp

73	13	tınl(ı)ğlarığ üntürti erser sansarlıg kök (tıtig)tin. ayayu ağırlayu yükünüp
74	14	ol anıtağ osuğluğ çinkértü tözlüg bahşıka. abidarmakoş şastırıg
75	15	m(e)n inçip sözleyin tēp 又 m(e)n kēn nomlağı üçün tēp yme/tēr 論 曰 şastırta
76	3b-1	sözletin erti 今欲造論 amtı uğradukta şastr yaratğalı
77	2	ukıtğalıır üçün öz bahşısınıñ. anıñ et'öziniñ yēg ayağı-
78	3	luğ ertüki üze ertmişin aşmışin alku tözünler kuvrağında tēp.
79	4	釋曰 yöre sözlep 問 çodakē sözler munda öz bahşısın ukıtmakñıñ
80	5	bar uğrayu kayu abipirayı tēp 答 şasdirakarē sözler birök ukıtmakñıñ
81	6	erser t(e)ñri burhannıñ anıñ et'öziniñ yēg ayağuluğ ertüki üze
82	7	ertmişin aşmışin adın tözünlerde netegin uğay erti tuğurtup
83	8	tınl(ı)ğlarınñ ağır ayançañ köñüllerin t(e)ñri burhanta şastrta. bilt-
84	9	ürgeli olarnıñ yēg ayağuluğ ertükin tēp 問伝何於仏 netegin
85	10	t(e)ñri burhanta şastrta tuğurur ol ağır ayançañıg tēp. 答 şastırakarē
86	11	sözler uğrayu tükellig üçün özke asıg kılmağ adınka asıg kıl-
87	12	mağ tēgli iki türlüg asıg kılmağlıg edgülerke. sözlemeki erser iki
88	13	türlüg asıg kılmağlıg edgülerin ukıtğalıır üçün erür t(e)ñri burhan-
89	14	nıñ edgüleriniñ uluğın ukıtmakı erser t(e)ñri burhannıñ edgüler-
90	15	iniñ uluğın tuğurtğalıır üçün erür kertgünçüg tēp 問 basa ukıtmak
91	4a-1	üze şastrnıñ edgülerin netegin şastrta tuğurur ağır ayançañ köñül-
92	2	üg tēp 答 burhan atı kötrülmışniñ bar üçün bilge biliglig tarķarmak
93	3	iki türlüg edgüleri netegin tēptēser üküş kalplarta öñi üdrülmış erti
94	4	ezüg savnıñ tıltağında ulatı tēptēser üküş kalplarta öñi üdrülmış erti

95	5	言者 kayu sözlemiş savlıg y(a)rılıgında kişiler barça tuğururlar
96	6	kértgünçüg. neşegin tēptēser. ol t(e)ñri burhannın savı ezügsüz
97	7	igidsiz adırsız öñisiz çinkértü üçün. anın umış erti tartıp
98	8	taşğarıp tınl(ı)ğlarıg üntürgeli sansarlıg kök tişigtin ne y(e)me
99	9	tartıp taşğarıp tınl(ı)ğlarıg üntürmeki erser sansarlıg kök tiş-
100	10	igtin t(e)ñri burhan nom nomlamış ütlemiş eriglemiş üçün erür. uğrayu
101	11	atı kötrülmışniñ kayu y(a)rılıkamış savlıg yarlıgı üze yaratmış
102	12	üçün bo şastrıg 由此論於 munuñ uğurında şastrta tuğururlar
103	13	ağır ayançañıg. birök atı kötrülmışniñ y(a)rılıkamış çinkértü
104	14	ermez erip savının boldı erser egsüki kergeki. kayu y(a)rılıkamış-
105	15	nıñ tıltağında yok erti erser asıgı tususı. munuñ uğurında
106	4b-1	munta tuğurmağay erti ağır ayançañıg. amtı bo şastr 衣附仏語
107	2	yağın tayanmak üze t(e)ñri burhannın y(a)rılıgına kayu y(a)rılıkamış öz-
108	3	ke asıg kılmağ adınka asıg kılmağlıg işleri t(e)ñri burhannın
109	4	y(a)rılıkamış yörügi birle teñ tüz bir tek erür. tıltağında ulatı-
110	5	lar ikigü ök birle bir tek üçün. munta birök sözlememiş erser ağır
111	6	ayançañ bolmağlıg yörügnüñ bütmeğin 又 bütügin yme/tēr neşegin bolğay
112	7	erti bilgeli burhannın y(a)rılıgının çinkértü adırtısız erdük-
113	8	in tēp tēser anın ezüg savnın tıltağı bolur anıa tört tür-
114	9	lüg. azuça yme az tıltağında azuça yme övke tıltağında
115	10	azuça yme kórkinç ayınç tıltağında azuça yme bilmemek tıl-
116	11	tağında neşegin tēp tēser t(e)ñri burhan tükellig üçün bo bilge
117	12	biliglig tarğarmağlıg iki türlüğ edgülerke ötrü umış erti ırak

- 118 13 öñi üdrülgeli muntağ osuğluğ tört türlüg mün қадағlartın
- 119 14 tēp 問 şaştırta ağır ayançañ köñülüg tuğurmakñın bar қayu asıǵ-
- 120 15 1 tususı tēp 答. 若能於論 kimler usar şaştırta tuğurǵalı
- 121 5a-1 ağır ayançañ köñülüg ötrü uyurlar öritgeli tuğurǵalı eşidmek-
- 122 2 te ulatı üç türlüg bilge biliglerig. tuttaçı sözledeçi bışru-
- 123 3 nu yoridaçı bolurlar. kimler tuttaçı sözledeçi bışrunu yoridaçı bolsarlar
- 124 4 ötrü uyur(lar) özin ök ertgeli sansartın kēñürü asıǵ қılǵalı
- 125 5 tınl(ı)ǵlarkā tēp 問 birök sözleser bo yörügü özin ök tuǵzun
- 126 6 ağır ayançañlıǵ bolmaq ne kergek ikileyü ögüp t(e)ñri burhannıñ edgü-
- 127 7 leriniñ yēg ayaǵuluq erdükin tēp 答爲有一類 bar birer
- 128 8 uǵuşluǵ tınl(ı)ǵlar ülgülep nomladaçı kişiniñ. edgüsiniñ edizin
- 129 9 atınıñ uluǵın anıñ қayu nomlamışında ötrü tuğurdaçı
- 130 10 ağır ayançañ kērtgünçüǵ bo birer uǵuşluǵlar üçün
- 131 11 kergek eñeyü ögmek t(e)ñri burhannıñ edgülerin yene bar birer
- 132 12 uǵuşluǵlar işteyü ol yörüg tözin eşidip t(e)ñri burhannıñ
- 133 13 üzeliksiz bilge biliglig tarқarmaqlıǵ iki türlüg edgülerin t(e)ñri
- 134 14 burhannıñ қayu y(a)rlıқamışınıñ yinçgeleyü bilip ezügin çımnin tēmin
- 135 15 ök tuğurdaçı ayançañ kērtgünçüǵ 諸能説人 alqu nomladaçı kişi-
- 136 5b-1 ler sav tözlüǵ erür. işteyu tüketdükte bolarnıñ savın bilgeli
- 137 2 bolur қayu sözlemişiniñ edgüsin anı üçün t(e)ñri burhannıñ
- 138 3 iki türlüg edgülerinde ulatı қayu y(a)rlıқamış şaştırta tuğur-
- 139 4 urlar adırthıǵ odǵuraқ kērtgünçüǵ. munı üze anın kergek eñeyü

- 140 5 ögmek t(e)ŋri burhannıŋ edgülerin tēp munda t(e)ŋri burhanıŋ
ögmek-
- 141 6 niŋ abipirayı üze uķıtǵalır üçün erür t(e)ŋri burhannıŋ
- 142 7 edgüleriniŋ yēg ayaǵuluk erdükin anın şaştırta sözlemiş
- 143 8 ol uķıtǵalır üçün öz bahşısınıŋ anıŋ et'öziniŋ
- 144 9 yēg ayaǵuluk ertüki (üze) ertmiş aşmışın alķu tözünler kuvraǵ-
- 145 10 ında anın aşnuça öǵüp edgülerin basa tēmin ayayu aǵır-
- 146 11 layu yükünmişin uķıtır tēp 答 ne üçün eşiramati bahşı
- 147 12 şaştırniŋ abipirayında taş ikileyü sözledi. t(e)ŋri tuǵurmaķniŋ-
- 148 13 ıǵ ögmek erür ikigüte aǵır ayançaŋ köñülüg tuǵurmaķniŋ
- 149 14 tıltaǵı tēp 答理實如是 yörüg tözindekiçe erser cın-
- 150 15 kērtü anıtaǵ oķ ol :: munta uķıtmaķı erser yēg ayaǵuluk
- 151 6a-1 bolmaķın bo oķ inçip erür. burhanta şaştırta aǵır
- 152 2 ayançaŋ köñülüg tuǵurmaķniŋ tıltaǵı. birök anıtaǵ ermeser
- 153 3 şaştırniŋ başında işi negü erti uķıtıp t(e)ŋri burhannıŋ
- 154 4 yēg ayaǵuluk erdükin. birök yaratmamış erser şaştırıǵ neçük
- 155 5 ol bililmez mü erti teŋri burhannıŋ edgüleriniŋ yēg ayaǵu-
- 156 6 luk erdüki 餘時讚嘆 adın üdte öǵmış erser t(e)ŋri
- 157 7 burhanıǵ neçük'ol bolmaǵay mu erti. anın bilmiş kergek amtı uǵra-
- 158 8 mış üçün şaştır yaratǵalı anın öǵmış erür. t(e)ŋri burhannıŋ
- 159 9 edgülerin birök sözlemedin ikigüte aǵır ayançaŋ bolmaķlıǵ yör-
- 160 10 ügüg. yințem öǵmış erser t(e)ŋri burhanıǵ. yaratmış şaştırniŋ
- 161 11 abipirayı birle bolǵay erti ķayu alışı bērişi bo tıltaǵın 又 anın
yme/tēr
- 162 12 öŋdün sözlegüçi sav uz bolur. kimler t(e)ŋri burhannıŋ bilserler
- 163 13 yēg ayaǵuluk erdükin. ötrü uǵurlar şaştırta tuǵurǵalı aǵır ayançaŋ

164	14	könülüg 若見論中 kimler körserler şaştrtaķı yörüg töziniñ yèg
165	15	adrukın ötrü adırtılığ odğuraķ bilip t(e)ñri burhannıñ edğüleriniñ
166	6b-1	yèg ayağuluk erdükin uyurlar tuğurgalı ağır ayançañıg tēp. birök
167	2	muntağ yörser t(e)ñri burhanıg ulatı şaştrıg ögmekniñ yörügi birle
168	3	ötrü birle yaratılır. azuça yme şaştrta uķıtmaķı erser yèg
169	4	ayağuluk tıltağıg. yügerüki tıltağıg tuța sözlemiş erür. ağır
170	5	ayançañ bolmaķıg sözlememeki yme negü erki tēp tēser. ķaltı bo ağır ayan-
171	6	çañ könül kēn ötlüm ötlüm tuğar üçün birök kēnki tıltağıg tuța
172	7	sözleser ulatı nirvan bulğınçaķa tēgi berü. yme ök tegimlig ol tükel
173	8	sözlegeli :: eñbaşlayu uķıtmaķı. erser yèg ayağuluk bolmaķlıg yügerüki
174	9	tıltağıg yörüg yıgınça bilmiş kergek. ikigüte ağır ayançañ bolmaķ-
175	10	ıg ulatı nirvanķa tēgi kēnki tıltağıg yme ök sözlep ertürü tüketmiş
176	11	bolur 或復論初讚 azuça yene şaştrnıñ başında t(e)ñri burhanıg ög-
177	12	mekniñ anıñ tıltağı yme negü erki tēptēser. uğramış üçün yaratmış
178	13	şaştrnıñ tarkargalı kētergeli adartmaķın edğülüg yıldıızı yıgılmađuķ
179	14	tērilmedüklerniñ. alķu buyan edğü kılınçı azumışlarnıñ. ķamağ ayıg
180	15	ķılınçıg ķıldaçılarnıñ. ķayu bışrunğuluk edğülüg işinde üküş
181	7a-1	bolur tıdıgı adası. azķ(ı)ya bolur asıgı tususı 將爲小事
182	2	uğraduķta ķılğalı azķ(ı)ya işig küdüküg anılayu oķ bütürmezler-
183	3	ler anuķmazlar. taķı ne ayıtmış kergek uluğ iş küdüklerig yalañuķlı
184	4	t(e)ñriliteki yèg adruk iş küdüklerig ulatı nirvanıg bulğay mu
185	5	bütürgeli anuķğalı 又 tüketgeli yme/tēr bo tıltağın şaştirakarē vasubandu bah-
186	6	şı bilip t(e)ñri burhannıñ. alķunun edğülüg edremliğ üzeliksiz

187	7	buyanlîğ tarîğlağı erdükin öñi üdrülmişin alķu mün ķadağlartın
188	8	uğrayu şaştr yaratğalı uğradukta bo tıltağın öge küleyü edgülerin
189	9	ınanmak üze ağır ayağ kılmış erür. ögmekiniñ abipirayı yme negü
190	10	ol tēp tēser. aşnuça ögüp t(e)ñri burhannıñ edgülerin. basa tēmin
191	11	ayayu ağırlayu yükünmişin uķıtur 欲令得殊勝果 küsemiş
192	12	üçün kim bulturğalı yēg adruk tüşüg. ulatı nirvanıg tuţçı üz-
193	13	üksüz bulzunlar kēñ uluğ buyanıg. bo buyanlarıña tayanmış üçün tarķar-
194	14	zunlar kēterzünler. alķu adartmaķlarıg yoķadturzunlar ol ada tudağ ::
195	15	yaratmış şaştrnıñ üzlünçüsin bulzunlar :: boşğutçı tıtsılar eşitdük-
196	7b-1	te t(e)ñri burhannıñ yēg ayağuluk erdükin. tuğurzunlar süzük kērtgünç
197	2	könülüg. tuğurzunlar ağır ayançañ könülüg. turgurmuş üçün kērtgünç
198	3	könülüg. bulzunlar yēg adruk buyanıg öritzünler turgurzunlar yēg
199	4	adruk bilge biliglig. tuğurmuş üçün yēg adruk bilge biliglig. tarķar-
200	5	zunlar kēterzünler alķu adartmaķlarıg 發聞修思 tuğurzunlar
201	6	eşidmek saķınmak bışrunmak tözlüg bilge biliglig. tuğurmazunlar erinmek
202	7	ermegürmekig kelmedük üd alķıñınçaķa tēgi tutdaçı sözledeçi bışrunu
203	8	yoridaçılar birtemleti üzülmezün kesilmezün tēp :: bo tıltağın şaştr-
204	9	nıñ başında öge küleyü edgülerin ınanmak üze ağır ayağ kılmış
205	10	erür. azuça yene içtinki taştıñķı alķu şaştr yarattaçılarnıñ. uķıt-
206	11	mış yañı kēpi erser. barça ınanmak üze ağır ağır ayağ kılıp töz bahşı-
207	12	larıña anıda kēn şaştr yaraturlar erti. alķu şaştrçılarta ķamağ-

208	13	ta yègi vasubandu bahşı erti. 善順仏語 uz éyin kılıp t(e)ηri
209	14	burhannıñ y(a)rlıǵına yörmış üçün alķu şaştırlarıǵ nomlarıǵ. amtı
210	15	yme ök bo öğretinginçe 又 yañça yme/tér yaratmış şaştırınıñ başında
211	8a-1	ınanmaq üze ağır ayaǵ kılımış erür t(e)ηri burhanķa tēp 問 bar
212	2	ķayu tıltaǵ basutçı. alķu şaştır yarattaçı bahşılar aşnuça ağır
213	3	ayaǵ kılıp tōz bahşılarına anıada kēn. şaştır yaratǵuluk tēp. 答
214	4	atlıǵ mañǵallıǵ yörüglerke bolmış üçün ķayu şaştırınıñ başında
215	5	bar erser atl(ı)ǵ mañǵallıǵ savlar. bo şaştır ötrü bolur kişilerke ayaǵu-
216	6	luķ aǵırlaǵuluk taķı ne ayıtmış kergek alķu at mañǵallarnıñ
217	7	arasında t(e)ηri burhan bolmış erti ķamaǵta munuñ uǵurında
218	8	öge küleyü t(e)ηri burhannıñ edgülerin sözlemış üçün bolur ķamaǵ-
219	9	ta yèg at mañǵal tēp. anın şaştırınıñ başında aşnuça uķıt-
220	10	mış erür t(e)ηri burhanıǵ ögmışın tēp 有餘師說 bar adın bahşı-
221	11	lar sözler. vasubandunuñ ögmeki erser t(e)ηri burhannıñ edgüleriniñ
222	12	yèg ayaǵuluk erdükin. küsemış üçün erür uķıtǵalı içtin sınar
223	13	kōñülinde bar kılımışın süzük kērtgünçüg. yme ök küsemış üçün erür
224	14	kim adınların t(e)ηri burhanta tuǵurtǵalı ağır ayançañ kōñüllerin
225	15	tēp 疏主 estiramati bahşı sözler. bo yörüg anıaǵ ermez. ķayu tıl-
226	8b-1	taǵın tēptēser. birök uķıtǵalır üçün içtin sınar kōñülinde tuǵur-
227	2	mışın süzük kērtgünç kōñülüg tēp tēser. yaratmış şaştırınıñ abipirayı
228	3	birle bütün alıssız bērişsiz bolur 亦欲令他 yme ök küsemış
229	4	üçün kim adınların tuǵurtǵalı ağır ayançañ kōñüllerin tēp tēser
230	5	yörügi yme ök taplatılmaz. alķu taş azaǵ nomluǵta ulatılar neçe eşid-

231	6	serler yme t(e)ŋri burhanıĝ ögmişin neçükin inçip tuĝurgaylar kèrtgünç-
232	7	üg. eşleşip eşitdükte teriŋ nomuĝ tèmîn ök tuĝururlar kèrtgünmek
233	8	ayanmaķıĝ. yaraşı saķınmışıŋızlar kergek tēp. yene adın bahşılar
234	9	sözleser sizler. birök yaratmış şaştırıŋ başında ögmemiş erser t(e)ŋri
235	10	burhanıĝ uğrayu sözlegülük bolur erti tēĝü teg :: vasubandu bahşı kentü öz-
236	11	i yaratmış ol bo şaştırıĝ tayanmamış ol t(e)ŋri burhannıŋ y(a)rılıĝına tēp
237	12	有比疑生 bar bolmaķ üze bo sēzikniŋ tuĝmaķı ötrü sözlegülük
238	13	bolur erti vasubandu bahşı adın nizvanılarıĝ alķmaduķ erür.
239	14	ķayu sözlemiş nomluĝ üti erigi yēĝ adruķ bolmaduķ erür tēp. ötrü turĝurgaylar
240	15	erti yēniglemek uçuzlamaķıĝ. bo tıltaĝın şaştırıŋ başında aşnu-
241	9a-1	ça öĝmiş erür. t(e)ŋri burhannıŋ edĝülerin. küsemiş üçün uķıtĝalı
242	2	vasubandu bahşıniŋ abidarim şaştırķa tayaķlıĝın yörmişin. kim
243	3	t(e)ŋri burhannıŋ y(a)rılıĝın. kentü özi yaratmış ermez tēp. bo yme ök
244	4	anĝaĝ ermez. munĝa abipirayı erser erür aķıĝsız bilge bilig. aķıĝsız
245	5	bilge bilig erser erür t(e)ŋri burhan y(a)rılıķamış. kim abidarimķa tayaķ-
246	6	lıĝın inçip yaratmış üçün bo şaştırıĝ anın basa şlokta sözlemiş
247	7	ol 攝彼勝義依彼故 tuĝulurlar üçün anĝaķı yēĝ yörüg-
248	8	ler aŋar yme tayaķlıĝ üçün. munı uķıtmış ol abidarmakoş tēp aĝ
249	9	üze tēp:: bo şloknuŋ abipirayı yaŋınça bekiz belĝülüg bilgeli

250	10	bolur. vasubandu bahşınıñ barça tayanmışın t(e)ñri burhannıñ y(a)rılığ-
251	11	ıña kentü öziniñ yaratmış ermezın. neñegin sözleyür sizler ög-
252	12	meki erser t(e)ñri burhanıg. uqıtğalır üçün erür munı tęp. anın
253	13	bilmiş kergek öge küleyü edgülerin inanmaq üze ağır ayağ kıl-
254	14	mış erür. töz bahşısıña. yaratmış şaştrınıñ üzlünçüsin bul-
255	15	zunlar. uğrayu kim boşğutçı tıtsılar. öritzünler tuğurzunlar
256	9b-1	yæg adruk bilge biliglig. inçip bulzunlar ozmaq kutrulmağıg tęp
257	2	問何内造論 kayu tıltağın şaştr yaratdı tęp 答 iki türlüg
258	3	asıgka bolmış üçün erür. kayu ol iki türlüg asıglar tęp täser.
259	4	qaltı közünür üdki asıg. ulatı kelmedük üdki asıg erür. kayu
260	5	ol közünür üdki asıg tęp täser. kimler usar bilgeli nomnuñ öz
261	6	tözin qamağıg tözin. bolur közünür üdki asıg. kayu ol kelmed-
262	7	ük üdki asıg tęp täser :: kim bulsar yalañuqlı t(e)ñrilig ulatı
263	8	alqu tözün tüşüg. ulatı nirvanıg atı bolur kelmedük üdki
264	9	asıg tęp neñegin bolur bilgeli bo şaştr uğurında anın bululurın
265	10	iki türlüg asıglarınıñ tęp täser. közünür üdki asıg erser anıñ
266	11	tözi uçuz bilgülük erür. kelmedük üdki asıg erser anıñ 己趣生業
267	12	kentü özleriniñ tuğumıña éltdeçi kılınçıña nizvani ükliñ-
268	13	teçi basutçı bolur 又 iş basutçı bolur yme/tër qayuta ükliñdeçi basutçı bolur
269	14	tęp täser iki üdlerte basutçı bolur. qaltı tuğum qoşulmaq erkenki
270	15	üdte ulatı tuğum qoşulu turur erkenki üdte neñegin bolur {bilgeli} nizvani-
271	10a-1	lerniñ kılınçqa basutçı bolurın tęp täser. qaltı nizvani tar-
272	2	qaru tüketmişlerniñ neçe bolsar yme adın kılınçları nizvani-

273	3	siz erdüki üze yine tuğum teginmezler. ıaltı nomuğ adırtlamaıta
274	4	öñi nizvanilarığ. yok uğırı yıkı tarıarğıuluk. nomuğ adırtlamaıta
275	5	yme ıayu ol tēptēser. ıaltı aııııız bilge bilig erür neıeg-
276	6	in bolur bilgeli bilge biligniñ nizvani tarıardaıısın tēptēser
277	7	以諸煩惱 alıu nizvanilar biligsiztin tuğar. biligsizke
278	8	yöründek boldaıı erser. ıaltı yinıtem bilge bilig ök erür. bilig-
279	9	sizig birök tarıarsar. ıamağ nizvanilar alıu uğırın
280	10	tarııur. neıegin bilgeli bolur bilge biligniñ inıip yöründek bol-
281	11	taıısın nizvanilarıa tēptēser. bilge bilig biligsiz birle
282	12	tözleri bir ikintike ıarşı üıün inıe ıaltı yaruklı ıaraıııu-
283	13	lı birgerü bolmamışı teg üıün nom adırtlamaı birök tuğsar
284	14	ıamağ nizvanilar tarııur. ıamağ nizvanilar birök tarıısar ıılını
285	15	bolmaı tuğmaz. ıılını birök tuğmasar. emgeklig tüşüğü tartmaz
286	10b-1	emgeklig tüşnüñ alıınu tüketmeki erser. bo ok inıip erür
287	2	nirvan tēp 問 iyanaparastan vaybaıta ulatı sıastırlartakı sıastır
288	3	yaraıııuluk tıltağı. barıa yme anıağ ok erür. vasubandu bahşı-
289	4	nıı. ikileyü yok erti yanı tıltağı. ne kergek erti eıeyü yara-
290	5	tıp bo sıastırıı tēp 答比等諸論 mundaıa ulatı alıu
291	6	sıastırlar azuıa yme artııkraı kēı. artııkraı ıavıra bolmaı üze.
292	7	ujikleri yörüğüleri yanııak ıatııı. barıa münlüğü ıadağııı
293	8	erti. ayağııa tegimlig vasubandu bahşı sēzinmiı üıün kēıı
294	9	yavız üdteki. kēıı boşıutı tıtsılar üküı adııağııı üküı sımaıı-
295	10	lıı bolmaı üze ıudııarğaylar yanııaıııa kēıııe ıorıııaylar
296	11	anıı ujikleriniñ yörüğüleriniñ. kızleglig baıutluğııa
297	12	eıeyler bölükleriniñ padaklarınıñ ıatılıımiı bulğalıımiı-

298	13	larıña tēp 論主愍斬 vasubandu bahşı érinčkemiş üçün bolarnı
299	14	bo tıltağın ikileyü yaratmış erür bo şaştırğ. bo şaştır öñi
300	15	üdrülmiş üçün öñdünki muntağ osuğluğ mün қадағlartın tēp
301	11a-1	問 amtı sözledi erti şaştır yaratayın tēp ol şaştır tēğüçi sav-
302	2	ta negü tēp yörüg'ol tēp 答 ütleteçi erigledeçi üçün boşğutçı
303	3	tıtsılarığ anın aтамış ol şaştır tēp. neṭegin ütleüyür erigleyür tēp
304	4	қaltı kim ornatıp turğurur yalñuқlı teñrilite ulatı
305	5	bulğurur nirvanığ tēp 問 neṭegin ornatıp turğurur yalñuқlı t(e)ñrilite
306	6	ulatı bulğurur nirvanığ tēp 答 öçürmek üze üç yavlaқ yolnıñ
307	7	tıltağın. ötrü ornatıp turğurur yalñuқlı t(e)ñrilite. tarқarmaq
308	8	üze sansarnıñ tıltağın ötrü bulğurur nirvanığ tēp 或復論者
309	9	azuça yene şaştır erser udaçı erür kevgeli nizvanılarığ tartıp
310	10	umuğ ınağ bolğalı üç yavlaқ yolta neṭegin kever nizvanılarığ tēp
311	11	tēser. uyur üçün basuruқ bolup basıp kim birtemleti turğurmağalı
312	12	neṭegin tartıp umuğ ınağ bolur üç yavlaқ yoltın téptēser. nizvani-
313	13	larığ birök öçüreyin téptēser. ötrü körgülük ol tört kértüler-
314	14	ig. birök körser tört kértülerig. üç yavlaқ yolta bulur bilmedin
315	15	öçmekig. birök bulsar bilmedin öçmekig. ötrü ozar üç yavlaқ
316	11b-1	yolluğ қorқınçtın. munda iki түrlүг yörүgler ol eñ'ilki niz-
317	2	vanı. ikinti üç yavlaқ yolta umuğ ınağ bolmaq 比二種因 bo iki
318	3	tүrlүг tıltaғlar. tözün yoltın bululur. anı üçün bo şaştır sekiz
319	4	tözün yol tözlүг erür. sekiz tözün yol erser inçip bo şaşırtaqı
320	5	aқıғsız bilge bilig erür tēp 問 yene amtı şaştır yaratayın téptēdi
321	6	erti. amtı yaratayın tēğüçi savta ne yörüg'ol tēp 答 kim bo tözün
322	7	yoluğ yēg soğançıғ ujikler yörүgler üze uzanıp kirmүrgüte қut-

- 323 8 ruldaçı vaynikêlîg tınl(ı)ğlarını. kim kezigleriñe. bo tözün yol
- 324 9 uyur ermez. yalnızız <tuğğalı> odğuraq tayanur ol tıltağğa
- 325 10 tıltağ erser inçip bo şaşrtıağı ağırsız bilge erür. azuça
- 326 11 yene yaratayın tēptēmiş erser. küsemiş üçün erür tözün tüşüg
- 327 12 ulatı nirvanta ulatılarıg <bērgeli> tınl(ı)ğlarğa anın aatamış erür yarat-
- 328 13 ayın tēp 或六百行頌是論 azuça erser yme altı yüz kezig
- 329 14 karik erür şaştr. amtı uğramış üçün yörügün yaratğalı anın aasar
- 330 15 amtı yaratayın tēp yme ök bolur. karik erür aşnu tüğmiş. varı üze
- 331 16 yörer üçün ol söki karikıg. anın aasar amtı yaratayın tēp
- 332 12a-1 yme ök bolur. körgitü öñreki savıg inçip amtı sözleser bolur
- 333 2 yaratayın tēp. at üze. ǵaltı sözlemiş teg ertmiş üdki bodi-
- 334 3 s(a)t(a)vnıñ bışrunmış emgeklig yorıkta ulatı savların. azuça
- 335 4 yene şaştr bolur iki tūrlüg. eñ ilki iyanaparastan. ikinti
- 336 5 koşavartı. iyanaparastan bolur yörgülük. koşavartı bolur yördeçi neṭegin
- 337 6 bolur bilgeli iyanaparastannıñ yörgülük. koşavartı bolur yördeçi neṭegin
- 338 7 bolurın tēptēser. şaştrta basa şlokta sözlemiş ol 迦濕
- 339 8 弥羅義理成 kaşmir ellig vaybaşikêlîg bahşıların yörügi
- 340 9 üze yörüg tözi uz bütmiş uqulmısta. biz üküşinçe añar tayaq-
- 341 10 lıgın yördümüz bo abidarımıg tēp. bo tanuq üze bilmiş kergek 叉 munı
- 342 11 üze yinçgeleyü bilmiş kergek yme/tēr birök tayansar iynaparasdanğa inçip
- 343 12 amtı sözlegü erti. yöreyin iyneparasdanıg tēp. birök tayansar koşa-

344	13	vardita inçip amtı sözlegülük ol yaraṭayın koṣavartını tēp. anın bolur
345	14	barçanı aṭasar amtı yaraṭayın tēp 問 öz bahşı tēgüçi savta negü tēp
346	15	yörüg'ol tēp 答 bahşı bolur üküṣ telim. amtı sözlemeki erser öz bahşı
347	16	tēp. adırğalır üçün erür adın bahşılarığ. öz bahşı yene üküṣ tel-
348	17	im bolur. abipiray üze uķıtur t(e)ṇri burhanıg 仏即論主之自师
349	12b-1	t(e)ṇri burhan inçip vasubandu bahşının öz bahşısı erti. erür
350	2	umunguluk inanğuluk orun. barıp anıṇ köni nomluğ ütiṇe erigiṇe
351	3	inçip bışrunu yorımış üçün anın aṭamış ol öz bahşı tēp 問
352	4	eṇbaşlayu inanmak üze ağır ayağ kılmağlığı şlokta öge küle-
353	5	yü yükünmek üze üç türlüğ edgülerke tükelligin tuṭa küle
354	6	tüketdi erti. yükünmişin ögmişin öz bahşısıṇa. yükünmemişin
355	7	adın bahşılara. amtı vartıg yörgüte. tek yalıntıķ sözleser
356	8	bahşı tēp bililü tüketür erti anıṇ öz bahşı erdüki. işi negü
357	9	erti ikileyü kergeklep kaṭnayu sözlep özbahşı tēp 答前
358	10	婦敬頌 öṇdüñki inanmak üze ağır ayağ kılmağlığı şlok-
359	11	ta yükünmek ögmek üze üç türlüğ edgülerle tükelligin tuṭa. neçe
360	12	bililü tüketser yme t(e)ṇri burhannıṇ ertüki. amtı ikileyü sözlegülük
361	13	öz bahşı tēp yme ök bar erür yörügi 又 asıgı yme/tēr neṭegin tēptēser
362	14	vasubandu bahşı aṭı köṭrülmişniṇ nomiṇa tayağlığıñ nomtın belgür-
363	15	üp tuğup. t(e)ṇri burhannıṇ çinkertü tözlüg nomında y(a)rılığ eyin
364	16	inçip tuğmış erti. aṭı köṭrülmiş bodistv erken tarṭarmış küse-
365	17	miş erti ozğurğalı alķu tınl(ı)ğlarığ bodistv-
366	13a-1	larnıṇ y(a)rılıkañçuçı. köñüli odğurağ inçip burhanlarnıṇ birle
367	2	bir tek erür. köñülteki yorıķı küsüşü bir tek üçün aṭamış ol

368	3	öz bahşı tēp yorıkı kūsüşı bir tek ermeser öz bahşı bolur ermez
369	4	又復若但言自 yene yme yene birök tek sözlep anı öz tēp
370	5	sözlemeser öz bahşı tēp bililmez erti öznüñ qayı öz erdüki
371	6	azu bo öz et'öz mü ol. öz köñül mü ol. özke sanlıg tayar mu
372	7	ol tēp. amtı sözlemek üze öz bahşı tēp. uqıtur adın yörüg ermezın
373	8	birök tek sözlep bahşı tēp. sözlemeser öz tēp. bililmez erti
374	9	bahşınıñ qayı bahşı erdüki. azu bo öz bahşı mu ol. adın bahşı
375	10	mu ol. taş azağ nomluğ alqu bahşılar mu ol. uz uzağut bahşıta
376	11	ulatılar mu ol tēp. amtı sözlemek üze öz bahşı tēp. uqıdur
377	12	vasubandu bahşınıñ. öz bahşısı. ol üç türlüg edgülerke tükellig
378	13	burhan atı kötrülmüş erdükin. adın bahşı ermezın tēp ulatı 以此義
379	14	故 bo yörüg üze anın tegimlig kergeklep iki ujiklerig bir ikinti-
380	15	ke ilinişdürü tayanışduru sözlep uqğulukıg uqıtğalı. azuça
381	16	yene t(e)ñri burhan erür. alqu tınl(ı)ğlarınñ öz bahşısı ne üçün
382	13b-1	tēp tēser. t(e)ñri burhan öñre tıltağlıg tüşte bışrunu yorımış
383	2	erkenki üdte qayı bışrunu yorımış kūsüşı kēñ uluğ y(a)rlıqançu-
384	3	çı köñüli üze içgerü teginü tüketmiş erti. alqu tınlığlarıg
385	4	barça tıtsı kılğalı. küsemış üçün kim ornatıp turğurğalı tüz-
386	5	ün yolta ulatı qutrulmaqlıg tüşte bolarnı üçün atı kötrülmüş
387	6	üç mahakalp bışurunup altı paramıtlarta tükellig bolup buyan-
388	7	lı bilge biligli yēvig tiziglerke ulatı üzlünçüte bulu
389	8	y(a)rlıqamış üçün üzeliksiz tuymağıg. anın bilmiş kergek t(e)ñri
390	9	burhan erür alqu tınlığlarınñ öz bahşı tēp 有二意
391	10	munda bar iki türlüg abipiraylar. eñ'ilki içgermiş teginmiş üçün
392	11	alqu tınl(ı)ğlarıg. ikinti y(a)rlıqançuçı köñül üze erinçkemiş üçün

418	7	kelmiş. anıta kamağta bolmış ol. yêg adruk tēp 是智
419	8	断德 tükellig erdüki üze bilge biliglig tarķarmaķ-
420	9	lıg edgülerke. kamağta ayağuluk kamağta yêg erür. adın
421	10	tözünlerte yok üçün. anın bo şaştırıñ başında uķıt-
422	11	maķ üze bo iki türlüg edgülerin. uķıtur ertmişin
423	12	aşmışın kamağ tözünlerte ne yme tartıp taşğar-
424	13	ıp tınl(ı)ğlarığ üñtürti erser sansarlıg kök tiğigtin
425	14	tēp tēmişi erser. uķıtur t(e)ñri burhannıñ. alķu
426	15	tınl(ı)ğlarķa umunğuluk tayanğuluk orun erdüki üze
427	15a-1	umuğ ınağ boldaçı<-sın tēp> 或體尊高者何 azu-
428	2	ça yme et'öziniñ yêg ayağuluk bolmaķı yme negü erki
429	3	tēptēser. bilgülük nomluğ adķangularta. tıdığsız tuğuş-
430	4	suz bolup alķu tınl(ı)ğlarta bar kılmaķ erür uluğ y(a)rlıķan-
431	5	çuçı köñülüğ. kim alķu türlüğler üze alķu bilgülük nomlar-
432	6	ta tarıķmış ķarañguluğın tēp tēmişi erser. bo sözlegüçi-
433	7	te uķıtğalır üçün tükel bilge bilignıñ tıdığsız
434	8	tuğuşsuz erdüki üze yöründek boldaçasın biligsizke
435	9	anın atamış ol tarıķmış ķarañguluğın tēp. tartıp
436	10	taşğarıp tınl(ı)ğlarığ üñtürti erser sansarlıg kök
437	11	tiğigtin tēp tēmişi erser. uķıtur t(e)ñri burhannıñ uluğ
438	12	y(a)rlıķançuçı köñülin. bar üçün uluğ y(a)rlıķançuçı köñüli anın
439	13	umış erür tartıp taşğarıp tınl(ı)ğlarığ üñtürgeli sansarlıg
440	14	köktin tēp. azuça yme yêg ayağuluk bolmaķı yme
441	15	negü erki tēp tēser. özke asığ kılmaķ. adınķa asığ
442	15b-1	kılmaķı erür. munı üze neğegin uķıtur tüşüğ tēp tēser.

443	2	kim alku türlügler üze alku bilgülük nomlarta tarıķ-
444	3	mış karanğuluğın tēp tēmiři erser. uķıtur özke asığ
445	4	kılmaķlığ edğüsin. tartıp taşğarıp tınl(1)ğlarığ üntür-
446	5	ti erser sansarlığ kök tiğtin tēp tēmiři erser. uķıtur
447	6	adınka asığ kılmaķlığ edğüsin tēp 論 şaştırta söz-
448	7	ledi erti anın aşnuça öğüp külep edğüler basa tēmin
449	8	ayayu ağırlayu yükünmişin uķıtur tēp 釋曰 yöre sözler
450	9	yükünmek bolur iki türlüg. eñ'ilki tek yükünmek eñitmek
451	10	ikinti öge tüketip edğülerin kēn tēmin yükünmişin ayamış-
452	11	ın uķıtmaķ erür amtı şasdirakarē vasubandu bahşı aşnu-
453	12	ça öge tüketip edğülerin. kēn tēmin ayayu ağırlayu yükün-
454	13	mişin uķıtur 德有二種 edğüsi bolur iki türlüg tıltağ-
455	14	lığ tüşlüğ. tıltağlığı erser buyanlı bilge biligli
456	15	iki türlüg yēvig tizigler erür. buşı paramit ç(a)hşap(a)t
457	16a-1	paramit dyan paramit bolar üçegü bolur buyanlığ yēvig tizig. 般
458	2	若波羅 bilge bilig paramit bolur bilge biliglig yēvig tizig
459	3	serinmek kağığlanmaķ ikigü yomdaru buyan yomdaru bilge bilig
460	4	bolur tēp. bar adın bahşılar sözler. buşı ç(a)hşap(a)t serinmek
461	5	üçegü. erür buyanlığ yēvig tizig. dyan bilge bilig iki paramit-
462	6	lar bolur bilge biliglig yēvig tizig. neğegin bilgeli bolur antaş
463	7	erdükin tēptēser. serinmek paramit buyanlarta kamağta uluğ
464	8	erür. bo tıltaşın evtin ünmiş kişiler. serinmekig ustaçı
465	9	kılurlar. dyan paramit bolur bilge biliglig yēvig tizig tēp tēmiř-
466	10	i erser. dyan paramit uyur üçün tartğalı bilge biliglig. kağığ-
467	11	lanmaķ yomdaru ikigü bolur. kōşa uyur üçün tartğalı bo iki

- 468 12 türlüg yèvig tiziglerig tüşlügi erser bo bolur tört türlüg
469 13 ıaltı bilge biliglig edgüsiniñ bütügi. tarıarmaklıg edgüsi-
470 14 niñ bütügi. asıg ılmaılıg edgüsiniñ bütügi. körkedmek-
471 15 lig edgüsiniñ bütügi erür. anın vasubandu bahşı. aşnuça
472 16b-1 öge tüketip üstünki teg tıltağlıg tüşlög edgülerig
473 2 basa tèmın ayayu ağırlayu yükünmişin ukıtmış erür. 上来
474 3 所釋 üstürti berü yörgüçiniñ abipirayı bolur üç türlüg
475 4 amtı şasdr yaratğalı uğradukta tèptemek erser tuğurmak turğur-
476 5 mak erür asıraıı savlarıg ukıtğalıır üçün öz bahşısıniñ
477 6 tèmekte ulatılar erser. üntürmek erür yaratmış şastrniñ
478 7 abipirayın. anın aşnuça ögüp edgülerig tèmekte ulatı
479 8 erser. uğrayu ukıtmak erür yörgeli uğramışın. üstün ıavır-
480 9 asınça yöre tüketmiş boldı üç türlüg abipiraylarıg amtı
481 10 uğrayu adınıa tayaılıgın ukıtu yörer anıñ yörügün tęp
482 11 論曰 şastrta sözledi erti kim tégüçi sav üze ukıtır
483 12 ıaltı burhan atı kötrülmüşig tęp 釋曰 yöre sözler yinçgeleyü
484 13 sınanu bölser adırtlasar. kim tégüçi at erser ıamağlıg at
485 14 erür. sınanu alku yörügler. neıegin bolur bilgeli kim tégüçi sav
486 15 üze ukıtırın t(e)ıri burhanıg tèptèser ıaltı yörügün tutmak
487 17a-1 üze atın tuğurmak üze. belgüsin tutmak üze
488 2 savın tutmak üze. neıegin yörügün tutmak üze tęp tèsar
489 3 bo şlokta tükel ögmış erür. üç türlüg edgülerig
490 4 üç türlüg edgüler erser. ukıtır bildürür t(e)ıri burhan erdükıg
491 5 neıegin atın tuğurmak üze tèptèsar. ıaltı uğramış
492 6 üçün ukıtu yörgeli abidarımıg. anın munda yükünmiş erür

493	7	t(e)ņri burhanķa adın bahşıķa ermez 如何是相 neķegin belgüsin
494	8	tutmak üze tēp tēser. řařtırakarē vasubandu bahşı t(e)ņri burhan
495	9	ēyin kirmek üze nomķa t(e)ņri burhannıń körkiņe belgüsiņe
496	10	oğşaşur üçün bo tıltağın yükünmiş erür t(e)ņri burhanķa bir belgü-
497	11	lügke. yükünmemiş ol adın bahşıķa neķegin savın tutmak üze
498	12	tēp tēser. inçip bo şaştır yinķem erür üçün t(e)ņri burhan y(a)rılıķamıř
499	13	anın amtı yükünmiş erür t(e)ņri burhanķa yükünmemiş erür adın
		tözün-
500	14	lerke bo tört türlüg yörügler üze anın kim tēgüçi sav üze
501	15	uķıtur burhan atı kötrülmış erdükin 初所言諸 eņbařlayu
502	17b-1	sözlemek üze kim tēp bililmemişke tēgüçi sav üze negü
503	2	körğıtüri. basa sözlemek üze alķu türlügler üze negü
504	3	bilgülık nomlarta tarıķmıř řaraņğuluğın tēp. ulatı. ötrü
505	4	bililmiş erür. üç türlüg edgülerke tükellig burhan atı kötrül-
506	5	miş erdüki adınınıņ ermezi 佛者 buda burhan tēp tēmiř erser
507	6	bar anda iki türlüg yörügler eņ'ilki tuyunmiş odunmiş tēp
508	7	yörüg'ol. ikinti açılımiş yarılımiş tēp yörüg'ol. neķegin atı
509	8	bolur tuyunmiş odunmiş tēp yörüg'ol tēp tēser 又 aņ'başlayu tuyun-
510	9	miş odunmiş tēp yörüg'ol tēp tēmiři erser yme tēgü teg ::
511	10	biligsiz biliglig tünleki tünde nizvanılığ uu üze süçig
512	11	udınmiş tınl(ı)ğlarta yalaņuz t(e)ņri burhan oķ aşnuça odunup. yme
513	12	ök tuyundurtaçı odunturdaçı üçün alķu tınl(ı)ğlarığ. azu yene
514	13	kkirilig kirsiz bilmemeklig uu udıķığ birķemleti tarğaru
515	14	tüketmiş üçün şaltı kişi uudin oduntuķta atamış teg
516	15	oduğ kişi tēp aņçulayu oķ yme biligsiz biliglig uusındın

- 517 18a-1 odunmuş üçün anın atamış ol. burhan tēp 開敷義
- 518 2 者 açıl<-miş> yarıl<-miş> tēp yörüg'ol tēp tēmiş erser. alku bilgülük
- 519 3 nomluğ adkanğularta tıdıgsız tutuğsuz bilge biligi açılmış
- 520 4 yarılmış erür kaltı lēnhua çeçek özin ök açılıp yarılıp bolmamış-
- 521 5 ı teg kişilerte açdaçı yardaçı t(e)ŋri burhannıŋ yme antağ ok
- 522 6 tükel bilge biligi özin ök açılıp yarılıp adıntın tuğunmış
- 523 7 ermez üçün anın atı bolmuş ol burhan tēp. atı kötrülmüş tēp tēmiş-
- 524 8 i erser uılmış yavaldurmuş üçün (tört) türlüğ ş(ı)mnularığ kaltı t(e)ŋri-
- 525 9 lig ş(ı)mnuğ. nizvanılığ ş(ı)mnuğ. ölümlüğ ş(ı)mnuğ. bēş yügmeklig
- 526 10 ş(ı)mnuğ. azuça yene atı kötrülmüş erser. tükellig (üçün erür ol) altı türlüğ
- 527 11 yörüglerke anın bar şlokta sözlemişi 自在熾盛与端
- 528 12 巖 erkçe tapça üçün çoğluğ yalınluğ üçün birle yene tokılığ körkle
- 529 13 üçün. atlığ küülüğ üçün atmaŋgal üçün 又 -lıg yme/tēr ulatı yēg ayağuluk üçün
- 530 14 munı munçulayu altı türlüğ yörügler üze adrılmağındın. bilmiş kergek
- 531 15 yomdaru atı bolur atı kötrülmüş tēp :: bo altı türlüğ yörügler. adın
- 532 18b-1 orunta sözlemiş teg tētir. burhan atı kötrülmüşte öŋi kentü adın
- 533 2 alku tözünlerte yok üçün bo altı türlüğ yörügler. anın atamış ol
- 534 3 atı kötrülmüşig bagavan tēp. 問 ne üçün kaŋın sözledi burhan atı kötrülmüş
- 535 4 tēp 答 atı kötrülmüşniŋ edgüleri kaŋın erür. tegimlig ermez yalıntık at

- 536 5 üze uķıtǵalı burhan tēp 师子之義 bahşılı tıtsılınıñ yörügi
- 537 6 üze törö ol ǵavşurup ǵatnayu sözlegülük burhan atı kötrülmiş tēp
- 538 7 bo savıǵ ǵaşıkoǵı. tört padak ǵılmıǵ kergek. bar munda burhan bolup atı köt-
- 539 8 rülmiş bolmadaǵı. inçip pratıkabuǵlar erür. bar munda atı kötrülmiş bolup burhan
- 540 9 bolmadaǵı. ǵaltı bodis(a)t(a)vlar erür. bar yme munda atı kötrülmiş bolup burhan yme
- 541 10 boldaǵı. ǵaltı burhan atı kötrülmiş erür. bar atı kötrülmiş yme bolmadın
- 542 11 burhan yme bolmadaǵı ǵaltı midik partakǵanlar alǵu taş azaǵ nomluǵta
- 543 12 ulatılar tētir. anı üçün şaşırtıa sözlemiş ol burhan atı kötrülmiş
- 544 13 tēp. 論 munuǵ umıǵ üçün tarıǵǵalı ǵaraǵusı anın aǵamıǵ ol tarıǵ-
- 545 14 mıǵ ǵaraǵuluǵ tēp. 釋曰 munuǵ umıǵ üçün tarıǵǵalı ǵaraǵu-
- 546 15 sı tēptēmiş erser. uǵrasar yörgeli bo yörügüǵ sekiz türlüǵ vibakti-
- 547 19a-1 larnıǵ arasında iki vibakti üze uķıtu yörmiş kergek ǵaltı üçünç
- 548 2 üze vibakti üze ulatı altınç nıñ vibakti üze neǵegin üçünç vibak-
- 549 3 tıǵa tayaǵlıǵın yörer tēptēser. ǵaltı bilge bilig üze tarǵarmıǵ
- 550 4 üçün ǵaraǵu ǵararıǵıǵ. neǵegin altınç vibaktiǵa tayaǵlıǵın yörer
- 551 5 tēptēser. ǵaraǵu ǵararıǵıǵ tarǵardaǵı erser. yıntem burhan atı
- 552 6 kötrülmişniñ erür tēp. 問 ne üçün iki vibakti üze yördi tēp 答
- 553 7 birök yıntem üçünç vibakti üze yörmiş erser. neǵe bililser yme
- 554 8 bilge bilig üze ǵaraǵuǵ tarǵarǵalı umıǵı. inçip bililmez
- 555 9 erti munda kimniñ bilge biligi üze tarǵarǵalı umıǵı. birök
- 556 10 yıntem altınç vibaktiǵa tayaǵlıǵın yörmiş erser. neǵe bililser

557	11	yme t(e)ŋri burhannıŋ ƙaraŋguġ tarƙarġalı umışı. yene bililmez erti
558	12	t(e)ŋri burhannıŋ negüsi üze tarƙarmıŝı anı üçün ƙooŝa iŝletmiŝ
559	13	erür. iki vibakŝılarıġ. anın bultuƙmaz bo ikigü üze ki mün ƙadaġ tēp
560	14	問 bo biligsizlig ƙaraŋgu ƙayuka tayaƙlıġın inçip turmiŝƙa amtı
561	15	kergekle yür tarƙarġalı tēp 答 bo alƙu bilgülük nomluġ adƙaŋgularƙa
562	19b-1	tayaƙlıġın turmiŝƙa anın amtı kergekle yür tarƙarġalı tēp
563	2	bo ok inçip erür yētinç 所衣聲也 -ta vibakŝi. bo üç vibakŝılar-
564	3	ıġ barça erke tayaƙlıġ tēmiŝteki nıŋ samaz üze yörmiş kergek. munda
565	4	ƙaraŋguġ tarƙardaçı erser. yințem burhan atı kötrülmiŝniŋ erksinmek
566	5	bilge biliglig küçi erür tēp 問 birök yințem nıŋ samaz üze yörser
567	6	tek uƙulup özke asıġ ƙılmaƙlıġ edgüsi. öznüŋ ƙaraŋgu-
568	7	sın buzmaƙlıġ yörüg :: bolmaz adınƙa asıġ ƙılmaƙlıġ edgüsi adın-
569	8	nıŋ ƙaraŋgusın buzmaƙlıġ yörüg :: birök lıġ samaz üze yörser.
570	9	birle yene yörmiş bolur özke asıġ ƙılmaƙ adınƙa asıġ ƙılmaƙlıġ
571	10	ikigünüŋ ƙaraŋgusın tarƙarmaƙlıġ yörügüġ. nețegin tēp tēser. t(e)ŋri burhan
572	11	umiŝ üçün tarƙarġalı özli adınlınıŋ ƙaraŋgusın. ne üçün lıġ
573	12	samaz üze yörmedin. yințem nıŋ samaz üze yördi tēp 答 birök lıġ samaz
574	13	üze yörser. yme ök bolur erti inçip bo yörügde emgeksinip yaƙın yaġuƙ
575	14	iŝletmedimiz. birök sözleser ƙaraŋguġ tarƙarmıŝ tēp. inçip ƙaraŋgu
576	15	turup tınl(ı)ġlarta tarƙarmaƙ sanlıġ bolur erti t(e)ŋri burhanƙa neçe
577	20a-1	bolup özli adınlınıŋ ƙaraŋgusın tarƙarmaƙlıġ yörüg. lıġ

578	2	samaz yörüg bütser yme inçip viyakiran yañıña éyin bolmaz erti.
579	3	yene yme bolur erti mün kadağ. öñtünki padaktaki özke asıg kıl-
580	4	maqlıg edgüsinde. birle yine tuñulup adınka asıg kılmaqlıg edgü-
581	5	si. kênki padak öñrî işsiz bolur erti. 若言 birök sözleser
582	6	tarıkmiş qarañguluğ tēp. tarqarmak yințem turup t(e)ñri burhanta
583	7	nıñ samaz yörüg bütüp viyakiran yañıña éyin bolur. inçip öñ-
584	8	tünki padakta yințem uñulup özke asıg kılmaqlı. kênki padak-
585	9	ta tēmin ök uñulur adınka asıg kılmaqlı. inçip bultuqmaz bo
586	10	mün kadağ. anı üçün tegimlig ermez lıg samaz üze yörgeli tēp.
587	11	anın ațamış ol tartıkmiş qarañguluğ tēptēmiși erser. qarañgu
588	12	bolur iki türlüg qaltı kkirilig birle yine kirsiz iki türlüg bilmemek-
589	13	ler erür. munda kkiriligi yme qayu tēptēser. yañılturur üçün tört
590	14	kértülerniñ yörügin munı üze anın atı bolmış ol kkirilig tēp
591	15	除此 munda öñi adınların barçanıñ atı bolur kirsiz tēp.
592	20b-1	qaltı tıdmaq erür şiravakların piratıkabuñların bilgülük
593	2	adqanğuların. azuça yme bilmemek bölünüp üç bolur qaltı üç
594	3	uğuşlarığ tuța azuça yme üç üdlerig tuța bölünüp bolur üç
595	4	azuça yme bölünüp bolur beş. (qaltı) beş bölüklerig tuța azuça yme
596	5	bölünüp iki y(è)g(i)rmi bolur. iki y(è)g(i)rmi orunlarqa tayaklıgın
		tēp.
597	6	問 ne üçün bilmemekig ațatı bolur qarañgu tēp. qarañgunuñ bil-
598	7	memek birle bar qayu oğsaı tēp 答 ol bir ikintike oğsaşur
599	8	qaltı yértinçüteki qarañgu tıdıp on közüg. kim qarartur erser öñ
600	9	adqanğug. bilmemeklig qarañgu yme tıdar bilge biliglig közüg bil-
601	10	gülük nomluğ adqanğularta yme ök yine ançulayu ok. anı üçün

- 602 11 araŋgunuŋ bilmemek birle anıŋ yörügi oĝsaŋur t p     a tr-
- 603 12 ta sözledi erti al u türlügler  ze al u bilg l k nomlarta
- 604 13 tarık mı  araŋgu ararıĝlıĝın t p t mi i erser. altı tar arma 
- 605 14 er r al u ad aŋgulartakı. al u b l klerteki araŋgu ararıĝ-
- 606 15 larıĝ t p ne egin t pt ser. al u bilmemekler uyur üçün  rtgeli
- 607 21a-1   nk rt  yörügüg ulatı tıd alı   nk rt  körümüg. anın s zlemi 
- 608 2 ol bolur araŋgu ararıĝ t p. yin em burhan atı k  r lmı ler  k bulu
- 609 3 y(a)rlı ap bir emlig yöründekin. al u ad aŋgulartakı. al u t rl g-
- 610 4 ler  zeki araŋgu ararıĝlarını tanu layu y(a)rlı amı     n
- 611 5 tuĝmaksız t r n anın atamı  ol tarık mı  t p ::    tuĝmaksız
- 612 6 t r n tanu layu y(a)rlı amı     n yme t r       :: ::
- 613 7    altı tar arma  er r al u ad aŋgulartakı al u b l klerteki
- 614 8 araŋgu ararıĝlarıĝ t p      al u ad aŋgulartakı t pt mi i erser
- 615 9 ad aŋgu bolur b   t rl g. altı    nom. k   l nom. k   lteki nom. k   l-
- 616 10 te   i nom.   igsiz nom er r. bo b   t rl g nomluĝ bilg l k ad aŋgu-
- 617 11 larıĝ. y rtin  tekiler bar a bilmezler. yin em burhanlar o  yala uz
- 618 12 tuyarlar. bir emleti tar armı     n al u nizvanılarıĝ. anın
- 619 13 s zlemi  ol tar arma  er r al u ad aŋgulartakı t p. al u b l k-
- 620 14 lerteki araŋgu ararıĝ t pt mi i erser. b l k erser in ip b   b l k-
- 621 15 ler erür. araŋgu erser inçip bilmemek t tir t p.    kkirliĝ bilmemek
- 622 21b-1  u bolzun yomdaru tört k rt lerte ulatı bışrunmak yolta tar ar u-
- 623 2 lu  kirsiz bilmemek ne egin yme  k yomdaru b   bölüklerte tar ar ul k
- 624 3 bolur t p          kkirsiz bilmemek yomdaru b   bölüklerte

- 625 4 bolmaz. yințem vaçirapam dyanta ok tarğarguluk bolur. ne üçün anıağ
- 626 5 bolur tēptēser. alku türlügüg bildeçi bilge biligke vaçirapam dyan-
- 627 6 nıñ ikinti kşanında tükellig bolur birök bo tušta tarıkmasar
- 628 7 kirsiz bilmemek. nețegin bolur atı bolğalı alku türlügüg bildeçi bilge
- 629 8 bilig tēp 問 birök v(a)çirapam dyanta tarıksar kirsiz bilmemek. şiravak-
- 630 9 lar yme ök bulurlar (erip) bo dyanıg nețegin tarğarmazlar tēp. 答 şiravak-
- 631 10 ta ulatılar ertmiş üdki yıdınıñ yuķınıñ küçin küsünün
- 632 11 küşiretmemiş kevmemişke umazlar uzun üdün bışrunğalı. bilge bilig-
- 633 12 lig yēvig tizigig. tözün yol yügerü bolmağ üze neçe tarıksar yme
- 634 13 nizvanılar yıdı yuķı anılayu ok ıalır üçün anın vaçrapam dyanta
- 635 14 umazlar tarğargalı ol kirsiz bilmemekig. 唯仏世尊 yințem burhan
- 636 15 atı kötrülmışler ök üç asankē kalplarta turğaru bışrunmış
- 637 22a-1 üçün bilge biliglig yēvig tizigig alku nizvanılarnıñ ēligi
- 638 2 hanı tētmış biligsiz nizvani küçin küsünün alku barça ıunup alır
- 639 3 yințem anın atı ok ıalır. bo tıltağın oluru v(a)çıasan örgünțe
- 640 4 bulup v(a)ç(i)rapam dyanıg uyur tarğargalı kirsiz bilmemekig birțemleti
- 641 5 ıalısız tēp bar adın bahşılar sözleyürler. yalnız v(a)ç(i)rapam dyan
- 642 6 üze ök uyur ermez tarğargalı kirsiz bilmemekin. emgekte nom
- 643 7 bilge bilig taplağtın. ulatı vaç(i)rapam dyanğa țegi ikin ara
- 644 8 ıayu örıtmış alku aķıgsız bilge bilig üze barça uyur tarğar-
- 645 9 galı ol kirsiz bilmemekig 何以故 ne üçün tēptēser. kirsiz

- 646 10 bilmemek erür. yıd yuk. kimniñ yıdı yukı ol tēptēser.
- 647 11 erür kamağlıg. birle yene kamağlıgsız iki biligsizniñ yıdı yukı
- 648 12 bo iki biligsiz erür. yıd yuknuñ tayaķı munuñ tayaķı biligsiz
- 649 13 kōrmek bışrunmak yollarta tarķarguluk bolsar. tayandaçı yıd yuk
- 650 14 neṭegin tarıkmazun bo tıltağın emgekte nom bilge bilig taplağ-
- 651 15 tın vaçrapam dyanka ṭegi tuş tuş sayu ikin ara biligsiz tarıķu
- 652 22b-1 tūketmek ūze yıdı yukı yme ēyin ōk tarıķur ūçün. anın
- 653 2 öñdüñki bahşı sözlegüçi vaçrapam dyanta tēmin ōk tarıķur kkir-
- 654 3 siz bilmemek tēgüçi savıg munı saķınmışıñız kergek tēp 問爲復
- 655 4 世尊 azu yene atı kōṭrılmışler yinṭem vaçrapam dyanta tarķarmak
- 656 5 ūze ōk mü kirsiz bilmemekig. şıravaklar birle adırılur azu
- 657 6 yene taķı yme bar mu adın edgüleri şıravaklar birle adırılğuluk tēp
- 658 7 答 inçip burhanlarınñ et'özindeki adın alķu edgüleri barça
- 659 8 şıravaklarınñ birle kamağlıgsız erür. bo tıltağın kēn sözlegüçi sav
- 660 9 uz bolur. bo kēn sözlegüçi ūze uķıṭğalır ūçün qayu yörügüg tēp-
- 661 10 tēser. kirlig bilmemek yomdaru bēş bölüklerte tarķarguluk bolsar.
- 662 11 kirsiz bilmemek yme ōk yomdaru bēş bölüklerte bolur tēp 問 kirlig
birle
- 663 12 yene kirsiz iki türlüg bilmemeklerig atı kōṭrılmışler tarķaru tūket-
- 664 13 serler yme neṭegin tarķarurlar tēp 答 şaştırta kenṭü sözlemiş ol
- 665 14 inçe tēp. bulu y(a)rlıķap birṭemlig yöründekin tuğmaksız törōn
- 666 15 tanuķlayu y(a)rlıķamış ūçün tēp 此說何義 bo savta negü yörüg
- 667 23a-1 ol tēp tēser bo (neñ) ōz tōz ūze tarıķur ermez. (neñ) ōzin ōk inçip
- 668 2 tarıķur ermez. (neñ yme) adıntın kuṭ kūsüş bulmak ūze tarıķur
ermez. bo
- 669 3 yöründek uğurınṭa anın tarıķur amtı birṭemlig tēptēmişi erser

- 670 4 bo iki türlüg bilmemeklerig birtemleti. tarķarmış üçün. anın at-
- 671 5 amış ol birtemlig tēp. <bulu> y(a)rılıķap yöründekin tēptēmiş eraser
uķıt-
- 672 6 ur. bilip öçmekig bulmışın. tuğmaķsız törön tanuķlayu y(a)rılıķamış
- 673 7 üçün tēptēmiş eraser. uķıtur bilmedin öçmekig bulmışın. bo
- 674 8 iki türlüg savlar üze uķıtğalır üçün erür ķayu yörügüg tēp
- 675 9 tēser :: eñ' ilki ķarañguğ tarķarmaķlıg yörügüg. ikinti taymamaķ-
- 676 10 lıg yörügüg. ķarañgu tarķarğalı umaķ eraser. bulmaķ erür bilip
- 677 11 öçmekniñ yörügün. taymamaķıg bulmaķ eraser. bilmedin öçmekniñ
- 678 12 yörügi erür tēp:: bar adın bahşılar sözler. birtemlig yöründekig
- 679 13 bulmaķ eraser. tuķulu tüketür bilip bilmedin öçmekler munda neteg-
- 680 14 in tuķulur tēptēser. birök bulmasar bilip bilmedin öçmekig neģegin
- 681 15 birtemleti tariķzun. anın birtemleti tarķarmaķ tēguçi savta tuķulur
- 682 23b-1 bo iki yörügler. yene yöründek eraser. bo iki bilmemeklerde ermiş
üd-
- 683 2 kisi erģe tüketdi yene ikileyü turmaz. ikileyü kergek ermez
tarķarğalı.
- 684 3 alķu kelmedük üdkisi eraser tuğmaduķ üçün yme ök kergek ermez
tarķarğalı.
- 685 4 bo közünür üdkisi eraser kşanta erģer keģer tayanmaz tarķarğuluķ
basuģı-
- 686 5 ķa üç üdlerte barķa yok erip amtı tarķarur sayu edig tēp. munda
- 687 6 sēzik bolmışķa tarķarğalır üçün bo sēzikig anın şaşırta sözleşmiş
- 688 7 ol. bulu y(a)rılıķap birtemlig yöründekin. tuğmaķsız törön tanuķlayu
- 689 8 y(a)rılıķamış üçün tēp. birök turmasar yöründeki munuğ uğurı yıķı
- 690 9 bolur ikileyü turguluķ. bulu tüketdükte yöründekin munuğ bolmaz
üçün uğur-

691	10	ı yıkı turğuluk anın bilmiş kergek bulmağ üze tuğmaqsız törön kim
692	11	kelmedük üdte birtemleti ikileyü turmaz üçün anın sözlemiş ol
693	12	bulu y(a)rılıkap birtemlig yöründekin tēp 復餘師伝 yene adın
694	13	bahşılar sözler. bo sözlemişinizler antaş ermez. birtemlig yöründek erser
695	14	bo birtemlig tēgüçi savta tuğulur t(e)ñri burhannıñ et'özindeki ağığ-
696	15	sız bēş yūgmeki neṭegin muntaş bolur tēp tēser. tözün yol uyur ağığsız
697	24a-1	bēş yūgmekke bolğalı tıtaş. ağığlığ bēş yūgmekniñ.
698	2	tegşüñçe erür. emgeke nom bilge bilig (taplağ)tın vaçirapam dyanka ṭegi
699	3	ikin araķı қayu turmış tözün yol uyur öçürüp nizvanılarnıñ
700	4	uruğın tuğurğalı ağığsız bēş yūgmekig. bo ağığsız bēş yūgmek
701	5	yöründeki bolup kirlig (birle yene) kirsiz iki түrlüg bilmemeklerke. kim birtemleti
702	6	tuğurmaz. ikileyü işi negü ol bo bilip bilmedin öçmekig. öñdün
703	7	sözleti erti kim. kelmedük üdkisin birtemleti ikileyü turğurmaz
704	8	tēp :: bo kirlig kirsiz (bilmemekler)te kelmedük üdkisi tuğmasar kelmedük üdte
705	9	yok bolu tüketmek üze neṭegin (kim) tarқarur. anın bilmiş kergek :: tek öçür-
706	10	mek üze uruğın özin ök turmaz tēptēser. bo sözlegüçi sav uz bolur
707	11	birök antaş ermeser sizler sözlediñizler kirsiz tēp kirsiz қayu erür
708	12	birök sözleser sizler (erür) yıd yuқ tēp tözi yene қayu erür
709	13	birök sözleser sizler erür pirapṭi tēp. tözün yolta alқu nizvanılarnıñ
710	14	pirapṭısı barça tarıқu alқınu tüketür ikileyü bar қayu pirapṭi ::
711	15	pirapṭi nomıña tayaқlığın turur. nomsuz turmaz bo erür қayunıñ

712	24b-1	pirapti(-sı) birök sözleser sizler erür biligsizniñ tēp. neṭegin tözün yol-
713	2	ta tarıkmaz. birök tarıkmazar neṭegin ikileyü tuğum teginmez. birök söz-
714	3	leser sizler erür y(a)rılığsız bilge bilig tēp neṭegin (munı) sözleyür sizler bilme-
715	4	mek tēp :: bo tıltağın uruğ erser bo oq inçip erür yıd yuk. kezigde
716	5	uruğ arıtmasar bulmış ol yıd yuk tēgüçi atıg. bo oq inçip erür
717	6	bēş yügmek. ikileyü yok eñeyü töz üze. munuñ yme ök atı bolur
718	7	kirsiz bilmemek tēp. munı kim uyur arıtğalı tēptēser. yinṭem burhan
719	8	atı kötrülmişler ök uyurlar üçün birṭemleti arıtğalı. anın söz-
720	9	lemiş ol kirlig birle yene kirsiz iki türlüg bilmemeklerniñ
721	10	yinṭem burhan atı kötrülmişler ök bulu y(a)rılıqayurlar birṭemlig yörün-
722	11	ḍekin tēp 此言断者 munda tarḱarmak tēp tēmişi erser. turur ḱayu
723	12	adḱaṅgu orunta tēp tēser. anın ṣaṣṭrta sözlemiş ol alḱu
724	13	adḱaṅgulartakı tēp. ḱayu bölüktekig tarḱarur tēptēser. anın
725	14	ṣaṣṭrta sözlemiş ol alḱu bölüklertekig tēp. alḱu bölükler
726	15	erser azuḱa yme bēş bölükler. azuḱa yme toḱuz bölükler erür.
727	25a-1	bolartakıg azu birṭemlig mü tarḱarur. azu yene anḱaḱ(ı)ya-
728	2	lıg mu tarḱ(a)rur tēptēser. anın ṣaṣṭrta sözlemiş ol bulu y(a)rılıq-
729	3	ap birṭemlig yöründekin tēp. burhan atı kötrülmişler bulu
730	4	y(a)rılıḱamış üçün taymaḱsız edgüg. anın ṣaṣṭrta sözlemiş ol
731	5	tuğmaḱsız törön tanuḱlayu y(a)rılıḱamış üçün tēp 問 ne üçün
732	6	sözledi alḱu türlügler üze tēp. yene sözledi alḱu bilgülük
733	7	nomlarta tarıkmış ḱaraṅgu ḱararıḱlıgın tēp 答 bolarta tuḱ-

734	8	ulur iki türlüğ edđüleri. alđu türlüğler üze tēptēmiş
735	9	erser. tutulur ol bilge biliglig edđüsi. alđu bilgülık nomlar-
736	10	ta tarıkılmış ıarağığuluğın tēptēmiş erser. tutulur ol tarıar-
737	11	mağlığ edđüsi 云何一切種言 neğegin alđu türlüğler üze
738	12	tēđüçi savta tutulur ol bilge biliglig edđüsi tēptēser. bo bilge
739	13	biliglig adartdaçı erser. ıaltı biligsiz erür. bo biligsizig tarıarsar
740	14	ötrü uyur uđıılđalı t(e)ęri burhannığ et'özindeki tıdığsız tut-
741	15	uğsız bilge biligi. ulatı alđu adıağığularığ adıandaçı bilge
742	25b-1	biligi. anın bilmiş kergek alđu türlüğ(-ler üze) tēđüçi savta tutulur ol bilge
743	2	biliglig edđüsi tēp. neğegin alđu bilgülık nomlarta tarıkılmış ıarağ-
744	3	ıuluğın tēđüçi savta tutulur ol tarıarmağlığ edđüsi tēptēser
745	4	alđu midik parıakıanta ulatılar umazlar tarıarđalı kirlig bilme-
746	5	mekig. birök usar yme anıak(ı)ya kevgeli bo odđurađ ikileyü turur ::
747	6	şıravaklar piratikabuılar neçe tarıarsarlar yme kirlig bilmemekig. atı
748	7	bolmaz tarıarmağlığ edđüsi tēp. kirsiz bilmemekig anılayu ok tarıar-
749	8	maduğ üçün yinıtem burhan atı kötrülmüşler ök alđu adıağığulartakı
750	9	alđu bölüklerteki ıarağığı ıararığlarığ birıtemleti (ıalısız) tarıarıp tuğmağ-
751	10	sız tözün tanuğlayu y(a)rılıkıamış üçün anın atı bolmış ol tarıarmağlığ
752	11	edđüsi tēp. anı üçün alđu bilgülık nomlarta tarıkılmış ıarağığuluğın
753	12	tēđüçi savta tutulur ol tarıarmağlığ edđüsi tēp 問貪等諸惑
754	13	azta ulatı alđu nizvanılarığ. burhanlar barıanı birıtemleti tarıarur-

755	14	(lar) erip. ne üçün vasubandu bahşı. yalnız sözledi biligsizig ök tarķarmış-
756	15	ın tēp 答 birök sözleser adın nizvanılarıǵ yanturu tartılǵuluk bolur
757	26a-1	erti bo sēzik. inçip bo yörügte berk yarp bolǵuluk yme ök bar erür
758	2	uǵurı yıķı. küsemiş üçün (erür) uķıtǵalı. uluǵ bahşınıñ bilge biligde
759	3	erksinmekligin. қayunuñ aтı bolur erksinmek tēp tēser. қaltı alķuta
760	4	tıdıǵsız tuтуǵsuz bolmaқ erür. alķu tınl(ı)ǵlarınñ erkligleriniñ çarıт-
761	5	larınñ. sevigleriniñ. taplaǵlarınñ. bilip baştıńķı ortunķı adaқ-
762	6	taķı töz uǵuş üzeķi adırtın. barçaқа umıш üçün asıǵ tusu
763	7	ķılǵalı. anın aтамıш ol alķu türlügüǵ bildeçi bilge biliglig t(e)ñri-
764	8	lerniñ yalñuқlarınñ bahşısı tēp. қayu тılтаǵın munтаǵ bolur tēptēser.
765	9	若能无倒 kimler usar kōnisinçe oңarusınça қatıǵlanu tavrānu asıǵ
766	10	tusu ķılǵalı tınl(ı)ǵlarқа yaraşı aтı bolur bahşı tēp. neçe қatıǵlanu
767	11	tavrānu asıǵ tusu қılsar yme sekiz türlüg tetşülmekler üze tetşül-
768	12	miş üçün bahşı aтанmazlar +lerniñ anın aтı bolmaz bahşı tēp+. aтı köтрülmішler neçe tarķarsarlar yme
769	13	azta ulatı nizvanılarıǵ. birök tarķarmamıш erser kirlig kirsizte
770	14	(ulatı iki türlüg) bilmemeklerig bulmaǵay erti tıdıǵsız tuтуǵsuz bilge
771	15	biligig birök bulmasar tıdıǵsız tuтуǵsuz bilge biligig. neтеgin bolǵay
772	26b-1	erti üç uǵuşnuñ uluǵ bahşısı tēp (aтаǵalı). bo erksinmek bilge
773	2	biligig тıдтаçı erser. қaltı biligsiz erür. anın seçe öǵmıш erür biligsiz-
774	3	ig tarķarmıшın. sözlememiш erür. adın nizvanılarıǵ. adın nizvani-
775	4	lar munda emgeк üze yaқın yaǵuқ emgeттеçi ermez üçün anın neçe barça-
776	5	nı tarķarsar yme. munda sözlememeki erser yaқın yaǵuқ (tıдтачы) ermez üçün

777	6	tıdıgsız tuıuşsuz bilge biligig t�p 或此中 azu�a yme munda k�semi�
778	7	üçün er�r u�ı��alı atı k��r�lmi�ni� iki t�rl�� �zke ası�
779	8	kılma�lı� ed��lerin anın s�zlemi� tar�armı�ın bo kirlig birle
780	9	yene kirsiz iki t�rl�� bilmemeklerig. uma�ı �ze tar�ar-
781	10	�alı bo iki t�rl�� bilmemeklerig. <in�ip> b���n u�ulur t(e)�ri burhan-
782	11	nı� iki t�rl�� �zke ası� kılma�lı� ed��leri. bir�k s�z<-lemi� erser>
783	12	tar�armı�ın az �vkete ulatılar nizvanılarnı� tar�armı�ın
784	13	nizvanıları�. ��r� umaz üçün b���n u�ul�alı iki t�rl�� öz-
785	14	ke asığ kılma�lı� edğüleri. anın yin�em sözlep tar�armı�ın iki
786	15	türlü bilmemeklerig sözlememiş ol adın nizvanılarığ :: azu-
787	27a-1	�a yme küsemiş ���n bild�rgeli tar�armı�ın al�u nizvanılar-
788	2	nı� t�zin t�pin anın yin�em sözlemiş ol. biligsizig �k
789	3	tar�armı�ın. ne�egin t�pt�ser. bo biligsiz uyur. al�u uluğ kiçig
790	4	nizvanılar birle uza�ı birle yaratılıp tur�alı (ne� bo) biligsiz basu�-
791	5	lama�ın�a adın nizvanılarnı� bolmaz u�urı yı�ı tur�alı u�u-
792	6	lu�. biligsizde ta� ��i ikileyü yok adın nizvanılar. al�u niz-
793	7	vanılar birle uza�ı birle yaratılıp turda�ı. anın bilmiş kergek
794	8	tek tar�arduk�a biligsizig. adın nizvanılar bar�a tarııur. bo
795	9	tıl�a�ın vasubandu bahşı yalnız sözlemiş ol biligsiz �k
796	10	tar�armı�ın y�r�� t�zin�e erser. �ink�rt� yme �k tar�armı� er�r
797	11	adın nizvanıları�. ne�egin t�pt�ser. biligsiz er�r üçün t�zi
798	12	t�pi. anın ba�la� kılıp u�ı�mı� er�r :: 或聲聞覺 azu-
799	13	�a y�re �iravaklar pira�ikabu�lar yme �k tar�arurlar azta ulatı
800	14	nizvanıları�. bir�k am�ı sözleser. atı k��r�lmi�lerni� yme

- 801 15 ök azığ tarķarmışın. alķu şiravaklar birle bolur ķayu adırtı.
- 802 27b-1 anı üçün burhan atı kötrülmışler bütün umaķ üze tarķargalı
- 803 2 ol kirlig birle yene kirsiz iki türlüĝ bilmemeklerig. şiravaklar
- 804 3 birle adırılur. inçip şiravaklar yme ök tarķarurlar kirlig bilmemek-
- 805 4 ig. kirsiz bilmemekig bir yințem tarķarmamaķ üze burhanlar birle
- 806 5 bütün adırılur. anı üçün yințem öĝüp atı kötrülmışniņ biligsiz-
- 807 6 ig tarķarmaķlıĝ edĝüsin sözlememiș ol. adın nizvanılarıĝ tarķar-
- 808 7 mışın tēp 問 :: tek sözlemek üze tarķarmaķlıĝ edĝüsin. bilge bilig-
- 809 8 lig edĝüsi özin ök bützün nețegin tēptēser. bilmemekig tarķarmaķ
- 810 9 üze. bilge biliglig edĝüsi özin ök uķulmaķındın. ne kergek tarķar-
- 811 10 maķlıĝ edĝüsinde taș öņi ikileyü sözlep bilge biliglig edĝüsin
- 812 11 tēp 答 yörüg tōzinçe erser çinkērtü muntaĝ ol. munuņ (yme ök bar
- erür) uğurı birök
- 813 12 yok erser bilge biliglig edĝüsi. birök yok erser tarķarmaķlıĝ edĝüsi
- 814 13 ulatı burhan ķutın bulĝınçaķa țegi berü. özke asıĝ kılmaķlıĝ edĝüsin
- 815 14 umazlar tolu tükel kılĝalı. neçe tek sözlemek üze tarķarmaķlıĝ
- 816 15 edĝüsin. yme ök sıĝsar yme bilge biliglig edĝüsi 又 tuțulsar
- yme/tēr ::
- 817 28a-1 inçip küsemiș üçün bekiz belĝülüg tükel sözlegeli iki türlüĝ
- 818 2 edĝülerin. kim alķu yērtinçütekilerke biltürgeli üçün t(e)ņri burhan-
- 819 3 nıņ tükelligin bilge biliglig tarķarmaķlıĝ iki türlüĝ edĝü-
- 820 4 lerke. bo tıltaĝın sözlemiș ol ikigüni tēp 問聲聞緣覺
- 821 5 şiravaklar pirațıkabuțlar yme ök yarașı tarķargu erip iki türlüĝ
- 822 6 bilmemeklerig. birök yințem tarķarsar birin nețegin bolur ațaĝalı
- 823 7 boşĝuțsuz tēp 答 yörüg tōzinçe erser yarașı anțaĝ oķ ol. birök tar-
- 824 8 ķarmasar iki türlüĝ bilmemeklerig atı bolmaz boşĝuțsuz tēp. ol kir-

825	9	lig bilmemek yañılurur (üçün) kèrtülerniñ yörüg-
826	10	in eñ başlayu kèrtülerig körmış üdte ötrü uyur kezde tarķar-
827	11	ğalı :: ol kirsiz bilmemek (erser) yañılur (üçün) adķanguluk edlerte 又 (azıtur) yañıltu-
828	12	rur (üçün) adķangu edlerig yme/tèr bışrunmaķ yolta uzun üdün bışrunmaķ
829	13	ögreținmek üze tèmin ök uyurlar tarķargalı. alķu
830	14	boşğutsuzta ulatılar üç uğuşlartakı toķuz orunlar-
831	15	taķı. sekiz on bir bışrunmaķtakı nizvanilarta ķamağta
832	28b-1	eñkèn adaķtakıta adaķtakı bölüklüg bışrunmaķtakı nizvanılar-
833	2	ıg tarķarmış üdte 此不染无知 bo kirsiz bilmemekte adķandaçı-
834	3	sın yme ök 相從 (èyin) èderiştürü tarķarur(-lar) neçe èderiştürü tarķarsar
835	4	yme aşnuķı nizvanilarta tüşüt ögretig kılmaķlıg küçi (kösüni) uğur-
836	5	ında anın y(a)rılığsız (bolmış üdte) et'öz tilte ulatılar(-ı) bo yene yügerü
837	6	turur. aşnu partakķan tuşta<ķı> nizvanılar yügerü yorımış-
838	7	ķa oğşatı. ķaltı bèş biliglerte adķantaçısın neçe
839	8	tarķarsar yme adķanguluk adķanguta ulatılarta yañıtu
840	9	yene yügerü yorımış teg. < birikmez alķu > burhanlarnıñ adķan-
841	10	taçı adķanguluk nizvanılarnıñ yıdın yuķın birtemleti
842	11	ķalısız tarķarmışķa. ķaltı kalp başlağındaķı oot turduķta
843	12	örtep alķu yèrținçüg ikileyü bolmamış(-ı) teg ķalmış ķalın-
844	13	çu kküli kömüri yme 故无學等 anın boşğutsuzta ulatı-
845	14	lar. kirsiz bilmemekig bışrunmaķ yolluğ tuşta adķandaçı
846	15	et'özteki tiltekisin èderiştürü tarķarurlar üçün anın

- 847 29a-1 bolar bulmış ol tarķarmış tēgüçi atıĝ :: anıĝ yıdı yuķı adķan-
- 848 2 ĝuluk adķanĝu bolmaķlıĝ işin tuķa kēn yene yügerü turur üçün
- 849 3 anın bo şaşırta sözlemiş ol. anılayu ok tarķarmaduķ üçün tēp
- 850 4 ulatı. ikigüte birle bolmaz mün ķadaĝ. ol kirsiz bilmemekniĝ tōz-
- 851 5 in yörüĝin basa kēn kēñürü yörgey biz tēp. 問 kirsiz bilmemek<-
niĝ>
- 852 6 boşĝuķsuzlar<-ta> yügerü yorıyur tēgüçi savķa ķayunı üze
- 853 7 tanuķ ķılur sizler tēp 答 munı üze sēzik ayıtmış üçün şaşır-
- 854 8 ta kentü kikiñç bērü sözlemiş ol :: şaşırta sözledi erti ::
- 855 9 şıravaklar piratıķabuķlar neķe tarķarsarlar yme alķu ķarañĝu
- 856 10 ķararıĝlarıĝ. ķirliĝ bilmemekig ök birtemleti tarķarurlar
- 857 11 üçün. neĝ alķu türlüĝler üzekig ermez. ne üçün tēptēser
- 858 12 burhan nomındaķı. erķe ıraķ üdteki oruntaķı ulatı alķu
- 859 13 yörüg uĝuşınıĝ uçsuz kıdıĝsız adırıtıntaķı kirsiz
- 860 14 bilmemekig anılayu ok tarķarmaduķ üçün tēp üstürti berüķi
- 861 15 şaşırtaķı girantıĝ munda basa (ķodı) böle adırıtlayu yörer.
- 862 29b-1 釋曰 neķegin atadı şıravak tēptēser. eşidip tōrt kērtüler-
- 863 2 niĝ yörüĝin. yme ök kim adınlarķa eşidtürüp. yörüg ēyin
- 864 3 bışrunup öĝreķinip edĝüte yme ök kim adınlarķa öĝreķip
- 865 4 ün eşidmektin tuyar üçün <yoluĝ>. anın atamış ol şıravak
- 866 5 tēp. piratıķabuķ tēptēmişı erser. ķaltı <özin ök tuyunup> adın(-
lar)tın
- 867 6 tuyunmaz üçün azuķa yme up kentü özi turulĝalı yavalĝalı
- 868 7 turultırmaz yavaltırmaz üçün adınlarıĝ anın atamış ol praķıķabuķ
- 869 8 tēp 雖滅諸冥 neķe tarķarsarlar yme alķu ķarañĝu ķararıĝlar-
- 870 9 ıĝ. vasubandu bahşı kōñülünde taplamış üçün şıravaklar praķıķabuķ-

- 871 10 lar tarķaru tūketūrler kirlig bilmemekig (ök) tēp anın urmış ol neçe
- 872 11 tēgüçi savıǵ tēp 問 kirlig bilmemekig birtemleti tarķarur tēp
- 873 12 tēdi erti. neṭegin bolur bilgeli şiravaklarınıñ pratıkabuṭlarınıñ
- 874 13 kirlig bilmemekig birtemleti tarķarmışın tēp 答 ol şiravak-
- 875 14 ta ulatılar. birök tarķarmasar bo kirlig bilmemekig öṭrū bolur
- 876 15 üç türlüg kirikmeklerniñ turmaǵı. ǵaltı nizvani üze
- 877 30a-1 kirikmek. ǵılınç üze kirikmek. tuǵum (ajun) üze kirikmek erūr. ǵayu
tıl-
- 878 2 taǵın anṭaǵ bolur tēptēser. kirlig bilmemek tıltaǵında turur
- 879 3 üçün üç türlüg kirikmekler. kirsiz bilmemekig anılayu oǵ
- 880 4 tarķarmazlar tēp 問 şaşırtıa söz<-leser> kirsiz bilmemekig
- 881 5 anılayu oǵ tarķarmazlar tēp. neṭeg sözleti şiravakta ulatı-
- 882 6 lar tarķarurlar az övke biligsizig tēp 答此約染汚說
- 883 7 munṭa kirligig tuṭa sözlemiş ol kirsizig tuṭa ermez neṭegin
- 884 8 anṭaǵ bolur tēp tēser. kirlig bilmemek uyur tıdǵalı kērtüler-
- 885 9 niñ yörügin. kirsiz bilmemek tıdmaz kērtülerniñ yörügin kkir-
- 886 10 siz bilmemek uyur tıdǵalı ǵayu nomuǵ tēptēser :: ǵaltı tıdar
- 887 11 tört türlüg nomlarıǵ. olar törteǵü yme ǵayu ol tēptēser eñ'il-
- 888 12 ki burhan nom(-ın) ikinti erṭe ıraǵ üdüǵ 三 erṭe ıraǵ orunuǵ 四
- 889 13 ulatı ǵayu yörüg uǵuşınıñ uuçsuz ǵıdıǵsız adırtın ::
- 890 14 又 burhan nomıntaǵı. üdṭeki. oruntaǵı. adırtıntaǵı yme/tēr.
- 891 15 ǵayu ol burhan nomı tēptēser ǵaltı küç ǵorǵınçsızta ulatı
- 892 30b-1 ǵamaǵlıǵsız edǵuları erūr. munṭaǵ osuǵluǵ edǵülerig tükel bilge
bilig-
- 893 2 ke tükellig < bolmaduǵlar erser>. umazlar tanuǵlaǵalı öṭǵürgeli.
yınṭem burhanlar

- 894 3 ok yalnız tanuklayurlar için 故契經説 anın sudurta y(a)rılıkamış
- 895 4 ol. t(e)ṅri burhan ayıtdukta şariputrêya sen bilir mü sen ançulayu kel-
- 896 5 mişniṅ et'özümteki ç(a)hşap(a)tılığ yügmekimin dyanlıg yügmekimin
- 897 6 bilge biliglig yügmekimin ozmak kûṭrulmaqlıg yügmekimin ozmak
- 898 7 kûṭrulmaqlıg bilmek körmeklig yügmekimin tēp ş(a)riputrê sözleti
- 899 8 teginmez tēp. munı ūze anın bilmiş kergek alku şiravakta ulatı-
- 900 9 lar bilmezler ançulayu kelmişlerniṅ kamağlıgsız edgülerin neṭegin tēp
- 901 10 tēser. bar için kirsiz bilmemek 極遠時者 erte ırak ūd erser
- 902 11 ıaltı ertmiş kelmedük üç asankē kalpta taş şiravaklarınṅ pratika-
- 903 12 butlarınṅ bilge bilig ūze bilgeli umağuluk erür. kayu tıltağın
- 904 13 bolur bilgeli tēptēser. ıaltı öṅre bar erti kişi. şariputrê arhantnıṅ
- 905 14 yakınında tileti küsedı evtin barktın üngeli. şariputrê arhant
- 906 15 körüp iki asankē kalp<taşısın> bo kişiniṅ bilip yokın evtin bark-
- 907 31a-1 tın üngülük edgülüg yıldıızı. erü erü taplamatı evtin bark-
- 908 2 tın üngüsin 此人詣仏 bo kişi tegip t(e)ṅri burhanğa tiledi evtin
- 909 3 barktın üngeli. atı kötrülmüş körüp üç asankē kalpta taş
- 910 4 ünmiş bo kişiniṅ azk(ı)ya edgülüg yıldıızınıṅ barın erü erü tap-
- 911 5 lap evtin barktın üntürüp. erü erü şlok sözleyü y(a)rılıkadı inçe tēp
- 912 6 彼人解脱種 ol kişi<-te> kûṭrulmaqlıg uruğınıṅ : men körd-
- 913 7 üm erte yinçege-sin : inçe ıaltı alku (kamağ) altun taş<larınṅ arasinta> : çın altun
- 914 8 ürtülüp kızlelip turmış teg tēp. ulatı bar bolmış kēñürü uđpaṭı
- 915 9 tıltağı (ıaltı) adın orunta sözlemiş teg tētir : anın bilmiş kergek ::

- 916 10 şiravakta ulatılar körser(-ler) erşe ırak üdüg ünmez üç asankê-
- 917 11 ta taş 極遠處者 erşe ırak orun erser. üç mınlıg yêrtinçü-
- 918 12 te taş şiravakta ulatılarnıñ bilge biligi üze bilgeli umağuluk
- 919 13 erür. neşegin bolur bilgeli têtêser. ayağka tegimlig modgalayanê arhant
- 920 14 körüp ol ölmış anasınıñ. bilmedin tuğmış orunın barıp ayıt-
- 921 15 tı atı kötrülmışkê. atı kötrülmış y(a)rılıkadı seniñ anañ tuğup
- 922 31b-1 turmış erür mariçi yêrtinçüte têt. bo mariçi yêrtinçü turur üç
- 923 2 mınlıg yêrtinçüte taş kênürü bar bolmış udpaşı tıltağı. ıaltı
- 924 3 adın orunta sözlemış teg têtir. anın bilmiş kergek şiravakta
- 925 4 ulatılarnıñ bilge biligi. ünmez üç mınlıg yêrtinçüte têt
- 926 5 問五蘊之中 bês yügmeklerniñ arasında öñ yügmek erür
- 927 6 tıdıglıg tuıuğluğ bolzun kim bilmeser :: tört yügmekler erür köñül
- 928 7 köñülteki nom neñ bo tıdıglıg tuıuğluğ nom ermez erip. neşegin bilmez têt ::
- 929 8 答 öñ yügmek erür tayanğuluk tört yügmekler erür tayandaşı. tayan-
- 930 9 ğuluk öñ yügmek ırak bolmış üçün. tayandaşı tört yügmek yme ök
- 931 10 anıñ éyin ırak bolur. şiravaklar bo tıltağın bilmezler 及諸義類
- 932 11 ulatı alku yörüg uğışınıñ uuçsuz kıdığsız adırtı erser ıaltı
- 933 12 uğış orun ajun tuğum. töz uğıştakı kirlig kirsiz bilmemeklerig
- 934 13 tarıarmış tarıarmamışta ulatı uuçsuz kıdığsız adırtı erür. anın
- 935 14 basa şaşırta şlokta bar sözlemış 於一孔雀輪 bir yuy kuş-
- 936 15 nuñ ayçuk atl(1)ğ tilgeniniñ : alku türlüğ tıltağlıg belğüsi
- 937 32a-1 又 tıltağın bolmış belğüsi yme têt :: neñ adın bilge biligniñ
- 938 2 adıkanı uğışı ermez : yıntem tükel bilge biligke ök bilgülük erür

- 939 3 t p : 如是多種分別 munı munçulayu üküş t rl g adırılmyıta
- 940 4 şıravakta ulatılarnıy bilge biligi bar anı bilmez  tg rmez.
- 941 5  altı  st n sözlegüçi tört t rl g bilmeg l k tıl a ları  sudur-
- 942 6 ta yme  k y(a)rly amış ol. bolar bolur tört t rl g ır klar t p
- 943 7 bilge bilig ad anıp y tmez    n    rg rmez yme/t r. anın atı bolmyş
- 944 8 ol ır k t p.  altı bilg l k  ze ır k.  d  ze ır k.
- 945 9 orun  ze ır k. y r g u  şınıy adırtı  ze ır k    n
- 946 10 anın şlokta bar sözlemış 所知及時處 bilg l k  ze ulatı  d
- 947 11  ze orun  ze :: y r g u  şında ulatılarnıy adırtı  ze :
- 948 12 munı munçulayu tört t rl g ır kları  : burhanlarta   i yok bil-
- 949 13 geli udaçı t p :: <bo tıl a ın> şıravaklar pratikabu lar bo tört t rl g y r g-
- 950 14 lerig umamış    n bilgeli anın bar a  alılı  er rler anı    n bolmamış
- 951 15 ol atı bolğalı al u türlügler  ze al u bilg l k nomlarta tarı mış
- 952 32b-1  ara gulu  t p 問    d nki tört t rl g ır klarta tek
- 953 2 u ıtma   ze ol birin t z  tükel bilil r erti şıravakta ulatılar-
- 954 3 nıy bilge biliginiy burhanlarnıy birle < bütün > adırılurı
- 955 4 neg l k ol <işletip u ıt  sı>. olar t r te  ni t p 答云如是
- 956 5 an a  o  ol in ip yme  k bar er r tıl a ı vasubandu bahşınıy
- 957 6 u ıtma ı erser bolar t r te  ni. k semiş üçün er r u ıt alı atı
- 958 7 k tr lmişniy ertmişin (aşmışın) şıravaklarta piratikabu larta azu-
- 959 8  a yme <an a yene> adruk adruk u  rın b lme  adırtlama <ı  ze>
- 960 9 yörügi <in ip> bekiz belg l g u ulur üçün anın sözleser t r te  ni

961	10	mün kadağ bolmaz 若闕其頌 birök egsük (kergek boldı) erser ol şloknuñ
962	11	abipirayı kizleglig kavıra bolmağ üze (inçip) sèzik turğurğu-
963	12	luğ bolur erti. amtı varıtta (tüzü) tükel yörüp <şloknuñ> abipirayın
964	13	birer birer kènürü yörser munta negü sèzik bolur tèt 問 bo kirlig
965	14	kirsiz iki türlüg bilmemeklerniñ. sanın kaçnayu kènürü yörüp
966	15	neçe sözleser yme bililmedi tèt inçip kirsiz kayu erür yıd yuk
967	33a-1	kayu erür tèt. 答 bo yörügte alqu bahşılarınñ bölmiş ad-
968	2	ırtlamış :: ol yörügleri kentü adırt öñi erür. ol bir
969	3	bahşınıñ abipirayın sözlelim. kaçtı uzanmağ edrem sav söz ert-
970	4	miş kelmedük üdkite nomlarınñ uuçsuz kıdıǵsız adırt-
971	5	ın. burhanlarınñ kezigindeki kaçmaǵıǵsız nomta ulatı muntağ
972	6	osuǵluğ savlarıǵ. umaz üçün bilgeli ötgürgeli anın atamış
973	7	ol kirsiz bilmemek tèt 此师雖作是說 bo bahşı neçe muntağ
974	8	tèt sözleser yme inçip umamış ol uqıtǵalı kirsiz bilmemek-
975	9	niñ tözin. yene bar adın bahşı sözler y(a)rılıǵsız bilge bilig
976	10	erür kirsiz bilmemek. bo y(a)rılıǵ(sız) bilge biligniñ küç kösüni küç-
977	11	süz (yinçe) üçün bilgülük nomluğ adkañǵularıǵ umamış üçün uqǵalı bil-
978	12	geli atamış ol kirsiz bilmemek tèt. bo bahşınıñ kayu sözlemişi
979	13	yme ök yörüg töziñe yaraşı bolmaz. birök antağ erser ne üçün.
980	14	şastrasidè vasubandu bahşı sözledi bilge biligig bolur bilmemek
981	15	tèt yene adın bahşılar sözler bo yıd yuk köñülte öñi nom töz-
982	33b-1	lüg erür. yme ök erür kirsiz bilmemek tèt 此师諸說 bo bahşınıñ
983	2	kayu sözlemişi yme ök yörüg töziñe yaraşı bolmaz neçegin tèt

984	3	têser. (bo) köñülte öñi nomlar köñül ulatı bilge bilig birle (ürüg) uzatı
985	4	birle yaratılmaz üçün birle yaratılmayı tüketmiş erip neşegin bilge
986	5	biligke tıdığ kılzun alku bahşılarnıñ kayu sözlemişi üze
987	6	barça yörüg tözi tüpükmez. anın amtı sizlerke (munı) uqıtu yörelim.
988	7	partakçan tuşında erken et'özin tilin köñülin uzun üdün tutçı
989	8	(üzüksüz) ür kêç (tüşütlenmek) öğretnmek üze biligsizte ulatı nizvanilarte
990	9	edgü et'öz til köñülnüñ küçi kösüni alaıuık küçsüz bolur
991	10	neçe tarqarsarlar yme biligsizte ulatı nizvanılarığ 起身口意
992	11	行 turur et'özteki tilteki köñülteki yorıkı 又 kıılınçı yme/têr öñdüñki
993	12	tüşüt öğreñig<iniñ> küçi uğurınğa (anın ıaltı) öñre partakçan tuşın-
994	13	tağı teg y(a)rılığsız <bolduқта> yaıturu <yene turur>. burhanlar akığsız bilge bilig
995	14	üze tartıp yılayu bilge biligig uyur bütürü adqanğalı
996	34a-1	alku adqanğularığ. alku <bölüklerig> şıravakta ulatılarnıñ
997	2	bilge biligi ötrü muntağ ermez. neçe akığsız bilge bilig üze y(e)me
998	3	ök tartıp yılayu bilge biligig turğursar yme umaz bütürü
999	4	adqanğalı alku türlüglerig alku bölüklerig. bo tıltağın
1000	5	şıravaklarnıñ pratıkabuılarınñ köñül köñülteki nomlarında
1001	6	egsük üçün alku türlügüg bildeçi bilge biligleri bulmış ol
1002	7	kirsiz bilmemek(lig) tégüçi atığ 何名不染 neşegin aıtantı kirsiz
1003	8	têptêser. nizvanilartın öñi üdrülmiş üçün neşegin aıtantı
1004	9	bilmemek têptêser. alku türlüglerig alku bölüklerig bilmemiş
1005	10	üçün anın aıtamış ol bilmemek têp. bo köñül köñülteki nomlarnıñ
1006	11	yme ök atı ol yıd yuk têp nizvanita ür kêç түşüt ögre-

- 1007 12 tig kılmış üçün. nizvaniğa oğşaı turmışka anın bulmış ol.
- 1008 13 yıd yuk tégüçi atığ. kaltı ür kèçtin berü kişen üze kişen-
- 1009 14 <lenmiş>ler kèn bolmış üdte <boşulğalı> yorıkı mañıgı çigilip boğu-
- 1010 15 lup anılayu oq boş taş <aţlamamış>ı teg munta yme ançulayu oq
- 1011 34b-1 nizvani kılınçlıg kişen üze kişenlelmışler. eñ'başlayu ozduқта
- 1012 2 kútrultuқта көңül көңülteki nomta ulatılarta tüşüt ögretig
- 1013 3 kılmış üçün aşnukı teze yañturu turur 又如香花 yine kaltı
- 1014 4 yıdlıg yıparlıg huağ şımladuқта күнçit yağında <huasın> neçe
- 1015 5 kèterü tükeţser yme yıdı tanı anılayu oq kalmış teg. munta yme
- 1016 6 ançulayu oq yarlıgsız көңül көңülteki nomlarta nizvanılar neçe
- 1017 7 tarıksar yme yıdı yuķı anılayu oq qalır. şıravaklarını
- 1018 8 pratıkabuţlarını yıd yuķtın tuğmış et'özteki tilteki kılınç-
- 1019 9 ta ulatıları yörüg tözindekiçe odğuraķ uzaı 聞 yıdıyur
- 1020 10 muntağ osuğluğta ulatı yörüglerig kèn inçip kèñürü sözlegey biz tęp
- 1021 11 論曰 öge tükeţmiş boldı atı kötrülmışniñ özke asıg kılmaķ-
- 1022 12 lıg edğüsiniñ bütügin tęp 釋曰 tükeţmiş boldı tęptemiş erşer.
- 1023 13 üstün(-ki kayu) yörgüçi(-ler) üze ögüp atı kötrülmışniñ iki türlüğ öz-
- 1024 14 ke asıg kılmaķlıg edğülerin ertmiş üçün anın aţamış ol
- 1025 15 tükeţmiş boldı tęp 自利者 özke asıg kılmaķ tęptemiş
- 1026 35a-1 erşer. yañırtı kentü (özi) burhan kúţına көңül öritip vaçıra'upam
- 1027 2 dyanıg bışrunğınça. ikin ara(-kı) kayu bışrunmış tözün yolnuğ
- 1028 3 yomdaru atı bolur özke asıg kılmaķ tęp. edğüsiniñ bütügi
- 1029 4 erşer. kaltı bulmaķ erür üzeliksiz tuyunmaķıg. tükellig üçün
- 1030 5 bilge biliglig tarķarmaķlıg iki türlüğ edğülerke anın aţamış

- 1031 6 ol edgüsiniñ bütügi tēp 讚者 ögmek erser ıaltı sözlemiş
- 1032 7 üçün atı kötrülmüřniñ seçe yēg adruk edgülerin edremlerin
- 1033 8 anın atamış ol ögmek tēp munı üçünç üze vibakti üze
- 1034 9 yöre tüketmiř ol neťegin tēptēser et'öz tilte ulatılar üze
- 1035 10 ögmiş külemiş üçün t(e)ŋri burhanıg tēp. 問 bodis(a)t(a)vlarını
- 1036 11 yaŋırtı kentü (öziniñ) tıltağlıg tuştın ulatı burhan ıutın bulğınça-
- 1037 12 ıa ŧegi ıayu bışrunmış yorık(-ı ıutı) küsüşü neçük'ol adınlarıa
- 1038 13 asıg ılmaı ermez mü. ıaltı bar şlokta sözlemişi ::
- 1039 14 修福及智所得果 bışrunmaı üze buyanta ulatı bilge
- 1040 15 biligte ıayu bulmış tüşi erser : barıa adınlarıa asıg
- 1041 35b-1 ılıgu üçün erür neğ öz asıgı üçün ermez : inçe ıaltı ay
- 1042 2 t(e)ŋriniñ arıg yaruıı yaruımışı teg on buluğ yınaklarığ anıulayu
- 1043 3 ok yme atı kötrülmüřlerniñ y(a)rlııanıuı köŋülü (ıutı) küsüşü y(e)me anıag
- 1044 4 ok erür tēp. 以此故知 munı üze anın bilmış kergek bodis(a)t(a)v-
- 1045 5 larnığ ıayu bışrunmış ılınıalarığ yorıkı üze barıa adınıa
- 1046 6 asıg ılıgu üçün erip. ne üçün vasubandu baışı sözledi
- 1047 7 yinťem özke asıg ılmaıın ok tēp 答云 anıag ok ol
- 1048 8 bodis(a)t(a)vlarını bışrunmış yorıkı bilge bilig ozuğıılık erür
- 1049 9 yme ök bilir kentü öziniñ ıayu bışrunmış yoruıınığ
- 1050 10 kēn keligme üdki buyanınığ tüşin adınlar alğalı umağusın neçe
- 1051 11 bilserler yme munıag uzaıı ıayu bışrunmışın buyan evrip buşı
- 1052 12 bērürler tınl(ı)ğlarıa neçe evrip buşı bērserler yme adınlarıa
- 1053 13 öz et'özleri yine bulurlar evrip buşı bērmıřniñ buyanın 又
- 1054 14 將此廻施之福 yine uduzup bo evrip buşı bērmıřniñ

- 1055 15 buyanın ulatı öndünki kentü özlerinin kayu bışrunmış
- 1056 36a-1 buyanın yomdaru uduzup evrip buşı bérürler tüzüke küsemış
- 1057 2 üçün asıǵlıǵ meñilig kılǵalı nom uǵuşındaǵı tınl(ı)ǵlarıǵ
- 1058 3 munı munçulayu ötlüm ötlüm buyanları ikileyü ükliyür asılur
- 1059 4 neçe. ança ança ükliser asılsar yme bodis(a)t(a)vlarnıñ tangarıǵı
- 1060 5 küsüşı yme ök yalnızın yevinür ermez : bo y(a)rlıkançuçı köñüllüǵ
- 1061 6 küsüşlüǵ kên uluǵ köñül(-ı) üze öz tüşin aşnuça tolǵu-
- 1062 7 rurlar 其本意 tüzgerser olarnıñ töz köñülin köñülü
- 1063 8 turur adınlarǵa asıǵ kılmaǵta tıltaǵlıǵ yorıkın tolǵur-
- 1064 9 u tüketmek üze tüşiniñ üzlünçüsin kentü özleri
- 1065 10 tanuqlayurlar. bo yörüg üze anın amtı sözleser özke
- 1066 11 asıǵ kılmaǵlıǵ edǵusiniñ bütügin mün ǵadaǵ bolmaz ǵaltı bar
- 1067 12 şlokta sözlemiş :: 所修福慧施郡生 kayu bışrunmış
- 1068 13 buyanın bilge biligin buşı bérürler tınl(ı)ǵlarǵa : evrip buşı bérmiş-
- 1069 14 niñ buyanı üze <yetǵürür>-ler öz asıǵın : kentü özlerinin bışrunmış
- 1070 15 evrip buşı bérmiş iki türlüǵ buyanların tüşin : yene iş-
- 1071 36b-1 letürler asıǵlıǵ meñilig kılǵalı alǵu tınl(ı)ǵlarıǵ : ǵaltı
- 1072 2 üstünki teg üküş telim buyanlı bilge biligli <yügmekler> üze :
- 1073 3 birtemlig tanuqlamaǵıǵ adınlar ermez yanıuru kentü özler (ök) bulurlar :
- 1074 4 küsüşte <yorımış> buyanı üze ulatı evrip buşı bérmiş buyanı üze :
- 1075 5 özli adınlı ikigüke asıǵ tusu kılmaǵ(-ı) yookşuz b(ı)ıadı bolmaz tıp :
- 1076 6 是以 bo tıltaǵın neçe sözleser yme özke asıǵ kılmaǵlıǵ edǵu-
- 1077 7 sin. tüşüǵ tanuqlamaǵǵa tükellig bolduǵta yanıuru atı bolur
- 1078 8 adınlarǵa asıǵ kılmış tıp. yene bar şlokta sözlemiş.
- 1079 9 乳母甘饅用資身 avırta analarnıñ süçig tatıǵlıǵ

- 1080 10 aşlarığ işletp ilgündürmekleri erser et'özin oğluna bultur-
- 1081 11 gu üçün 又 oğlan(ı)yalarıña yme/tér. bulturgu üçün erip ênçgüg esen-
- 1082 12 güg neñ kentü özi üçün ermemiş teg yme/tér. ançulayu ok yme burhanlar-
- 1083 13 (-nın) bışrunup buyanlı bilge biliglig barmaqları erser tuyunmakğa tözi
- 1084 14 asıg tusu kılgu üçün erür tınl(ı)ğlarğa neñ kentü özi üçün ermez
- 1085 15 tēp 是故仏徳 anı üçün t(e)ñri burhannıñ edgüleri özli
- 1086 37a-1 adınlığa birgerü asıgılığ erür. bo tıltağın vasubandu bahşı
- 1087 2 sözleser özke asıg kılmaqlıg edgüsin yme ök mün kadağ
- 1088 3 bolmaz tēp. 論問 basa inçip öger t(e)ñri burhannıñ adınğa asıg
- 1089 4 kılmaqlıg edgüsiniñ bütügin tēp. 釋曰 basa tēp tēmiş
- 1090 5 erser öñdün şlokta yöre tüketip t(e)ñri burhannıñ özke
- 1091 6 asıg kılmaqlıg edgüsin. amtı uğrayu uķıtu yörgüte t(e)ñri
- 1092 7 burhannıñ adınğa asıg kılmaqlıg edgüsin öñdünkisiñe
- 1093 8 ulaltıru tartar üçün kēnkisin anın aţamış ol basa tēp
- 1094 9 adınğa asıg kılmağ erser. kaltı atı kötrülmişniñ uzan-
- 1095 10 maqlıg alı altağı erür. tavranağ birle yaratılmış kim
- 1096 11 alku tınl(ı)ğlarığ. ornaıp turgurmuş erür nirvanta kayu ol
- 1097 12 adınğa asıg kılmağ tēp tēser :: şlokta sözledi erti.
- 1098 13 tartıp taşğarıp tınl(ı)ğlarığ üñtürti erser sansarlıg kök
- 1099 14 tiğtin tēp :: adınğa asıg kılmağ erser kaltı atı köt-
- 1100 15 rülmişniñ uzanmaqlıg alı altağı erür tavranağ birle
- 1101 37b-1 yaratılmış edgüsiniñ kılmış üçün erser. kim kuıtruldaçı vaynikè-
- 1102 2 lıg tınl(ı)ğlarığ tükellig kılmış üçün erür. üzeliksiz

- 1103 3 çinkértü yèg yörügke tèp. 論曰由彼 ol sansar erür
- 1104 4 üçün alku tınl(ı)ğların çomrulğuluk batğuluk orunu
- 1105 5 alp üntürgülük üçün bo tıltağın titigke yöleştürmiş.
- 1106 6 erür tèp. 釋曰 sansar kayu ol tèp tèsér. kaltı aqılmaq
- 1107 7 evrilmek erür. aqılmaq evrilmek yme kayu ol tèptèsér.
- 1108 8 başlağıstın berü(-ki) bès yügmeklerniñ kşan kşan sayu ulalmaq-
- 1109 9 1 erür. öñtünki yügmek öçe tüketip kênki yügmek yene
- 1110 10 tuğup ikin ara üzölmez üçün anın sözlemiş ol aqıl-
- 1111 11 maq evrilmek tèp. kayu tıltağın sansarığ titigke yöleş-
- 1112 12 türdi tèptèsér. oğşaşur üçün 此有二義相似 munta
- 1113 13 bar iki türlüğ yörügler oğşaşğuluk. eñ'ilki çomrulğu-
- 1114 14 luk batğuluk üçün ikinti alp üngülük üçün <erür>
- 1115 15 kaltı titig teg 水浸於土 suv yalkalığ erser tınl(ı)ğ-
- 1116 38a-1 lar tepip satğap bo tıltağın titig bütürür(-ler) inçip yene
- 1117 2 稀 üküş telim tınl(ı)ğlar anda neçe neçe tepreser. ança ança ok
- 1118 3 teriñedür üçün anın sözlemiş ol çomrulğuluk batğuluk tèp
- 1119 4 ol kerig ırak erip. yene başlağıstız üzlünçüsüz erdüki
- 1120 5 üze 黏 yapışıp bolmaz üçün üñeli anın sözlemiş ol
- 1121 6 alp üngülük tèp. sansar yme antağ ok çomrulğuluk bat-
- 1122 7 ğuluk orun üçün alp üngülük üçün yme ök bolmaq az
- 1123 8 suv bolup öñi bışmaq toprak bolup tıltağlı tüşli
- 1124 9 bir ikintike kaılmaq kavışmaq üze titig bolup tınl(ı)ğ
- 1125 10 lar anta erü erü çomrulur bañar üçün anın sözlemiş ol
- 1126 11 çomrulğuluk batğuluk tèp ayığ körümüg tepretmekindin tepre-
- 1127 12 mek uğurınta anın erü erü teriñedür üçün anın sözlemiş

- 1128 13 ol alp üngülük tēp. 或由身見故 azuça yme bar et'öz
- 1129 14 körüm uğurınta anın çomrulup batıp sansarta anıñ
- 1130 15 uğurınta bek yarp adқанur üçün men meninlig tēp
- 1131 38b-1 anın sözlemiş ol çomrulğuluk batğuluk tēp. ol men azıǵ
- 1132 2 basa basa (yüüz) yügerü yoritmak üze bo az uğurınta anın tıñmez
- 1133 3 üçün bēş yügmekig anın sözlemiş ol alp üngülük tēp ::
- 1134 4 azuça yme bo bēş yügmekler üç tūrlūg azka tayaqlıǵ erür
- 1135 5 bo oq inçip erür sansar çomrulğuluk batğuluk orun 衆生於中
- 1136 6 tınl(ı)ǵlar anıta qorqmadın eymenmedin men küvençig küçlentürür
- 1137 7 ükliñür bolar (ikigü) tıdıǵ kılmaq üze ünmeñ öñi üdrülmek-
- 1138 8 ke qorqmış aymanmış üçün umazlar adınlarqa nomlaǵalı
- 1139 9 ünüşlüg yoluǵ. kentü özleri men küvençlig bolmış üçün
- 1140 10 umazlar adınlarqa asıra tüşüp ayıtǵalı öñüneli sansar-
- 1141 11 tın üngülük tıtaǵıǵ. 或即身見 azuça yme ol oq bar
- 1142 12 et'öz körüm erür çomrulğuluk batğuluk orun adқанmaq uğur-
- 1143 13 ında bar et'öz körümüg. qorqmış üçün üzülgey öçgey
- 1144 14 men tēp. sevmez üçün nirvanıǵ anın atamış ol çomrulğuluk
- 1145 15 batğuluk tēp. ç(a)hşap(a)t törö qavramaq üze ulatı sezik
- 1146 39a-1 üze anın alp üngülük erür. (neñegin tēp tēser) ç(a)hşap(a)t törö qavramaq üze
- 1147 2 anın tıdıp köni yoluǵ tayanurlar ol ters yolqa. seziklig
- 1148 3 bolmış üçün sezinür tözün yolqa. şastırta basa karıkta söz-
- 1149 4 lemiş ol 或不欲發趣 azuça yme küsemez teprep bargalı.
- 1150 5 yañılur yoluǵ ulatı sezinür volta. uyur üçün tıdǵalı
- 1151 6 qutrulmaqqa barmaqıǵ. anın yinñem sözlemiş ol üçegüni tarqarmaq-
- 1152 7 ıǵ tēp. bo yörüg üze anın atı bolmış ol alp üngülük tēp.

- 1153 8 azuça yme tiğ teg yapşınmış üçün anın atamış ol çomrul-
- 1154 9 ğuluk batğuluk tēp. 不能自出 umatın kentü özi üñeli
- 1155 10 adınka tayaqlığın bolur üçün üñeli anın atamış ol alp üñü-
- 1156 11 lük tēp. sansar yme antağ ok az koşuñnuñ küçi erür çomrulğu-
- 1157 12 luk batğuluk orun az birök yügerü yorisar. adkañguluk adkañgu-
- 1158 13 ta alkuğa barça azlanıurur yapşınıurur. burhanlar ünmedükte
- 1159 14 yertinçüte yok üçün uğurı yıķı üñeli bolğuluk anın sözlemiş
- 1160 15 ol alp üngülük tēp. atı kötrülmişler yertinçüte ündükte
- 1161 39b-1 kaltı udumbar hua teg burhanlar alp tuşuşğuluk üçün anın söz-
- 1162 2 lemiş ol alp üngülük tēp. 或一切煩惱 azuça yme alku nizvani-
- 1163 3 lar erür çomrulğuluk batğuluk orun. alku nizvanilarta yinıtem
- 1164 4 birin tarķarmasar bolar yme ök umazlar üñeli öñi üdrülgeli
- 1165 5 ünmemiş üçün sansartın anın sözlemiş ol çomrulğuluk batğu-
- 1166 6 luk tēp. tözün yol alp bulğuluk üçün anın sözlemiş ol alp
- 1167 7 üngülük tēp. tözün yol kayu tıltağın alp bulğuluk ol tēptēser
- 1168 8 若不積集 kimler yığmasar tērmeser. buyanlığ bilge biliglig
- 1169 9 yēvig tiziglerig bulmazlar tözün yoluğ kimler tuşmasar burhanlarka
- 1170 10 yme ök bulmazlar tözün yoluğ. kentü umazlar bilgeli ozmağ
- 1171 11 lıg yēvig tizigig bo tıltağın tözün yol alp bulğuluk üçün. anın
- 1172 12 sözlemiş ol çomrulğuluk batğuluk tēp. tözün yolta taş öñi
- 1173 13 yok üçün uğurı yıķı ozğuluk kuırulğuluk anın sözlemiş ol
- 1174 14 alp üngülük tēp. munıada ulatı yörügler üze anın şaşırtı
- 1175 15 tiğigke yöleştürmiş erür tēp. 論 tınl(ı)ğlar anıa çomrulup.
- 1176 40a-1 batıp umuğsuz ınağsız bolmışka tēp 釋曰 çomrulup batıp tēp

- 1177 2 tēmişi erser. teriñ kirip ol sansarta turmış üçün anın aţamış
- 1178 3 ol çomrulup baţıp tēp tınlıǵlar üstün bavagirtın altın aviş tamu-
- 1179 4 ǵa ǵegi. tegzinü tolını ajunlarta tuǵumlarta tuǵar ölür üçün üküş
- 1180 5 telim anın sözlemiş ol tınl(ı)ǵ tēp. azuça yme oǵşaţı on tuşlar-
- 1181 6 ta kşanta serilmez üçün anın aţamış ol tınl(ı)ǵ tēp. umuǵsuz ınaǵsız
- 1182 7 bolmışǵa tēp tēmişi erser yok üçün tartıp umuǵ ınaǵ boldaçı
- 1183 8 ǵaltı kişiler tuşup emgekke öz tuǵurup tiledükte umuǵuǵ
- 1184 9 yok üçün kişilerte umuǵ küzetçi anın aţamış teg umuǵsuz
- 1185 10 tēp. 論 atı kötrülmüş (amrayu) erinçkeyü y(a)rılıǵap tēp 釋曰
- 1186 11 körüp emgek üze bertingülük bolmışlarıǵ et'özi köñüli titrep
- 1187 12 teprep alǵu erkligleri onup öñsirep artuǵrak tuǵurup
- 1188 13 sıkılmaq örletilmekig tuǵurur üçün uluǵ y(a)rılıǵançuçı
- 1189 14 köñülüǵ anın aţamış ol amrayu erinçkeyü y(a)rılıǵap tēp
- 1190 15 問 neţegin bolur bilgeli atı kötrülmüşniñ amramış erinçkemiş
- 1191 40b-1 üçün tarttaçısıñ tınl(ı)ǵlarıǵ tēp 答 amramış erinçkemiş üçün
- 1192 2 tēmin ök uyurlar adınlarǵa asıǵ kılǵalı amramaq erinçkemek-
- 1193 3 te taş öñi adınlarǵa asıǵ kılur tēpteser bo ok inçip erür öz-
- 1194 4 ke asıǵ kılmaǵnıñ alı alǵaǵı 如世間人 ǵaltı yertinçüteki
- 1195 5 kişiler ilinmiş amramış teg öz ǵa ǵadaşta ulatılarıña burhan-
- 1196 6 lar öñrü anǵağ ermez bar üçün y(a)rılıǵançuçı köñüli üze erinçkemeki
- 1197 7 uzaţı uyurlar adınlarǵa asıǵ kılǵalı. üzeliksiz özke
- 1198 8 asıǵ kılmaǵǵa tükellig bolup ertürü tüketmek üze munı üze
- 1199 9 anın bilmiş kergek atı kötrülmüşniñ bar üçün amramaq erinçke-
- 1200 10 meki tartıp taşǵarıp umuǵ ınaǵ bolmış erti tınl(ı)ǵlarǵa
- 1201 11 tēp 論 eyin yaraǵınça bērip köni nom nomlamaklıǵ on ēlig-

- 1202 12 in tartıp taşğarıp umuğ ınağ bolup üntürü y(a)rılıkadı tēp
- 1203 13 釋曰 köni nom erser edgü erenlerniñ nomınıñ atı bolur köni
- 1204 14 nom tēp. öggülük külegülük nomnıñ atı bolur köni nom tēp.
- 1205 15 uçuz oñay tapınguluk udunguluk nomnıñ atı bolur köni nom tēp.
- 1206 41a-1 nom erser ıaltı iki y(è)g(i)rmi bölük savta banmış nomlar erür.
nomlamış
- 1207 2 üçün (bo) iki y(è)g(i)rmi bölük savta banmış nomlarığ anın aтамış
ol.
- 1208 3 bërü y(a)rılıkap köni nom nomlamaqlıg oñ èligin tēp. bo oқ inçip
- 1209 4 uğrayu èlig bèrmek ermez. tek erür nom nomlamak. nom
nomlamaqnıñ èlig
- 1210 5 bèrmekniñ anıñ yörügi oğşaşur 云何相似 neṭegin oğşaşur tēp
- 1211 6 tèsar. munta ıaltı tartıp taşğarıp umuğ ınağ bolguta titiğ-
- 1212 7 te çomrulmış batmış tınl(ı)ğlarқа. tegimlig ol kergeklep. kınıp
- 1213 8 қаtıғланıp èlig sunup anda inçip tartıp umuğ ınağ bolғalı
- 1214 9 atı kötrülmiş yme anтағ oқ uzanmaqlıg al alтағ üze
- 1215 10 tartғuta ol sansarlıg kök titiğte çomrulmış batmış tınl(ı)ğ-
- 1216 11 larıғ sunup köni nom nomlamaqlıg oñ èligin tartıp taşğar-
- 1217 12 ıp umuğ ınağ bolup kim üntürü y(a)rılıkamış üçün anın aтамış
- 1218 13 ol oğşaşur tēp 隨授所應者 èyin yaraғınça bèrip
- 1219 14 tēptèmişi erser қутрulдаçı vaynikè tınl(ı)ğların bar üçün үкüş
- 1220 15 telim adırtı. atı kötrülmiş nom nomlamış erür olarnıñ erklig-
- 1221 41b-1 leriñe қаçıғlarıña yaraşı. şastrta basa karıkta sözlemiş ol
- 1222 2 或隨蘊等言 azuça yme yügmekte ulatılar èyin y(a)rılıқа-
- 1223 3 mış ol. çınıнça kèrtüsinçe erser çaritça oқ erür. yöründek bol-
- 1224 4 maқ üze tēp. 問 biziñte ulatı ülgülençsiz tınl(ı)ğlar anılayu

- 1225 5 ok turur erip sansarlıg kök titigte şastrta neşegin sözleti
- 1226 6 tartıp taşğarıp umuğ ınağ bolup kim üntürü y(a)rılıkadı tēp
- 1227 7 答 kaltı sözlemiş teg yarımça alķunuñ yme ök atı bolur alķu tēp
- 1228 8 azuça yme atı kötrülmişniñ nomlamış nomınıñ abipirayı erser
- 1229 9 küsemiş üçün erür tözü asıg tusu kılıp tınl(ı)ğlarķa sansarlıg
- 1230 10 titigteki alķunı barça tartıp umuğ ınağ bolğalı munta atı kötrül-
- 1231 11 mişniñ töz köñülin tuța anın sözlemiş ol tartıp taşğarıp umuğ
- 1232 12 ınağ bolup kim üntürü y(a)rılıkadı tēp azuça yene atı kötrülmişniñ
- 1233 13 bar üçün ol tartğalı umaqlıg alķu tınl(ı)ğlarıg küçi kösüni
- 1234 14 以此義故 bo yörüg üze anın şastrniñ vartısında söz-
- 1235 15 lemiş ol éyin yarağınça bērip tēp ne yme umuğ ınağ (bolup) tartğalı
- 1236 42a-1 tegimlig erser atı kötrülmiş barçanı tartıp umuğ ınağ bol-
- 1237 2 mış erür. inçe kaltı kün t(e)ñriniñ yaruķı yaruṭup yērtinçüg
- 1238 3 tüzü umışı teg açğalı yargalı. alķu lēnhua çeçeklerig
- 1239 4 neçe yaraşı tüzü açsar yme açılğalı tegimligi erser inçip
- 1240 5 aşnuça açar yarar erser. ançulayu ok burhanlıg kün t(e)ñri yme
- 1241 6 antağ ok. neçe tüzü açdaçı yadaçı erser yme tınl(ı)ğlarınñ
- 1242 7 köñüllüg huaların. erkligeri kaçıgları (bışmışlar) erser. inçip
- 1243 8 aşnuça ozğurur kūtğarur. tegimlig yme kayu ol tēptēser.
- 1244 9 謂解脱分 kaltı kūtulmak ülüşlüg edgülüg yıltızı
- 1245 10 bışmışlarınñ atı bolur tegimlig tēp. tegimlig ermezi erser
- 1246 11 barça erür. kentü özleriniñ (ök) münü kadağı. atı kötrülmiş neçe
- 1247 12 tükellig erser yme ülgülençsiz tınl(ı)ğlarıg tartğalı umaq-
- 1248 13 lıg uzanmaqlıg al altağķa umaz tartıp umuğ ınağ bolğalı
- 1249 14 munı munçulayu erkligeri bışmaduklarka kayu tıltağın umaz tar-

- 1250 15 tıp umuğ ınağ bolğalı tēp tēser. tartıp umuğ ınağ bolğuluk
- 1251 42b-1 bar iki türlüg tıltağlar. 一者内 eñ'ilki içtin sıjarkı
- 1252 2 ikinti taştın sıjarkı. içtin sıjarkı erser. ıaltı kentü öz-
- 1253 3 i kōnisiñçe saķınmaķ bōğünmek erür. taştın sıjarkı erser kōni
- 1254 4 nomuğ eşıtmek tınlamak tētir 世尊能為外緣 atı kötrül-
- 1255 5 miş usar yme taştın sıjar tıltağ bolup nomlağalı kōni nomuğ
- 1256 6 tınl(ı)ğlarını kentü egsük üçün içtin sıjarkı kōnisiñçe saķın-
- 1257 7 maķ bōğünmekleri bo tıltağın umazlar üngeli öñi üdrülgeli sansar-
- 1258 8 tın atı kötrülmişte yme ök yok mün kadağ ıaltı bar şlokta sözlemişi
- 1259 9 外緣仏力普成就 taştın sıjar tıltağ tēgli burhan-
- 1260 10 lıg küçke tüzü tükel yaraşı nom nomladaçı barçanıñ tüzü tükel
- 1261 11 erser yme :: içtin sıjar tıltağ tēgli kentü özleriniñ egsük
- 1262 12 üçün kōnisiñçe saķınmaķ bōğünmekleri :: munı üze tegzinü tol-
- 1263 13 ını teginürler ıamağ emgeklerig tēp :: ıayunuñ atı bolur egsük
- 1264 14 içtin sıjarkı tıltağı tēptēser. ıaltı terste odğurak ıuvra-
- 1265 15 ğ ulatı ıutrulmaķ ülüşlüg edgü yıldıızıĝ tarımaduğlar erür
- 1266 43a-1 neçe tarısar yme ıutrulmaķ ülüşlüg edgüg bütmedük bışmaduğ-
- 1267 2 lar ulatı öñlüg öñsüz uğuşlarta tuğmışlar erür. nețegin
- 1268 3 tēptēser öñlüg öñsüz uğuş(-taķı)lar umazlar üçün öritgeli kōrmek
- 1269 4 yoluğ bolarnıñ atı bolur içtin sıjarkı tıltağı egsük tēp
- 1270 5 anı üçün atı kötrülmişler umazlar tartıp umuğ ınağ bolğalı.
- 1271 6 yene bar şlokta sözlemiş. 甘雨雖普降 özken yağmur neçe
- 1272 7 tüzüte yağsar (ıudulsar) yme. uruğsuz ıuluña (ünmez) yaşarmaz.
burhanlar neçe bo
- 1273 8 yertinçüte belğürser(ler) yme. tıltağı egsük erser ıutķa tegmez(-ler)
tēp

- 1274 9 azuça yme tegimlig tèptèmiş erser. tınl(ı)ğlarta kayu yorık üze
- 1275 10 kayu küsüş üze kayu nom üze kutrulmakığ bulğalı tegimlig
- 1276 11 erser atı kötrülmiş olarnıñ sevigleri taplağları éyin inçip
- 1277 12 ütlemiş eriglemiş üçün. azuça yme nomlamış üçün yügmek orun
- 1278 13 uğuş tıltağtın turuğmata ulatı nomlarığ anın sözlemiş ol tegim-
- 1279 14 lig tēp. 又所應者 yene tegimlig tèptèmiş erser. ukıtur
- 1280 15 t(e)ñri burhannıñ nom nomlap olarnıñ erkligleriñe kaçığlarıña
- 1281 43b-1 yaraşı ozğalı tegimlig erser. alxunı barça ozğurup kutğar-
- 1282 2 ıp barçanı asığlıg tusuluğ kılıp ezüg igid nomlamadaçısın
- 1283 3 azuça yme tınl(ı)ğlar bolur üç türlüğ. qaltı şıravak uğuşluğ
- 1284 4 bağığ pratıkabuğ uğuşluğ bağığ. ançulayu kelmiş uğuşluğ bağ-
- 1285 5 lıg. tınl(ı)ğlarta kayu kölünü üze inçip kutrulmakığ bulğalı tegim-
- 1286 6 lig erser. atı kötrülmiş nomlap ol kölünüteki nomuğ. inçip tar-
- 1287 7 tıp umuğ mağ bolmış üçün. anın sözlemiş ol tegimlig tēp
- 1288 8 munı üze ukıtur kayu yörügüğ tēptēser. küsemış üçün erür ukıt-
- 1289 9 ğalı t(e)ñri burhannıñ alxu tınl(ı)ğların üzeliksiz edgü ögli
- 1290 10 biliş boşük erdükin. anın bir şlokta sözlemiş 善知識者誰
- 1291 11 edgü ögli biliş boşük kim ol tēptēser. qaltı kim tuğurup çinkertü bilge
- 1292 12 biliglig. öñi üdrültürdeçiler erür osal sımtağ ayıg yorıqtın
- 1293 13 munuñ tegşütünçesi erser inçip tiñip öñi üdrülgülük ol
- 1294 14 tēp. 論 öge tüketmiş boldı t(e)ñri burhannıñ edgülerin basa
- 1295 15 ukıtur ayayu ağırlayu yükünmişin tēp. 釋曰 ögüp t(e)ñri
- 1296 44a-1 burhannıñ edgülerin tēptēmiş erser. munta öger kayu edgülerin
- 1297 2 tēptēser. qaltı öger özke asıg kılmağ adınka asıg kılmağ-
- 1298 3 ta ulatı üç türlüğ edgülerin. öge tüketip bo üç türlüğ

- 1299 4 edgülerin ertmiş için. anın basa uķıtur ayayu ağırlayu yükünmişin
- 1300 5 tēp. 論 ayayu ağırlayu yükünüp ol anıağ osuğluğ ıınkértü
- 1301 6 tözlüg bahşıka tēptēmiş eraser. yinçürü töpön yükünüp adaķ-
- 1302 7 ın tuķmış için 又 kuçmış için yme/tēr anın aķamış ol ayayu ağır-
- 1303 8 layu yükünüp tēp 諸有具前 (kim) tükellig için öndünki teg
- 1304 9 özli adınlıka asığ kılmaķlıg edgülerke. anın sözlemiş ol.
- 1305 10 ol anıağ osuğluğ tēp. ıınkértü tetrüsüz üt erig bērip
- 1306 11 ütleteçi erigledeçi için 又 üt kındaçılarıg erigledeçi
- 1307 12 için yme/tēr 又 üt bērip eriglep kınıķturmışka yme/tēr. aķamış ol
- 1308 13 ıınkértü tözlüg bahşı tēp. ıınkértü tözlüg bahşı tēgüçi
- 1309 14 sav üze uķıtur. adınka asığ kılmaķlıg edgüsiniñ tolu-
- 1310 15 sın tükelin up alın alıağın nomlağalı ıınkértü tözlüg
- 1311 44b-1 köni nomuğ. sansarlıg kök tiğtin tartıp taşğarıp tınl(ı)ğ-
- 1312 2 larıg üntürü y(a)rılıķamaķı neñ çoğluğ yalınlıg küçiniñ kuķ
- 1313 3 küsüş bērmekiniñ (ridi böğülenmekiniñ) uğurıñta ermez tēp. 釋曰
yinçürü töpön
- 1314 4 yükünüp adaķın tuķmış 又 kuçmış yme/tēr için tēptēmiş eraser.
- 1315 5 uķıtur ol et'özteki kılınçıg anın aķamış ol ayayu ağır-
- 1316 6 layu yükünüp tēp tēmiş eraser. uķıtur ol tilteki köñülteki
- 1317 7 iki türlüg kılınçıg. anın amtı şaştır yaratğalı uğraduķta
- 1318 8 aşnuça üç türlüg kılınçıg. anın amtı şaştır yaratğalı uğraduķta
- 1319 9 köñülin yükünmek ögmek üze uķıtur ağır ayançanlıg bol-
- 1320 10 maķınıñ üzlünçüsin tēp. bar adın bahşılar sözler 頌云敬
- 1321 11 礼者言 şlokta sözlemek eraser ayayu ağırlayu yükünüp tēgü-
- 1322 12 çi savıg ķaltı tek erür tilteki kılınç amtı varıķıda sözlemek

- 1323 13 erser yinçürü töpön yükünüp adakın tutmış üçün tēp erür ol
- 1324 14 et'özteki tilteki kılınç neṭegin ol şlok abipirayı üze
- 1325 15 karşı bolur tēp eṣṣiramati bahşı yöre sözler bo yme ök mün-
- 1326 45a-1 süz kadağsız erür. yükünmek tēgüçi savta negü tēp yörüg'ol tēp
- 1327 2 tēser munda eñiṭmek töñiṭmek tēp yörüg'ol. munı üze negü-
- 1328 3 ni uķıṭur tēp tēser. azuça yme et'öz üze uķıṭuruğ
- 1329 4 uķıṭur. azuça yme til üze uķıṭuruğ uķıtu 口業低
- 1330 5 屈者輕 tilteki kılınç üze eñiṭmek töñiṭmek yēnig erür.
- 1331 6 et'özteki kılınç üze eñiṭmek töñiṭmek ağır tēṭir. vasubandu
- 1332 7 bahşı şlokta (neṭ) t(e)k yinṭem sav teñinçe sözlep inçip tüketmiş
- 1333 8 ermez. yme ök tükel üç türlüğ kılınçlar üze ağır ayançaṇ-
- 1334 9 lıgın ayayu ağırlayu yükünmiş üçün anın amtı vartita söz-
- 1335 10 lemiş ol yinçürü töpön yükünüp tēp. et'özteki kılınçı üze.
- 1336 11 ayanmışınıñ abipirayı üze uķıṭur ertürser ol ağırnı
- 1337 12 ayançaṇ bolmağın yme ök mün kadağ bolmaz 此以第四轉 munı
- 1338 13 yene 八轉聲 tēgme sekiz türlüğ vibakṭılarnıñ arasında
- 1339 14 törtünç anṭa tēgüçi ke vibakṭi üze ögmiş kergek. ol anṭağ
- 1340 15 osuğluğ çinkértü tözlüg bahşı qayu ol. qayu nom tözlüg ol
- 1341 45b-1 tēptēser anṭağ osuğluğ çinkértü yörüg tözindekiçe inçip
- 1342 2 nomladaçı üçün. anın aṭamış ol çinkértü tözlüg tēp 又 çinkértü
- 1343 3 tözlüg bahşı erser qayu nom tözlüg ol tēp tēser munṭağ munṭağ
- 1344 4 osuğluğ çinkértü yörüg tözindekiçe inçip nomladaçı üçün yme/tēr
- 1345 5 或隨諸衆生 azuça yme alqu tınl(ı)ğlarnıñ sevmişleri
- 1346 6 taplamışları éyin qayu erser nomuğ aṭı köṭrülmiş olarnıñ
- 1347 7 erkligleriñe qaçıqlarına yaraşı inçip nomlamış ol. bar erser

- 1348 8 şiravakların nomın sevdeçiler. pratikabuıların nomı üze
- 1349 9 ütlemiş ermez. bar erser pratikabuıların nomın sevdeçiler şiravak-
- 1350 10 larnın nomı üze ütlemiş ermez. ulatı kênürü sözlemiş kergek tęp.
- 1351 11 問 bo çinkértü tözlüg bahşı tégüçi sav azu bo iki türlüğ (asığ kılmaqlıg) edgüler-
- 1352 12 inde mü tuıulur. azu iki türlüğ asıg kılmaqlıg edgülerinde
- 1353 13 taş eıeyü mü bar. birök iki türlüğ asıg kılmaqlıg edgülerinde
- 1354 14 tuıulur tępteser. ne kergek eıeyü uııtıp ögmek külemekig
- 1355 15 birök iki türlüğ asıg kılmaqlıg edgülerinde taş eıeyü bar
- 1356 46a-1 tępteser. bo netegin bar atı kötrülmışnıñ iki türlüğ asıg kıl-
- 1357 2 maqlıg edgülerinde taş ikileyü yok üçün adın edgüsi tęp 答
- 1358 3 bo yme ök turmaz iki türlüğ asıg kılmaqlıg edgülerinde taş
- 1359 4 sızik ayıtduıta kıayu tıltağın adırıp uııtdı tęp kikinç
- 1360 5 bergeıir üçün bo sızikke vasubandu bahşı basa kentü kikinç bėrü
- 1361 6 sözlemiş ol. çinkértü tözlüg bahşı tégüçi sav üze uııtur
- 1362 7 adınka asıg kılmaqlıg edgüsin alın alıtağın nomlataçısin
- 1363 8 çinkértü tözlüg köni nomuğ 世尊大悲 atı kötrülmışnıñ uluğ
- 1364 9 y(a)rlııançıı köñüli üze barındın adınlarka asıg kılmaı-
- 1365 10 lıg yoruıı. umış erür alkuıa kênürü nomlağalı yeg soğancıg
- 1366 11 nomuğ. adınlarka asıg kılmaqlıg al alıtağ erser. bo ok
- 1367 12 inçip erür çinkértü tözlüg bahşı tęp. 問 bo çinkértü töz-
- 1368 13 lüg bahşı tégüçi sav üze netegin uııtur edgülerin adın-
- 1369 14 ka asıg kılmaqlıg alın alıtağın tęp 通答 kikinç bergeı-
- 1370 15 ir üçün bo sızikke şaırtta kentü kikinç bėrü sözlemiş ol
- 1371 46b-1 inçe tęp. çınınça kėrtüsinçe könisinçe onarusınça üt erig

- 1372 2 b rip  tlete i eriglede i    n a amı  ol   nk rt  t zl   bah ı
- 1373 3 t p.          sansarlı  k k ti igtin tartıp ta  arıp
- 1374 4 t n( ) ları          erser.       yal nlı  k  ini    t
- 1375 5 k s   b rmekini  ridi b   lenmekini  u ur ta ermez.
- 1376 6 t p bo y r   u ur ta an n u ı tur   nk rt  t zl  
- 1377 7 bah ının  adınlarıa asığ  ılma lı  al al a ının  bar-
- 1378 8  n t p.    ne yme s zlemek  erser uma    e alın al a ın
- 1379 9 nomlap   nk rt  t zl   köni nomu  sansarlı  kök ti igtin
- 1380 10 tartıp taşğarıp t n( ) ları        y(a)r lıkama ı       
- 1381 11 yal nlı  k  ini    t k s   b rmekini  ridi b   lenmeki-
- 1382 12 ni  u ur ta ermez t p iki k l   teki k  ig t z n yol-
- 1383 13 lar    iki k  ig kılıçlı t z n yolta ı lar (yme) yme/tig  teg turur :
- 1384 14 anılay  o  uyurlar ridi b   lenmek   e asığ tusu  ıl-
- 1385 15  alı t n( ) lar a. an ulay  kelmi l rni  ne    ol yok (erti)      
- 1386 47a-1 yal nlı  ridisi.  altı ol dyanta ulatı edğüleri edrem eri i  er-
- 1387 2 ip tutup t n( ) ları  kim azta ulatı nizvanı arın y  er  tur urmada ı
- 1388 3         ne   n yok  uru  sav te in e yin em nom nomlamak   e.
- 1389 4      lep eriglep oz  urur t n( ) ları . ikileyü yok kentü adın
- 1390 5 alı al a ı. alın al a ın tıdar tutarsızlar atı k  r lmi ni 
- 1391 6 adın y   adruk edğülerin edrem erin t p    (t(e) ri) burhan ne  e içerip
- 1392 7 tutmak   e t n( ) ları  kim olarnı  nizvanı arı bolmasar yme
- 1393 8 y  er  tu  alı yme    burhanlarnı  içerip tutma lı  k  i u  r-
- 1394 9  nda usar yme bilgeli ad nların  k   lin bilser yme    re ajun-
- 1395 10 ta ı savları  atı k  r lmi l rni  et  zindeki alp bilg l  

- 1396 11 savların burhanlar içgerip tutmaqlıg küçi üze yme ök usar yme
- 1397 12 kim bilgeli muntag osuglugta ulatı savlarıg 如來加被 ançulayu
- 1398 13 kelmiş asğarmış üçün içgerip tutmaqlıg küçin boşumağınça tit-
- 1399 14 meginçe ikin ara alkunı barça bolurlar bilgeli. alku nizvanita
- 1400 15 ulatıları yme ök yügerü turmaz. neçe usar yme muntag kılğalı
- 1401 47b-1 üzlünçüte tüpükmez birök ançulayu kelmişler boşusar titser bolma-
- 1402 2 sar içgermeklig küçi mundata ulatı alku savlarıg barça umazlar bil-
- 1403 3 geli. nizvanıları yine turur içgerip tutmaqlıg küçi üze anın nizvanılarıg
- 1404 4 birtemleti tarqarmaz. neğegin birtemleti tarqarur tepteser qaltı nomladuq-
- 1405 5 ta yeg soğançıg nomuğ saqınıp böğünüp bışrunu yorımak üze ötrü uyur
- 1406 6 birtemleti tarqargalı 如契經說 qaltı sudurta y(a)rılıkamuş ol bar iki
- 1407 7 türlüq tıtağ basutçı turğurdaçı köni körümüg. iki türlüq tıtağ basutçı-
- 1408 8 lar erser eñ'ilki adıntın nom eşidmek 二 içtin sınar könisinçe saqın(-mak)
- 1409 9 böğünmek erür. köni körüm uğurınta anın uyur tuğurgalı adın tözün yol-
- 1410 10 ta ulatı alku edgü nomlarıg munı üze anın bilmiş kergek birtemleti
- 1411 11 nizvani tarqarguluk tıtağ erser. yințem erür köni nom nomlamak (ok) neñ adın
- 1412 12 edgüleri ermez. birök tarqarmasar nizvanılarıg. yok uğurı yıkı
- 1413 13 üngülük. ol sansarlıg kök titigtin bo tıtağın bilmiş kergek nom-
- 1414 14 lamak üze çinkertü tözlüg köni nomuğ umış erür ozğurgalı tınl(ı)ğ
- 1415 15 larıg 非由加持 neñ içgerip tutmak çoğluğ yalınlıg küç kösün qut

- 1416 16 kūsüş bèrmek ridi bögülenmekte ulatılarnıñ ugrınğa ermez. ridi
- 1417 48a-1 bögülenmek yme qayu ol tēptēser qaltı kök qalıqta et'öz(-üg) tepreṭmek-
- 1418 2 te ulatı üçegü erür 叉 qaltı et'öz tepreṭmek erür kök qalıqta ulatı
- 1419 3 üçegü yme/tēr qut kūsüş bèrmek yme qayu ol tēptēser. qaltı uluğ ezrua
- 1420 4 t(e)ṇriniñ mahēşvarē t(e)ṇrite ulatılarnıñ qut kūsüş bèrmeki erür
- 1421 5 qaltı bērmış teg 十頭 taşagırvē (atl(1)ğ) rakşazqa (qutuğ) kūsüş(-üg) tēp ulatı alqu t(e)ṇri-
- 1422 6 ler yekler asurēta ulatılar neṇ umazunlar emgeṭgeli mini tēdükte çoğ-
- 1423 7 luğ yalınlıq küç yme qayu ol tēptēser. qaltı otnuñ edremi erür tar-
- 1424 8 qardaçı qamağ iglerig tēp 問 neṭegin bolur bilgeli çoğluğ yalınlıq ridi-
- 1425 9 niñ qut kūsüşlüğ küçnüñ nizvani tarqarğalı umadaçısn tēp
- 1426 10 答自他滅神 özli adınlınıñ çoğluğ yalınlıq ridi qut
- 1427 11 kūsüşlüğ küç nizvanılar birle bolmaq üze umaz tarqarğalı niz-
- 1428 12 vanılarıq tēmek taplağ erür. bir tayaqlıq ermez üçün tēmek tıl-
- 1429 13 tağ erür inçe qaltı özli adınlınıñ et'özindeki ig teg tēmek yöleşür-
- 1430 14 üğ erür. qaltı (neṭeg) yērtinçüteki oṭaçı (bahşı)lar kördükte qayu et'özte barın
- 1431 15 ig(-niñ) turğuluk tıltağ(-ı). öṭrü ol et'özte ök bolup igig
- 1432 48b-1 emlegülük tıltağ adın et'özte ermez bolmış teg 於何身中 ançu-
- 1433 2 layu oq yme qayu et'özte bar erser nizvanılar. öṭrü ol et'öz-
- 1434 3 te turğu kergek yöründek adın et'özte ermez çoğluğ yalınlıq
- 1435 4 ridi qut kūsüşte ulatılar adınlarnıñ et'özindeki nom üçün anın
- 1436 5 umaz tarqarğalı öz et'özteki nizvanılarıq. işep ol igniñ

- 1437 6 tıltağın kayutın inçip turmışın. ötrü ol tıltağa katıp (kavşurup)
- 1438 7 yöründek boldaçı otuğ <munı üze kètermek erser> ol igig ol igig ot
igniñ
- 1439 8 tıltağı birle uğrayu karşı üçün çoğluğ yalınlıg ridi
- 1440 9 kut küsüşte ulatılar nizvanılarnıñ tıltağ birle karşı ermez
- 1441 10 inçe kalı aşup ürlügsüz körügte ulatılar nizvanılar-
- 1442 11 nıñ tıltağı birle karşı bolmış teg. bo yogaçaréta ulatılar-
- 1443 12 ka nom nomlamaқта taş öñi tükellig bolmaz bo tıltağın bil-
- 1444 13 miş kergek. çoğluğ yalınlıg ridi kut küsüşte ulatılar niz-
- 1445 14 vanı tarqarmaz tēp 問若如是者 birök antağ erser qayu tıl-
- 1446 15 tağın sözledi. ridi böğülenmekte ulatı üç tilgenlerig tēp
- 1447 49a-1 答 ridi böğülenmeklig köñül aymaqlıg iki tilgenler tek uyur iç-
- 1448 2 gerip teginip tınl(ı)ğlarıg kim turğalı kèrtgünç köñüllerig umaz
tarqar-
- 1449 3 ğalı alqu nizvanıların. yințem ütleme erigleme üze ki tilgen ök
- 1450 4 tēmin ök uyur tarqarğalı nizvanıların. nizvani erür sansarnıñ
- 1451 5 tözi. birök yințem ridi böğülenmek köñül aymağ iki tilgenler ök
boldı
- 1452 6 erser. yoğ quruğ öritip kèrtgünç köñülüg bulmağay erti tözün yoluğ.
- 1453 7 umağay erti tarqarğalı nizvanıların 若不断惑 birök tarqarmasar
- 1454 8 nizvanıların arıñ ünmegey erti sansarlıg kök tiğitgin. anın
- 1455 9 çoğluğ yalınlıg ridi kut küsüşte ulatılar sansartın üngü-
- 1456 10 lük tıltağ ermez. yințem ütleme üze ki tilgen ök tēmin ök
- 1457 11 uyur tarqarğalı nizvanıların inçip bulturur oзмақ қутрulмақ
- 1458 12 ıg. bo üç padak şlokda bar üç türlüg adırtı eñ' ilki atı köt-
- 1459 13 rülmişlik uluğ bahşı öñi erür taş azağ nomluğta ulatı alqu

- 1460 14 bahşılarta ikinti atı kötrülmişniñ nomlamış nomı yme ök öñi
- 1461 15 erür alqu bahşılarnıñ nomlamış nomında üçünç atı kötrülmişniñ
- 1462 49b-1 tıtsıları yme ök öñi erür. alqu bahşılarnıñ tıtsılarında
- 1463 2 云何尊^レ世 neṭegin atı kötrülmiş öñi erür alqu bahşılarta tēp
- 1464 3 tēser. atı kötrülmiş tükellig erdüki üze bilge biliglig tarqarm-
- 1465 4 aqlıg iki türlüg edgülerke. alqu bahşılar antağ ermezler. neçe
- 1466 5 kentü özleri sözlegülük bolsarlar yme bahşı tēp. umazlar tükel-
- 1467 6 lig bolğalı bo bilge biliglig tarqarmaqlıg iki türlüg edgülerke
- 1468 7 neṭegin nomlamış nomı öñi erür tēptēser. atı kötrülmişniñ nom-
- 1469 8 lamış nomınıñ. bar erür kim tınl(ı)ğlarıg sansarlıg kök tiğig-
- 1470 9 tin üntürgeli umaqlıg alı altağı. adın bahşılarnıñ antağ
- 1471 10 ermez. yoq erür kim tınl(ı)ğlarıg sansarlıg kök tiğigtin üntürgeli
- 1472 11 umaqlıg alı altağı 云何仏弟子異 neṭegin t(e)ñri burhannıñ
- 1473 12 tıtsıları öñi erür tēptēser atı kötrülmişniñ tıtsıları
- 1474 13 umış erür üngeli sansarlıg kök tiğigtin adın bahşılarnıñ
- 1475 14 tıtsıları umaduq erür üngeli sansarlıg kök tiğigtin azuça
- 1476 15 yme atı kötrülmişniñ nomlamış nomınıñ bar beş türlüg yörüg-
- 1477 50a-1 leri eñ'ilki tayanğuluk 二 turğuluk 三 sözlegülük vastu 四 kılğu-
- 1478 2 luk 五 asıg kılğuluk (erür). kayunuñ atı bolur tayanğuluk tēptēser
- qaltı
- 1479 3 atı kötrülmişniñ tükel(-lig) bolmağı erür üzeliksiz tarqarmaqlıg
- edgüke
- 1480 4 所生者 tuğurguluk erser. qaltı bilgülük nomluğ adqanğularta tıdıg-
- 1481 5 sız tuğusuz bilge biligi erür. sözlegülük vastu erser qaltı cın-
- 1482 6 kértü tetşüsüz yörüglüg emgek quruğ mensizte ulatılar erür. kılğu-
- 1483 7 luk erser qaltı ol sansarlıg kök tiğigte çommış batmış tınl(ı)ğ-

- 1484 8 lar erür. asıg kılmağ erser. ıaltı kim üntürmek erür sansarlıg kök
- 1485 9 tiğtin azuça yme bar tört türlüğ yörügler. eñ' ilki bilge
- 1486 10 biliglig edgüsi 二 tarğarmaklıg edgüsi 三 çoğluğ yalınlıg edgüsi
- 1487 11 四 seçe üç uğuşnuğ bahşısı bolmağ erür. ol üç türlüğ edgü-
- 1488 12 leriñ yörügi üstün yöre tüketmiş t(e)g têtir. seçe üç uğuş-
- 1489 13 nuğ bahşısı bolmağ erser çınınça kértüsinçe könisinçe onarusınça
- 1490 14 üt erig bérıp ütlenteçi erigledeçi üçün. anı üçün seçe
- 1491 15 atamış ol üç uğuşnuğ bahşısı tęp 或一切種諸冥滅
- 1492 50b-1 azuça yme alku türlüğler üze alku bilgülük nomlarta tarıx-
- 1493 2 mış ıarañguluğın tęptemişi erser. alku türlüğler üze tégüçi
- 1494 3 sav üze ukıtır t(e)ñri burhannıñ tıdıgsız tuğuşsuz bilge
- 1495 4 biligin. alku tınl(ı)ğlarta bo ajuntağı. adın ajuntağı. ulatı
- 1496 5 nirvanlıg et'özlügke tegi. ıalırsız adın(lar)ka asıg (tusu) kılmağ <-
lıg>
- 1497 6 erksinmeklig (tözlüg) küçiniñ edremiñin barın. alku bilgülük
nomlarta
- 1498 7 tarıkmış ıarañguluğın tęptemişi erser. munı üze ukıtır atı
- 1499 8 kötrülmüşniñ kirlig bilmemekig tarğarmışın. tarğarmağ üze
- 1500 9 kirlig bilmemekig ötrü yoğadur az övke yoğadmağ üze
- 1501 10 az övke ötrü alku tınl(ı)ğlarta bulur teñ tüz köñülüğ tęp
- 1502 11 拔衆生出生死泥者 tęptemişi erser. ıaltı adınka asıg
- 1503 12 kılğuluk tıltağka tükellig bolmağ erür :: çinkértü tözlüg bahşı
- 1504 13 tęptemişi erser. ıaltı tükellig bolmağ erür adınka asıg kılğu-
- 1505 14 luğ al altağka ıavırasınça sözeyü tüketip tört türlüğ
- 1506 15 yörüglerig ertdi :: eñ' ilki adınka asıg kılğalı umağlıg
- 1507 51a-1 tıdıgsız tuğuşsuz bilge biligi. 二 alku tınl(ı)ğlarta teñ

- 1508 2 tüz köñüllüg bolmak 三 adınka asıg (tusu) kılğuluk tıtağka
- 1509 3 tükellig bolmak 四 adınka asıg (tusu) kılğuluk al altağka tükellig
- 1510 4 bolmak 或智断二德 azuça yme bilge biliglig tarķarmaqlıg
- 1511 5 iki türlüg edgüleri barça teñlemek ülgü üze bilgülük erür.
- 1512 6 neťegin bilge biliglig edgüsi teñlemek üze bilgülük ol teptäser. şlok-
- 1513 7 ta sözleti erti alķu türlügler üze tep munı üze sözleyür
- 1514 8 bilge biliglig edgüsin. neťegin bolur bilgeli t(e)ñri burhannıñ bilge
- 1515 9 biliglig edgüsin teptäser. basa şlokta sözleti erti çinkertü
- 1516 10 tözlüg bahşı tep. munıñ uğurıñta teñlep bilmiş kergek
- 1517 11 t(e)ñri burhannıñ bilge biliglig edgüsin 若不具智德
- 1518 12 birök tükellig ermedi erser bilge biliglig edgüke neťegin bulğay erti
- 1519 13 çinkertü tözlüg bahşı tegüçi atıg. alķu bilgülük nomlarta
- 1520 14 tarıkmış қараңғuluğın tegüçi sav üze munı üze uķıtur
- 1521 15 tarķarmaqlıg edgüsin neťegin bolur bilgeli t(e)ñri burhannıñ
- 1522 51b-1 tarķarmaqlıg edgüsin teptäser. basa sözledi erti tartıp taşğar-
- 1523 2 ıp tınl(ı)ğlarıg üñtürti erser sansarlıg kök tiťigtin tep
- 1524 3 munı üze teñlep bilmiş kergek t(e)ñri burhannıñ tarķarmaqlıg edgü-
- 1525 4 sin birök kentü özi ünmeti erser sansarlıg kök tiťigtin neťegin
- 1526 5 uğay erti tartıp taşğarıp tınl(ı)ğlarıg üñtürgeli sansarlıg
- 1527 6 kök tiťigtin tep 或上三句中 azuça yme üstünki üç
- 1528 7 padaklarta sıgar tört türlüg tükellig bolmaqlar. қалтй. bilge
- 1529 8 biligkeke tükellig bolmak tarķarmaqqa tükellig bolmak : adın-
- 1530 9 ka asıg (tusu) kılğuluk al altağka tükellig bolmak erür. alķu tür-
- 1531 10 lüglar üze teptemişi erser. bilge biligke tükellig bolmak erür
- 1532 11 alķu bilgülük nomlarta tarıkmış қараңғuluğın teptemişi erser

- 1533 12 tarķarmaķķa tükellig bolmaķ erür tartıp taŗŗarıp tınl(ı)ĝlarıĝ
- 1534 13 üntürti erser sansarlıĝ kök tıĝtın tēptēmiş erser adınķa
- 1535 14 asıĝ kılmaķķa tükellig bolmaķ erür çinkértü tözlüg bahşıkā
- 1536 15 tēptēmiş erser. adınķa asıĝ kılĝuluk al altaşķa tükellig
- 1537 52a-1 bolmaķ erür 或約四无畏 azuça yme tört türlüĝ ķorkınçsızlar-
- 1538 2 ıĝ tuťa sözlemiŗ erür. kim alķu türlüĝler üze tēmek erür köni
- 1539 3 tuymaķta ķorkınçsız. alķu bilĝülük nomlarta tarıķmıŗ ķaraĝĝuluĝın
- 1540 4 tēmek erür aķıĝ alķmaķta ķorkınçsız. tartıp taŗŗarıp tınl(ı)ĝlarıĝ
- 1541 5 tēmekte ulatılar erür tıdıĝ yoluĝ nomlamaķta ķorkınçsız 又 yme
erür
- 1542 6 yol adırtmaķında ķorkınçsız yme/tēr. ayayu aĝ(ı)rlayu yükünüp ol
antaşĝ
- 1543 7 osuĝluĝ çinkértü tözlüg bahşıkā tēmek erür. emgektin üntürdeçi
- 1544 8 yolta ķorkınçsız tēp 論 yükünüp çinkértü tözlüg bahşıkā tapıı ol
- 1545 9 negü kılĝuluk tēptēser abidarmakoŗ şaştrıĝ m(e)n inçip sözleyin tēp
- 1546 10 又 m(e)n kēn nomlaĝu üçün tēp yme/tēr. ütleteçi erigledeçi üçün
boŗĝuţçı tıtsı-
- 1547 11 larıĝ anın aţamıŗ ol şaştr tēp 釋曰 yükünüp tēptēmiş erser.
- 1548 12 sēzik ayţur kiŗilerniŗ kılĝuluk iki türlüĝ işleri bolsar. bir-
- 1549 13 in öŗrü kılu tüketmiş ikintisin öŗrü kılĝalı uĝramıŗ.
- 1550 14 muntaş sēzinü sözlemiŗ teg bir işim erte tüketdi antaş basa-
- 1551 15 kı (bir) işim erser. azu kılĝuluk mu ol. kılmaĝuluk mu ol tēp

4. ÇEVİRİ

(1) 阿毗達磨俱舍論實義疏卷第一 [A-pi-da-mo ju-she-lun shi-yi-shu juan di-yi “Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā birinci kitap”]

(2-4) Abhidharma-śāstra’daki hakiki anlamları genişleterek açıklayan *ṭīkā* ilk kitap, 又 [you “ayrıca”] “Abhidharma kılıflı *kośavārttha-śāstra*’daki hakikat +asıllı+ anlamlarının açıklaması, ilk kitap” da denir.

(4-6) (Bu kitabı) 尊者 [zhun-zhe “saygıdeğer kişi”] saygıdeğer 悉地羅末提造 [Xi-de-luo-mo-ti zao “Sthiramati yapmış”] Üstat Sthiramati meydana getirmiştir. 唐言安惠 [Tang-yan An-hui “Tang dilinde ‘yerleşmiş’ ve ‘bilgili’”] “Sthiramati” denen sözcük, Çincesine göre söylenirse “sabit bilgili” diye [bir] anlam ortaya çıkar. (7) 惣二万八千偈 [zong er-wan-ba-qian ji “toplam 28,000 mısra vardır”] toplanırsa yirmi sekiz bin *granthadır* (*gāthādır*).

(7-8) (Ben) 无念本 [Wu-nian ben “Wu Nian, kitap”] Uu-dem adlı *ācārya*, kitabı hazırladım.

(9-13) 稽首薄伽衆德山 [Qi-shou bao jia zhong de-shan “bütün erdem dağına secde ederim”]

Adı Yüceltilmiş (Skr. *Bhagavāt*) Tüm Faziletler Dağına secde ederim.

Dharma mücevherli yüce bilgili okyanusa² (Skr. *jñāna-sāgara*) secde ederim.

Budist cemaatteki kutsal topluluğun tümüne

Śāstra yazarı (Skr. *śāstra-kāra*) Üstat Vasubandhu ile benim kendi üstadım Gunamati’ye de secde ederim.

(13-18) Ben ateş böceğinin ışığının güneşin ışığına yardım etmesi misali,

Canlılara fayda sağlamak ve Budist öğretisini uzun zaman yaşatmak için,

Gücüm yettiğince *Abhidharmakośa-śāstra*'yı genişleterek izah etmeye niyetlendim.

İsteğim şudur ki tanrıların kudretleri ile görüp gözeterek₂ korusunlar, 又 [you “ayrıca”] görerek bakarak ve gözeterek₂ beni korusunlar da denir.

(18-19) 釋曰 [shi-yue “*Ṭīkā* der ki”] (*Ṭīkā*) Açıklayarak der ki, güçsüz bilgililerin bilgisi eksiksiz değildir. (20-22) Gerçek öğretiyi, unutturmadan, kaybettirmeden yaşatmak için (ve) cahillikten dolayı yanıldıkları için, saygıdeğer 主 [zhu “üstat”] Üstat Vasubandhu, bu *Kośavārttha-śāstra*'yı yazarak ondaki hakiki anlamları izah etmiştir. (22-24) 將釋比論 [jiang shi bi lun “bu *śāstra*yı yorumlamak ister”] Bu *śāstra* yorumlanmak istenirse öncelikle sekiz *kośa*'nın meydana getirilme (Skr. *saṃpanna*) düzenini ve sırasını anlatmak gerekir.

(24-26) 問 [wen “soru”]: “Başka yerde bütün *dharma* ‘şartlı’ (Skr. *saṃskṛta*) ve ‘şartsız’ (Skr. *asaṃskṛta*) olarak anlatılmış ve gösterilmiş. Niçin bu *śāstra*'da öncelikle ‘akışlı’ (Skr. *āsrava*) ve ‘akışsız’ (Skr. *anāsrava*) olarak öğretilmiş?” diye (sorar).

(27-29) 答 [da “cevap”]: Bu “akışlı” ve “akışsız” varlıklar “kirli” (Skr. *kliṣṭa*) ve “kirsiz” (Skr. *akliṣṭa*) asıllıdır. Bu “kirli” ve “kirsiz” iki türlü varlığın bütün varlıkların esası olduğunu öğretmeyi istediği için ve (bu iki türlü varlık) “yığın” (Skr. *skandha*), “yer” (Skr. *āyatana*) ve “unsur”de (Skr. *dhātu*) tutulmakta olduğu için, öncelikle *Dhātu-kośa*'yı (“Unsurlar Bölümü”) öğretmiştir diye (cevap verir).

(30-31) 問 [“soru”]: “Niçin yalnızca ‘Unsurlar Bölümü’ (Skr. *dhātu-kośa*) denmiş; ‘yığın’ veya ‘yer’ bölümleri denmemiştir?” diye (sorar).

(32-34) 答 [“cevap”] cevap verir: Bu bölümde “unsurlar” açıklaması açıklanarak anlatılıp diğer ikisi öyle olmadığı için “Unsurlar Bölümü” olarak ifade edilmiş, “yığın” veya “yer” bölümü olarak söylenmemiştir. (35-36) 以染淨法 [yi ran jing fa “kirli ve temiz *dharmayı*”] Kirli ve temiz varlığı, yirmi iki organa dayanak olmak üzere, *saṃsārayı* ve *nirvānayı* gerçekleştirebilmek için, *Dhātu-kośa*'dan sonra *Indriya-kośa* (“Duyu Organları Bölümü”) açıklanmıştır. (37-40) Bunlardan (kirli ve kirsiz), kirli olmasına göre, onların döngüsü, üç unsurda (Skr. *tri-dhātu*), beş yolda (Skr. *pañca-gati*), dört doğumda (Skr. *catasro-yonayah*) (veya) canlı dünyada (Skr. *sattva-loka*) ve cansız dünyada (Skr. *bhājana-loka*) gerçekleştiği için *Indriya-kośa*'dan sonra *Loka-*

kośa (“Evrenler Bölümü”) açıklanmıştır. **(40-44)** Bu üç element, beş yol, iki türlü dünya hangi nedenden dolayı var olmuştur diye (sorulursa) (Vasubandhu) bunun nedeninin *Brahmā*, *Maheśvara* veya diğerlerinden olmadığını anlayıp eylemlerden dolayı meydana geldiğini bildiği için *Loka-kośa*’dan sonra *Karma-kośa*’yı (“Eylemler Bölümü”) açıklamıştır. **(44-45)** 業不獨能 [*ye bu du neng* “eylem yalnız işleyemez”] Eylem tek başına işe yarar değildir. Muhakkak bir sebep gereklidir. **(45-49)** Mesela, arzudan uzaklaşanların her ne kadar eylemi var ise de *kleśa*ları (arzudan doğan sıkıntı) olmadığından bir daha doğmayacakları için, eylemi doğuran sebep eğilimdir (Skr. *anuśaya*). O yüzden, *Karma-kośa*’dan sonra *Anuśaya-kośa* (“Eğilimler Bölümü”) açıklanmıştır. **(49-53)** 厭茲有漏 [*yan zi you lou* “bu akışlıdan tiksindir”] Bu akışlıdan tiksiniş akışsızla erişmeyi sevip mutlaka asil neticeyi (Skr. *ārya-phala*) dileyerek *kleśa*’dan uzaklaşma sebebine ihtiyaç duyanlar için ve sekiz azizlik evresini (Skr. *āryāṣṭāṅga-mārga*) takip etme yöntemini ayrıntılı bir biçimde izah etmek için onun ardından *Mārgapudgala-kośa* açıklanmıştır. **(53-56)** Bu *ārya-phala*’nın hangi sebeple ve (nasıl) elde edileceği görülse muhakkak bilgiye dayanarak meydana gelir. Bilgeliliğin *kleśa*’yı uzaklaştırması için ve saadeti bulabilmemiz için, der. Ondan sonra *Jñāna-kośa*, 又 [“ayrıca”] “İyanakoş” da denir, açıklamıştır. **(56-57)** Var olan iyiliklerin tamamı bilgelik nedeniyle doğsa 又 [“ayrıca”] doğar da denir. **(57-58)** Bilgelik neden meydana gelir diye sorulursa, *dhyāna* sebebiyle meydana gelir. **(58-61)** Hangi sebeple bilen olunur diye sorulursa, bu *sūtrada* izah edilmiştir: 若攝心者 [*ruo she xin zhe* “eğer gönlü kontrol ederse”] kim gönlünü kontrol ederse gerçek esası anlayabilir. Dolayısıyla *Jñāna-kośa*’dan sonra *Samāpatti-kośa* açıklanmıştır.

(61-62) Yani, her ne kadar *Vibhāṣā-śāstra*’da (*Abhidharma-mahāvibhāṣā-śāstra*) (yukarıda söylenen bu) sekiz bölüm açıklansa da bu öğretinin esası yaygın olmamıştır. **(62-63)** *Miśraka-hṛdaya-śāstra* ve diğerlerinin cümleleri karışık, öğretileri tekrardır. **(63-64)** Şimdi bu *śāstrada* bu kusurlar₂ hiç yoktur. **(64-69)** Şu şekilde şiirde söylenmiştir: 此論无過離繁文 [*ci lun wu-guo li fan wen* “bu *śāstra* hatasızdır; karışık cümleleri ayırır”] Bu *śāstra*, karışık cümleleri ayırdığı için kusursuzdur₂. Sözcükleri/dili ve tuttuğu (=sahip olduğu) öğretisi çok olduğu için (kendi) özünü açıklayandır (k.a. “aydınlatandır”). Kendi bilgisi üzerine meydana getirilmiştir. Başka cümlelerdeki öğretileri almamıştır. 又 [“ayrıca”] cümleleri (ve) öğretileri de denebilir. Ayrıca, süttten yoğurt₂ çıkmış gibidir denir.

(69-75) 分別界品 [*fen bie jie-pin* “*Dhātunirdeśa*’yı bölen ve ayıran”]

Unsurları Ayıran Bölüm, İlk Bölümün İlki

第一頌 [*di-yi song* “birinci şiir”]

İlk şiir, 又 [“ayrıca”] *kārikā* da denir, (şöyle) söyler:

“諸一切種諸諸冥滅 [*zhu yi-qie zhong zhu ming mie* “tüm karanlıkları bütünüyle yok eder”].

Bilinen tüm *dharmalardan*, karanlığı¹² tamamen uzaklaştırmış,

Bütün canlıları *samsāranın* soluk çamurundan çekip çıkarmıştır.

Saygı gösterip öylesi hakikat özlü üstada

Abhidharmakośa-śāstra’yı ben bu şekilde anlatayım” der. 又 [“ayrıca”] “Ben sonra açıklayacağım için” de denir.

(諸一切種諸冥滅， 拔眾生出生死泥，

敬禮如是如理師， 對法藏論我當說。 T. 1558 s.018-9)

(Skr. *yah sarvathā sarvathāndhakāraḥ saṃsārapaṅkāḥ jagad ujjahāra* | tasmai namaskṛtya yathārthasāstre śāstraṃ pravakṣyāmy abhidharmakośam)

(76-78) 論曰 [*lun yue* “*śāstra* der ki”] *Śāstra*’da (şöyle) söylenmiştir: “今欲造論 [*jin yu zao lun* “Şimdi bir *śāstra* yaratmak ister”] şimdi, *śāstra* meydana getirmek istediğinde, (bu) üstadın kendisinin bedeni saygıdeğer olduğu için, bütün kutsal toplulukları geçtiğini ve aştığını göstermek için(dir)” der.

(論曰：今欲造論，為顯自師其體尊高超諸聖眾，故先讚德方申敬禮。 T.1558 s.01a8-9 Skr. *śāstraṃ praṇetukāmaḥ svasya śāstur mātmyajñāpanārthaṃ guṇākhyānapūrvakaṃ tasmai namaskāram ārabhate.*)

(79-80) 釋曰 (*shi yue* “yorum der ki”) yorumlayarak söyler. 問 [“soru”]: Öğrenci sorar: “Burada öz üstadını anlatmasında özellikle hangi anlam var?” der.

(80-84) 答 [“cevap”]: “*Śāstra-kāra* der: Buddha’nın bedeninin kutsal oluşuna dair, diğer azizleri geçip aştığı anlatılmazsa, diğer canlıların Buddha ve *śāstra* ile saygılı gönlü doğurup, bunların saygıdeğer olduğunu nasıl bilebiliriz?” der.

(84-85) 問 [“soru”]: (Öğrenci) 云何於仏 [wen yun he yu fo “der ki Buddha’da nasıl”] Buddha ve *śāstra* ile saygıyı nasıl ortaya çıkarabiliriz? diye sorar.

(85-90) 答 [“cevap”]: *Śāstra* yazarı (Skr. *śāstra-kāra*) açıklar: Muhakkak kendine fayda sağlamak (Skr. *ātma-hita*) ve başkasına fayda sağlamak (Skr. *para-hita*) denen iki türlü faydalı olmak fazileti, Buddha’nın faziletlerinin büyüklüğünü göstermek içindir. Buddha faziletlerinin büyüklüğünü açıklamak, inancı ortaya çıkarmak içindir, der.

(90-91) 問 [“soru”]: “Sonra, *śāstranın* faziletleri, ne şekilde *śāstrada* saygılı gönül doğurur?” diye (sorar).

(92-96) 答 [“cevap”]: Buddha hazretlerinin (Adı Yüceltilmiş’in) bilgelik ve bırakmak (denen) iki türlü fazileti olduğu için, nasıl diye sorulursa, sonsuz zamanda yanlış konuşma gibi nedenlerdeki ihtiras kusurlarından ayrılmıştır. 所說言者 [suo shuo yan zhe “vaaz edilmiş sözlerle”] Açıklanan vaaz ile, bütün insanlar inancı doğururlar. (96-98) Nasıl diye sorulursa, Buddha’nın sözü yalansız₂, farksız₂ ve hakiki olduğu için, (Buddha) bütün canlıları *samsāranın* çamurundan çekip çıkarabilmiştir. (98-100) Her şekilde canlıları *samsāranın* çamurundan çekip çıkarıp kaldırması ise, Buddha vaaz verdiği, tavsiyede bulunduğu ve (insanları) arındırdığı içindir. (100-103) Özellikle hazretlerinin vaazı üzerine bu *śāstrayı* yazdığı için, 由此論於 [you ci lun yu “bu yüzden bunlar *śāstrada*”] bu sebeple *śāstrada* saygı doğururlar. (103-106) Eğer hazretlerinin anlattığı hakikat olmayıp, sözlerinde eksikler ve yanlışlar olsaydı anlattığının sebebiyle herhangi bir faydası₂ (= Daha iyi bir Türkçeyle: anlattıklarının her olmasaydı) yok idi ise, bu sebeple, bunda (= bu *śāstrada*) saygı doğurmayacaktı. (106-109) Şimdi, bu *śāstra* 依附仏語 [yi fu fo yu “Buddha sözü ekli”] Buddha sözlerine yakın olarak dayandığından, öğrettikleri kendisine fayda sağlayan (ve) başkasına fayda sağlayan işler, Buddha’nın vaaz ettiği açıklama ile eşit olarak aynıdır. (açıklamaya tamamen denk düşmektedir.) (109-116) Sebep ve benzerleri, her ikisi (işleri ve açıklaması) ile aynı olduğu için. Burada, eğer saygıdeğer olan açıklamanın

tamamladığını söylememişse, Buddha'nın sözünün hakiki ve (her şey) ayırım yapmayan₂ olduğunu nasıl bilecektik diye sorarsa, ondaki yanlış sözlerin sebebi dört türdür: Hırs sebebinden, öfke sebebinden, korku sebebinden ya da cehalet sebebinden. **(116-118)** Nasıl diye sorarsa, Buddha bu bilgelik ve bırakmak (denen) iki türlü fazilette eksiksiz olduğu için, bundan ötürü bunun gibi dört türlü kusurlardan₂ uzak kalıp ayrılabilmişti, diye (cevap verir).

(119-120) 問 [“soru”]: *Śāstrada* saygılı gönül doğurmanın nasıl faydası var? der. **(120-125)** 答 [“cevap”]: 若能於論 [*ruo neng yu lun* “Eğer *śāstra*’ya [saygılı gönlü doğur]abilirse”] Kim *śāstrada* saygılı gönül doğurabilirse, bu sayede işitmek ve benzeri üç türlü bilgeliği (işitmek, düşünmek, uygulamak) yükseltip doğurabilirler (ya da sadece doğurabilirler₂). Tutucu, anlatıcı ve öğrenip uygulayıcı olurlar. Kim tutucu, anlatıcı ve öğrenip uygulayıcı olursa, böylece, kendisi *saṃsāra*dan geçebilir, canlılara genişçe fayda sağlayabilir.” diye (cevap verir).

(125-127) 問 [Soru]: “Eğer (bir kişi) bu açıklamayı söylerse, saygılı olmak kendiliğinden doğsun. Buddha'nın faziletlerinin saygıdeğer olduğunu tekrar övmeye ne gerek var?” diye (sorar).

(127-131) 答 [Cevap]: “爲有一類 [*wei you-yi-lei* “bir türlü [insanlar] var olduğu için”] Bir türlü canlılar var, vaaz eden kişinin faziletlerinin yüceliğini, adının büyüklüğünü yücelterek onun açıklamasına böylece saygıdeğer bir inanç doğurur. Bu bir türlü için, Buddha'nın faziletlerini ayrıca övmek gerekir. **(131-135)** Yine bir türlü var, o açıklamanın aslını isteyerek Buddha'nın en üstün bilgelik ile bırakmak (denen) iki türlü faziletini işitip Buddha'nın anlattığının yanlışını ve doğrusunu incelikle bilip hemen saygılı inancı doğurur. **(135-137)** 諸能說人 [*zhu neng-shuo-ren* “bütün anlatıcılar”] bütün vaizler söz asıllıdır. Bunların sözlerini izleyerek bitirdikleri zaman, anlattıklarının faziletini bilebilirler. **(137-140)** Bu nedenle, Buddha hazretlerinin iki türlü faziletlerinde ve açıklanan *śāstrada* kesinlikle₂ inancı doğururlar. Bunun üzerine, onun için Buddha hazretlerinin faziletlerini ayrıca övmek gerek” der (diye cevap verir). **(140-142)** Burada Buddha hazretlerini övmenin amacı, Buddha hazretlerinin faziletlerinin saygıdeğer olduğunu açıklamak içindir. **(142-146)** Dolayısıyla, *śāstrada* (şöyle) der: Öz üstadının ve üstadın bedeninin saygıdeğer olduğu

üzerine, (bütün azizler topluluğundan üstün olduğunu) anlatmak için, ilk olarak faziletlerini övüp, sonra saygı göstererek ibadet ettiğini anlatır.

(146-149) 問 [Soru]: “Niçin üstat Sthiramati, *śāstran*ın niyetinden başka, Buddha hazretlerini övmenin de, her ikisi içinde saygılı gönlü doğurmanın sebebidir diye tekrar söylemiştir?” (diye sorar).

(149-153) 答 [Cevap]: 理實如是 [*li shu ru-shi* “Gerçek böyledir”] Hakikat olarak, gerçekten böyledir (doğru budur). Burada saygıdeğer olmayı açıklamak ise, yani Buddha hazretlerine ve *śāstraya* saygılı gönül doğurmanın sebebi budur. Eğer öyle olmasaydı, *śāstran*ın başında işi neydi? **(154-156)** Buddha hazretlerinin saygıdeğer olduğunu anlatıp eğer *śāstrayı* hazırlamamış olsaydı, Buddha hazretlerinin faziletlerinin saygıdeğer olduğu nasıl bilinmeyecekti? **(156-158)** 餘時讚佛 [*yu shi zan ruan* “Başka zamanda Buddha’yı övse”] Başka zamanda Buddha hazretlerini övmüş ise niçin olmayacaktı? Bu nedenle bilmek gerekir (ki), şimdi *śāstra* hazırlamak istediği için, bu nedenle Buddha hazretlerinin faziletlerini övmüştür. **(159-161)** Eğer bu ikisine saygıdeğer açıklamayı anlatmadan, sadece Buddha hazretlerini övmüş olsaydı, yazdığı *śāstran*ın niyeti hangi alışveriş (Skr. *phala-dāna-grahaṇam*) ile olacaktı? **(161-162)** Bu sebeple, 又 [ayrıca] bu yüzden de denir, önceden söylediği söz mükemmel olur. **(162-163)** Kim Buddha hazretlerinin saygıdeğer olduğunu bilirse, böylece *śāstraya* (da) saygılı gönül doğurabilir. **(164-166)** 若見論中 [*ruo lian lun zhong* “Eğer *śāstrada* (...) görürse”] Kim *śāstradaki* açıklamanın özünün üstün₂ olduğunu görürse (= anlarsa) böylece kesinlikle₂ Buddha hazretlerinin faziletlerinin (de) saygıdeğer olduğunu bilip saygılı gönül doğurabilirler, der. **(167-168)** Eğer böyle izah edilirse Buddha hazretlerini (övmenin) ve *śāstrayı* övmenin özü ile birdir. **(168-169)** Ya da *śāstradaki* saygıdeğer sebebi açıklamak ise yukarıdaki sebep üzerine açıklanmıştır. **(170-172)** Saygıdeğer olmayı söylememek de nedendir diye sorulursa, başka bir deyişle bu saygılı gönül sonra peş peşe doğduğu için, eğer yine *nirvāṇayı* buluncaya kadar sonraki sebebi üzerine açıklarsa, yine eksiksiz söylemeli. **(173-175)** En başta saygıdeğer olan yukarıdaki sebebi anlatmayı ise öze uygun bir şekilde bilmek gerektiği (için), ikisine saygıdeğer olmayı ve *nirvāṇaya* kadar sonraki sebebi de anlatıp bitirmiş₂ olur. **(176-178)** 或復論初讚 [*huo fu lun chu zan* “veya *śāstran*ın başında [Buddha hazretlerini] övmek”] Ya da *śāstran*ın başında Buddha hazretlerini övmenin sebebi

nedir diye sorulursa hazırladığı *śāstran*ın engelleri gidermesini istediği içindir. **(178-181)** Erdemli kök (Skr. *kuśala-mūla*) biriktirip toplamamışların, bütün sevapları₂ (iyi işleri) az olanların, bütün günahkârların (kötü iş yapanların), uyguladıkları iyi işinde (onların) engeli₂ çok olur, faydası₂ çok az olur. **(182-183)** 將爲小事 [*jiang wei xiao shi* “küçük iş yapmak ister”] [Onlar] küçük (bir) iş₂ yapmak istese bile (o işi) bitirmezler₂. **(183)** Daha hangi büyük işleri₂ sormak gerekir? **(184-185)** İnsan ve tanrıdaki olağanüstü meyveyi (Skr. *viśeṣa-phala*) ve *nirvāṇay*ı hazırlayıp bitirebilecek mi, 又 [ayrıca] ya da tamamlayabilecek mi? de denir. **(185-189)** Bu sebeple, *Śāstra-kāra* Üstat Vasubandhu, Buddha hazretlerinin tamamen erdemli₂ en üstün bir hayır tarlası olduğu ve bütün gūnahtan₂ ayrılmış olduğunu bilip *śāstra* hazırlamak istediğinde bu sebeple (Buddha’nın) faziletlerini överek₂ inanmak için (ona) saygı göstermiştir. **(189-191)** (Buddha’yı) Övmenin amacı nedir diye sorulursa: Önce Buddha hazretlerinin faziletlerini övüp, sonra işte (ona) saygı göstermektir.

(191-194) 欲令得殊勝果 [*yu ling de shu-sheng guo* “olağanüstü meyveyi buldurmak isterse”] Kim olağanüstü meyve ve *nirvāṇay*ı buldurmayı isterse durmadan₂ yüce₂ iyiliği bulsunlar. Bu iyiliklerine dayandıkları için bütün kusurları gidersinler₂. O tehlikeyi yok etsinler. **(195)** (Vasubandhu’nun) Yarattığı *śāstran*ın sonunu bulsunlar. (tamamını okusunlar) **(195-200)** Öğrenciler₂ Buddha hazretlerinin saygıdeğer olduğunu işittiklerinde saf inanç gönlünü doğursunlar, saygılı gönlü doğursunlar. İnanç gönlünü (inançlı gönlü) doğurduğu için, üstün iyiliği bulsunlar. [Üstün iyiliği bulduğu için] üstün bilgeliği üretsınler, doğursunlar. Üstün bilgeliği doğurdıkları için, bütün kusurları gidersinler₂. **(201-203)** 發聞修思 [*fa wen xiu si* “ışitmeyi, uygulamayı ve düşünmeyi doğursunlar”] İşıtmek, düşünmek (ve) uygulamak özlü bilgeliği doğursunlar. Tembelliği₂ doğurmasınlar. Gelmemiş zaman (= gelecek) bitinceye dek (= sonsuza kadar), tutucular, anlatıcılar, uygulayıcılar uzun zaman kesilmesinler₂ (=devam etsinler, kaybolamasınlar), der. **(204-205)** Bu nedenle, *śāstran*ın başında faziletleri överek₂ inanç ile saygı göstermiştir. **(205-207)** Ya da içteki ve dıştaki bütün *śāstra* yaratıcıların anlattığı model₂ ise, hepsi öz üstatlarına (= Buddha) inanmak üzere saygı gösterip, ondan sonra *śāstra* yaratırlardı. **(207-209)** 善順仏語 [*shan shun fu yu* “Buddha’nın öğretisine göre iyice uygulayıp”] Buddha hazretlerinin öğretisine göre iyice uygulayıp, bütün *śāstral*arı ve *dharma*’yı açıkladığı için bütün *śāstracı*lardan en

iyisi Vasubandhu üstat idi. **(210-211)** Şimdi, işte bu öğrettiğince veya şekilde de denir, yarattığı *śāstran*ın başında Buddha hazretlerine inanç ile saygı göstermiştir, der.

(212-213) 問 [Soru]: Ne sebeple₂, bütün *śāstra* yaratan üstatlar önce öz üstatlarına (= Buddha) saygı gösterip, ondan sonra *śāstra* yaratırlar, diye (sorar).

(214-216) 答 [Cevap]: Kutlu açıklamalara (göre) olduğu için. Hangi *śāstran*ın başında kutlu₂ sözler var ise, bu *śāstra* (bundan) ötürü insanlara saygılı₂ olur. (=saygı sunan olur). Başka ne söylemek gerekir? **(216-220)** Bütün kutlu canlıların arasında, Buddha hazretleri hepsinden üstün olmuş idi. Bu nedenle, Buddha hazretlerinin faziletlerini överek₂ en üstün kutludur diye söylediği için, *śāstran*ın başında önce Buddha hazretlerini övdüğünü açıklamıştır, der.

(220-224) 有餘師說 [you yu shi shuo “kalan üstatlar açıklar”] Diğer üstatlar derler: Vasubandhu’nun Buddha hazretlerinin faziletlerinin en üstün olduğunu övmesi ise, içteki gönülde saf inancı var ettiğini anlatmak istediği içindir. Ayrıca başkalarının Buddha hazretlerine saygılı gönülleri doğurmalarını istediği içindir, der.

(225-228) 疏主 [shu zhu “Shu üstadı”] Sthiramati üstat der: Bu açıklama öyle değildir. Ne sebeple diye sorulursa, eğer içteki gönülde saf inanç gönlünü doğurduğunu anlatmak içindir denirse yarattığı *śāstran*ın anlamıyla birlikte alışverişsiz olur. **(228-230)** 亦欲令他 [yi yu ling ta “Ayrıca başkasının ister”] Ayrıca, başkalarının saygılı₂ gönülleri doğurmasını istediği için denirse (bu) açıklama da yeterli değildir. **(231-233)** Bütün dış yanlış *dharmalar* ve diğerleri, Buddha hazretlerinin övgüsünü işitseler, nasıl inancı doğuracaklar? Derin *dharmayı* işleyip işittiklerinde, hemen inancı doğururlar. Düzgün düşünmeniz gerekir. **(233-236)** Yine başka üstatlar size “Eğer yarattığı *śāstran*ın başında Buddha hazretlerini övmemişse, Üstat Vasubandhu kendisi bu *śāstrayı* yaratmış (ve) Buddha hazretlerinin öğretisine dayanmamıştır.” diye söyleyecek olurlardı. **(237-240)** 有此疑生 [you ci yi sheng “bu şüphenin doğuşu var”] Bu şüphenin doğmasının var olması üzerine, bu nedenle “Üstat Vasubandhu diğer ihtirasları bitirmemiştir (ve) anlattığı *dharmalı* öğretisi₂ üstün değildir.” diye söyleyecek olurlardı. Böylece küçümseme doğuracaklardı. **(240-242)** Üstat Vasubandhu, *Abhidharma-śāstra*’ya dayanarak Buddha’nın öğretisini yorumladığını ve (bu eseri) kendisinin yazmadığını açıklamak istediği için *śāstran*ın başında önce Buddha hazretlerinin faziletlerini övmüştür. **(242-244)** Bu da öyle değildir. Buradaki

anlam ise akışsız (Skr. *anāsvara*) bilgidir. Akışsız bilgi ise Buddha'nın buyurduklarıdır.

(244-248) Bu *śāstray*ı Abhidharma'ya dayanarak yazdığı için ayrıca *śloka*'da şöyle söylemiştir:

攝彼勝義依彼故 [she bi sheng yi bi yi gu “Bu gerçek anlamı içerip buna dayandığı için”]

Ondaki gerçek anlamları içerdiği ve ona dayandığı için

Bunu “*Abhidharma-kośa*” adıyla açıklamıştır, der.

(頌曰：攝彼勝義依彼故，此立對法俱舍名。 T. 1558 s.1b11-13)

(Skr. *tasyārthato 'smin samanupraveśāt sa cā śrayo 'syety abhidharmakośam*)

(248-251) Bu *śloka*'nın anlamına göre, Vasubandhu üstadın tamamen Buddha öğretisine dayandığı ve (*śāstray*ı) kendisinin yazmış olmadığı açıkça gösterilmiş olur. Siz niçin “Buddha'yı övmek ise bunu açıklamak içindir.” dersiniz? **(252-255)** Şunu bilmek gerekir: (Vasubandhu) faziletleri övüp (onlara) inanarak asıl üstadına (Buddha'ya) saygı göstermiştir. Yazdıkları *śāstran*ın sonunu bulsunlar; özellikle öğrenciler₂ en üstün bilgiyi doğursunlar₂. Böylece kurtuluşu₂ bulsunlar, der.

(256) 問 [sorul]: 何内造論 [he nei zao lun “Yazdığı *śāstrada* ne...”] Hangi sebeple *śāstra* yazmıştır?

(256-258) 答 [cevap]: İki çeşit faydası olduğu içindir. İki çeşit fayda nedir diye sorulursa, görünür zamandaki (şimdiki zamandaki) fayda ile gelmemiş zamandaki (gelecek zamandaki) faydadır. **(259-260)** Görünür zamandaki fayda nedir diye sorulursa öğretinin kendine has özelliklerini (Skr. *sva-lakṣaṇa*) ve genel özelliklerini (Skr. *sāmānya-lakṣaṇa*) bilebilirse “görünür zamanki fayda” olur. **(261-263)** Gelmemiş zamanki fayda nedir diye sorulursa, insanı ve göğü ve bütün kutsal neticeyi (azizliği) ve *nirvāṇay*ı bulursa (bunun) adı “gelmemiş zamandaki fayda” olur. **(263-267)** Bu *śāstra* için, iki türlü faydanın elde edilişi nasıl bilinebilir diye sorulursa görünür zamanki faydanın esası kolayca bilinecektir. Gelmemiş zamanki fayda ise

onun 己趣生業 [ji qu sheng ye “kendi doğumuna sebep olan *karma*”] kendilerinin doğumuna götürecektir ve eylemine (karşı) hırs çoğaltacak sebep olur, 又 [ya da] iş sebep olur da denir. **(267-269)** Ne zaman artıracak sebep olur denirse iki zamanda sebep olur. (Bunlar) “rahme düşme zamanı” ile “rahme düşüp (orada) yaşadığı zaman”dır. **(296-273)** Hırsların eyleme sebep olduğu nasıl (bilinir) denirse, şöyle ki, hırsları tamamen uzaklaştırmışların başka davranışlarının hırssız olmasından dolayı (onlar) yeniden doğmazlar. Ayrıca *dharmayı* ayırt etmekten başka, hırsları uzaklaştırma zorunlulukları yoktur. *Dharmayı* ayırt etmek nedir diye sorulursa da (bu) *akılsız* bilgidir. **(275-279)** Bilginin hırs uzaklaştırıcısı olduğu nasıl bilinebilir diye sorulursa, 以諸煩惱 [yi zhu fan nao “Bütün hırslar ile”] bütün hırslar cahillikten doğar. Cahilliğe çare olacak (olan) ise, yalnızca bilginin kendisidir. Eğer cahillik giderilirse bütün hırslar bu sayede tamamen yok olur. **(279-283)** Bilginin hırslara çare olacağı nasıl bilinir diye sorulursa, bilgi ve bilgisizlik aslen birbirine karşıt olduğu için (dir). Bu şekilde, ışık(ın) ve karanlık(ın) birlikte olmadığı gibi (olduğu) için (dir). **(283-286)** Eğer *dharmayı* ayırt etmek meydana gelirse bütün hırslar yok olur. Eğer bütün hırslar yok olursa eylem meydana gelmez. Eğer eylem meydana gelmezse ıstırap neticesi çekmez. ıstırap neticesinin yok olarak bitmesi ise işte bu *nirvāna*dır, der.

(286-289) 問 [Soru] Soru: *Jñāna-prasthāna*, *Vaibhāṣā* ve benzeri *śāstralardaki śāstra* yazma sebebi tamamen öyledir (aynıdır). Üstat Vasubandhu’nun ikinci bir yeni sebebi yoktu. Bu *śāstrayı* özellikle yazmasına ne gerek vardı? der.

(290-293) 答 [Cevap]: 比等諸論 [bi deng zhu lun “bu ve benzeri *śāstralar*”] Bunlar gibi tüm *śāstralar* ya fazla geniş ya da fazla basit olduğundan cümleleri ve açıklamaları gereksiz (ve) tamamen kusurluydu. **(293-300)** Üstat Vasubandhu, gelecekte kötü zamanda (yaşayacak olan) gelecekteki öğrenciler₂ (algı nesnesine) çok bağlı, (kafaları) çok karışmış olup (*śāstranın*) gereğinden fazla uzun ve geniş oluşunu küçümseyeceklerini, onun cümlelerinin ve açıklamalarının gizli saklı (anlaşılmaz) oluşundan korkacaklarını ve bölümleri ile dizelerinin karışık oluşundan dolayı dehşete kapılacaklarını sezip 論主愍斬 [lun-zhu min si “*śāstra* üstadı (Vasubandhu) buna merhamet eder”] bundan korktuğu için, bu sebeple bu *śāstrayı* yeniden yazmıştır. (Böylece) bu *śāstra*, önceki (eserlerde görülen) bu gibi kusurlardan₂ uzaklaşmıştır, der.

(301-302) 問 [Soru]: (Vasubandhu) “Şimdi bir *śāstra* yaratayım” demişti. (Bu cümledeki) *śāstra* sözcüğünde ne anlam vardır?

(302-305) 答 [Cevap]: Öğrencilere öğüt verici₂ olduğu için ona *śāstra* adı verilmiştir. Nasıl öğüt verir diye sorulursa insanları ve tanrıları bir düzene koyar ve onları *nirvānaya* ulaştırır, der.

(305-306) 問 [Soru]: İnsanları ve tanrıları nasıl düzene koyar ve *nirvānaya* ulaştırır?

(306-308) 答 [Cevap]: Üç kötü yolun (Skr. *trividhā durgatīh*) sebebini ortadan kaldırarak insanları ve tanrıları düzene koyar. ***Saṃsāra*nın sebebini gidermeyle (onları) *nirvānaya* ulaştırır.**

(308-310) 或復論者 [*huo fu lun zhe* “eğer yine *śāstra*”] Ayrıca *śāstra*, hırsları zayıflatıp (insanları ve tanrıları) üç kötü yoldan çekerek (onlara) bir sığınak (umut ve sığınak) olur. (310-311) (*Śāstra*) Hırsları nasıl zayıflatır denirse koruma olup kontrol ederek (hırsların) asla meydana gelmemesini sağlayabildiği için (onları zayıflatır). (312-316) (*Śāstra*) nasıl (onları) üç kötü yoldan çekip (onlara) bir sığınak olur diye sorulursa, eğer hırsları dindireyim denirse dört gerçeği görebilir olur. Eğer dört gerçeği görürse üç kötü yolda bilmeyerek sönmeyi (Skr. *apratisaṃkhyā*) bulur. Eğer bilmeyerek sönmeyi elde ederse üç kötü yolun dehşetinden kurtulur. (316-317) Burada iki türlü anlam bulunur: Birincisi hırs(lardan) kurtulmak, ikincisi üç kötü yoldan kurtulmaktır. (317-320) 比二種因 [*ci ni zhong yin* “bu iki çeşit sebep”] Bu iki türlü sebep asil yol aracılığı ile (Skr. *ārya-mārga*) bulunur. Bu nedenle bu *śāstra* sekiz asil yol (Skr. *āryāṣṭāṅga-mārga*) esaslıdır. Sekiz asil yol ise bu *śāstra*daki akışsız bilgidir, der.

(320-321) 問 [Soru]: (Vasubandhu) yine, “Şimdi bir *śāstra* yaratayım” demişti. (Bu cümledeki) “yaratayım” sözcüğünde ne anlam vardır?

(321-325) 答 [Cevap]: Bu asil yolda, fevkalade metinler ve anlamlar aracılığı ile uzmanlaştıran eğitim almakta olan (Skr. *vaiṇeyakā*) canlılar (bulundukları)

aşamalarına yönlendirdiğinde, bu asil yol tek başına meydana gelmez. Mutlaka (bir) sebebe dayanır. Sebep ise bu *śāstra*daki akışsız bilgidir. **(325-328)** Şayet tekrar “yaratayım” denirse canlılara asil meyveyi (Skr. *ārya-phala*) ve *nirvāṇa*yı vermek istediği için (burada) “yaratayım” adını vermiştir, der. **(328-330)** 或六百行頌是論 [*huo liu bai xing song shi lun* “eğer 600 satır *kārikā* olursa *śāstra*”] Ayrıca 600 satır *Kārikā* da *śāstra*dır. Şimdi tefsir meydana getirmek istediği için, yine “şimdi yaratayım” ifadesi olur. **(330-332)** *Kārikā*, daha önce derlenmiştir. Evvelki *Kārikā*’yı *Vṛtti* ile yorumladığı için, yine “şimdi yaratayım” ifadesi olur. **(332-333)** Önceki sözü gösterip bu şekilde “şimdi yaratayım” ifadesi ile açıklar. **(333-334)** Dahası geçmiş zamandaki *bodhisattva*nın olgunlaştığı çile hayatında söylediği sözler gibidir. **(335-336)** Ayrıca *śāstra* iki türlüdür: Birincisi *Jñāna-prasthāna*, ikincisi *Kośa-vṛtti*. *Jñāna-prasthāna* yorumlanandır; *Kośa-vṛtti* ise yorumlayandır.

(337-342) *Jñāna-prasthāna*’nın yorumlanan, *Kośa-vṛtti*’nin ise yorumlayan olduğu nasıl bilinir diye sorulursa *śāstrada* ve *ślokada* (şöyle) denilmiştir:

迦濕彌羅義理成 [*jia-shi-mi-luo yi li cheng* “Keşmir yorumu ve hakikat tamamlanıp”]

Keşmirli *Vaibhāṣika*ların (*Vibhāṣā* üstatlarının) yorumu ile anlamın özü ustalıkla tamamlanıp anlaşıldığında,

Biz ona çokça dayanarak bu *Abhidharmay*ı yorumladık, der.

(頌曰：迦濕彌羅議理成，我多依彼釋對法 T. 1558 s.152b10-11)

Buna uygun olarak bilmek gerekir 又 [*ya da*] bu suretle ayrıntılı (bir biçimde) bilmek gerekir de denir.

(342-345) Eğer *Jñāna-prasthāna*’ya dayansaydı “Şimdi *Jñāna-prasthāna*’yı yorumlayayım” derdi. Eğer *Kośa-vṛtti*’ye dayansaydı “Şimdi *Kośa-vṛtti*’yi yaratayım” derdi. Bu nedenle hepsini “Şimdi yaratayım” diye adlandırır.

(345-346) 問 [Soru]: “Öz üstat” sözünde ne gibi bir anlam vardır? der.

(346-347) 答 [Cevap]: Üstat çoktur². Şimdi “öz üstat” ifadesi ise başka üstatları (öz üstattan) ayırmak içindir. Öz üstat da yine çoktur². **(348-351)** Buddha hazretlerini niyet ile açıklar: 仏即論主之自師 [*fo ji lun zhu zhi zi shi* “Buddha böylece *śāstra* üstadının

kendi hocası”] Buddha hazretleri böylelikle Üstat Vasubandhu’nun öz üstadı idi. (Buddha) sığınılacak₂ (Skr. *śaraṇa*) yerdir. Onun doğru öğretili eğitiminden₂ geçip bu şekilde temrin ettiği için (Buddha’ya) “öz üstat” adı verilmiştir, der.

(352-357) 問 [Soru]: En başta, inanç ile saygı göstermek hakkındaki *ślokada*, överek₂ saygı gösterme ile üç türlü erdeme sahip oluşunu övüp öz üstadına saygı göstermiş ve onu övmüş; (buna rağmen) diğer üstatlara saygı göstermemiştir. Şimdi *vṛtti*’yi yorumlarken yalnız₂ “üstat” dense onun “öz üstat” olduğu (zaten) anlaşılırdı. İkinci defa gerek olup tekrar “öz üstat” demenin ne gibi bir işlevi vardı, der.

(357-361) 答 [Cevap]: 前歸敬頌 [*qian gui jing song* “önceki saygı gösteren *śloka*”] inanç ile saygı göstermek hakkındaki önceki *ślokada* saygı gösterme ve övme ile üç türlü erdemle donatılmış olduğuna gelince (bu kişinin) yine Buddha hazretleri olduğu nasıl bilinecekti? Şimdi bir kez daha “öz üstat” demenin de bir anlamı, 又 [*ya da*] faydası da denir, vardır. **(361-365)** Ne şekilde diye sorulursa üstat Vasubandhu, öğretisini Adı Yüceltilmiş’in (Buddha) öğretiline dayanarak meydana getirmiş ve Buddha hazretlerinin hakikat esaslı öğretisindeki (Skr. *sad-dharma*) vaazları takip ederek (kendi öğretisini) bu şekilde meydana getirmişti. Adı Yüceltilmiş, (henüz bir) *bodhisattva* iken bütün canlıları kurtarmak istemişti. **(365-368)** Bodhisattvaların merhametli gönülleri muhakkak bu şekilde *buddhaların*kiyle birdir. Gönüllerindeki davranışı ve niyeti (Skr. *caryā-praṇidhāna*) bir olduğu (aynı olduğu) için (onlara) “öz üstat” adı verilmiştir. Eğer davranışı ve niyeti bir olmazsa “öz üstat” olamaz. **(369-372)** 又復若但言自 [*you fu ruo dan yan zi* “yine tekrar eğer tek söylerse kendi”] Ayrıca, eğer yalnızca “öz” denip “öz üstat” denmeseydi (bu) “öz”ün nasıl bir “öz” olduğu anlaşılmayacaktı. Bu “öz” “etöz” (vücut) mü? “Öz gönül” (kişinin kendi gönlü, Skr. *sva-citta*) mü? “Özün dayanması” (kişinin kendisinin üç mücevhere sığınması, Skr. *pratisaraṇa*) mı? Şimdi (burada) “öz üstat” demekle başka bir anlam olmadığını açıklar. **(373-378)** Eğer sadece “üstat” deyip “öz” demeseydi “üstat”ın hangi “üstat” olduğu anlaşılmayacaktı. Bu “öz üstat” mı? “Başka üstat” mı? “Sapkın öğretiyi benimsemiş tüm üstatlar” mı? “Uzman₂ üstat” ve bunun gibiler mi? Şimdi (burada) “öz üstat” demekle (onun) üstat Vasubandhu’nun öz üstadının üç türlü erdeme sahip Adı Yüceltilmiş Buddha olduğunu ve diğer üstat(lardan) olmadığını vb. açıklar. **(378-380)** 以此義故 [*yi ci yi gu* “bu anlam üzerine”] Bu anlama göre, iki sözcüğü birbirine

bağlayıp dayandırarak anlatmak ve ona uygun bir biçimde açıklanacak olanı açıklamak gerekir.

(380-381) Ayrıca tüm canlıların öz üstadı da Buddha hazretleridir. **(381-384)** Neden diye sorulursa önceki hayat sebepli karmada temrin ettiği zaman, (üzerinde) çalıştığı dileği geniş ve yüce merhametli gönlü ile üzerine almıştır (kabul etmiştir). **(384-390)** Tüm canlıları tamamen öğrenci yapmayı, asil yola ve kurtuluş meyvesine (*nirvāṇa*) ulaştırmayı istemiştir. Bunun için Adı Yüceltilmiş üç *mahākalpa* (süresince) alıştırmayı yapıp altı *pāramitā*daki sevap ve bilgi teçhizatına sahip olup ayrıca sonunda en üstün aydınlanmaya eriştiği için Buddha hazretlerinin bütün canlıların öz üstadı olduğunu bilmek gerekir. **(390-393)** 此有二意 [*ci you er yi* “burada var iki anlam/niyet”] Burada iki türlü amaç/anlam vardır: Birincisi tüm canlıları kabul ettiği için, ikincisi tüm canlılara merhametli gönlü ile şefkat duyduğu için. Bu nedenle (Buddha’ya) “öz üstat” denmiştir.

(393-399) Bir *śloka*da şu şekilde söylenmiş: “世尊 Adı Yüceltilmiş’in eşit (k.a. “tek tatlı” Skr. *eka-rasa*) yüce merhametli gönlü ile geniş *kalpa*larda temrin etmesi ise canlılara fayda sağlamak içindi. Yeryüzündekiler kendi kendilerine sığınılacak₂ yeri bilmezler. Cahillerin bilgiyi yok etmesi ile gözleri kör olanlar acınacak₂ duruma gelirler” der.

(399-402) (Buddha) yalnızca Üstat Vasubandhu’nun öz üstadı değildir, aynı zamanda tüm canlıların öz üstadıdır. Ayrıca temel₂ *śāstra* (k.a. “Kök Temel Śāstra”) ile bu *Kośa-vṛtti* śāstranın da öz üstadıdır. **(402-404)** 云何論之 [*yun he lun zhi* “der ki neden śāstranın”] Buddha hazretlerinin neden Üstat Vasubandhu’nun öz üstadı olduğu sorulursa Vasubandhu Buddha hazretlerini takip ederek *dharmaya* girip (yine onu) takip ederek eğitim gördüğü içindir. **(405-407)** Niçin tüm canlıların öz üstadıdır diye sorulursa çok *kalpa*larda tüm canlılar için eziyet çekip₂ (onlar için) aydınlanmayı dilemiş olduğu içindir. **(407-410)** Neden śāstranın da öz üstadıdır diye sorulursa *Jñāna-prasthāna* ile *Kośa-vṛtti*’deki ve bütün Abhidharmalardaki yorumların tamamını Buddha hazretleri söylediği için (Buddha’nın) adı “öz üstat” olmuştur.

(410-411) 問 [Soru]: “Onun (=Buddha’nın) vücudunun en saygıdeğer olduğu söylenmişti. Bunun ne gibi bir anlamı vardır?” der.

(411-414) 答 [Cevap]: (Buddha'nın) vücudunun en saygıdeğer olması, (Buddha) bütün asillerden daha üstün₂ olduğu içindir. Ayrıca herkese sığınılacak₂ yer olabildiği içindir. (414-418) Bütün asillerden daha üstün₂ olduğu nasıl bilinir diye sorulursa *Ekottara Āgama*'da şöyle denmiştir: “Bütün canlılardan, ayaksızlardan, iki ayaklılardan, dört ayaklılardan, çok ayaklılardan, Böylece Gelmiş (Skr. *Tathāgata*) hepsinden daha üstündür.” der. (418-423) 是智斷德 [*shi zhi duan de* “bilgelik ve ayırma erdemidir”] (Buddha) bilgelik ve son verme erdemlerine sahip oluşu ile herkesten daha saygıdeğer ve herkesten daha iyidir. Diğer asillerde (bu) olmadığı için, *śāstran*ın başında bu iki çeşit erdemın açıklanmasıyla (Buddha'nın) bütün asillerden daha üstün₂ olduğu anlatılmış olur. (423-427) Ayrıca “canlıları *samsāran*ın soluk çamurundan çekip çıkarıp kurtarır” ifadesi ise Buddha hazretlerinin bütün canlılara sığınılacak₂ yer (Skr. *śaraṇa-bhūta*) olduğunu ve (onlar için) bir kurtuluş (k.a. “umut ve sığınak”) olacağını açıklar, der.

(拔衆生出生死泥者 T1558 29.0001a20, T1561 29.032.5a23. Skr. *samsārapaṅkāḥ jagad ujjahāreti.*)

(427-431) 或體尊高者何 [*huo ti zun gao zhe he* “eğer bedenın saygıdeğer neden”] Öte yandan (Buddha'nın) vücudunun en saygıdeğer olması nasıl olur diye sorulursa (onun) algılanabilen nesnelerde (Skr. *jñeya-viśaya*) engelsiz₂ olması ve bütün canlılar için yüce merhametli gönülü var etmesidir. (431-435) “Her anlamda bütün algılanabilen nesnelerden uzaklaştırmıştır” ifadesinde ise (Buddha'nın) bilgeliğinin engelsiz₂ olması ile cehalete çare olduğu açıklandığı için (burada) “karanlığı uzaklaştırmıştır” ifadesi kullanılmıştır (k.a. adı verilmiştir). (435-440) “Canlıları *samsāran*ın soluk çamurundan çekip çıkarır” ifadesi ise Buddha hazretlerinin yüce merhametli gönlünü açıklar. (Buddha'nın) yüce merhametli gönlü olduğu için canlıları *samsāra* çamurundan çekip çıkarıp kurtarabilmiştir.

(440-447) Ayrıca en saygıdeğer olması nasıldır diye tekrar sorulursa kendine fayda sağlama ve başkasına fayda sağlamasıdır. Bununla sonucu (k.a. meyveyi) ne şekilde açıklar diye sorulursa “Her anlamda bütün algılanabilen bütün nesnelerden uzaklaştırmıştır.” ifadesiyle kendine fayda sağlama erdemini açıklar. “Canlıları *samsāran*ın soluk çamurundan çekip çıkarır” ifadesiyle ise başkasına fayda sağlama erdemini açıklar, der.

(447-449) 論 [lun “śāstra”]: Śāstrada (Vasubandhu) önce (Buddha’nın) erdemleri(ni) övüp₂ daha sonra (Buddha’ya) saygı göstererek₂ eğildiğini söylemiştir.

(先讚德方申敬禮 T.1558 01a11 – Skr. *tasmai namaskāram ārabhate*)

(449-452) 釋曰 [shi yue “yorum der ki”] yorumlayarak söyler: Saygıyla eğilmek iki türlü olur. Birincisi yalnızca eğilmektir₂. İkincisinin ise erdemleri övmeyi tamamlayıp daha sonra saygı göstererek eğilmek olduğu açıklanmıştır.

(452-454) Şimdi śāstra yazarı Üstat Vasubandhu, önce erdemleri övmeyi tamamlamış daha sonra ise saygı sunarak eğildiğini açıklamıştır.

(454-460) 德有二種 [de you er zhong “erdem iki türdür”] Erdem iki türdür: Sebepli ve sonuçlu. Sebepli olanı, sevaplı ve bilgili (olmak üzere) iki türlü donanımdır (Skr. *puṇya-jñāna-saṃbhāra*). Sadaka erdemi (Skr. *dānapāramitā*), ahlak erdemi (Skr. *śīlapāramitā*) ve meditasyon erdemi (Skr. *dhyānapāramitā*), bu üçü sevaplı donanımlardır (Skr. *puṇya-saṃbhāra*). 般若波羅蜜 [bore boluomi “*prajñāpāramitā*”] bilgi erdemi (Skr. *prajñāpāramitā*) ise bilgili donanımdır (Skr. *jñāna-saṃbhāra*). Sabır erdemi (Skr. *kṣāntipāramitā*) ile gayret erdeminin (Skr. *vīryapāramitā*) her ikisi de hem sevaplı hem de bilgili donanımdır. (460-462) Diğer üstatlar derler: Sadaka, ahlak ve sabır sevaplı donanımdır. Meditasyon ve bilgi, bu iki erdem bilgili donanımdır. (462-465) Böyle olduğunun nasıl anlaşıldığı sorulursa sabır erdemi sevapların tamamından daha büyüktür. Bu sebeple evden ayrılan (dünyevi hayatı terk eden) kişiler, sabırda ustalaşırlar. (465-466) Meditasyon erdeminin niçin bilgili bir donanım olduğu sorulursa (bu) meditasyon erdemi bilgiyi çekebildiği içindir. (466-468) Gayret, bu iki tür donanımı (sevaplı donanımı ve bilgili donanımı) birleştirip çekebildiği için her ikisi de olur. (468-471) Sonuçlu (donanım) ise dört türdür: Şöyle ki, tamamlanmış bilgi erdemi, tamamlanmış uzaklaşma erdemi, tamamlanmış fayda sağlama erdemi, tamamlanmış biçim alma erdemi. (471-473) Bu nedenle Üstat Vasubandhu önce yukarıdaki gibi sebepli ve sonuçlu erdemleri övmeyi tamamlayıp daha sonra saygı sunarak (Buddha’ya) eğildiğini açıklamıştır.

(473-479) Yukarıdaki yorumun anlamı üç türdür: “Şimdi śāstra meydana getirmek istediğinde” ifadesi, aşağıdaki sözleri ortaya koymaktır₂. “Öz üstadının” ve “açıklamak için” vb. ifadeler meydana getirdiği śāstranın anlamını ortaya çıkarmaktır. “Bu nedenle önce erdemleri övüp” vb. ifadeler ise tam olarak yorumlamak istediğini açıklamaktır. (479-480) Yukarıda özetlendiği gibi, üç türlü anlam yorumlanmış oldu.

(480-481) Şimdi başkasına dayanarak onun yorumunu açıklayıp yorumlayacaktır, der.

(482-483) 論曰 [*Śāstra* der] *Śāstra*'da şöyle denmiştir: “kim” sözü ile Buddha Adı Yüceltilmiş anlatılır.

(諸言所表為佛、世尊。T.1558 01a11-12. Skr. *ya iti buddham bhagavantam adhikṛty āha.*)

(483-488) 釋曰 [*Ṭīkā* der] yorumlayarak söyler: Ayrıntılı bir biçimde araştırılıp ayırt edilirse² “kim” sözcüğü genel bir sözcüktür. Tüm anlamlar araştırıldığında, “kim” sözü ile Buddha hazretlerinin anlatıldığı nasıl anlaşılır diye sorulursa şu şekildedir: Anlamı içermeye ile, adını zikretmeye ile, özelliğini içermeye ile, sözüne içermeye ile. (488-490) Anlamı içermeye ile nasıl olur diye sorulursa bu *ślokada* üç tür erdemi bütünüyle övmüştür. Üç tür erdem ise (bahsedilenin) Buddha hazretleri olduğunu açıklar ve bildirir. (491-493) Adını zikretmeye ile nasıl olur diye sorulursa şu şekildedir: *Abhidharmayı* açıklayıp yorumlamaya niyetlendiği için burada başka bir üstada değil Buddha hazretlerine saygı sunmuştur. (493-497) 如何是相 [*ru he shi xiang* “özellik nasıl olur?”] Özelliği içermeye ile nasıl olur diye sorulursa *śāstra* yazarı Üstat Vasubandhu'nun Buddha hazretlerini takip ederek (Budist) öğretiyeye girmesiyle Buddha hazretlerinin görünüş ve özelliğine benzediği için, (Vasubandhu) Buddha hazretleri ile aynı özelliktekine (Skr. *eka-lakṣaṇa*) saygı sunar; başka üstatlara saygı sunmaz. (497-500) Sözüne güvenmeye ile nasıl olur diye sorulursa da bu *śāstra* yalnızca Buddha hazretlerinin buyurdıkları olduğundan şimdi Buddha hazretlerine saygı sunmuş, diğer asillere saygı sunmamıştır. (500-501) Bu dört çeşit yorum ile burada “kim” sözü ile Buddha Adı Yüceltilmiş olduğunu açıklar.

(501-506) 初所言諸 [*chu suo yan zhu* “başta söylenen pek çok”] En başta “kim” demekle “kim” sözü ile ne gösterildiğinin anlaşılmamıştır. Sonra “Her anlamda bütün algılanabilen bütün nesnelerden uzaklaştırmıştır.” demekle (“kim” sözünün) üç tür erdeme sahip Buddha Adı Yüceltilmiş olduğu ve başkası olmadığı anlaşılmıştır.

(506-508) 佛者 [*fo zhe* “Buddha”] Buddha₂ (Buda Burhan) sözcüğünde ise iki türlü anlam vardır. İlki uyanmış₂ (k.a. aydınlanmış ve uyanmış) anlamıdır. İkincisi ortaya çıkmış₂ (k.a. açılmış ve yarılmış) anlamıdır. (508-517) Neden adı “uyanmış₂” denen anlamdadır diye sorulursa, 又 [*ya da*] ilk başta “uyanmış₂” denen anlam denir de

denir, cehaletin gecesinin derinliğinde (Skr. *dīrgha-rātra*) *kleśalı* uykuyla tatlı bir uyku uyumakta olan canlıları, yalnızca Buddha hazretleri önce (kendi) uyanıp (sonra) tüm canlıları da aydınlatacağı ve uyandıracağı için; ayrıca kirlenmiş bilmeme (Skr. *kliṣṭājñāna*) ve kirlenmemiş bilmeme (Skr. *akliṣṭājñāna*) uykusunu² bütünüyle ortadan kaldırdığı için ve ilaveten kişi uykudan uyandığında uyanık kişi olarak adlandırıldığı gibi, ayrıca aynı şekilde cehalet uykusundan uyandığı için Buddha diye adlandırılmıştır. (517-523) 開敷義者 [*kai fu yi zhe* “açılmış ve yayılmış anlamı”] “Açılmış ve ortaya çıkmış” denen anlam ise tüm algı engellerinde engelsizdir, bilgisi açılmış ve ortaya çıkmıştır. Nasıl ki nilüfer çiçeğinin kendisi açılıp ortaya çıkar, insanlar tarafından açılıp ortaya çıkarılmamış ise Buddha hazretlerinin bilgisinin tamamı da bu şekilde kendiliğinden açılıp ortaya çıktığı ve başkasından meydana gelmediği için adı Buddha olmuştur.

(523-527) “Adı Yüceltilmiş” ifadesi ise dört tür şeytanı (Skr. *catur-māra*), ismen Ulu Şeytan (k.a. Tanrı Şeytan, Skr. *Devaputra-māra*), *Kleśa* Şeytanı (Skr. *Kleśa-māra*), Ölüm Şeytanı (Skr. *Mṛtyu-māra*), Beş Yığın Şeytanı (Skr. *Skandha-māra*), yendiği ve itaat altına aldığı için ve ayrıca Adı Yüceltilmiş (ifadesi) altı tür anlama sahip olduğu içindir.

(527-531) *Ślokada* şöyle söylenmiştir:

“自在熾盛与端嚴 [*zi-zai chi-sheng yu duan-yan* “bağımsız, gösterişli ve güzel”]

Muktedir² (Skr. *aiśvarya*) olduğu için, ışıltılı² (Skr. *ṛddha*) olduğu için; ayrıca görkemli² (Skr. *abhirūpa*; *pratirūpa*) olduğu için,

Şöhretli (Skr. *yaśas*) olduğu için; talih² (Skr. *maṅgalā*) olduğu için, 又 [ayrıca] (talih)li olduğu için de denir; ilaveten saygıdeğer olduğu için;

Böylece altı çeşit sıfat (k.a. anlam) ile ayırt edildiğinden

(Onun) adının ‘Adı Yüceltilmiş’ olduğunu bütünüyle bilmek gerekir, der.”

(自在熾盛與端嚴，名稱吉祥及尊貴，如是六種義差別，應知總名為薄伽。)

(T. 1530, p. 292a27-28).

(531-532) Bu altı tür anlam başka bir yerde anlatılmıştır denir. (532-534) Buddha Adı Yüceltilmiş'ten başka, kendi ve başkası bu altı tür anlam(a sahip) hiçbir asil olmadığı için Adı Yüceltilmiş'e “*Bhagavān*” adı verilmiştir.

(534-535) 問 [Soru]: Niçin Buddha (dedikten sonra) tekrar Adı Yüceltilmiş dedi?

(535-537) 答 [Cevap]: Adı Yüceltilmiş'in faziletleri çoktur (k.a. kat kattır). Yalnızca Buddha adı ile anlatmak yakışık almaz. 师子之義 [shi zi zhi yi “hoca(nın) ve öğrencinin yorumu”] Hoca ile öğrencinin anlamına/öğretisine binaen gelenektir: (İkisini birbirine) ekleyerek² “Buddha Adı Yüceltilmiş” olarak söylemek gerekir. (538-543) Bu sözü *catuṣ-koṭi* (yani) dört dize yapmak gerekir (dört ayaklı düşünmek gerekir): Burada “Buddha” olup “Adı Yüceltilmiş” olmayanlar *pratyekabuddhalardır* (kendi kendine aydınlanmış Buddhalardır). Burada “Adı Yüceltilmiş” olup “Buddha” olmayanlar *bodhisattvalardır* (aydınlanma yolundaki kişilerdir). Yine burada hem “Adı Yüceltilmiş” hem de “Buddha” olanlar Buddha Adı Yüceltilmiş'tir. Hem “Adı Yüceltilmiş” hem de “Buddha” olmayanlar ise rahip olmayan Budist erkekler (Skr. *prthag-jana*) ile (Budist öğretinin) dışındaki herkeştir. Bu nedenle *śāstrada* “Buddha Adı Yüceltilmiş” olarak söylenmiştir.

(544-545) 論 [*Śāstra*]: “Karanlığı uzaklaştırabildiği için ona “karanlığı uzaklaştırmış” adı verilmiştir.” der.

(545-552) 釋曰 [“*Ṭkā* der ki”]: “Karanlığı uzaklaştırabildiği için” ifadesini yorumlanmak istenirse bu yorumu sekiz tür *vibhakti* arasından iki *vibhakti* ile, üçüncü “ile” *vibhakti* (vasıta durumu) ve altıncı “+nın” *vibhakti* (ilgi durumu) ile açıklayıp yorumlamak gerekir. Neden üçüncü *vibhakti*ye dayanarak yorumlanır diye sorulursa (Buddha) bilgi ile karanlığın¹² uzaklaştırdığı içindir. Neden altıncı *vibhakti* ile yorumlanır diye sorulursa da karanlığı uzaklaştıracı yalnızca Buddha Adı Yüceltilmiş'in olduğu içindir.

(552) 問 [Soru]: Niçin (bu) iki *vibhakti* ile yorumladı?

(553-559) 答 [Cevap]: Eğer yalnızca üçüncü *vibhakti* ile yorumlamış olsaydı her ne kadar bilgi ile karanlığı uzaklaştırdığı anlaşılabilirse bile burada kimin bilgisi ile

uzaklaştırılabilmiş olduğu anlaşılmazdı. Eğer yalnızca altıncı *vibhakti*ye dayanarak yorumlanmış olsaydı her ne kadar Buddha hazretlerinin karanlığı uzaklaştırılabilmiş olduğu anlaşılabilirse bile Buddha hazretlerinin ne ile uzaklaştırdığı anlaşılmazdı. Bunun için iki *vibhakti* çift olarak kullanılmıştır. Bu nedenle bu ikisi (bu iki *vibhakti*) üzerinde hata₂ bulunmaz.

(560-561) 問 [Soru]: Bu cehalet karanlığı neye dayanarak ortaya çıkmıştır ki şimdi (onu) uzaklaştırmak gerekir?

(561-562) 答 [Cevap]: Bu (cehalet karanlığı) bütün algı engellerine dayanarak ortaya çıktığı için şimdi (onu) uzaklaştırmak gerekir, der. **(563-564)** Bu da yedinci 所衣聲也 [*suo-yi sheng ye* “bulunma durumudur”] +ta *vibhakti*dir (bulunma durumudur). Bu üç *vibhakti*yi tamamen +nın eki ile yorumlamak gerekir. **(564-566)** Bu durumda, karanlığı uzaklaştıracak olan ise yalnızca Buddha Adı Yüceltilmiş’in egemen bilgelik gücüdür.

(566-569) 問 [Soru]: Eğer yalnızca +nın eki ile yorumlanırsa sadece kendine fayda sağlama faziletinin kendi karanlığını bozucu anlamı açıklanıp başkasına fayda sağlama faziletinin başkasının karanlığını bozucu anlamı olmaz. **(569-572)** Eğer +lı eki ile yorumlanırsa hem kendine fayda sağlama ile başkasına fayda sağlamayı hem de (bu) ikisinin (kendisinin ve başkasının) karanlığını uzaklaştıracı anlamı yorumlamış olur. Nedeni sorulursa Buddha hazretleri kendisinin ve başkasının karanlığını uzaklaştırdığı içindir. **(572-573)** (Peki) ne için +lı eki ile yorumlamamış; yalnızca +nın eki ile yorumlamıştır, diye sorar.

(573-576) 答 [“Cevap”]: Eğer +lı eki ile yorumlansaydı bu yorumda yine yanlış₂ olacaktı. (Bu yüzden onu) yakın₂ kullanmadık (yaklaştırmadık). Eğer “karanlığı uzaklaştırmış” denseydi karanlık canlılarda ortaya çıkıp (karanlığı) uzaklaştırma ise Buddha hazretlerine ait olacaktı. **(576-579)** “Kendisinin ve başkasının karanlığını uzaklaştırmalı” yorumu, her ne kadar +lı eki ile tamamlansa bile yine de dil bilgisi (Skr. *vyākaraṇa*) yöntemine (dil bilgisi açısından) uygun olmayacaktı ve yine yanlış₂ olacaktı. **(579-581)** Önceki cümledeki “kendine fayda sağlama fazileti”, “başkasına fayda sağlama fazileti”ni de kapsadığından sonraki cümle gereksiz olacaktı. **(581-583)**

若言 [ruo yan “eğer söylerse”] Eğer “karanlığı uzaklaştırmış” derse “uzaklaştırma” (eylemi) yalnızca Buddha’da bulunup +nın eki anlamı sağlanarak dil bilgisi açısından uygun olur. (583-586) Böylelikle önceki cümlede yalnızca “kendine fayda sağlama” açıklanıp sonraki cümlede “başkasına fayda sağlama” açıklanır. Bu şekilde (söz konusu) bu yanlışı₂ (cümlelerde) bulunmaz. Bu nedenle (bu cümleyi) +lı eki ile yorumlamak (yazmak) uygun değildir. (587) O sebepten (ona) “karanlığı uzaklaştırmış” (k.a. “karanlıklıyı uzaklaştırmış”) adı verilmiştir.

(588-589) Karanlık iki türdür: Bunlar “kirlenmiş” (kirli) ile “kirlenmemiş” (kirsiz) (olmak üzere) iki tür “bilmeme”dir. (589-590) Burada “kirlenmiş” nedir diye sorulursa dört gerçeğin anlamını saptırdığı için, buna göre, onun adı “kirlenmiş” olmuştur. (591) 除此 [chu ci “bunun dışında”] Bundan başka diğerlerinin hepsinin adı “kirlenmemiş” olmuştur. (592-593) Şöyle ki (kirlenmemiş bilmeme) dinleyicilerin (Skr. *śrāvaka*) ve kendi kendine buddha olmuşların (Skr. *pratyekabuddha*) bilgi algılarını engellemektir. (593-596) Ayrıca “bilmeme” bölünerek üç olur (üç ayrılr): Şöyle ki üç alanı (Skr. *tri-dhātu*) tutarak ve ayrıca üç zamanı da (Skr. *tri-y-adhvan*) tutarak bölünüp üç olur. Yahut (bu) beş bölümü tutarak bölünüp beş olur. Ya da on iki yere (Skr. *dvādaśa-āyatana*) dayanarak yine bölünüp on iki olur.

(597-598) 問 [“Soru”]: Niçin “bilmeme”ye “karanlık” adı verilmiştir? Karanlığın bilmeme ile nasıl bir benzerliği vardır?

(598-601) 答 [“Cevap”]: Birbirine benzer. Nasıl ki yeryüzündeki karanlık on (çeşit) gözü (Çin. 十眼 *shi-yan* “on göz”) engelleyip biçim alanını/görünür nesneleri (Skr. *rūpa-viṣaya*) karartırsa bilmemenin karanlığı da bilgelik gözünü (Skr. *prajñā-cakṣus*) engeller. Algı nesnesi alanlarında da yine öyledir. (601-602) O nedenle “karanlık” ile “bilmeme”nin anlamları benzeşir.

(602-606) 論 [*Śāstra*] *śāstrada* söylenmiştir: “ ‘Her türlü karanlığın₂ tümünü bilinen *dharmalardan* uzaklaştırmıştır’ ifadesi ise tüm nesnelerdeki ve tüm bölümlerdeki (Skr. *sarva-prakāra*) karanlıkları uzaklaştırmaktır” der. (606-608) Nasıl diye sorulursa bütün bilmemeler gerçek anlamı (Skr. *bhūtārtha*) ve gerçek görüşü (Skr. *darśana*)

örtüp engelleyebildiği için (bilmemeyi/cehaleti) “karanlık₂” diye ifade etmiştir. **(608-612)** Yalnızca Buddha Adı Yüceltilmişler kalıcı çareyi (Skr. *pratipakṣa*) bularak bütün nesnelerdeki her türlü karanlıkları (yeniden) tanık gösterdiği için doğumsuz *dharma* (Skr. *anutpatti-dharma*) ile, 又 [ya da] doğumsuz *dharma* ile tanık gösterdiği için de denir; ona “uzaklaştırmış” adı verilmiştir (onun için “uzaklaştırmış” denmiştir). 此正彼 [*ci zheng bi* “bu doğrudur”].

(613-614) 論 [*Śāstra*]: “Tüm nesnelerdeki ve tüm bölümlerdeki karanlıkları uzaklaştırmaktır” der.

(614-616) 釋曰 [“yorum der ki”]: “Tüm nesnelerdeki” ifadesindeki “nesne” beş türdür: Öyle ki (bunlar) biçim *dharma* (Skr. *rūpa-dharma*), gönül *dharma* (Skr. *citta-dharma*), gönüldeki *dharma* (Skr. *caitasika-dharma*), gönüldeki biçim *dharma* (Skr. *citta-viprayukta-dharma*) ve şartsız *dharma*’dır (Skr. *asaṃskṛta-dharma*). **(616-618)** Bu beş türlü duyu nesnesi alanını (*dharma*’yı) (Skr. *pañca-dharma*) yeryüzündekiler hiç bilmezler; yalnızca Buddhalar (bunları) idrak eder. **(618-619)** *Kleśa*’yı bütünüyle uzaklaştırdığı için (burada) “tüm nesnelerdeki” ifadesiyle açıklanmıştır. **(620-621)** (Yukarıdaki ifadedeki) “bölüm” ise “beş bölüm”dür. “Karanlık” ise “bilmeme” demektir.

(621-624) 問 [“Soru”]: “Kirlenmiş bilmeme şu olsun: Dört gerçeğe birlikte yetişme yolunda bırakma (Skr. *bhāvanā-mārga-heya*). Neden kirlenmemiş bilmeme de beş bölümde bırakma olur?”

(624-625) 答 [“Cevap”]: 不染无知 [*bu ran wu zhi* “kirlenmemiş bilmemek”] Kirlenmemiş bilmeme toplam beş bölümde olmaz. Yalnızca *vajra-upama-dhyana* (“elmas gibi meditasyon”) ile bırakma olur. **(625-627)** Niçin öyle olur diye sorulursa *vajra-upama-dhyana*’nın ikinci anında her türü bilen bilgiye (Skr. *sarva-jñā*) sahip olur. **(627-629)** Eğer bu evrede kirlenmemiş bilmemeyi bırakmazsa adı nasıl “her türü bilen bilgi” olur?

(629-630) 問 [“Soru”]: “Eğer *vajra-upama-dhyana*’da kirlenmemiş bilmeme bırakılıyorsa neden dinleyiciler de bu *dhyana*’ya ulaşp (kirlenmemiş bilmemeyi) bırakmıyorlar?”

(630-633) 答 [“Cevap”]: “Dinleyiciler, geçmiş zamanki kalıntıların₂ (Skr. *vāsanā*) gücünü₂ zayıflatmadıklarından bilgelik donanımının₂ uzun süre uygulayamazlar. **(633-635)** Asil yolun görünür olmasıyla, ne kadar bıraksalar da *kleśa*ların kalıntısı öylece kalacağı için *vajra-upama-dhyana*’da kirlenmemiş bilmemeyi bırakamazlar. **(635-638)** 唯 仏 世 尊 [wei fo shi-zun “yalnızca yüce Buddha”] Yalnızca Buddha Adı Yüceltilmişler üç sayısız zamanda (Skr. *tri-kalpāsamkhyeya*) sürekli olarak bilgelik donanımının₂ uygulamış oldukları için “tüm *kleśa*ların hükümdarı₂” denen “cehalet *kleśası*”nın gücünü tamamen çekip alır. **(639-641)** Yalnızca onun adı kalır. Bu sebeple *vajrāsana* (“elmas taht”) tahtında oturup *vajra-upama-dhyana* ulaşarak kirlenmemiş bilmemeyi tamamen kalıntısız bir biçimde bırakabilir.” der.

(641-642) Diğer üstatlar söylerler: Yalnızca *vajra-upama-dhyana* ile kirlenmemiş bilmemeyi bırakmak mümkün olmaz. **(642-645)** “Acı, *dharma*, bilgelik ve sabır”dan (Skr. *duḥkha-dharma-jñāna-kṣānti*) *vajra-upama-dhyana*ya kadar bunların arasında ortaya çıkmış tüm akışsız bilgi ile kirlenmemiş bilmemeyi tamamen bırakabilir. **(645-646)** 何以故 [he yi gu “ne için”] Ne için diye sorulursa kirlenmemiş bilmemek kalıntıdır₂. **(646-648)** Kimin kalıntısı₂ diye sorulursa genel ve özel / ortak ve ortak olmayan iki cehaletin kalıntısıdır₂. Kalıntının₂ dayanağı bu iki cehalettir. **(648-650)** Bunun dayanağı cehalet, görme ve yetişme yolunda bırakılırsa (cehaletin) dayanacağı kalıntı₂ nasıl bırakılmaz? **(650-654)** Bu sebeple “acı, *dharma*, bilgelik ve sabır”dan *vajra-upama-dhyana*ya kadar her fırsatta (bu) ikisi arasında (bulunan) cehaleti tamamen bırakarak ve bunu takiben kalıntıları₂ da bıraktığı için önceki üstadın söylediği “*vajra-upama-dhyana* ile kirlenmemiş bilmeme hemen bırakılır” sözünü bu şekilde düşünmeniz gerekir, der.

(654-657) 問 [“Soru”]: “爲復世尊 [wei fu shi-zun “ya da yine yeryüzünü şerefleştirmiş”] Ya da Adı Yüceltilmişler yine yalnızca *vajra-upama-dhyana* aracılığıyla kirlenmemiş bilmemeyi bırakma ile mi dinleyicilerden ayrılır? Yoksa dinleyiciler ile ayrıldıkları başka faziletleri de var mıdır?” diye sorar.

(658-660) 答 [“Cevap”]: “Elbette Buddhaların vücudundaki diğer tüm faziletleri dinleyicilerin tamamının (faziletleri) ile farklıdır. Bu sebeple önceden söylenen söz uygundur. (660-662) Önceden söylenen bu söz ile hangi anlam açıklanır diye sorulursa kirlenmiş bilmeme toplam beş bölümde bırakılırsa kirlenmemiş bilmeme de toplam beş bölümde (bırakılır).” der.

(662-664) 問 [“Soru”]: “Kirlenmiş ile yine kirlenmemiş iki tür bilmemeyi Adı Yüceltilmişler tamamen bırakıyorlarsa (bunları) nasıl bırakırlar?” diye sorar.

(664-666) 答 [“Cevap”]: *Śāstra*’nın kendisinde şöyle söylenmiştir: “Kalıcı çareyi bularak doğumsuz *dharma* ile tanık gösterdiği için.” (666-669) 此說何義 [ci shuo he yi “bu sözde ne anlam”] Bu sözde nasıl bir anlam (vardır) diye sorulursa bu hiç kendi özü ile (kendine has özellikleri ile) yok etmez, hiç kendini yok etmez ve yine hiç başkasından adak₂ bularak yok etmez. Bu çare sayesinde onu yok eder. (669-671) Şimdi “kalıcı” ifadesi ise bu iki tür bilmemeyi kalıcı olarak yok ettiği için (bu ifade) “kalıcı” diye kullanılmıştır. (671-672) “Çareyi bularak” ifadesi ise bilerek sönmeyi bulduğunu açıklar. (672-673) “Doğumsuz *dharma* ile tanık gösterdiği için” ifadesi ise bilmeyerek sönmeyi bulduğunu açıklar. (673-676) Bu iki tür söz ile hangi anlamlar açıklanır diye sorulursa ilki “karanlığı uzaklaştırabilme” anlamı, ikincisi ise “gerilememe” (Skr. *avinivartanīya*) anlamıdır. (676-678) “Karanlığı uzaklaştırabilme” bilerek sönmeye erişme anlamındadır. “Gerilememeye erişme” ise bilmeyerek sönmeye erişme anlamındadır, der.

(678-679) Diğer üstatlar söylerler: Kalıcı çareyi bulmak ise bilerek ve bilmeyerek sönmeyi ele geçirmektir. (679-681) Burada nasıl ele geçirilir diye sorulursa eğer bilerek ya da bilmeyerek sönmeye erişmezse nasıl kalıcı olarak yok olsun? (681-682) O nedenle “kalıcı olarak bırakmak” denen ifadede bu iki anlam (bilerek ve bilmeyerek sönme) bulunur. (682-683) Ayrıca çare, bu iki bilmemeden (kirlenmiş ve kirlenmemiş bilmeme) geçmiş zamaninkini yok edip bitirmiştir. Dahası yeniden ortaya çıkmaz ve yeniden uzaklaştırmak gerekmez. (684-684) Gelecek zamankilerin tamamı ise (henüz) ortaya çıkmadığı için onda da uzaklaştırmak gerekmez. (685-686) Şimdiki zamankiler ise (kısacık bir) anda geçer₂; giderme vasıtasına dayanmaz. (686) Üç zamanda hepsi yok olup şimdi her şeyi yok eder, der.

(687-689) Burada bir şüphe olduğunda, bu şüpheyi gidermek için *Śāstra*'da “Kalıcı çareyi bularak doğumsuz *dharma* ile tanık gösterdiği için” denmiştir. (689-690) Eğer çaresi bulunmazsa bunun fırsatı₂ tekrar doğacaktır. (690-693) Çare bulunduğunda, bunun fırsatı₂ doğmayacağı için, doğumsuz *dharma*'yı elde ederek gelecek zamanda sonsuza kadar tekrar doğmayacağından dolayı (*Śāstra*'da) “kalıcı çareyi bularak” dendiğini anlamak gerekir.

(693-696) 復餘師伝 [fu yu shi yun “yine başka üstatlar söyler”] Yine başka üstatlar (şöyle) söyler: “Bu dedikleriniz öyle değildir. Kalıcı çare, bu ‘kalıcı’ ifadesinde, Buddha hazretlerinin bedenindeki akışsız beş yığını (Skr. *asamasama-pañca-skandha*) barındırır.” (696-698) Nasıl böyle olur diye sorulursa asıl yol akışsız beş yığına sebep olur. (Akışsız beş yığın) akışlı beş yığının tam tersidir. (698-700) Acı, *dharma*, bilgelik ve sabırdan *vajra-upama-dhyana*ya kadar bunların arasında ortaya çıkmış asıl yol, *kleśaların* tohumunu söndürüp akışsız beş yığını ortaya çıkarır. (700-702) Bu akışsız beş yığın hem kirlenmiş hem de kirlenmemiş her iki türlü bilmemenin çaresi olup (cehaleti/karanlığı) sonsuza kadar (asla) ortaya çıkarmaz. (702) Tekrar işlevi nedir? (702-704) Bu bilerek ve bilmeyerek sönmenin gelecek zamanıncini (gelecek zamandaki cehaleti) bir daha ortaya çıkarmayacağı (*Śāstra*'da) önceden açıklanmıştı. (704-705) Bu kirlenmiş ve kirlenmemiş bilmemelerde gelecek zamanınci doğmazsa gelecek zamanda tamamen yok olarak ne şekilde giderdiğini anlamak gerekir. (705-706) (Buna göre) yalnızca (*kleśa*) tohumunu yok etmekle kendi kendine ortaya çıkamaz ifadesi yerinde olur. (707) Eğer öyle olmasaydı siz “kirlenmiş” derdiniz. “Kirlenmiş” nedir? (708) Eğer siz “kalıntıdır₂” deseydiniz yine aslı nasıl olacaktı? (709-710) Eğer siz “sahipliktir” (Skr. *prāpti*) dersanız asıl yolda bütün *kleśaların* sahipliği tamamen uzaklaştırıp yok edilir. (710-711) Tekrar sahiplik nasıl vardır? (711-712) Sahiplik, *dharma*sına dayanarak ortaya çıkar, *dharma*sız meydana gelmez. Bu hangisinin sahipliği olur? (712-713) Eğer siz “cahilindir (cahilin sahipliğidir)” diye açıklarsanız nasıl asıl yolda yok olmaz? (713) Eğer yok olmazsa nasıl tekrar doğuma ulaşmaz? (713-715) Eğer siz “bilgi etkisizdir (nötrdür) (Skr. *avyākṛta*)” dersanız buna nasıl “cehalet” dersiniz?

(715-717) Bu sebeple tohum başka bir deyişle kalıntıdır. Sırada tohum temizlenmezse “kalıntı” adını alır. Bu ise “beş yığın”dır. (717-718) Tekrar başka bir özellik yoktur. Bunun da adı “kirlenmemiş bilmeme” olur. (718-722) Bunu kim temizleyebilir diye

sorulursa yalnızca Buddha Adı Yüceltilmişler (bunu) kalıcı olarak temizleyebileceği için “Kirlenmiş ve kirlenmemiş, iki türlü bilmemenin kalıcı çaresini yalnızca Buddha Adı Yüceltilmişler bulurlar.” diye açıklanmıştır. (722-724) 此言斷者 [ci yan duan zhe “burada söyler ortadan kaldırmayı”] Burada “Ortadan kaldırma/giderme” denen (eylem) hangi algı nesnesi yerinde meydana gelir?” diye sorulursa *Śāstra*’da bu “tüm algı nesnelerindeki” (Skr. *arthākāra*) denerek açıklanmıştır. (724-725) “Hangi bölümdekini ortadan kaldırır?” diye sorulursa *Śāstra*’da bu “tüm bölümlerdeki” (Skr. *sarveṇa prakāreṇa*) denerek açıklanmıştır. (725-726) “Tüm bölümler” ise ya “beş bölüm” ya da “dokuz bölüm”dür. (727-729) Bunlardakini (bu bölümlerdeki) kalıcı olarak mı yok eder yoksa kısa bir süreliğine mi yok eder diye sorulursa *Śāstra*’da bu “kalıcı çareyi bularak” (Skr. *pratipakṣa-lābhena atyantam*) denip açıklanmıştır. (729-731) Buddha Adı Yüceltilmişler geriye gitmeyen (Skr. *avinivartin*) (=kalıcı) fazileti elde ettikleri için *Śāstra*’da bu “doğumsuz *dharmayı* tanık gösterdiği için” (Skr. *anutpattidharmatvād dhatam*) denerek açıklanmıştır.

(731-733) 問 [“Soru”]: “Niçin ‘her türlü’ (一切種) demiştir? Ayrıca ‘karanlığın₂ tümünü bilinen tüm *dharmalardan* uzaklaştırmış’ (諸冥滅) da demiştir.” diye sorar. (733-737) 答 [“Cevap”]: Bunlarda iki tür fazilet vardır. “Her türlü” ifadesinde “bilgelik fazileti” (anlamı) vardır. “Karanlığın₂ tümünü bilinen tüm *dharmalardan* uzaklaştırmış” ifadesinde ise “uzaklaştırma fazileti” (anlamı) vardır. (737-739) 云何一切種言 (yun he yi-qie-zhong yan “niçin ‘bütün türler’ der”) “Her türlü” ifadesinde “bilgelik fazileti” (anlamı) nasıl verilir diye sorulursa bu (ifade) “bilgeliği” başka bir deyişle “cehaleti” ayırt edicidir. (739-743) Bu cehaleti giderirse Buddha hazretlerinin bedenindeki engelsiz₂ bilgeliği (Skr. *anāvareṇa-jñāna*) ve tüm algı nesnelerini algılayan bilgeliği anlayabilir olur. Bu nedenle “her türlü” ifadesinde “bilgelik fazileti” (anlamının) bulunduğunu anlamak gerekir. (743-746) “Karanlığın₂ tümünü bilinen tüm *dharmalardan* uzaklaştırmış” ifadesinde “uzaklaştırma fazileti” (anlamı) nasıl verilir diye sorulursa rahip olmayan hiçbir Budist₂ (tüm rahip olmayan Budistler) kirlenmiş cehaleti ortadan kaldıramazlar. Biraz zayıflatmayı başarsa bile bu (kirlenmiş cehalet) kesinlikle tekrar ortaya çıkacaktır. (747-749) Kirlenmemiş cehaleti o şekilde ortadan kaldırmadığı için, dinleyiciler ve kendi kendilerine aydınlanmış buddhalar kirlenmiş cehaleti ne kadar ortadan kaldırırsa kaldırsınlar yine de (bunun) adı “giderme fazileti” olmaz. (749-752) Yalnızca Buddha Adı Yüceltilmişler tüm algı

nesnelerindeki ve tüm bölümlerdeki karanlığı₁₂ tamamen₂ ortadan kaldırıp doğumsuz (olarak) (yeniden doğmayacak biçimde) hepsini tanıkladığı için (bu faziletin adı) “ortadan kaldırma fazileti” olmuştur. (752-753) O nedenle “bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı₁₂ gidermiş” ifadesinde “giderme fazileti” (anlamı) bulunur. (der.)

(753-756) 問 [“Soru”]: “貪等諸惑 [*tan deng zhu huo* “açgözlülük vb. bütün *kleśalar*”] Açgözlülüğü ve diğer tüm *kleśaları* Buddhalar tamamen₂ ortadan kaldırırlar. Niçin Üstat Vasubandhu sadece cehaleti ortadan kaldırdıklarını söylemiştir?”

(756-758) 答 [“Cevap”]: Eğer diğer *kleśalardan* bahsetseydi bu yine şüphe çekici olurdu. Böylelikle bu yorumun sağlam₂ olma imkânı₁₂ olur. (Yorum şüpheli olmaz.)

(758-759) Yüce üstadın bilgeliğinde sınırsız egemenliğini (Skr. *vaśitā*) anlatmak

istediği için (bu şekilde söylemiş)tir. (759-760) “Sınırsız güç” adı nasıl olur diye sorulursa (denebilir ki) tamamının engelsiz₂ olmasıdır. (760-764) Tüm canlıların

yeteneklerinin, karakterlerinin (Skr. *carita*), arzularının ve isteklerinin yukarı, orta ve aşağı sınıflara göre ayrıldığını bilip hepsine fayda₂ sağlayabildiği için (Vasubandhu’ya) “her türü (her şeyi) bilen, bilgili, tanrıların (ve) insanların üstadı” adı verilmiştir. (764-766) Hangi sebeple böyle olur diye sorulursa 若能无倒 [*ruo neng wu-dao* “eğer yapabilirse hatasız”] Kim hakikate uygun₂ bir biçimde gayret ederek₂

canlılara uygun bir biçimde fayda₂ sağlarsa (onun) adı “üstat” olur. (767-768) Ne kadar gayret edip faydalı olsalar da sekiz tür hata (Skr. *viparyaya*) ile yanılmışların adı “üstat”

olmaz. (768-771) Adı Yüceltilmişler açgözlülüğü ve diğer *kleśaları* ne kadar uzaklaştırsalar da eğer kirlenmiş ve kirlenmemiş iki tür cehaleti uzaklaştırmamış ise

engelsiz₂ bilgeliği elde etmeyecektir. (771-772) Eğer engelsiz₂ bilgeliği elde etmeseydi nasıl “üç alanın yüce üstadı” olarak adlandırılacaktı? (772-774) Bu müstakil

bilgeliği (Skr. *svayambhū-jñāna*) engelleyen ise cehalettir. Bu nedenle cehaleti uzaklaştırmayı seçerek övmüştür. (774-776) Diğer *kleśalar* burada eziyet ile yakın₂

(bir biçimde) acı vermediği için her ne kadar (*kleśaların*) tamamını uzaklaştırsa da diğer *kleśalardan* bahsetmemiştir. (776-777) Burada bahsetmemesi ise bilgiyi

engelsiz₂ (olarak) yakın₂ bir biçimde engellemediği içindir, der. (777-779) 或此中 [*huo ci-zhong* “ya da burada”] Ya da burada Adı Yüceltilmişin iki türlü kendine fayda

sağlama faziletlerini açıklamak istediği içindir. (779-780) Bu nedenle bu kirlenmiş ile birlikte kirlenmemiş iki türlü cehaleti uzaklaştırmayı anlatmıştır. (780-782) Buddha

hazretlerinin bu iki tür cehaleti uzaklaştırabilmesinden (sahip olduğu) iki tür kendine fayda sağlama fazileti de tamamen anlaşılır. **(782-786)** Eğer hırs, öfke vb. *kleşaları* uzaklaştırmayı anlatmış olsaydı o zaman iki türlü kendine fayda sağlama fazileti tamamen anlaşılamayacağı için yalnızca iki tür cehaleti anlatmış, diğer *kleşaları* anlatmamıştır. **(786-789)** Ya da bütün *kleşaların* temelini² uzaklaştırmayı öğretmek istediği için yalnızca cehaleti uzaklaştırmayı anlatmıştır. **(789-790)** Nasıl diye sorulursa bu cehalet her zaman büyük küçük tüm *kleşalar* ile birlikte meydana gelip ortaya çıkabilir. **(790-792)** Bu cehalet yardımıyla diğer *kleşaların* ortaya çıkacağı uygun zamanı² asla olmaz. **(792-793)** Cehalet dışında² bütün *kleşalar* ile her zaman yeniden meydana gelip ortaya çıkan başka bir *kleşa* yoktur. **(793-794)** O nedenle bir tek cehalet uzaklaştırıldığında diğer *kleşaların* da tamamen uzaklaştığını anlamak gerekir. **(794-796)** Bu sebeple Üstat Vasubandhu yalnızca cehaleti uzaklaştırmayı anlatmıştır. **(796-798)** Anlamın özüne göre ise hakikat de diğer *kleşaları* uzaklaştırmıştır. Nasıl diye sorulursa (*kleşaların*) temeli² cehalet olduğu için onu başlangıç noktası yaparak açıklamıştır.

(798-800) 或聲聞覺 [huo shengwen (yuan)jue “eğer *śrāvaka* (ve) *pratyekabuddha*”] Ayrıca dinleyiciler ve kendi kendilerine buddha olmuşlar da hırs ve diğer *kleşaları* uzaklaştırırlar. **(800-801)** Eğer şimdi Adı Yüceltilmişlerin de hırsı uzaklaştırdığı anlatılırsa (onların) bütün dinleyiciler ile nasıl bir ayrımı olur? **(802-804)** Onun için Buddha Adı Yüceltilmişler, kirlenmiş ve kirlenmemiş iki tür cehaleti tamamen ortadan kaldırebilmeleri ile dinleyicilerden ayrılır. **(804-806)** Başka bir deyişle, dinleyiciler de kirlenmiş cehaleti uzaklaştırırlar; yalnızca kirlenmemiş cehaleti uzaklaştırmamaları ile buddhalardan tamamen ayrılırlar. **(806-808)** Onun için yalnızca Adı Yüceltilmiş’in cehaleti uzaklaştırma faziletini övmüş, diğer *kleşaları* uzaklaştırmasını anlatmamıştır.

(808-810) 問 [“Soru”]: “Yalnızca “uzaklaştırma” faziletini anlatma ile “bilgi” faziletinin kendisi de tamamlanır. Nasıl diye sorulursa cehaleti uzaklaştırma ile bilgi faziletinin kendisi de anlaşılacağındandır. **(810-812)** Uzaklaştırma faziletinin dışında, ayrıca bilgi faziletini anlatmaya ne gerek vardır?” diye sorar.

(812) 答 [“Cevap”]: Anlamın özüne göre hakikat böyledir. (Ancak) bunun da bir koşulu vardır. **(812-815)** Eğer bilgi fazileti olmasaydı ve eğer uzaklaştırma fazileti

olmasaydı, diğerleri buddha rütbesine erişinceye kadar kendine fayda sağlama faziletini tamamlayamazlar. **(815-820)** Her ne kadar yalnızca “uzaklaştırma” faziletini anlatma ile “bilgi” fazileti de dâhil olsa da, 又 [ya da] tutulsa da denir; iki tür fazileti açıkça² ve tamamıyla anlatmak istediği için (ve böylece) Buddha hazretlerinin bilgi fazileti ve uzaklaştırma faziletine sahip olduğunu yeryüzündekilerin tamamına öğretmek istediği için, (işte) bu sebepten ikisini de anlatmıştır, der.

(820-823) 問 [“Soru”]: 聲聞緣覺 [sheng-wen yuan-jue “śrāvaka (ve) pratyekabuddha”] Dinleyiciler ve kendi kendine buddha olmuşlar da iki tür cehaleti uygun bir biçimde uzaklaştırıp eğer yalnızca birini uzaklaştırırsa (onlara) nasıl “artık eğitim görmeyen” (Skr. *aśaikṣa*) adı verilir, diye sorar.

(823-824) 答 [“Cevap”]: Anlamın özüne göre öyle olması uygundur. Eğer iki tür cehaleti uzaklaştırmazsa (onların) adı “artık eğitim görmeyen” olmaz. **(824-827)** Kirlenmiş cehalet hakikatin anlamını yanılttığı için en başta hakikati gördüğü zamandan sonra hemen uzaklaştırabilir. **(827-829)** Kirlenmemiş cehalet ise algılanan nesnelerde (Skr. *ālambana-vastu*) yanıldığı için, 又 [ayrıca] algılanan nesneleri kandırıp yanılttığı için de denir, yetişme yolunda uzun zaman temrin ederek² (kirlenmemiş cehaleti) hemen uzaklaştırabilirler. **(830-834)** Tüm eğitim görmeyenler, üç alandaki ve dokuz yerdeki (Skr. *tri-dhātu-nava-bhūmi*) yetişme yolunun seksen bir *kleśa*sının (Çin. 八十一品思惑 *bashi-yi-pin sihuo*) tamamını, sonunda, en aşağı (k.a. sonun sonundaki) bölümdeki yetişme yolu *kleśa*larını uzaklaştırdığı zamanda, 此不染无智 [ci bu-ran wu-zhi “bu kirlenmemiş bilmeme”] bu kirlenmemiş cehaletin kavrayıcılarını da (Skr. *grāhaka*) 相從 [xiang cong “takip ederek”] (*kleśa*ları) takip ederek² uzaklaştırırlar. **(834-837)** Ne kadar (*kleśa*ları) takip ederek uzaklaştırırsa uzaklaştırsınlar yine önceki *kleśa*lardan temrin² etmeli gücü² dolayısıyla öğretisiz/nötr (+zamanda+) bedenden ve dilden (kaynaklanan karmaları) (Skr. *kāya-vāk-karman*) yine ortaya çıkarır. **(837-838)** Önceki rahip olmayan Budist seviyesindeki (Skr. *prthagjana-avasthā*) *kleśa*lar mevcut olanlara benzer. **(838-840)** Başka bir deyişle, her ne kadar beş bilinçte (Skr. *pañca-vijñāna*) kavrayıcıları uzaklaştırsa da algılanacak bilinç nesnelerinde (Skr. *ālambana*) dönüp yine ortaya çıkmış gibi(dir). **(840-842)** Hiçbir Buddha’nın kavrayan ve kavranan *kleśa*larının kalıntısı, tamamen ve eksiksiz uzaklaştırılmış (olan) ile aynı değildir. **(842-844)** Başka bir ifadeyle, zamanın

başlangıcındaki (Skr. *kalpāgra*) ateş ortaya çıktığında yeryüzünü tamamen yakıp bir daha da kül ve kömür kalıntısı kalmamış gibi(dir). (844-847) 故无學等 [*gu wu-xue deng* “bu sebeple eğitim görmeyenler ve benzerleri”] O yüzden eğitim görmeyenler kirlenmemiş cehaleti yetişme yolu seviyesinde (arhatlık yolunda) kavrayıcı bedendeki ve dildekini (bedendeki ve dildeki karmayı) takip ederek uzaklaştırdıkları için bunlar “uzaklaştırmış” unvanını elde etmiştir. (847-849) Onun (cehaletin) kalıntısı¹² algılanacak bilinç nesnesi olan eylemi tutup sonrasında yine ortaya çıktığı için *śāstra*’da “henüz uzaklaştırmadığı için” denmiştir. (850-851) “Ayrıca ikisi birlikte yanlış² olmaz. Kirlenmemiş cehaletin özünü ve anlamını daha sonra genişçe açıklayacağız.” der.

(851-853) 問 [“Soru”]: “Kirlenmiş cehaletin eğitim görmeyenlerde ortaya çıktığını ifade eden söze siz neyi tanık gösterirsiniz?” diye sorar.

(853-854) 答 [“Cevap”]: Bu (ifade) ile şüphe bildirildiği için *śāstra*’nın kendisi yanıt vererek açıklamıştır. (854-860) *Śāstra*’da açıklanmıştır: “Dinleyiciler ve kendi kendine buddha olmuşlar tüm karanlığı¹² ne kadar uzaklaştırsalar da kirlenmiş cehaleti de aynı anda uzaklaştırdıkları için hiçbir zaman bütün türleri (her türlü cehaleti uzaklaştıracak) olmaz. Ne için diye sorulursa Buddha öğretisindeki (Skr. *Buddha-dharma*), çok geçmiş zamandaki ve yerdeki (Skr. *ativiprakṣṣṭa-deśa-kāla*) veya bütün anlam varlıklarının uçsuz bucaksız ayrımındaki (Skr. *ananta-prabheda*) kirlenmemiş cehaleti aynı biçimde uzaklaştırmadıkları içindir.” der. (860-861) Yukarıdaki *śāstra*’daki mısrayı (Skr. *grantha*) bundan sonra ayrıntılı¹² bir biçimde yorumlar.

(獨覺及聲聞，於一切法雖除無明，以染無知畢竟未斷故，非一切種。所以者何？由於佛法極遠時處，及諸義類無邊差別，不染無知猶未斷故。(T.1558 0001a16-a19)

Skr. *pratyekabuddhaśrāvakā api kāmam sarvatra hatāndhakārāḥ, kliṣṭasammohātyantavigamāt, na tu sarvathā; tathā hi eṣāṃ buddhadharmesv ativiprakṣṣṭadeśakāleṣu cārtheṣu anantaprabhedeṣu ca bhavaty evākliṣṭam ajñānam.*)

(862-866) 釋曰 [*shi-yue* “yorum der ki”]: Neden “*śrāvaka*” (dinleyici) adı verilmiştir diye sorulursa dört hakikati işitip başkalarına da işittirdiği, yoruma uyarak fazilette

temrin edip₂/kendini eğitip₂ başkalarına da eğitim verdiği ve ses işittiğinden yolu idrak ettiği için (onlar) *śrāvaka* olarak adlandırılmıştır, der. **(866-869)** *Pratyekabuddha* (kendi kendine buddha olmuş) ifadesi ise kendi kendine idrak edip başkaları tarafından idrak ettirilmediği için veya kendi kendini terbiye edebilip₂ (Skr. *dama*) başkalarını terbiye edemediği için (onlar) *pratyekabuddha* olarak adlandırılmıştır, der.

(869-872) 雖滅諸冥 [sui mie zhu ming “tüm karanlıkları sona erdireseler de”] Her ne kadar tüm karanlıkları uzaklaştırsalar da, *śrāvaka*lar ve *pratyekabuddha*ların kirlenmiş cehaleti tamamen uzaklaştırmasını üstat Vasubandhu gönülden tasdik ettiği için (burada) “her ne kadar” ifadesini kullanmıştır.

(872-874) 問 [“Soru”]: (*Śāstra*’da) kirlenmiş cehaleti kesin olarak uzaklaştırmıştır denmiştir. *Śrāvaka*lar ile *pratyekabuddha*ların kirlenmiş cehaleti kesin olarak uzaklaştırdığı nasıl bilinebilir?

(874-877) 答 [“Cevap”]: Eğer *Śrāvaka*lar bu kirlenmiş cehaleti gidermezlerse o zaman kirlenmelerin (Skr. *saṃkleśa*) ortaya çıkışı üç türde (Skr. *tredhā-saṃkleśaḥ*) olur. Bunlar: *kleśa* ile kirlenme (Skr. *kleśa-saṃkleśa*), karma ile kirlenme (Skr. *karma-saṃkleśa*), doğum (ya da) varlık ile kirlenmedir (Skr. *janma-saṃkleśa*). **(877-880)** Hangi sebepten öyle olur diye sorulursa kirlenmiş cehalet sebebiyle üç kirlenme meydana geldiği için, kirlenmemiş cehaleti aynı şekilde uzaklaştırmazlar, der.

(880-882) 問 [“Soru”]: *Śāstra*’da “kirlenmemiş cehaleti aynı şekilde uzaklaştırmazlar” demiştir. Niçin *Śrāvaka*lar hırsı, öfkeyi ve cehaleti uzaklaştırırlar demiştir?

(882-885) 答 [“Cevap”]: 此約染汚說 [ci yue ran wu shuo “burada kirlenmişi açıklar”] Burada kirlenmişi (cehaleti) ele alıp açıklamıştır; kirsizi ele almaz. Niçin öyle olmuştur diye sorulursa kirlenmiş cehalet hakikatlerin anlamını (Skr. *satyārtha*) engelleyebilir. Kirlenmemiş bilmemek hakikatlerin anlamını engellemez. **(885-887)** Kirlenmemiş bilmemek hangi dharmayı engelleyebilir diye sorulursa dört türlü dharmayı engeller. **(887-890)** O dördü hangisidir diye sorulursa da ilki Buddha öğretisi (Skr. *buddha-dharma*), ikincisi çok uzak zaman (Skr. *ativiprakṛṣṭa-deśa*), 三 [san “üç”] çok uzak yer (Skr. *ativiprakṛṣṭa-kāla*), 四 [si “dört”] herhangi bir anlam varlığının uçsuz bucaksız ayrımı (Skr. *ananta-prabheda*) 又 [you “veya”] Buddha öğretisindeki,

zamandaki, yerdeki ve ayrımındaki de denebilir. **(891-892)** Buddha öğretisi nedir diye sorulursa (onlar Buddha'nın) güçleri ve korkusuzlukları (Skr. *bala-vaiśāradya*), kendine özel (k.a. genele ait olmayan) faziletleridir. **(892-893)** Bu şekilde faziletleri tamamen bilgelikle donatmazlarsa tam olarak tanıklık edip idrak edemezler. **(893-898)** Yalnızca Buddhalar tanık oldukları için 故契經說 [*gu qi jing shuo* “bu sebeple *sūtra* da der ki”] *sūtra*da buyurulmuştur: Buddha hazretleri “Ey Śāriputra, sen Öylece Gelmiş (benim) bedenimdeki ahlak yığını (Skr. *śīla-skandha*), meditasyon yığını (Skr. *samādhi-skandha*), bilgelik yığını (Skr. *prajñā-skandha*), kurtuluş² yığını (Skr. *vimukti-skandha*) ve kurtuluşu bilme ve görme yığını (Skr. *vimukti-jñāna-darśana-skandha*) bilir misin?” dediğinde Śāriputra “ulaşmaz” dedi. **(899-901)** Buna göre, bu sebeple bilmek gerekir: Śrāvakaların hiçbirisi Öylece Gelmişlerin kendilerine özel faziletlerini bilmezler. Niçin diye sorulursa (Śrāvakaların) kirlenmiş cehaleti olduğu içindir.

(901-903) 極遠時者 [*ji yuan shi zhe* “çok uzak zaman”] çok uzak zaman ise, geçmiş ve gelecek üç sayısız zamanın dışında (olup) *śrāvakalar* ve *pratyekabuddhaların* bilgisi ile bilinemezdir. **(904-905)** Hangi sebeple (bu) anlaşılır diye sorulursa, şöyle ki eskiden bir kişi vardı. (Bu kişi) Arhat Śāriputra'nın yanında evinden² ayrılmak (=rahip olmak) istedi. **(905-908)** Arhat Śāriputra (sadece) iki sayısız zamandakini görüp bu kişinin rahip olacak iyi kökü (Skr. *kuśala-mūla*) olmadığını anlayarak neticede rahip olmasını onaylamadı. **(908-909)** 此人詣仏 [*ci ren yi fo* “bu kişi ulaşır Buddha'ya”] Bu kişi Buddha Hazretlerine ulaşip rahip olmak istedi. **(909-911)** Adı Yüceltilmiş üç sayısız zamanın dışına çıkmış ve bu kişinin azıcık iyi kökünün olduğunu görerek neticede rahip olmasını onaylayıp sonra da şöyle bir *śloka* buyurmuştur:

(912-914) 彼人解脫種 [*bi ren jie-tuo-zhong* “o kişi kurtuluş tohumu”]

O kişide kurtuluş tohumunun

Ben gördüm fazlaca küçüğünü

Adeta tüm madenler arasında

Gerçek altın gizlenip² durmuş gibi

(彼人解脫種， 我觀極微細， 猶如諸礦中， 真金隱茲住。 T. 1561, 325b9-10)

(914-915) Ayrıca daha fazlası ortaya çıkma sebebi (Skr. *utpatti-hetu*) olmuştur.

(915-917) Başka bir yerde açıklanmıştır denir: Şöyle bilmek gerekir, dinleyiciler çok uzak zamana bakarsalar üç sayısız zamanın dışına çıkmazlar. (917-919) 極遠處者 [ji yuan chu zhe “çok uzak yer”] çok uzak yer ise üç bin evrenin (Skr. *trisāhasra-mahāsāhasra lokadhātu*) dışında (olup) *śrāvaka*lar bilgisi ile bilinemezdir. (919-921) Ne şekilde (bu) anlaşılır diye sorulursa saygıdeğer Arhat Maudgalyāyana ölmüş annesini görüp Adı Yüceltilmiş’e giderek (annesinin yeniden) doğduğu yeri bilmeyip sordu. (921-922) Adı Yüceltilmiş buyurdu: “Senin annen *Maricī* evreninde (yeniden) doğmuştur.” (922-923) Bu *Maricī* evreni üç bin evrenin dışında yer alır. Daha fazlası ortaya çıkma sebebi (Skr. *utpatti-hetu*) olmuştur. (923-925) Öyle ki başka bir yerde açıklanmıştır denir: Şöyle bilmek gerekir, dinleyicilerin bilgisi üç bin evrenden (dışarı) çıkmaz.

(926-928) 問 [“Soru”]: 五蘊之中 [wu-yun zhi zhong “beş yığının içinde”] Beş yığının (Skr. *pañca-skandhāḥ*) arasında biçim yığını (Skr. *rūpa-skandha*) engeldir². Şayet zihin ve zihindeki *dharmanın* (Skr. *citta-caitta dharmāḥ*) dört yığın olduğunu ve asla bu engelleyen *dharma* olmadığını bilmezlerse niçin bilmezler?

(929-931) 答 [“Cevap”]: Biçim yığını dayanılan (Skr. *āśraya*), (diğer) dört yığın dayanandır (Skr. *āśrita*). Dayanılan biçim yığını uzak olduğu için (biçim yığının) dayanan dört yığın da onu takip ederek uzak olur. Dinleyiciler bu sebebi bilmezler.

(931-934) 及諸義類 [ji zhu yi lei “ayrıca bütün anlam varlıkları”] “bütün anlam varlıklarının (Skr. *artha*) uçsuz bucaksız ayrımı” (Skr. *ananta-prabheda*) ise unsur (Skr. *dhātu*), seviye (Skr. *bhūmi*), varlık (Skr. *gati*), doğum (Skr. *yonī*), soy² (Skr. *jāti*), kirlenmiş ve kirlenmemiş cehaleti uzaklaştırıp uzaklaştırmamış olmasına vb. göre uçsuz bucaksız bir ayrımdır. (934-935) Bundan dolayı sonrasında *Śāstra*’da *ślokada* şöyle söylenmiştir:

(935-939) “於一孔雀輪 [yu yi kong-que lun “bir tavus kuşundaki tekerlek”]

Bir tavus kuşunun aycık adlı tekerleğinin

Her türlü nedensellik işareti (Skr. *hetu-lakṣaṇa*), 又 [ayrıca] nedensellikten meydana gelmiş işareti de denir,

Asla başka bir bilginin bilinç nesnesinin alanı değildir

Yalnızca bilginin tamamınca (Skr. *sarva-jñāna*) bilinendir” der.

(於一孔雀輪，一切種因相，非餘智境界，唯一切智知。 T. 1558, s. 157c23-24)

(939-940) 如是多種分別 [*ru shi duo-zhong fen-bie* “böylece çok çeşitli ayrı”] Böylece çeşit çeşit ayrılmışların içinde dinleyicilerin bilgisi her şeyi bilmez ve tamamıyla anlamaz. **(941-944)** Buna göre yukarıda açıklanan dört türlü bilmeme sebebi, “bunlar dört tür uzaklardır” şeklinde sūtra’da da açıklanmıştır. Bilgi (bu sebepleri) algılayıp yeterli gelmediği için, 又 [ayrıca] ulaşmadığı için de denir, (bu sebeplerin) adı “uzak” olmuştur. **(944-946)** (Bunlar) bilgi ile uzak, zaman ile uzak, yer ile uzak ve anlam varlığının ayrımı ile uzak olduğu için *ślokada* şöyle söylenmiştir:

(946-949) 所知及時處 [*suo zhi ji shi chu* “bilgide ve zamanda, yerde”]

Bilgi ile ve zaman ile, yer ile

Anlam varlıklarının ayrımı ile

Böylece dört çeşit uzağı

Buddhalardan başka bilebilecek yoktur, der.

(949-950) Bu sebeple, dinleyiciler ve kendi kendilerine buddha olmuşlar bu dört tür anlamı (dört uzağı) bilemedikleri için (dinleyicilerin ve kendi kendilerine buddha olmuşların) tamamı kalanlıdır (Skr. *sopadhi-śesa*). **(950-952)** O nedenle (dinleyicilerin ve kendi kendilerine buddha olmuşların) adı ‘her tür ile bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı uzaklaştırmış’ olmamıştır.

(952-955) 問 [“Soru”]: Yukarıdaki dört tür uzaktan yalnızca birini açıklamakla, dinleyicilerin ve diğerlerinin bilgisinin buddhalardan ayrıldığı tamamen₂ anlaşılırdı. Dördünü de kullanıp anlatmak nedendir?

(955-958) 答 [“Cevap”]: 云如是 [*yun ru-shi* “söyler: böyledir”] Öyledir (doğrudur). Ancak yine de bir sebebi vardır. Üstat Vasubandhu’nun bu dördünü (dört uzağı) açıklaması, Adı Yüceltilmişin dinleyiciler ve kendi kendine buddha olmuşlardan üstün olduğunu₂ anlatmak istediği içindir. **(958-961)** Ayrıca yine ayrı ayrı unsurların sınıflandırılması₂ ile (metnin) anlamı (daha) açık₂ anlaşılacağı için dördünden de bahsetmesi yanlış₂ olmaz. **(961-963)** 若闕其頌 [*ruo que qi song* “eğer hata (varsa) o şiir”] Eğer (metinde) eksik₂ olsaydı o dizenin anlamının gizli ve eksik olmasıyla şüphe meydana gelecekti. **(963-964)** Şimdi *vṛtti*’yi (tefsir) tamamıyla₂ yorumlayıp dizenin anlamını birer birer açıklayarak yorumlarsa burada ne gibi bir şüphe olur?

(964-967) 問 [“Soru”]: Bu kirlenmiş ve kirlenmemiş iki tür cehaletin miktarı daha genişçe yorumlanıp her ne kadar açıklansa da anlaşılmamıştır. Kirlenmemiş nedir? Kalıntı₁₂ nedir?

(967-968) 答 [“Cevap”]: Bu yorumda, tüm üstatların sınıflandırdıkları₁₂ anlamlar farklı farklıdır. (968-973) Bir üstadın izahını açıklayalım: “Şöyle ki kabiliyet₂, söz₂, geçmiş ve gelecek zamandaki *dharmanın* uçsuz bucaksız ayrımı, Buddhaların genele ait olmayan (kendilerine özel) özellikleri (Skr. *āveṇika-buddha-dharma*) ve bunun gibi sözleri bilinip iyice anlaşılamadığı için ona ‘kirlenmemiş cehalet’ adı verilmiştir.” der.

(973-975) 此師雖作是說 [ci shi sui zuo shi-shuo “bu üstat her ne kadar böyle açıklasa da”] Bu üstat her ne kadar bu biçimde açıklasa da kirlenmemiş cehaletin özünü anlatamamıştır. (975-978) Ayrıca diğer üstatlar açıklar: “Kirlenmemiş cehalet, etkisiz (iyi ya da kötü olmayan) bilgidir. Bu etkisiz bilginin gücü₂ güçsüz ve ince olduğu için ve bilgi nesnelerini anlayamadığı₁₂ için (ona) “kirlenmemiş cehalet” adını vermiştir.

(978-979) Bu üstadın sözleri de yine anlamın özüne uygun değildir. (979-981) Eğer öyle olsaydı niçin *Śāstra* Ustası (Skr. *śāstra-siddha*) Üstat Vasubandhu (cehaletin) bilgiyi bilmemek olduğunu söyledi? (981-982) Ayrıca diğer üstatlar yine açıklar: “Bu kalıntı₁₂, bilinçten ayrı *dharma* (olgu) özlüdür (Skr. *citta-viprayukta-dharma*). İşte bu ‘kirlenmemiş cehalet’dir.” derler. (982-983) 此師所說 [ci shi suo-shuo “bu üstatların söylediği”] Bu üstadın söylediği de yine anlamın özüne uygun değildir. (983-986)

Neden diye sorulursa bu bilinçten ayrı olgular bilinç ve bilgi ile sürekli olarak bağlı olmadığı (Skr. *saṃyukta*) içindir. Hiç bağlı olmayıp bilgiye nasıl engel olsun? (986-987) Bütün (bu) üstatların söyledikleri ile anlamın özünün bütünü tamamlanmaz. (987-990) O nedenle şimdi sizlere bunu anlatıp açıklayalım: Rahip olmayan Budist seviyesinde iken bedeni, dili ve zihni uzun zaman, sürekli ve kesintisiz, uzun müddet₂

temrin₂ ile cehaletten ve *kleśalardan* iyi bedenini, dilin ve zihninin gücü₂ (gücünü yitirip) güçsüz₂ olur. (991-992) Cehaleti ve *kleśaları* ne kadar uzaklaştırsa da 起身口意行 [qi shen-kou-yi xing “ortaya çıkar beden, ağız ve düşünce (ile) davranış”] bedende, dilde ve zihinde davranış (Skr. *kāya-vān-manas-cāra*), 又 [ayrıca] karma da (Skr. *kāya-vān-manas-karman*) denir, meydana gelir. (993-994) Önce (bahsedilen) temrinin₂ gücü sebebiyle, önce (bahsedilen) rahip olmayan Budist seviyesindeki gibi nötr olduğunda, (karma) tekrar₂ ortaya çıkar. (994-996) Buddhalar akışsız bilgiyle yanıltıcı bilgiyi (Skr.

saṃvṛti-jñāna) çekip çıkararak tüm bilinç nesnelerini ve tüm bölümleri bütünüyle algılayabilirler. **(996-999)** Dinleyicilerin bilgisi böyle değildir. Akışsız bilgi ile yanıltıcı bilgiyi ne kadar çekip çıkarırlarsa çıkarsınlar yine de tüm bilinç nesnelerini ve tüm bölümleri bütünüyle algılayamazlar. **(999-1002)** Bu sebeple, dinleyicilerin ve kendi kendine buddha olmuşların zihinlerinde ve zihindeki *dharmalarda* eksiklik olduğu için, her şeyi bilebilen bilgilerinin adı “kirlenmemiş cehalet” olmuştur. **(1002-1005)** 何名不染 [*he ming bu-ran* “neden adlandırır kirlenmemiş (diye)?”] Neden “kirlenmemiş” olarak adlandırıldı diye sorulursa *kleśalardan* ayrılmış olduğu içindir. Neden “cehalet” olarak adlandırıldı diye sorulursa her türü ve her bölümü (her şeyi) bilmediği için “cehalet” olarak adlandırılmıştır.

(1005-1006) Bu zihin ve zihindeki *dharmaların* da adı “kalıntı₂”dır. **(1006-1008)** *Kleśada* uzun zaman₂ ustalaşmış (temrin etmiş) olduğu için *kleśaya* benzemiş olana “kalıntı” adı verilmiştir. **(1008-1013)** Nasıl ki uzun zamandan beri₂ pranga ile bağlanmışların sonra (prangadan) kurtuldukları zaman yürüyüşü₂ engellenip₂ hâlâ serbest bir biçimde₂ ata binmemesi gibi, aynı biçimde *kleśa* karmasının (Skr. *kleśa-karman*) prangası ile bağlanmışlar da ilk başta kurtulduklarında₂ zihinlerine ve zihinlerindeki *dharmalara* alışkanlık₂ kazandıkları için sürekli öncekine kaçıp dönerler. **(1013-1017)** 又如香花 [*you ru xiang hua* “yine öyle güzel kokulu çiçek”] Ayrıca nasıl ki güzel kokulu₂ çiçek ne kadar toz hâline getirilip susam yağında ezilse de yine (çiçeğin) güzel kokusu₂ kalır, aynı bunun gibi belirsiz zihinden (Skr. *avyākṛta-citta*) ve zihindeki *dharmalardan* da *kleśalar* ne kadar uzaklaştırılırsa uzaklaştırılsın yine (*kleśaların*) kalıntısı₂ kalır. **(1017-1019)** Dinleyicilerin ve kendi kendine buddha olmuşların (bu) kalıntıdan doğan bedendeki ve dildeki karmaları, anlamın özüne göre kesin ve sürekli olarak 聞 [*wen* “kokar”] kokar. **(1020)** Bunun gibi yorumları biz daha sonra geniş bir biçimde açıklayacağız, der.

(1021-1022) 論曰 [“*Śāstra* der ki”]: “Adı Yüceltilmiş’in kendine fayda sağlama faziletinin tamamını övme tamamlanmış oldu.” der.

(已讚世尊自利德滿 T. 1558 s. 1a19; Skr. *ity ātmahitapratipattisampadā saṃstutya*)

(1022-1025) 釋曰 [“Yorum der ki”]: “Tamamlanmış oldu” ifadesi, yukarıdaki yorumlar ile Adı Yüceltilmiş’in iki türlü kendine fayda sağlama faziletini övmeyi

tamamladığı için “tamamlanmış oldu” olarak ifade edilmiştir. **(1025-1028)** 自利者 [zi-li zhe “kendine fayda sağlamak”] “kendine fayda sağlama” ifadesi ise (şu anlama gelir:) (Kişinin) kendini yeniden buddha mertebesine (Skr. *buddhapala*) yükseltip *vajra-upama-dhyana*’yı uygulama arasında izlediği asil yolun genel adı “kendine fayda sağlama”dır. **(1028-1031)** “Faziletinin tamamı” ise mükemmel aydınlanma’ya (Skr. *abhisambodha*) erişmektir. Bilgi ve uzaklaştırma faziletine sahip olduğu için ona “faziletinin tamamı” adı verilmiştir. **(1031-1033)** 讚者 [zan zhe “övmek”] “övme” ise Adı Yüceltilmiş’in seçkin ve üstün² faziletlerini açıklamış olduğu için (burada) “övme” adı kullanılmıştır.

(1033-1035) Bu (ifade) üçüncü “ile” *vibhakti* (vasıta durumu) ile yorumlamıştır. Neden diye sorulursa Buddha hazretleri bedeni ve dili ile övüldüğü² içindir.

(1035-1038) 問 [“Soru”]: Bodhisattvaların kendilerinin yeniden (aydınlanmadan önceki) sebepli seviyeden (Skr. *hetv-avasthā*) buddha mertebesine erişinceye dek izlediği davranışı ve niyeti² nasıl başkasına fayda sağlamak olmaz? *Ślokada* şöyle söylenmiştir:

(1039-1044) 修福及智所得果 [xiu fu ji zhi suo de guo “hayırda ve bilgelikte temrin edip iyi neticeyi elde eder”]

Temrin ile hayırda (Skr. *punya*) ve bilgide (iyi) netice elde etmek ise

Diğer herkese fayda sağlamak içindir, asla kendi faydası için değil

Tıpkı Ay’ın on tarafı² (Skr. *daśa-diś*) saf ışıyla aydınlatması gibi

Adı Yüceltilmişlerin bağışlayıcı gönlü (Skr. *karuṇā*) ve niyeti² (Skr. *praṇidhāna*) de aynı böyledir, der.

(修福及智所得果，皆為利他非自利，猶月光淨照十方，世尊悲願亦如是。T. 1561, 325b14-15)

(1044-1046) 以此故知 [yi ci gu zhi “buna göre böyle bilmek”] Buna göre, bodhisattvaların uyguladıkları eylemlerin ve (izledikleri) yolun diğerlerine fayda sağlamak için olduğunu anlamak gerekir. **(1046-1047)** Peki Üstat Vasubandhu niçin (bunun) yalnızca kendine fayda sağlamak olduğunu söylemiştir?

(1047-1048) 答云 [“Cevap der ki”]: Öyledir. Bodhisattvaların izledikleri yol, bilgi ile kurtarıcılıktır (Skr. *prajñā-vimukti*). (1049-1050) Ayrıca kendisinin izlediği yolda, gelecek zamandaki hayrın mükâfatını (Skr. *punya-phala*) başkalarının alamayacağını da bilir. (1050-1052) Her ne kadar (bunu) bilseler de yine de canlılara her zaman işledikleri sevapları bağışlayıp (Skr. *pariṇamana*) sadaka verirler (Skr. *dāna*). (1052-1053) Başkalarına ne kadar (sevap) bağışlayıp sadaka verirlerse kendi bedenleri de yine bağışladıkları (sevabın) ve verdikleri sadakanın sevabını elde eder. (1053-1056) 又將此廻施之福 [you jiang ci hui-shi zhi fu “ayrıca bu bağış yapmanın sevabı yönlendirir”] Ayrıca bu (sevap) bağışlayıp sadaka vermenin sevabını da ile kendilerinin önceden işledikleri sevapları yöneltip kendilerinin önceden işledikleri sevapları da döndürerek² sadaka verirler. (1056-1058) Varlık evrenindeki (Skr. *dharma-dhātu*) canlılara düzgün bir biçimde fayda ve mutluluk (Skr. *anugraha*) sağlamak istediği için bu biçimde tekrar tekrar sevapları ikinci kez artar². (1059-1060) Her ne kadar, öyle veya böyle (sevaplar) artsa da bodhisattvaların yemini yine de tek başına yerine gelmiş değildir. (1060-1062) Bu bağışlamaya istekli (Skr. *praṇidhāna*), geniş gönülleri (Skr. *udāra-citta*) ile ilk olarak kendi aydınlanmalarını (k.a. “meyve”) yerine getirirler. (1062-1063) 其本意 [qi ben yi “o asıl niyeti”] Onların (bodhisattvaların) asıl niyeti incelenirse başkalarına fayda sağlama niyeti meydana gelir. (1063-1065) (Aydınlanma) sebepli davranışı yerine getirme ile (bu davranışın) neticesinin sonuna kendileri tanık olurlar. (1065-1066) Şimdi bu yorum ile kendine fayda sağlama faziletinin tamamı açıklansa yanlış² olmaz.

(1066-1068) Nitekim *ślokada* (şu şekilde) açıklanmıştır: 所修福慧施群生 [suo-xiu-fu hui shi qun-sheng “işlediği sevap ve bilgelik ile bütün canlılara sadaka verir”] İşlediği sevabı ve bilgeliği canlılara sadaka olarak verirler. (1068-1069) Sadaka vermenin sevabı ile kendilerine fayda sağlarlar. (1069-1071) Kendilerinin iki türlü sevabının, işledikleri sevabın ve sadaka vermelerinin sevabının, neticesini yine tüm canlılara fayda ve mutluluk sağlamak için kullanırlar. (1072-1073) Nitekim yukarıdaki gibi, çokça² sevap ve bilgelik yığınları ile (aydınlanmayı) tamamen gerçekleştirmeye başkaları değil, bir kez daha kendileri ulaşır. (1074-1075) Niyetlerine göre davranmalarının sevabı ile ve (sevap) yöneltip sadaka vermelerinin sevabı ile hem kendilerine hem de başkalarına fayda² sağlamaları boşuna² olmaz, der. (1076-1078) 是以 [shi yi “bu sebeple”] bu sebeple her ne kadar “kendine fayda sağlama” faziletini

açıklıyor olsa da neticeyi gerçekleştirmeye muktedir olduğunda (aydınlandığında) bunun adı tekrar “başkalarına fayda sağlama” olur.

(1078-1085) Yine *ślokada* (şu şekilde) açıklanmıştır: 乳母甘饍用資身 [*ru-mu gan shan yong zi shen* “sütanne tatlı yemeği kullanarak onu besler”]

Sütannelerin tatlı₁₂ yemekleri kullanıp doyurmaları

Çocuğunu, 又 [ayrıca] oğlancıklarını da denir, rahata₂ erdirmek için olup asla kendi (rahatı) için olmaması gibi,

Buddhaların da temrin edip sevaba ve bilgeliğe ulaşmaları da

Başkalarının aydınlanmasına fayda sağlamak için olup asla kendisi için değildir, der.

(乳母甘饍用資身，為子獲安非為己，佛修福智趣菩提，本為利生非為自。T. 1561, 325b22-23)

(1085-1086) 是故仏徳 [*shi gu fo de* “bu sebeple Buddha(nın) fazileti”] Onun için Buddha hazretlerinin faziletleri, kendisine ve başkasına hep beraber faydalıdır. **(1086-1088)** Bu sebeple, Üstat Vasubandhu kendine fayda sağlama faziletinden de bahsetse yanlış₂ olmaz, der.

(1088-1089) 論曰 [*Śāstra* der ki]: “Sonrasında Buddha hazretlerinin başkasına fayda sağlama faziletinin tamamını övmüştür.” der.

(次當讚佛利他徳圓。1a19-20; Skr. *punas tam eva bhagavantam parahitapratipattisampadā samstauti*)

(1089-1093) 釋曰 [*Yorum* der ki]: “Sonrasında” ifadesi, önceki *ślokada* Buddha hazretlerinin kendine fayda sağlama fazileti yorumlanıp tamamlandığı ve şimdi Buddha hazretlerinin başkasına fayda sağlama fazileti yorumlanıp açıklanmak istendiğinden, öncekisini aktarıp alıntılacağı için (kullanılmış ve) sonrakisine “sonrasında” adı verilmiştir. **(1094-1095)** “Başkasına fayda sağlamak” ise Adı Yüceltilmişin uzman olduğu bir yöntemdir₂ (Skr. *upāya-kauśalya*). **(1095-1096)** Tüm canlıları, çaba ile bir araya getirerek (Skr. *vīrya-saṃprāyoga*) nirvāṇaya

yerleřtirmiřtir₂. **(1096-1099)** Başkasına fayda sağlama nasıldır diye sorulursa ślokada (şöyle) söylenmiştir: “Canlıları *sāmsaranın* çamurundan çekip çıkarmıştır.” **(1099-1100)** “Başkasına fayda sağlamak” ise Adı Yüceltilmiřin uzman olduğu bir yöntemdir₂. **(1100-1103)** “Çaba ile bir araya getirilme faziletini meydana getirmek için” olması ise kurtarılmaya muhtaç olan canlıları (Skr. *vaineyakā*) mükemmel ve hakiki üstün anlamlar (Skr. *pāramārthika*) ile donattığı içindir.

(1103-1106) 論曰 [“*Śāstra* der ki”]: “由彼 [you bi “o...için”] o *sāmsara* olduğu için, tüm canlıların battıęı₁₂ yerden zor çıkıldığı olduğu için, iřte bu sebepten (*sāmsara*) çamurla karşılaştırılmıştır.” der.

(由彼生死是諸眾生沈溺處故，難可出故，所以譬泥。T. 1558 s. 1a20-22; Skr. *saṃsāro hi jagadāsaṅgasthānatvād duruttaratvāc ca paṅkabhūtaḥ.*)

(1106-1107) 釋曰 [“Yorum der ki”]: “*Sāmsara*” nedir diye sorulursa “akmak ve dönmek”tir. **(1107-1109)** “Akmak ve dönmek” nedir olur diye sorulursa da beş yığının ezelden (Skr. *anādi*) beri anbean sıralanmasıdır. **(1109-1111)** Bir önceki yığın sönmeyi bitirip (kaybolup) sonraki yığın yeniden doğup ikisi arası kesilmediği için (*sāmsara*’ya) “akmak ve dönmek” denmiştir. **(1111-1112)** Hangi sebepten *sāmsara* çamur ile karşılaştırılmıştır diye sorulursa (çamura) benzediği içindir. **(1112-1114)** 此有二義相以 [ci you er yi xiang yi “burada var iki anlam birbirine”] Burada iki çeşit benzeşlik anlamı vardır: Birincisi (içine) batıldığı için, ikincisi (içinden) zor çıkıldığı içindir. **(1115-1116)** Tıpkı çamur gibi 水浸於土 [shui jin yu tu “su nemli iken toprak”] (toprak) suyu emmiş ise canlılar (toprağı) çięneyip₂ bu sebepten çamur yaparlar. **(1116-1118)** Ayrıca 稀 [xi “nadir”] çok sayıda₂ canlı orayı ne kadar çiğnese o kadar derinleştirdiği için “batılacak₂ (yer)” denmiştir. **(1119-1121)** O (*sāmsara*) uzak₂ olup ayrıca başlangıçsız ve sonsuz oluşu ile 黏 [nian “yapışkan”] yapışıp (içinden) çıkılmadığı için ona “zor çıkılan” denmiştir. **(1121-1126)** *Sāmsara*’ya da böyle batılacak bir yer olduğu için, (içinden) zor çıkıldığı için; aynı şekilde az su ve olgunlaşmış toprak olup sebebin ve neticenin birbirine karıřması₁₂ ile çamur olarak canlılar onda yavaş yavaş battıęı₁₂ için “batılacak₂ (yer)” denmiştir. **(1126-1128)** Kötü (yanlış) görüşü (Skr. *dṛřti*) hareket ettirmesinden (doğan) hareket sebebiyle yavaş yavaş derinleştirdiği için ona “(içinden) zor çıkılan” denmiştir. **(1128-1131)** 或由身

見故 [huo you shen jian gu “veya beden görüşü nedeniyle”] Ya da var olma bedeni görüşü (Skr. *satkāya-dṛṣṭi*) nedeniyle *sāṃsara*’ya batıp₂ o sebeple sabit₂ bir biçimde “ben” ve “benim” olarak algılandığı için (*sāṃsara*’ya) “batılacak₂ (yer)” denmiştir. **(1131-1133)** O (*sāṃsara*), benlik hırsını (Skr. *ātma-sneha*) tekrar tekrar ortaya çıkararak bu hırstan dolayı beş yığını (benliği) bırakmadığı için ona (*sāṃsara*’ya) “zor çıkılan” denmiştir. **(1134)** Ayrıca bu beş yığın, üç çeşit hırsla dayanır. **(1135)** İşte bu, *sāṃsara*, batılacak₂ yer’dir. **(1135-1137)** 衆生於中 [zhong sheng yu zhong “canlılar orada”] Canlılar orada (*sāṃsara*’da) korkmadan benlik gururunu (Skr. *ātma-māna*) güçlendirir ve artırır. **(1137-1139)** Bu ikisinin (benlik hırsı ve benlik gururu), (*sāṃsara*’dan) çıkmaya ve ayrılmaya engel olmasıyla korktukları₂ için başkalarına çıkış yolunu açıklayamazlar. **(1139-1141)** Kendileri de benlik gururuna sahip oldukları için, halka inip başkalarına *sāṃsara*’dan ayrılma sebebini soramazlar₂. **(1141-1142)** 或即身見 [huo ji shen jian “ya da beden görüşü”] Ya da o batılacak₂ yer, var olma bedeni görüşü (benlik görüşü)’dür. **(1142-1145)** Var olma bedenine bağlı olmaktan dolayı “yok olacağım, sona ereceğim” diye korktuğu ve *nirvāṇa*’yı sevmediği için (*sāṃsara*’ya) “batılacak₂ (yer)” adı verilmiştir. **(1145-1146)** Ahlak kurallarına ve geleneğe (fazla) bağlı olma (Skr. *śīlavṛtaparāmarśa*) ve şüphe ile de (orası) “zor çıkılan” olur. **(1146-1148)** Nasıl diye sorulursa ahlak kurallarına ve geleneğe (fazla) bağlı olma ile doğru yolu (Skr. *mārga*) reddedip yanlış yola (Skr. *amārga*) dayanırlar. Şüpheli oldukları için de asil yoldan (Skr. *ārya-mārga*) şüphe ederler.

(1148-1152) *Śāstra*’da ve *Kārikā*’da söylenmiştir: 或不欲發趣 [huo bu yu fa qu “veya istemez başlatmayı”]

Ayrıca istemez harekete geçip ilerlemeyi

Yolu şaşırır ve yoldan şüphe duyar

Kurtuluşa ermekten vazgeçebildiği için

Sadece o üçünü bırakmayı anlatmıştır, der.

(或不欲發趣， 迷道及疑道， 能障趣解脫， 故唯說斷三。 T. 1558 s. 108c27-28)

(1152-1154) Bu anlam ile onun adı “zor çıkılan” olmuştur. Ayrıca çamur gibi yapıştığı için de (*sāṃsara*’ya) “batılacak₂ (yer)” adı verilmiştir. **(1154-1156)** 不能自出 [bu neng zi chu “kendi çıkamaz”] Kendi çıkamadığı, başkasına dayanarak çıktığı için ona

“zor çıkılan” adı verilmiştir. *Sāṃsara* da tam olarak böyledir. **(1156-1157)** Hırs bağının (Skr. *anunaya-saṃyojana*) gücü “batılacak₂ yer”dir. **(1157-1158)** Hırs ortaya çıkarsa algılanacak bilinç nesnelerinin (Skr. *ālambana*) tamamına arzu uyandırıp bağlar. **(1158-1160)** Buddhalar yeryüzüne inmedikleri zaman (*sāṃsara*’dan) çıkma fırsatı₂ olmadığı için “zor çıkılan” diye açıklanmıştır. **(1160-1161)** Adı Yüceltilmişler yeryüzüne indiği zaman adeta *udumbara* çiçeği gibidir. **(1161-1162)** Buddhalar zor rastlanan (kimseler) olduğu için (*sāṃsara* için) “zor çıkılan” denmiştir. **(1162-1163)** 或一切煩惱 [*huo yi qie fan-nao* “veya bütün *kleśalar*”] Ayrıca *kleśalar*ın tamamı batılacak₂ yerdir. **(1163-1164)** Bütün bu *kleśalardan* yalnızca birini bile uzaklaştırmasa bunlar yine (*sāṃsara*’dan) çıkamazlar ve ayrılamazlar. **(1165-1166)** *Sāṃsara*’dan çıkmadıkları için ona “batılacak₂ (yer)” denmiştir.

(1166-1167) Asil yol zor bulunduğu için (*sāṃsara*’ya) “zor çıkılan” denmiştir. **(1167-1169)** Asil yol hangi sebeple zor bulunur diye sorulursa 若不積集 [*ruo bu ji ji* “eğer toplamazsa”] her kim sevaplı ve bilgili donanımları (Skr. *puṇya-jñāna-saṃbhāra*) biriktirmez₂ ise asil yolu bulmaz. **(1169-1170)** Her kim Buddhalara rastlamazsa yine asil yolu bulmaz. **(1170-1171)** Kendi kendilerine bilgili ve kurtuluşlu donanımlara sahip olamazlar. **(1171-1172)** Asil yol bu sebeple zor bulunduğu için (*sāṃsara*’ya) “batılan₂” denmiştir. **(1172-1174)** Asil yolun dışında₂ kurtuluş₂ fırsatı₂ olmadığı için (*sāṃsara*’ya) “zor çıkılan” denmiştir.

(1174-1175) Bundan başka anlamlar ile de *Śāstra*’da (*sāṃsara*) çamurla karşılaştırılmıştır.” der.

(1175-1176) 論 [*“Śāstra”*]: “Canlılar ona gömülüp batarak umutsuz₂ (Skr. *atrāṇa*) olurlar.” der.

(眾生於中淪沒無救 T. 1558 s.1a22)

(1176-1178) 釋曰 [*“Yorum der ki”*]: “Gömülüp batarak” ifadesi ise (canlılar) *sāṃsara*’nın derinine girip orada kaldığı için kullanılmıştır. **(1178-1180)** Canlılar(a) ise), yukarıda *Bhavāgra*’dan (göğün en yüksek noktası) aşağıda *Avīci* cehennemine kadar dönüp₂ (durarak) varlıklarda₂ çok kez₂ doğup öldükleri için “canlı” denmiştir. **(1180-1181)** Ayrıca on seviyeye (Skr. *daśa-bhūmika*) uygun sürede sabır göstermediği için ona “canlı” adı verilmiştir. **(1181-1185)** “Umutsuz olurlar” ifadesi ise şöyledir:

(Canlıları *sāṃsara*'dan) çekip (onlara) umut ve sığınak olacak (kimse) olmadığı için, başka bir deyişle insanlar sıkıntıya düşüp kendi kendilerine umut doğurmak istediklerine onlara umut ve sığınak (k.a. bekçi) olmadığı için (onlara) “umutsuz” adı verilmiştir.

(1185) 論 [“*Śāstra*”]: “Adı Yüceltilmiş, sever ve merhamet duyar.” der.

(世尊哀愍 T. 1558 s. 1a22; Skr. *anukampamāno bhagavān*)

(1185-1189) 釋曰 [“Yorum der ki”]: (Adı Yüceltilmiş) eziyet ile yaralanmışları görüp bedeni ve gönlü titreyerek₂ (bunun sonucunda) tüm gücü solup₂ sıkıntısı₂ daha da artarak merhametli yüce gönlü açığa çıkardığı için (ona) “seven ve merhamet duyan” (Skr. *anukampaṇa*) adı verilmiştir.

(1190-1191) 問 [“Soru”]: Adı Yüceltilmişin sevdiği ve merhamet duyduğu için canlıları (*sāṃsara*'dan) çektiği nasıl anlaşılır?

(1191-1192) 答 [“Cevap”]: Sevdiği ve merhamet ettiği için başkalarına fayda sağlayabilirler. **(1192-1194)** Sevgi ve merhamet dışında başkalarına fayda sağlamak ise kendine fayda sağlama yöntemi₂ (ile) olur. **(1194-1195)** 如世間人 [*ru shi jian-ren* “dolayısıyla yeryüzündeki insanlar”] (Bu) tıpkı yeryüzündeki insanların kendi akrabalarına bağlı olmaları gibidir. **(1195-1196)** Buddhalar ise öyle değildir. **(1196-1198)** Merhametli gönülleri ile merhamet duydukları için ve kesintisiz olarak kendilerine fayda sağlamaya muktedir olup daha fazlasını tamamlayarak başkalarına daima fayda sağlayabilirler. **(1198-1201)** Buna göre şunu bilmek gerekir: Adı Yüceltilmiş, sevgisi ve merhameti olduğu için (onları *sāṃsara*'dan) çekip çıkararak canlılara umut ve sığınak olmuştur.

(1201-1202) 論 [“*Śāstra*”]: “Uygun bir biçimde doğru öğretiyi öğreten (Skr. *saddharma-deśanā*) sağ elini (canlılara) vererek (onları *sāṃsara*'dan) çekip çıkarıp (onlara) umut ve sığınak olarak (onları *sāṃsara*'dan) çıkarır.” der.

(隨授所應，正法教手拔濟令出。T. 1558, s. 1a22-23)

(1203-1205) 釋曰 [“Yorum der ki”]: “Doğru öğreti” (Skr. *saddharma*) ise (şudur): İyi insanların öğretisinin adı “doğru öğreti” olur. Övülen₂ öğretinin adı “doğru öğreti” olur. Kolaylıkla saygı gösterilen₂ öğretinin adı “doğru öğreti” olur. (1206) “Öğreti” ise on iki bölüm sözden bir araya gelmiş öğretilerdir. (1206-1208) Bu on iki bölüm sözden bir araya gelmiş öğretileri öğrettiği için burada “doğru öğretiyi öğreten sağ elini” (Skr. *saddharma-deśanā-hasta*) olarak ifade edilmiştir. (1208-1209) Ancak bu özellikle elini vermek (demek) değildir; yalnızca öğreti öğretmektir. (1209-1210) Öğreti öğretmen ve elini vermenin anlamı birbirine benzer. (1210-1213) 云何相似 [yun he xiang shi “nasıl birbirine benzer”] Nasıl birbirine benzer diye sorulursa, burada adeta çamura batmış₂ canlıları (oradan) çekip çıkarıp (onlara) umut ve sığınak olduğunda, çaba gösterip₂ elini sunarak (canlıları) oradan çekip çıkarması ve (onlara) umut ve sığınak olması gerekir. (1214-1218) Adı Yüceltilmiş de tıpkı böyle ustaca yöntemlerle o *sāṃsaranın* gri çamurundan (çamura) batıp gömülmüş canlıları çektiğinde, doğru öğretiyi öğreten sağ elini (canlılara) sunup (onları çamurdan) çıkarıp (onlara) umut ve sığınak olarak (canlıları) yükselttiği (kurtardığı) için (bu ikisinin) birbirine benzediği söylenmiştir.

(1218-1221) 隨授所應者 [sui shou suo ying zhe “buna göre vermek”] “uygun bir biçimde vererek” ifadesi ise kurtulacak eğitim almakta olan (Skr. *vaine yakā*) canlıların (birbirinden) bir çok₂ farkı olduğu için Adı Yüceltilmiş onların (kendi) algılayışlarına₂ uygun olarak öğreti öğretmiştir.

(1221-1224) *Śāstra*’da ve *Kārikā*’da söylenmiştir: 或隨蘊等言 [huo sui yun deng yan “veya buna göre yığınlarda söyler”]

Ayrıca (*dharma*) yığınları da buna göre öğretilmiştir

Hakikate göre ise çare olması ile yolun ta kendisidir.

(或隨蘊等言，如實行對治。T. 1558, s. 6b6; Skr. *caritapratipakṣas tu dharmaskandho 'nuvarṇitaḥ*)

(1224-1226) 問 [“Soru”]: Bizler ve sınırsız canlılar hâlâ *sāṃsaranın* gri çamurunda durmaktadır. (Buna rağmen) niçin *Śāstra*’da “çekip çıkarıp umut ve sığınak olarak (onları) çıkardı” denmiştir?

(1227-1230) 答 [“Cevap”]: Nasıl ki “yarım tam”ın adının da yine “tam” olduğu söylenir; Adı Yüceltilmiş’in öğrettiği öğretildeki niyet de canlılara eşit biçimde fayda₂ sağlayıp (onların) tamamını *sāṃsara*nın çamurundan çekip (onlara) umut ve sığınak olmak istediği içindir. (1230-1232) Burada Adı Yüceltilmiş’in asıl niyeti kast edilerek “(onları *sāṃsara*’dan) çekip çıkarıp (onlara) umut ve sığınak olarak (onları *sāṃsara*’dan) kurtardı” denmiştir. (1232-1233) Ayrıca Adı Yüceltilmiş’in tüm canlıları (*sāṃsara*’dan) çekebilecek gücü₂ olduğu için de (*Śāstra*’da böyle denmiştir.) (1234-1235) 以此義故 [yi ci yi gu “bu anlama dayalı olduğundan”] Bu anlama göre *Śāstra*’nın açıklamasında (Skr. *vṛtti*) “uygun bir biçimde vererek” denmiştir. (1235-1237) Adı Yüceltilmiş umut ve sığınak olup çıkarılmaya değer olanların ise tamamını (*sāṃsara*’dan) çekip (onlara) umut ve sığınak olmuştur. (1237-1241) Tıpkı güneş ışığının yeryüzünü aydınlatıp tüm nilüfer çiçeklerini eşit olarak açabilmesi₂ gibi, ne kadar uygun ve eşit bir biçimde (çiçekleri) açsa da açılmaya uygun ise ve önceden açar ise Buddha güneşi de tıpkı öyledir. (1241-1243) Canlıların zihin çiçeklerini nasıl açarsa₂ algıları₂ olgunlaşmışları da öyle kurtarır. (1243-1245) “Layık olmak” nasıl olur diye sorulursa 謂解脱分 [wei jie tuo fen “denir ki kurtuluş nedenleri”] Kurtuluşa vesile olan (Skr. *mokṣa-bhāgīya*) iyi kökü olgunlaşmışların adı “layık” olur. (1245-1246) “Layık olmamak” ise tamamen kendilerinin hatasıdır₂. (1246-1249) Her ne kadar Adı Yüceltilmiş sayısız canlıyı (*sāṃsara*’dan) çekebilecek ustaca yöntemlere₂ sahip olsa da böyle algıları olgunlaşmamışları (*sāṃsara*’dan) çekip (onlara) umut ve sığınak olamaz. (1249-1252) Hangi sebepten (canlıları *sāṃsara*’dan) çekip (onlara) umut ve sığınak olamaz diye sorulursa (Buddha’nın canlıları *sāṃsara*’dan) çekip umut ve sığınak olmasının iki sebebi vardır: 一者内 [yi zhe nei “birincisi iç”] İlki içten taraftaki, ikincisi dıştan taraftaki (sebep). (1252-1254) İçten taraftaki (sebep) (Skr. *adhyātma-pratyaya*) kendi kendine doğru bir biçimde düşünmektir₂ (Skr. *samyak-saṃkalpa*). Dıştan taraftaki (sebep) (Skr. *bāhya-pratyaya*) ise doğru öğretiyi dinlemektir. (1254-1258) 世尊能為外緣 [shi-zun neng wei wai-yuan “Yeryüzünü Şerefleştirmiş (Buddha) yapabilir dış şartları”] Adı Yüceltilmiş doğru öğretiyi öğreterek dıştan taraftaki sebebi gerçekleştirebilse de canlılar kendilerini doğru bir biçimde düşünmede₂ eksik oldukları için *sāṃsara*’dan çıkıp ayrılamazlar. (1258) Adı Yüceltilmiş’in bir eksikliği₂ yoktur.

(1258-1263) Bunun üzerine şiirde söylenmiştir: 外緣仏力普成就 [wai-yuan fo li pu cheng jiu “dış sebep Buddha gücünü tam olarak gerçekleştirir”]

Dış sebep denen (şey) Buddha gücüne tam olarak sahip

Uygun öğreti öğreticilerin hepsine tamamen sahip olmaksada

İçten sebep denen (şey) kendilerinin doğru düşünmesi eksik olduğu için

Bu yüzden dönüp² durmaları ve çeşit çeşit acılara katlanmalarındır, der.

(1263-1265) Hangisinin adı “iç sebebi eksik” olur diye sorulursa yanlış inancı benimsemiş topluluk (Skr. *mithyāṭva-niyata*) ile kurtuluşa vesile olan iyi kökü ekmemişlerdir. **(1266-1267)** Ayrıca kurtuluşa vesile olan iyilikleri ne kadar ekerlerse eksinler bitip olgunlaşmayanlar ve biçimli (ve) biçimsiz alanlarda (Skr. *rūpadhātu* ve *arūpadhātu*) doğmuş olanlardır. **(1267-1269)** Neden diye sorulursa biçimli (ve) biçimsiz alanlardakiler görüş yolunu (Skr. *darśana-mārga*) ortaya çıkaramadıkları için bunların adı “iç sebebi eksik” olur. **(1270)** O nedenle Adı Yüceltilmişler (canlıları *sāmsara*’dan) çekip (onlara) umut ve sığınak olamazlar.

(1271-1273) Yine şiirde söylenmiştir: 甘雨雖普降 [*gan-yu sui pu jiang* “tatlı yağmur her ne kadar her yere yağsa da”]

Mevsim yağmuru her ne kadar eşit bir biçimde yağıp dökülse de

Tohumuz filiz büyüüp yeşermez

Buddhalar bu dünyada belirseler de

Sebebi eksik ise kurtuluşa ermez, der.

(時雨雖普降， 無種芽不生， 佛雖化世間， 緣闕不得果。 T. 1561, 325b25-26)

(1274-1279) Ayrıca “layık olan” ifadesi de (şudur): Canlılar hangi davranış, niyet ve öğreti ile kurtuluşu elde etmeye layık ise Adı Yüceltilmiş onların isteklerine² göre (canlıları) öğütlemiş² ve yığın, yer ve âlem (Skr. *skandhāyatana-dhātu*) sebebinden doğan *dharma*’yı öğretmiş olduğu için (onlara) “layık olan” denmiştir. **(1279-1282)** 又所應者 [*you suo-ying zhe* “yine layık olan”] yine “layık olan” ifadesi, Buddha Hazretleri onların algılarına² öğreti öğretip (eğer) uygun bir biçimde kurtulmaya layık iseler onların tamamını kurtarıp² hepsine fayda² sağlayıp yanlış vaaz vermeyenleri gösterir. **(1283-1285)** Ayrıca canlılar üç çeşittir: Bunlar dinleyici soylular (Skr. *śrāvaka-kula*), kendi kendilerine buddha olmuş soylular (Skr. *pratyekabuddha-kula*) ve böylece gelmiş soylulardır (Skr. *tathāgata-kula*). **(1285-1287)** Canlılar hangi araç (Skr. *yāna*) ile kurtuluşu bulmaya uygun olurlar (diye sorulursa) Adı Yüceltilmiş araç

öğretisini öğretip (canlıları *sāmsara*'dan) çekip (onlara) umut ve sığınak olduğu için (bu canlılara) “layık olan” denmiştir. **(1288-1290)** Bununla hangi anlam kast edilmiştir diye sorulursa Buddha hazretlerinin tüm canlıların en üstün hayırlı arkadaşı (Skr. *kalyāna-mitra*) olduğu açıklanmaktadır. **(1290-1294)** Dolayısıyla bir śloka'da da söylenmiştir:

善知識者誰 [*shan-zhi-shi zhe shui* “iyi arkadaş kim?”]

Hayırlı arkadaş kimdir diye sorulursa

Denir ki hakiki bilgeliği ortaya çıkarıp

İhmalden₂ (Skr. *pramāda*) ve kötü davranışlardan (Skr. *duṣcarita*) ayıran

Bunun aksine (bunları) bırakıp terk eder, der.

(1294-1295) 論 [*“Śāstra”*]: Buddha hazretlerinin faziletleri övülmüş oldu. Şimdi (Buddha'ya) saygı ile eğilme açıklanacaktır, der.

(1295-1298) 釋曰 [*“Yorum der ki”*]: Buddha hazretlerinin faziletlerini övüp ifadesinde hangi faziletler övülür diye sorulursa, kendine fayda sağlama ve başkasına fayda sağlamadaki üç çeşit fazileti övülmüştür. **(1298-1300)** Bu üç çeşit fazilet zaten övüldüğü için bundan sonra saygı ile eğilme açıklanacaktır, der.

(1300-1303) 論 [*“Śāstra”*]: “Saygı ile öylesi hakikat özlü üstadına (Skr. *yathārtha-śāstr*) eğilip” ifadesinde, eğilerek tepesiyle saygı gösterip kendi ayağını tuttuğu için, 又 [*you* “ayrıca”] (ayağını) kavradığı için de denir, “saygı ile eğilip” sözü kullanılmıştır. **(1303-1305)** 諸有具前 [*zhu you ju qian* “sahiptir önceki...”] Önceden (belirtildiği) gibi, kendine ve başkasına fayda sağlama faziletlerine sahip olduğu için (Buddha'ya) “öylesi” (Skr. *yathā*) denmiştir. **(1305-1308)** Gerçek (Skr. *yathāvat*) ve yanlışsız (Skr. *aviparīta*) bir eğitim₂ verip öğrettiği için, 又 [*you* “ayrıca”] eğitim isteyenleri eğittiği için de denir, 又 [*you* “ayrıca”] isteyene eğitim verip öğrettiği için de denir, (Buddha) hakikat üstadı olarak adlandırılmıştır. **(1308-1310)** Hakikat üstadı sözü ile başkasına fayda sağlama faziletini bütünüyle₂ anlatır. **(1310-1313)** (Buddha'nın) hakiki doğru öğretiyi (Skr. *sāsana*) (kendi) yöntemiyle₂ öğretebilip canlıları *samsāra*nın soluk çamurundan çekip çıkararak kurtarması asla görkemli₂

gücü (Skr. *prabhāva*), dileğinin₂ kabul olması (Skr. *varapradāna*) veya doğaüstü güçleri₂ (Skr. *ṛddhi*) sebebiyle değildir, der.

(1313-1315) 釋曰 [“Yorum der ki”]: “Eğilerek tepesiyle saygı gösterip kendi ayağını tuttuğu için, 又 [you “ayrıca”] (ayağını) kavradığı için de denir” ifadesi, bedenini eylemini (Skr. *kāya-karma*) anlatır. (1315-1317) “Saygı₂ ile eğilip” ifadesi ise dilin eylemini (Skr. *vāk-karman*) ve gönlün eylemini (Skr. *manas-karman*) anlatır. (1317-1320) O nedenle “şimdi *śāstra* meydana getirmek istediğinde” öncelikle üç çeşit eylemi (Skr. *tri-karman*) (açıklar). O yüzden “şimdi *śāstra* meydana getirmek istediğinde” gönlü ile saygı gösterip övmesi ile (Buddha’ya karşı) saygılı oluşunun tamamlandığını gösterir.

(1320-1322) Diğer üstatlar söyler: 頌云敬礼者言 [*song yun jing-li zhe yan* “*śloka* der ki ‘saygıyla secde etmek’ ifadesi”] *śloka*’da “saygı₂ ile eğilip” ifadesinin söylenmesi, yalnızca dilin eylemidir. (1322-1324) Şimdi *Vṛtti*’de “eğilerek tepesiyle saygı gösterip kendi ayağını tuttuğu için” denmesi ise beden ve dilin eylemidir. (1324-1325) (*Vṛtti*) niçin *śloka*’nın anlamına zıttır?

(1325-1326) Üstat Sthiramati yorumlayarak söyler: Bu da yine hatasızdır₂. (1326-1327) “Eğilmek” denen sözde nasıl bir anlam olduğu sorulursa burada “eğilmek₂” anlamı vardır. (1327-1329) Bununla hangisini anlatır diye sorulursa da beden ile anlattığını anlatır; ayrıca dil ile anlattığını da anlatır. (1329-1331) 口業低屈者輕 [*kou-ye di qu zhe qing* “dil eylemi (ile) aşağı eğilmek hafiftir”] Dil eylemi ile eğilmek₂ hafiftir (kolaydır). Beden eylemi ile eğilmek₂ ise zordur. (1331-1333) Üstat Vasubandhu, *śloka*’da asla tek₂ bir sözcüğe göre ifade edip bırakmış değildir. (1333-1335) Üç çeşit eylemin tamamı ile hürmetle₂ saygı göstererek₂ eğildiği için *Vṛtti*’de “eğilerek tepesiyle saygı gösterip” ifadesi kullanmıştır. (1335-1336) Bedenin eylemi ve saygı görme anlamı ile (saygısını) gösterir. (1336-1337) Saygısında₂ aşırıya kaçsa bile günah olmaz. (1337-1339) 此以第四轉 [*ci yi di-si zhuan* “bunu dördüncü *vibhakti*”] bunu yine 八轉聲 [*ba zhuan-sheng* “sekiz *vibhakti*”] adlı sekiz *vibhakti*’nin arasında dördüncü “orada” denen “+e *vibhakti*” (Skr. *chaturthi-vibhakti/sampradāna*, “yönelme durumu”) ile övmek gerekir.

(1339-1344) “Öylesi hakikat özlü üstadı” nasıldır, niçin öğreti özlüdür diye sorulursa öylesi hakiki yorum özüne göre vaaz ettiği için, 又 [you “ayrıca”] “hakikat özünün üstadı” niçin “öğreti özlüdür” diye sorulursa böylesi hakiki yorum özüne göre vaaz ettiği için de denir, (Buddha’ya) “öylesi hakikat özünün üstadı” adı verilmiştir. (1345-1347) 或隨諸衆生 [huo sui zhu zhong sheng “ya da bütün canlılara”] Ayrıca tüm canlıların sevdiği² her ne ise Adı Yüceltilmiş öğretiyi onların algılarına uygun olarak öğretir. (1348-1350) Eğer dinleyicilerin öğretisini sevenler varsa kendi kendilerine buddha olmuşların öğretisi ile eğitim vermez. Kendi kendine buddha olmuşların öğretisini sevenler varsa da dinleyicilerin öğretisi ile vaaz etmez. Bu ve benzeri gibi açıklayarak söylemek gerekir.

(1351-1353) 問 [“Soru”]: Bu “hakikat özlü üstat” denen söz bu iki çeşit fayda sağlama faziletinde mi vardır yoksa iki çeşit fayda sağlama faziletinden ayrı mıdır? (1353-1354) Eğer iki çeşit fayda sağlama faziletinde bulunur ise özel olarak övmeyi istemeye ne gerek vardı? (1355-1357) Adı Yüceltilmişin iki çeşit fayda sağlama fazileti dışında ikinci bir fazileti olmadığı için, eğer iki çeşit fayda sağlama faziletinden ayrı ise de bu nasıl (mümkün) olabilir?

(1358) 答 [“Cevap”]: Bu (hakikat özlü üstat olmak) da iki çeşit fayda sağlama faziletinin dışında değildir. (1359-1361) “Hangi sebeple (bunu) ayrıca anlattı?” diye şüphe bildirildiğinde bu şüpheyeye yanıt vermek gerektiği için Üstat Vasubandhu sonrasında kendi yanıt vermiş ve ifade etmiştir: “Hakikat özlü üstat ifadesi ile başkasına fayda sağlama faziletini ve hakiki doğru öğretiyi (kendi) yöntemiyle² öğretebilmeyi açıklar.” (1363-1366) 世尊大悲 [shi-zun da-bei “Yeryüzünü Şereflendirmiş(in) yüce merhameti”] Adı Yüceltilmiş’in merhametli yüce gönlü ile başkalarına fayda sağlama eylemi olduğundan hepsine fevkalade öğretiyi (Skr. *sad-dharma*) açarak öğretebilmiştir. (1366-1367) Başkalarına fayda sağlama yolu da “hakikat özlü üstat”tır.

(1367-1369) 問 [“Soru”]: Niçin bu “hakikat özlü üstat” denen ifade ile başkalarına fayda sağlama faziletinin yolu² açıklanmıştır?

(1369-1371) 答 [“Cevap”]: 通答 [tong da “cevabı iletir”] Bu şüpheyeye yanıt vermek gerektiği için (Üstat Vasubandhu) kendisi (buna) *sāstrada* yanıt vererek ifade etmiştir.

(1371-1372) Hakikate uygun olarak₂ doğru bir biçimde₂ öğüt₂ verip öğrettiği₂ için (Buddha) “hakikat özlü üstat” olarak adlandırılmıştır. (1373-1378) 從生死泥 [*cong sheng-si ni* “*samsāralı* çamurdan”] “canlıları *samsāranın* soluk çamurundan çekip çıkararak kurtarması asla görkemli₂ gücü, dileğinin₂ kabul olması veya doğaüstü güçleri₂ sebebiyle değildir” yorumu aracılığıyla da hakikat özlü üstadın başkalarına fayda sağlama yönteminin₂ olduğu açıklanmıştır.

(1378-1385) 問 [“Soru”]: (*Śāstrada*) “(Buddha’nın) hakiki doğru öğretiyi (kendi) yöntemiyle₂ öğretebilip canlıları *samsāranın* soluk çamurundan çekip çıkararak kurtarması görkemli₂ gücü, dileğinin₂ kabul olması veya doğaüstü güçleri₂ sebebiyle değildir” ifadesi (vardı). Buna rağmen araçtaki iki küçük asil yoldakiler (Skr. *dviyāna*), 又 [*you* “ya da”] iki küçük aracın (Skr. *hīnayāna*) asil yolundakiler de denir, doğaüstü güçler₂ ile bu şekilde canlılara fayda sağlayabilirler. (1385-1386) (Peki) Öylece Gelmişlerin (Skr. *Tathāgata* “Buddha”) neden görkemli₂ ve doğaüstü gücü yoktur? (1386-1387) Ki onlar, meditasyon (Skr. *dhyāna*) ve benzeri erdemlere₂ sahip olup canlıları kutsayıp₂ (Skr. *adhiṣṭhāna*) hırs ve benzeri *kleśaları* meydana getirmezler. (1388-1389) 如何空言 [*ru he kong yan* “neden boş laf”] Boş₂ söz ölçüsünde yalnızca öğretiyi vaaz etme ile öğüt vererek canlıları nasıl kurtarır? (1389-1390) Üstelik kendilerinin başka bir yöntemi₂ de yoktur. (1390-1391) Yöntemi₂ bırakarak Adı Yüceltilmiş’in diğer yüce erdemlerini₂ muhafaza edersiniz.

(1391-1399) 答 [“Cevap”]: Buddha Hazretleri her ne kadar canlıları kutsasa₂ ve canlıların *kleśaları* ortaya çıkmasa da; ayrıca Buddhaların kutsama₂ gücü sayesinde bilebilecek olsa ve önceki yaşamları (Skr. *jāti-smara*) ve başkalarının gönlündekini bilse (Skr. *paracitta-jñāna*) de; Adı Yüceltilmişlerin bedenindeki zor bilinen durumları buddhalar kutsama₂ güçleri ile yine bilebilseler de 如來加被 [*ru-lai jia bei* “Öylece Gelen (*Tathāgata*) izin verir”] Öylece Gelmiş yardım ettiği için kutsal₂ gücü ile bırakmayınca₂ ikisi arasında tamamını bilecek olurlar. (1399-1400) Hiçbir *kleśa* ortaya çıkmaz. (1400-1401) Her ne kadar böyle yapsa da (*kleśalar*) sona ermez. (1401-1403) Eğer Öylece Gelmişler bıraksalar₂ ve kutsama güçleri olmasa buradaki tüm durumları bilemezler. (1403-1404) (Böylece) *kleśaları* yine ortaya çıkar ve kutsama gücü ile *kleśaları* sürekli olarak gidermez. (1404-1406) (*Kleśalar*) nasıl sürekli olarak giderilir diye sorulursa fevkalade öğreti vaaz edildiğinde (derin bir biçimde) düşünüp₂ temrin etme ile sürekli olarak giderilebilir.

(1406-1409) 如契經說 [ru qi jing shuo “sūtranın açıkladığına göre”] Buna göre *sūtrada* açıklanmıştır: Doğru görüşü ortaya çıkaran iki tür ana sebep (Skr. *hetu*) ve yan sebep (Skr. *pratyaya*) vardır. İlki başkasından öğreti dinlemek, 二 [“iki”] (ikincisi) içinden doğru bir biçimde düşünmektir₂.

(此事我昔告諸聲聞，有二因緣能生正見：一者、從他聞法，二者、內正思惟。大悲經, T. 380, 970b19-20).

(1409-1410) Doğru görüş sayesinde başka doğru yollarda, tüm iyi öğretileri ortaya çıkarmak mümkündür. (1410-1412) Buna göre şunu bilmek gerekir: *Kleśayı* tamamen giderme sebebi yalnızca doğru öğretiyi vaaz etmektir; asla başka bir erdem değildir.

(1412-1413) Eğer *kleśaları* yok etmezse *samsāranın* çamurundan çıkma ihtimali₂ yoktur. (1413-1415) Bu sebeple hakikat özlü doğru öğretiyi vaaz etme ile canlıların kurtulabilmiş olduğunu bilmek gerekir. (1415-1416) 非由加持 [fei you jia chi “bu sebeple asla kutsama”] (Canlıları kurtarmak) asla görkemli₂ kutsama₂ gücü₂, dileğinin₂ kabul olması, doğaüstü güçler₂ gibi sebeplerle değildir. (1416-1419) Doğaüstü güçler₂ (Skr. *ṛddhi*) nedir diye sorulursa gökyüzünde bedeni hareket ettirmek vb. gibi üç tanedir, 又 [ya da] bedeni hareket ettirmek gökyüzü ve benzerinde üç tanedir de denir.

(1419-1422) Dileğinin₂ kabul olması nedir diye sorulursa örneğin Mahābrahmā ve Maheśvara gibi tanrıların dilek₂ dilemesidir. Ya da 十頭 [shi tou “on başlı”] Daśagrīva adlı *rāksasaya*, “tüm tanrılar, *yakşalar*, *asuralar* ve diğerleri bana asla zarar veremesinler” diyerek dilek₂ dilemiş olmak gibidir. (1423-1424) Görkemli₂ güç (Skr. *prabhāva*) nedir diye sorulursa adeta ilacın tüm hastalıkları giderici gücüdür.

(1424-1425) 問 [“Soru”]: Görkemli₂ doğaüstü güç ile dilek₂ gücünün (Skr. *prañidhāna-vaśa*) *kleśayı* yok edemediği nasıl anlaşılır?

(1426-1428) 答 [“Cevap”]: “自他威神 [zi ta wei shen “kendi (ve) diğeri(nin) olağanüstü gücü”] kendinin ve başkasının görkemli₂ doğaüstü gücünün ve dilek gücünün *kleśalar* ile birlikte olması ile *kleśalar* yok edilemez” demek bir görüş (cümlesidir). (1428-1429) “Tek esaslı (Skr. *āśraya*) olmadığı için” demek ise sebep (cümlesidir). (1429-1430) Dolayısıyla “kendisinin ve başkasının bedenindeki hastalık gibi” demek de bir benzetmedir. (1430-1431) Nasıl ki yeryüzündeki şifacı üstatlar hangi bedende hastalık meydana getiren bir sebep olduğunu görür, (işte onların) o

bedende hastalığı iyileştirici sebebin de olduğunu, başka bir bedende ise (bu sebebin olmadığını) görmesi gibidir. **(1432-1434)** 於何身中 [yu he shen zhong “tıpkı bedendeki”] Aynı biçimde, eğer bir bedende *kleşalar* var ise çarenin başka bir bedende değil, (*kleşanın* olduğu) o bedende bulunması gerekir. **(1434-1436)** Görkemli₂ doğaüstü güç ile dilek₂ gücü, başkalarının bedenindeki bir özellik olduğu için (bunlarla) kişinin kendi bedenindeki *kleşalar* giderilemez. **(1436-1438)** Hastalığın sebebinin neden kaynaklandığını araştırıp sonra o sebebe çare olacak ilacı bir araya getirip karıştırarak bununla o hastalığı gidermek ise o hastalığın sebebi ile ilacın sebebi (birbirine) karşıt olduğu için (mümkün olur.) **(1439-1440)** Görkemli₂ doğaüstü güç ile dilek₂ gücü, *kleşaların* sebebi ile karşıt değildir. **(1441-1442)** Buna karşılık tiksinti meditasyonu (Skr. *aśubhā*) ve geçicilik meditasyonu (Skr. *anityatānupaśyanā*) *kleşaların* sebebi ile karşıttır. **(1442-1443)** Bu *Yogācāra* gibilerin öğretti vaaz etmek dışında bir donanımları yoktur. **(1443-1445)** Bu sebeple görkemli₂ doğaüstü güç ve dilek₂ gücü ile *kleşaların* yok edilmediğini bilmek gerekir.

(1445-1446) 問 [“Soru”]: 若如是者 [ruo ru shi zhe “eğer böyle ise”] Eğer öyle ise hangi sebeple doğaüstü gücü₂ üç tekerlek(ten biri) olarak anlattı?

(1447-1449) 答 [“Cevap”]: Doğaüstü güç ile gönüllerdekini bilme (olarak bu) iki tekerlek yalnızca canlıları kapsayarak₂ inançlı gönülleri (Skr. *prasāda*) doğurur, bütün *kleşaları* gideremez. **(1449-1450)** Yalnızca (doğru öğretiyi) öğretme₂ tekerleği ile *kleşalar* giderilebilir. **(1450-1451)** Şaṃsāranın temeli *kleśa*dır. **(1451-1453)** Eğer yalnızca doğaüstü güç₂ ile gönüllerdekini bilme tekerlekleri olsaydı boş₂ bir biçimde inançlı gönüller doğurarak asil yol bulunamayacak ve *kleşalar* yok edilemeyecekti. **(1453-1454)** 若不断惑 [ruo bu duan huo “eğer *kleşayı* gidermezse”] Eğer *kleśa* giderilmezse *śaṃsāranın* soluk çamurundan asla çıkılamaz. **(1454-1456)** O nedenle görkemli₂ doğaüstü güç ve dilek₂ gücü *śaṃsāradan* çıkış yolu değildir. **(1456-1458)** Yalnızca (doğru öğretiyi) öğretme₂ tekerleği aracılığıyla *kleşalar* giderilebilir ve böylece kurtuluşa erişilir.

(1458-1462) Bu üç mısralı (Skr. *pādaka*) ślokada üç çeşit fark vardır:

Birincisi, Adı Yüceltilmiş Ulu Üstat (Buddha-*bhagavat*), tüm sapkınlardan ve diğer tüm üstatlardan farklıdır.

İkincisi, Adı Yüceltilmiş'in vaaz ettiği öğreti diğer tüm üstatların vaaz ettiği öğretilerden farklıdır.

Üçüncüsü, Adı Yüceltilmiş'in öğrencileri de diğer tüm üstatların öğrencilerinden farklıdır.

(1463-1465) 云何尊世 [yun he zun-shi “Der ki Yeryüzünü Şerefleştirmiş nasıl”] Neden Adı Yüceltilmiş tüm üstatlardan farklıdır diye sorulursa Adı Yüceltilmiş'in bilgelik ve uzaklaştırma (adlı) iki fazilete sahip olmasıyla. **(1465-1467)** Diğer üstatlar böyle değildir. Her ne kadar kendilere “üstat” deseler de bu iki fazilete, bilgelik ve uzaklaştırma faziletine sahip olamazlar.

(1468-1470) Neden (diğerlerinin) vaaz ettiği öğreti Adı Yüceltilmiş'in vaaz ettiği öğretilerden farklıdır diye sorulursa Adı Yüceltilmiş'in canlıları *samsāranın* soluk çamurundan çıkarabilecek yöntemi₂ (Skr. *upāya*) olduğu içindir. **(1470-1472)** Diğer üstatların canlıları canlıları *samsāranın* soluk çamurundan çıkarabilecek yöntemi₂ olmadığı için (onların vaaz ettikleri öğreti) böyle değildir.

(1472-1474) 云何仏弟子異 [yun he fo de-si yi “neden Buddha(nın) öğrencisi farklı, der”] Neden Buddha hazretlerinin öğrencileri farklıdır diye sorulursa Adı Yüceltilmiş'in öğrencileri *samsāranın* soluk çamurundan çıkabilmiş olduğu içindir. **(1474-1475)** Başka üstatların öğrencileri *samsāranın* soluk çamurundan çıkamazlar.

(1475-1478) Ayrıca Adı Yüceltilmiş'in vaaz ettiği öğretinin beş tür anlamı vardır:

Birincisi dayanak (Skr. *āśraya*)

二 [ikincisi] ortaya çıkış (Skr. *janya*)

三 [üçüncüsü] söylenen şey (Skr. *vastu*)

四 [dördüncüsü] yapılan (Skr. *kriyā*)

五 [beşincisi] fayda sağlayan'dır.

(1478-1479) Hangisinin adı “dayanak” olur diye sorulursa Adı Yüceltilmiş'in en üstün bırakma faziletine sahip olmasıdır. **(1480-1481)** 所生者 [suo-sheng zhe “ortaya çıkış”] “ortaya çıkış” ise (Buddha'nın) bilinç alanındaki (Skr. *jñeya*) engellenmemiş₂ bilgisidir (Skr. *asaṅga-jñāna*.) **(1481-1482)** “Söylenen şey” ise hakiki ve yanlışsız anlama sahip sıkıntı (Skr. *duḥkha*), boşluk (Skr. *śūnya*), bensizlik (Skr. *anātman*)

vb.dir. **(1482-1484)** “Yapılan” ise o *samsāranın* soluk çamuruna batmış₂ canlılardır. **(1484-1485)** Fayda sağlamak ise (canlıları) *samsāranın* soluk çamurundan çıkarmaktır.

(1485-1487) Ayrıca dört çeşit anlam vardır:

Birincisi bilgelik fazileti

二 [ikincisi] uzaklaştırma fazileti

三 [üçüncüsü] saygı uyandırma₂ fazileti

四 [dördüncüsü] üç âlemin tek ustası olmaktır.

(1487-1488) Bu üç faziletin anlamı yukarıda açıklanmıştır. **(1488-1491)** Üç âlemin tek ustası olmak ise (şöyledir): Gerçeğe uygun₂ ve doğru bir biçimde₂ eğitim₂ verip (canlıları) eğittiği₂ için (Buddha’ya) “üç âlemin tek ustası” adı verilmiştir.

(1491-1495) 惑一切種諸冥滅 [*huo yi-qie-zhong zhu-ming mie* “ayrıca tüm canlıları bütün karanlıklardan kurtarır”] Ayrıca “her bakımdan, bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı uzaklaştırmıştır” ifadesinde, “her bakımdan” sözü ile Buddha’nın engelsiz₂ bilgeliği açıklanmıştır. **(1495-1497)** Hem bu hayatta hem de başka hayatlardaki tüm canlılara ve *nirvāṇa* bedenliye varıncaya kadar herkese fayda₂ sağladığı hâkimiyet gücü fazileti olduğu (da açıklanmıştır.) **(1497-1499)** “Bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı uzaklaştırmıştır” ifadesi ile ise Adı Yüceltilmiş’in kirlenmiş cehaleti giderdiğini açıklanmıştır. **(1499-1501)** Kirlenmiş cehaleti giderme ile hırs ve öfke yok edilir; hırs ve öfkenin yok edilmesi ile de tüm canlılar tarafsız₂ gönüle (Skr. *sama-citta*) erişir. **(1502-1503)** 拔衆生出生死泥者 [*ba zhong sheng chu sheng-si ni zhe* “canlıları çıkarıp kurtarır *samsāra* çamurundan”] ifadesi ise başkasına fayda sağlayacak sebebe sahip olmak demektir. **(1503-1505)** Hakikat özlü üstat ise başkasına fayda sağlayacak yöntem₂ sahip olmak demektir.

(1505-1510) (Bunlar) kısaca açıklanıp dört türlü anlam tamamlanmış oldu:

Birincisi başkasına fayda sağlayabilecek engelsiz₂ bilgi

二 [ikincisi] tüm canlılara karşı tarafsız₂ bir gönüle sahip olmak

三 [üçüncüsü] başkasına fayda₂ sağlama sebebine sahip olmak

四 [dördüncüsü] başkasına fayda₂ sağlama yöntemine₂ sahip olmaktır.

(1510-1511) 或智断二德 [huo zhi duan er de “ayrıca bilgelik ve giderme (olan bu) iki erdem”] Ayrıca bilgelik ve giderme (olmak üzere bu) iki fazilet çıkarım₂ (Skr. *anumāna*) yoluyla idrak edilir. (1512-1514) Bilgelik fazileti çıkarım ile nasıl idrak edilir diye sorulursa *ślokada* “her bakımdan” denmiş ve bilgelik fazileti bununla açıklanmıştır. (1514-1517) Peki Buddha hazretlerinin bilgelik fazileti nasıl idrak edilir diye sorulursa yine *ślokada* (Buddha için) “hakikat özlü üstat” denmiştir. Bu nedenle bir çıkarım yapıp Buddha hazretlerinin bilgelik faziletini anlamak gerekir. (1517-1518) 若不具智德 [ruo bu ju zhi de “eğer sahip değilse bilgelik erdemine”] Eğer (Buddha) bilgelik faziletine sahip olmasaydı “hakikat özlü üstat” unvanına nasıl erişecekti? (1519-1521) Giderme fazileti ise “bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı gidermiştir” cümlesi ile açıklanmıştır. (1521-1525) Buddha hazretlerinin giderme fazileti nasıl idrak edilir diye sorulursa yine (*śāstrada*) “canlıları çekip₂ *samsāranın* soluk çamurundan çıkarmıştır” denmiştir. Buddha hazretlerinin giderme faziletini çıkarım yapıp buna göre anlamak gerekir. (1525-1527) Eğer (Buddha’nın) kendisi *samsāranın* soluk çamurundan çıkmasaydı (diğer) canlıları *samsāranın* soluk çamurundan nasıl çekip₂ çıkaracaktı?

(1527-1530) 或上三句中 [huo shang san ju zhong “ayrıca yukarıdaki üç cümlede”] Ayrıca dört çeşit sahip olma yukarıdaki üç dizeye de girmiştir: Bunlar bilgiye sahip olmak, gidermeye sahip olmak, (başkasına fayda sağlamaya sahip olmak) ve başkasına fayda₂ sağlayacak yöntemle sahip olmaktır. (1530-1531) “Her bakımdan” ifadesi bilgeliğe sahip olmak demektir. (1532-1533) “Bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı uzaklaştırmıştır” ifadesi gidermeye sahip olmak demektir. (1533-1535) “Canlıları *samsāranın* soluk çamurundan çekip çıkarıp kurtarmıştır” ifadesi başkasına fayda sağlamaya sahip olmak demektir. (1535-1537) “Hakikat özlü üstat” ifadesi ise başkasına fayda sağlayacak yöntemle sahip olmak demektir.

(1537-1538) 或約四无畏 [huo yue si wu wei “ayrıca dört korkusuzluk”] Ayrıca dört çeşit korkusuzluk da (Skr. *catur-vaiśāradya*) ele alınıp açıklanmıştır. (1538-1539) “Her bakımdan” doğru aydınlanmada (Skr. *saṃyak-saṃbuddha*) korkusuzluk demektir. (1539-1540) “Bilinen tüm *dharmalardan* karanlığı uzaklaştırmıştır” akıntıyı yok etmekte (Skr. *āsrava-kṣaya*) korkusuzluk demektir. (1540-1542) “Canlıları çekip çıkarıp” (öğretiye) engelleyen yolları (Skr. *antarāyika-dharma*) anlatmakta, 又 [ya da]

yolu ayırt etmede (Skr. *mārga-bheda*) korkusuzluk demektir. (1542-1544) “Saygı₁₂ ile öylesi hakikat özlü üstada eğilip” ise ızdıraptan kurtaran yolda korkusuzluk demektir.

(1544-1547) 論 [“*Śāstra*”]: “Hakikat özlü üstada saygıyla eğilip neyi yapmak istersin diye sorulursa ben *Abhidharmakośa-śāstra*’yı açıklayayım, 又 [ya da] ben açarak vaaz edeceğim için de denir, ki öğrencilere₂ öğüt verip öğrettiği için ona *śāstra* adı verilmiştir.” der.

(禮如理師欲何所作？對法藏論我當說者，教誡學徒故稱為論。T. 1558 s.1a28-b1; Skr. *tasmai namaskṛtya kiṃ kariṣyāmīty āha śāstraṃ pravakṣyāmi, śiṣyaśāsanāc chāstram*)

(1547-1551) 釋曰 [“Yorum der ki”]: “Saygıyla eğilip” ifadesi şüphe bildiren kişilerin yapacağı iki tane işi olduğunda, birini yapıp tamamlamış, ikincisini ise sonra yapmaya niyetlenmiş ve burada “Bir işim tamamlandı, ondan sonraki işimi ise yapmalı mı yapmamalı?” diye sorması gibidir.

5. AÇIKLAMALAR

5.1. Terimler Üzerine Açıklamalar

1 阿毗達磨俱舍論實義疏卷第一: *Apidamo jushelun shiyishu*, juan di-yi.
“*Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* birinci kitap”

阿毗達磨俱舍論實義疏 (*Apidamo jushelun shiyishu*) *Abhidharmakośa-bhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* adlı eserin Çince başlığı.

阿毗達磨 (*Apidamo*): *Abhidharma*; 俱舍論 (*jushelun*); *kośa-bhāṣya-ṭīkā*, 實義疏 (*shiyishu*): *tattvārthā*.

卷第一 (*juan di-yi*): birinci kitap

卷 (*juan*): kitap; 第一 (*di-yi*): birinci.

2-4 **abidarim şastrtaķı çinkertü +tözlüg+ yörüglerniñ kênjürü açdaçı tikisi baştınķı küün 又 abidarim künliğ koşavartı şastrtaķı çinkertü +tözlüg+ yörüglerniñ kênjürüsi baştınķı tegzinç yme/tér:** İlk satırdaki 阿毗達磨俱舍論實義疏卷第一 (*Apidamo jushelun shiyishu*, juan di-yi “*Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* birinci kitap”) başlığının Eski Uygurca çevirisi. “*Abhidharma-śāstra*’daki hakiki anlamları genişleterek açıklayan *ṭīkā* ilk kitap, 又 [ayrıca] *Abhidharma* kılıflı *kośavārttha-śāstra*’daki hakikat +asılı+ anlamlarının açıklaması, ilk kitap da denir.”

阿毗達磨俱舍論: *abidarim şastr*; 實: *çinkertü tözlüg*; 義: *yörügler*; 疏: *kênjürü açdaçı tikisi*; 第一: *baştınķı*; 卷: *küün*.

又 [ayrıca] sözcüğünden sonra verilen alternatif başlık ise şu şekildedir:

阿毗達磨: *abidarim*; 俱舍論: *künliğ koşavartı şastr*; 實: *çinkertü tözlüg*; 義: *yörügler*; 疏: *kênjürüsi*; 第一: *baştınķı*; 卷: *tegzinç*.

2 **şastr:** *şastr* << Skr. *śāstra*. *Sūtra* dışında bir edebî tür; *sūtra* Buddha’nın sözlerini içeren eserleri ifade ederken *śāstra* diğer yazarlar tarafından kaleme alınmış Budist içerikli çeşitli eserler için kullanılan bir terimdir (Keown, 2004, 354).

2 tiki: tiki << Skr. *ṭīkā*. (Wilkens, 717) “yorum” (MW 430). Çin. 疏/疏 (shu) “Genellikle bir sūtra veya śāstralardaki anlamları açıklığa kavuşturmak amacıyla yapılan açıklamak amacıyla yazılmış eserlerdir.” (DDB, 疏).

3 küün: < Çin. 卷 (*juan*) “kitap; bölüm; rulo” < Orta Çin. *gĵwonX, kĵwenH* (Baxter). Metinde Çince'den alınan sözcüğe karşılık olarak Eski Uygurca *tegziñç* “sarmal; kitap tomarı; bölüm” sözcüğü karşılık verilmiştir (Wilkens, 691).

4 尊者: Çin. 尊者 [*zun-zhe*]; kelime anlamı “saygıdeğer kişi.” Budizm’de yüksek rütbeli rahipler ve *arhatlar* (azizler) için kullanılan bir unvandır (SH; Chen). Metinde Çince sözcüğe karşılık olarak *ayağka tegimlig* “saygıdeğer” sözcüğü verilmiştir.

4-5 悉地羅末提造: “Xi-de-luo-mo-ti meydana getirmiş” (T.1561 01.0325a10).

悉地羅末提 [*Xi-de-luo-mo-ti*] Sthiramati sözcüğünün Eski Uygurca AKT’deki Çince sesletimi. Çince metninde 悉地羅末底 [*Xi-de-luo-mo-di*] biçiminde görülmekle birlikte, çeşitli eserlerde Çince sesletimin 悉恥羅末底 [*Xi-chi-luo-mo-di*] olarak yazıldığı da görülmektedir. (Bk. T.1830; T.2250; T.2261 vs.)

造 [*zao*] Çin. “yapmak; kurmak; üretmek”

5 eşīramati: << Skr. *sthiramati*, metinde 悉地羅末提 [*Xi-de-luo-mo-ti*] adına karşılık olarak verilen ad, Sthiramati sözcüğünün Eski Uygurca biçimi.

5 唐言安惠: “Tang dilinde ‘An-hui’” (T.1561, 0325a10).

Çin. 唐言 [*tang-yan*] “Tang dilinde” Tang Hanedanlığının dili, Çin dili. 安惠 [*Anhui*] ise “Sthiramati” adının Çince çevirisidir. AKT’nin Çince çevirisinde, Çin. 安 [*an*] “sakin; güvenli; sağlam” sözcüğü Skr. *sthira* “sağlam; sabit” (MW 1264,3) sözcüğüne karşılık; 惠 [*hui*] “(eski kullanım) akıllı; bilgili” ise Skr. *mati* “zihin; akıl” (MW 783,2) sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır. Sthiramati adının Çince'deki standart yazımı 安慧 [*An-hui*] biçimindedir.

6-7 eşīramati tēgüçi savıg tavğaççasınça yöre sözleser ornağlıg bilge biliglig tēp yörüg ünēr: 唐言安惠 [*tang-yan an-hui*] ifadesinin Eski Uygurca açıklaması, “Sthiramati denen sözcüğü Çincesine göre yorumlayıp açıklarsak ‘sağlam bilgili’ anlamı ortaya çıkar.”

7 惣二万八千偈: “Toplam 28,000 *gatha*” (T.1561, 0325a09) Buna göre AKT 28,000 dizeden oluşmuş olmalıdır. Metnin aslında 万 *wan* “on bin” karakteri geleneksel biçimde 萬 olarak yazılmıştır.

8 **girant:** < TohA. *granth* / < TohB. *krānt* ~ *granth* < Skr. *grantha* “mısra, mısra kompozisyonu” (Wilkens, 275). Çince metindeki 偈 *ji* “Budizm şiiri; Budist mısra” sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır. Skr. *grantha* sözcüğü “mısra; metin; eser” anlamlarına gelmektedir (MW 371,1).

8 无念: Eski Uygurca ‘WW TYM (*Uu Tēm*) olarak yazılan Çince ad; Çin. *wu* < Orta Çin. *mju* (Baxter 143); *nian* < Orta Çin. *nemH* (Baxter 97). Bu adın sözcük anlamı “düşüncesi olmayan” iken Budizm’deki anlamlarından biri “yanlış düşünceden münezzehe olan”dır (SH).

8 **uu tēm:** Çince 无念 [*wu-nian*] adının Uygurca karşılığıdır. Shōgaito’ya göre bu karşılık Çincenin Uygurca telaffuzunu göstermektedir. Çince 无 (無) *mju* söz başındaki genizsiz özelliğini kaybetmiş ve yuvarlak arka ünlü biçimini alarak Eski Uygurcada *uu* (‘WW) olmuştur: “無 < mju → vu > ‘w ~ ww ~ www” (Shōgaito, 2021, 163). Çince 念 *nemH* ise söz başında genizsiz özelliğini kaybederek *tēm* (TYM) biçimini almıştır: “念 < niem → niem > dym ~ tym” (Shōgaito, 2021, 163).

8 **a-simarda:** << Skr. *asmṛta* “unutulmuş” (MW). Uygurca *uu tēm* sözcüğünün üstüne eklenmiş *a-simarda* sözcüğü, Çince 无念 [*wu-nian*] sözcüğü ile aynı anlamdadır.

8 **açari:** < Soğd. ’c’ry < Skr. *ācārya* “üstat; usta; öğretmen; hoca” (Wilkens, 3).

8 **tsopın:** < Çin. 造本 *zao ben* (Orta Çin. *dzaw pwon*)

9-10 **yinçürü töpön yükünürmen aṭi köṭrülmişlig kamağ edgölüg tağka:** Çince AKT 稽首薄伽眾德山 (T.1561, 325a11) dizesine karşılık gelen Eski Uygurca dizedir. Burada *aṭi köṭrülmişlig* (Çin. 薄伽 *bo-qie*) sözcüğü, Buddha için kullanılan Sanskrit *Bhagavān* “kutsanmış; saygıdeğer” sözcüğüne karşılık gelmektedir. *aṭi köṭrülmişlig kamağ edgölüg tağ* “adı yüceltilmiş bütün erdemler dağı” ifadesi ise Buddha’yı tasvir etmektedir. Söz konusu bu dize, Budizm’deki Üç Sığınak’ın (Skr. *tri-śaraṇa*; Çin. 三歸 *san-gui*) ilki olan Buddha’yı ifade etmektedir.

10-11 yinçürü töpön yükünürmen nom ertinilig uluğ bilge biliglig taloy ügüzke: 稽首達磨大智海 (T.1561, 325a11) dizesine karşılık gelen Eski Uyğurca dizedir. *nom ertinilig uluğ bilge biliglig taloy ügüz* ifadesi, Üç Sığınak'ın ikincisi olan *dharma*'ya karşılık gelmektedir.

11-12 yinçürü töpön yükünürmen bursañ kuvrağlıg ertinilig alku tüzünler ıduklar kuvrağıña: 稽首僧伽和合眾 (T.1561, 325a12) dizesine karşılık gelen Eski Uyğurca dizedir. Eski Uyğurca *bursañ kuvrağlıg* “Budist topluluk; *saṃgha*” sözcüğü Çince 僧伽 *seng-qie* “*saṃgha*” için, *ertinilig alku tüzünler ıduklar kuvrağı* ise *saṃgha* sözcüğünün Çince çevirisi olan 和合眾 *he-he zhong* “uyumlu grup” için kullanılmıştır. Bu dize, Üç Sığınak'ın sonuncusu olan *saṃgha*'yı, Budist topluluğu ifade etmektedir.

12-13 şaştirakaré vasubantu bahşıka ulatı meniñ öz bahşım gunamati bahşıka yme: Üç Sığınak'a ek olarak Çince AKT'daki 掣斯論主及吾師 (T.1561, 325a12) dizesinde iki kişiye daha saygı sunulduğu görülür. Bunlar Çince metinde 論主 *lun-zhu* “*śāstra* ustası” ile 吾師 *wu shi* “benim üstadım” sözcükleri ile ifade edilen kişilerdir. Bu dizeye karşılık gelen Eski Uyğurca dizeye saygı sunulan bu hocaların adının da eklendiği görülür: Buna göre, 論主 *lun-zhu* olarak ifade edilen kişi Vasubandhu, 吾師 *wu shi* olarak ifade edilen kişi ise Guṇamati'dir.

12 şaştirakaré: << Skr. *śāstra-kāra* “*śāstra* yazarı” (MW, 1069,1). Bu metinde söz konusu *śāstra* yazarı, AKb'nın yazarı Vasubandhu'dur.

12 vasubantu: << Skr. *vasubandhu*, (Çin. 世親 *Shi-qin*) AKT'nın temel alıp yorumladığı *Abhidharmakośa-bhāṣya*'nın yazarı olan Vasubandhu, beşinci yüzyılda Hindistan'da yaşamış bir Budist yazardır.

13 gunamati: << Skr. *guṇamati*. Guṇamati, 6.yüzyılda Güney Hindistan'da yaşamış bir Yogācāra rahibidir. AKT'nın yazarı olan Sthiramati'nin de hocası olan Guṇamati'nin Vasubandhu'ya ait iki eseri (*Vyākhyāyukti* ile *Pratītyasamutpādādivibhaṅganirdeśa*) yorumladığı eserleri Tibet Budist Külliyyatı Tengyur'da yer almaktadır (Rigpa Shedra Wiki).

13-14 m(e)n uğradım kadyot kırtnuğ yaruğı kün t(e)ñriniñ yaruğıña basuñlayurınça: Çince AKT 我將螢耀助陽光 (T.1561, 325a13) dizesinin Eski Uyğurca çevirisidir.

13 kadyot: < TohB. *khadyot* < Skr. *khadyota* “ateş böceği” (Wilkens, 319).

14-15 küçüm yétmişinçe kênürü uqıtğalı abidarmakoş şasırığ: Çince AKT 隨力弘宣對法藏 (T.1561, 325a13) dizesinin Eski Uygurca çevirisidir. Çince metindeki 對法藏 *dui-fa zang*, Budizm’deki Üç Sepet’in (*tripiṭaka*) üçüncüsü olan Abhidharma Külliyyatı’nı ifade eden Çince bir terim olup abhidharma sözcüğünün Çince çevirisi olan 對法 *dui-fa*’nın sözcük anlamı ise “karşılık gelen kural; karşılık gelen *dharma*”dır (SH). Uygurca çeviride bu sözcüğe karşılık *abidarmakoş şasır* “Abhidharmakośa-sāstra” sözcüğü kullanılmıştır.

15-16 asıǵlıǵ tusuluǵ kılǵu üçün tınl(ı)ǵlarıǵ 又 asıǵ tusu kılǵu üçün tınl(ı)ǵlarķa yme/tér nomuǵ şazınıǵ ür kēç turǵurǵu üçün: Çince AKT 為利群生法久住 (T.1561, 325a14) dizesinin Eski Uygurca çevirisidir. Çeviride 又 [ayrıca] karakterinden sonra verilen bölümde, Çince 利 *li* “fayda” sözcüğüne karşılık olarak verilen *asıǵlıǵ tusuluǵ* “faydalı₂” sözcüğünün *asıǵ tusu* “fayda₂” olarak da çevrilebileceği; buna göre *tınlıǵlarıǵ* “canlıları” sözcüğünün de *tınlıǵlarķa* “canlılara” biçiminde söylenebileceği belirtilmiştir.

16 şazin: < TohA. / TohB. *.śāsaṃ* < Skr. *śāsana* “öğreti” (Wilkens, 647). Çince metinde 法 *fa* “*dharma*, öğreti” olarak yer alan sözcüğe karşılık Eski Uygurca *nom* ve *şazin* sözcükleri ikileme olarak kullanılmıştır.

17-18 küsüşüm ol çoǵluǵ yalınlıǵ ridıları üze körüp küyü küzedü tutzunlar tēp 又 körü baķa küyü küzedü tutzunlar mēni tēp yme/tér: Çince AKT’deki 願以威神見護持 (T.1561, 325a14) dizesinin Eski Uygurca çevirisidir. 又 karakterinden sonra önerilen çeviride *körü baķa* “görerek₂” fiilleri yalnızca *körüp* “görüp” biçiminde verilmiş ve cümleye *mēni* “beni” sözcüğü nesne olarak eklenmiştir.

17 çoǵluǵ yalınlıǵ ridılar: Eski Uyg. *çoǵluǵ yalınlıǵ* “görkemli₂; haşmetli₂; parlak₂,” Eski Uyg. *ridi* < TohA. *rāddhi* / < TohB. *raddhi* < Skr. *ṛddhi* “*ṛddhi* gücü; büyü gücü” (Wilkens, 569). Buna göre Eski Uygurca *çoǵluǵ yalınlıǵ ridılar* için “görkemli₂ olağanüstü güçler” anlamı verilebilir. Çince metinde buna karşılık gelen 威神 *wei-shen* sözcüğü ise gözle görülebilen görkemli güç ile gözle görülemeyen kutsal ve tanrısal gücü ifade eder (Foguang, 3770).

18 釋曰 [shi-yue]: Çin. 釋 *shi* “açıklamak; yorumlamak” anlamlarıyla birlikte Budist bir metin söz konusu olduğunda “bir *sūtranın* ya da *śāstranın* anlamını yorumlayan eser, tefsir” anlamına da gelmektedir (DDB, 釋). Eski Uyğurca AKT’da görülen 釋曰 [shi-yue] “yorum der ki” kalıbı, AKT’nın kendi yorumlarını, başka bir deyişle Sthiramati’nin AKb’ya dayanarak yaptığı yorum ve açıklamaları göstermektedir.

19 主 [zhu]: Tek başına “efendi; usta” anlamına gelen bu sözcük, Vasubandhu için kullanılan 論主 *lun-zhu* “*śāstra* ustası; *śāstrakāra*” (bk. Açıklama 12) unvanına işaret ediyor olmalıdır (Hirakawa, 1058; Nakamura, 1464b).

23 sekiz kooşlar: kooş << Skr. *kośa* “kın; kılıf; hazine” (MW, 314). Burada sekiz kooşlar “sekiz *kośa*” ile kastedilen *Abhidharmakośa-bhāṣya*’yı oluşturan sekiz bölümdür. Bunlar:

10. *Dhātu-kośa* (Çin. 界品 *Jie pin*) “Unsurlar Bölümü”
11. *Indriya-kośa* (Çin. 根品 *Gen pin*) “Duyu Organları Bölümü”
12. *Loka-kośa* (Çin. 世間品 *Shi-jian pin*) “Evrenler Bölümü”
13. *Karma-kośa* (Çin. 業品 *Ye pin*) “Eylemler Bölümü”
14. *Anuśaya-kośa* (Çin. 隨眠品 *Sui-mian pin*) “Eğilimler Bölümü”
15. *Āryapudgala-kośa* (Çin. 賢聖品 *Xian-sheng pin*) “Birey ve Yol Bölümü”
16. *Jñāna-kośa* (Çin. 智品 *Zhi pin*) “Bilgelik Bölümü”
17. *Samadhi-kośa* (Çin. 定品 *Ding pin*) “Kazanım Bölümü”dür.

Metnin devamında bölümler ayrı ayrı ele alınmıştır.

23 sanpan: << Skr. *saṃpanna* “başarı; tamamlanma; bitme” (Apte, 1645).

24 étiglig: < ét- -ig +lig. Sanskrit *saṃskṛta* “bir araya getirilmiş; yapılmış; kurulmuş; donatılmış” (MW, 1120) ile Çince 有爲 *you-wei* sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Budizm düşüncesinde *saṃskṛta*, *karma* sonucu oluşmuş şarta bağlı unsurları (Skr. *saṃskṛta-dharma*) ifade eder. Buna göre şartlı her unsur geçici olup nedenlerin ve şartların bir araya gelmesiyle ortaya çıkar (PDB, 3137).

24 étigsiz: < ét- -ig +siz. Sanskrit *asaṃskṛta* “hazırlanmamış; donatılmamış” (MW, 117) ile Çince 無爲 [wu-wei] sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Budizm düşüncesinde *asaṃskṛta*, *saṃskṛta* yani şartlı unsurların aksine, herhangi bir şarta

bağlı olmadan meydana gelmiş ve dolayısıyla geçici olmayan unsurları (Skr. *asaṃskṛta-dharma*) ifade etmektedir (PDB, 325).

26 akılgılg: < ak- -ıg + lıg. Sanskrit *āsrava* “akış; ızdırıp, acı” (Apte, 376) ile Çince 有漏 *you-lou* sözcüklerine karşılık olarak kullanılmıştır. Budizm’de “akıntı” ile kastedilen arzularla (Skr. *kleśa*) kirlenmiş zihnin akıntılarıdır ve kişinin dış dünyayı algılayışına etki etmektedir (SH; PDB, 339).

26 akıgsız: < ak- -ıg + sız. . Sanskrit *anāsrava* “dünyevi heveslerden arınmış” (MW, 1311) ile Çince 無漏 *wu-lou* sözcüklerine karşılık olarak kullanılmıştır. Budizm’de “akıntısız” ile kastedilen, aydınlanma ile arzulardan arınmış olan zihindir (PDB, 217).

27 kirlig: Sanskrit *kliṣṭa* “kirlenmiş; yıpranmış” (MW, 324) ile Çince 染汚 *ran-wu* sözcüklerine karşılık olarak kullanılan Eski Uygurca sözcüktür. Budizm’deki *kirlig* “kirli” ifadesi “akıntılı” tabiri ile ilişkilidir ve arzularla kirlenen unsurları işaret etmektedir.

27 kirsiz: Sanskrit *akliṣṭa* “yıpranmamış; rahatsız edilmemiş; bozulmamış” (MW, 3; Apte, 7) ile Çince 無染汚 *wu-ran-wu* sözcüklerine karşılık olarak kullanılan Eski Uygurca sözcüktür. Budizm’deki *kirsiz* “kirlenmemiş” ifadesi “akıntısız” olmakla ilişkili olup arzularla kirlenmemiş unsurları ifade etmektedir.

29 yügmek: Skr. *skandha* “yığın; küme” ile Çince 蘊 *yun* terimlerine karşılık olarak kullanılan Eski Uygurca terimdir. Budizm’de *yügmek* varlık grubu anlamına gelir ve tüm şartlı unsurlar bu varlık gruplarından meydana gelmektedir (Kala, 2002, 196). (Ayrıntılı bilgi için bk. *bêş yügmek*)

29 orun: “yer, mevki; taht” vb. anlamlara gelen Eski Uygurca sözcük, bu satırda bir Budizm terimi olan *āyatana* (Çin. 處 *chu*) yerine kullanılmıştır. Burada söz edilen *āyatana*, “algı organları ile algılanan nesneler arasındaki buluşma yeri” olan “algı alanı”dır (DDB, 處).

29 uğuş: “köken, kök; unsur; katman; alan; nesil” gibi çeşitli anlamlara gelen Eski Uygurca sözcük, bu satırda bir Budizm terimi olan *dhātu* (Çin. 界 *jie*) yerine kullanılmıştır. Budizm’de *dhātu*, kullanıldığı bağlama göre “alan; âlem; tür; unsur” vb. anlamları taşıyabilir ancak bu satırdaki *dhātu* sözcüğü, on sekiz *dhātuyu* (Skr.

aṣṭādaśa-dhātu), başka bir deyişle insanın varlığını oluşturan on sekiz bilinç unsurunu belirtmektedir (DDB, 界).

29 yügmek orun uğuş: Skr. *skandhāyatana-dhātu* “yığın, yer ve unsur” Çin. 蘊處界 *yun-chu-jie*. Metinde bu sözcükler Budizm’deki beş yığını (*beş yügmek*; Skr. *pañca-skandhāḥ*), on iki yeri (Skr. *dvādaśa-ayatana*) ve on sekiz unsuru (Skr. *aṣṭādaśa-dhātu*) işaret etmektedir. Budizm düşüncesine göre var olan tüm unsurlar bu üç gruba göre, yığın, yer ya da unsur olarak sınıflandırılmaktadır ve bu üç grup Çince 三科 *san-ke* “üç kategori” terimi ile adlandırılmaktadır (Foguang, 589).

29 tadukooş: << Skr. *dhātu-kośa* “Unsurlar Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın ilk bölümüdür. “*Dhātu-kośa*” metinde Eski Uygurcaya *uğuşlar bölüki* “unsurlar bölümü” olarak çevrilmiştir (bk. sat. 30, 33).

35 iki otuz erkligler: “yirmi iki duyu organı,” Skr. *dvāvijśatīndriyāni*; Çin. 二十二根 *er-shi-er gen*. Söz konusu yirmi iki duyu organı, *Abhidharmakośa-śāstra*’da şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. Göz (Skr. *cakṣurindriya*; Çin. 眼根 *yan-gen*)
2. Kulak (Skr. *śrotrendriya*; Çin. 耳根 *er-gen*)
3. Burun (Skr. *ghrāṇendriya*; Çin. 鼻根 *bi-gen*)
4. Dil (Skr. *jihvendriya*; Çin. 舌根 *she-gen*)
5. Beden (Skr. *kāyendriya*; Çin. 身根 *shen-gen*)

Bu duyu organları, beş duyu organını (Skr. *pañcendriya*; Çin. 五根 *wu-gen*) oluşturur.

6. Zihin (Skr. *manendriya*; Çin. 意根 *yi-gen*): Zihinsel nesneleri algılar.

Altıncı duyu organı zihin, beş duyu organı ile birlikte altı duyu organını (Skr. *ṣaḍ indriya*; Çin. 六根 *liu-gen*) oluşturur.

7. Yaşam duyusu (Skr. *jīvitendriya*; Çin. 命根 *ming-gen*): Hayatta olmayı sağlar.
8. Erkeklik organı (Skr. *puruṣendriya*; Çin. 男根 *nan-gen*): Üremeyi sağlar.
9. Kadınlık organı (Skr. *strīndriya*; Çin. 女根 *nü-gen*): Üremeyi sağlar.

Aşağıdaki beş duyu duygulardan doğan deneyimi sağlayan duyulardır:

10. Acı duyusu (Skr. *duḥkhendriyam*; Çin. 苦根 *ku-gen*)
11. Zevk duyusu (Skr. *sukhendriyam*; Çin. 樂根 *le-gen*)
12. Huzur duyusu (Skr. *saumanasyendriyam*; Çin. 喜根 *xi-gen*)
13. Endişe duyusu (Skr. *daurmanasyendriyam*; Çin. 憂根 *you-gen*)
14. Tarafsızlık / Nötr olma duyusu (Skr. *upekṣendriyam*; Çin. 捨根 *she-gen*)

Aşağıdaki beş duyu ise dünyevi erdemleri yöneten duyulardır:

15. İnanç duyusu (Skr. *śraddhendriyam*; Çin. 信根 *xin-gen*)
16. Gayret duyusu (Skr. *vīryendriyam*; Çin. 精進根 *jing-jin-gen*)
17. Farkındalık duyusu (Skr. *smṛtīndriyam*; Çin. 念根 *nian-gen*)
18. Yoğunlaşma duyusu (Skr. *samādhīndriyam*; Çin. 定根 *ding-gen*)
19. Bilgelik duyusu (Skr. *prajñendriyam*; Çin. 慧根 *hui-gen*)

Doğaüstü erdemleri yöneten “kirlenmemiş üç duyu” (Skr. *trīṇiindriyāṇi, ājñāsyamīndriyādi*; Çin. 三無漏根 *san wu-lou-gen*) ise *Abhidharmakośa*’da ele alınan yirmi iki duyu organının son üç duyusudur:

20. Bilmediğini öğrenme duyusu (Skr. *anājñātājñāsyāmīndriya*; Çin. 未知欲知根 *wei-zhi yu zhi gen*)
21. Öğrendiğini anlama duyusu (Skr. *ājñendriya*; Çin. 已知根 *yi-zhi gen*)
22. Bilgiye sahip olma duyusu (Skr. *ājñātāvīndriya*; Çin. 具知根 *ku-zhi gen*)

(DDB, 二十二根; DDB, 三無漏根; Encyclopedia of Buddhism, Twenty-two Faculties)

35 sansar: < TohA. / TohB. *saṃsār* < Sogd. *sn*’’ *sr* < Skr. *saṃsāra* “doğum ölüm; varlık döngüsü” Çin. 生死 *sheng-si* “doğum-ölüm.” Sanskrit dilinde sözcük anlamı “devridaim, dolaşım” olan *saṃsāra* sözcüğü Hint dinlerinde temel bir kavram olup “ölüm ve yeniden doğum döngüsü” anlamında kullanılmaktadır (Nyanatiloka, 1980). Budizm’e de geçmiş olan *saṃsāra* terimi “başlangıcı ve sonu olmayan, ruhların bir varlıktan diğerine göç ettikleri” bir döngüyü ifade etmektedir. *Saṃsāra*’yı sonlandırmak ise ancak *nirvāna* ile mümkün olmaktadır (Keown, 2004). (bk. *nirvan*)

36 nirvan: < Sogd. *nyrβ’n* / < TohA. / TohB. *nervāṃ* < Skr. *nirvāṇa* “Nirvana; ebedî huzur; kurtuluş” Çince 涅槃 *nie-pan* biçiminde sesletim olarak görülmektedir. Sanskrit dilinde sözcük anlamı “yok olma; sönme” olan *nirvāṇa* sözcüğü, Budizm’de

hırsın, öfkenin ve cehaletin yok olup aydınlanmaya erişilerek yeniden doğuşun sonlandığı “huzurlu yok oluş” durumunu ifade etmektedir (Buddhānusmṛti; SH; DDB, 涅槃).

36 intrayakoş: << Skr. *indriya-kośa* “Duyu Organları Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın ikinci bölümüdür. Yukarıda bahsedilen “yirmi iki duyu organı” bu bölümde ele alınmaktadır.

38 üç uğuşlar: “üç unsur; üç alan” Skr. *tri-dhātu*; Çin. 三界 *san-jie*. *Saṃsāra*nın üç alanını belirten bir Budizm terimidir. Bunlar, arzu ya da duyu alanı (Skr. *kāma-dhātu*); biçim alanı (Skr. *rupa-dhātu*) ve biçimsizlik alanıdır (Skr. *arupa-dhātu*) (DDB, 三界).

38 beş ajunlar: “beş yol” Skr. *pañca-gati*; Çin. 五趣 *wu-qu*. Budizm’de, canlıların yeniden doğabileceği beş farklı varlık durumunu betimleyen bir terimdir. Bunlar, cehennem (Skr. *nāraka*; Çin. 地獄 *di-yu*); aç şeytanlar (Skr. *preta*; Çin. 餓鬼 *e-gui*); hayvanlar (Skr. *tiryāṇc*; Çin. 畜生 *chu-sheng*); insanlar âlemi (Skr. *manuṣya*; Çin. 人 *ren*) ve tanrılar âlemidir (Skr. *deva*; Çin. 天 *tian*). Bazı listelerde bu beş seçeneğe *Asura* adı verilen ruhlar da dâhil edilmektedir. (Encyclopedia of Buddhism, *Pañcagati*; Foguang, 1198; Chen).

38 tört tuğum: “dört doğum” Skr. *catasro-yanayaḥ*; Çin. 四生 *si-sheng*. Budizm’e göre üç alanda ve altı varlıktaki dört çeşit doğum biçimi vardır. Bunlar, yumurtadan doğum (Skr. *aṇḍaja-yoni*; Çin. 卵生 *luan-sheng*); rahimden doğum (Skr. *jarāyujā-yoni*; Çin. 胎生 *tai-sheng*); nemden doğum (Skr. *saṃsvedajā-yoni*; Çin. 濕生 *shi-sheng*) ve başkalaşım ile doğumdur (Skr. *upapādukā-yoni*; Çin. 化生 *hua-sheng*). (DDB, 四生).

39 tınlıg yértinçü: “canlı dünya” Skr. *sattva-loka*; Çin. 衆生世間 *zhong-sheng shi-jian*. *Saṃsāra* âleminin sakinleri olan canlı varlıkların (*sattva*) yaşadığı dünyayı belirten bir Budizm terimidir. (PDB,)

39 idiş yértinçü: Sözcük anlamıyla “kap dünya” anlamına gelen sözcük, Sanskrit *bhājana-loka* “kap dünya” (Çin. 器世間 *qi-shi jian*) teriminin Eski Uygurca karşılığıdır. *Bhājana-loka*, canlı varlıkları barındıran daha geniş bir dünyaya, fiziksel ya da cansız bir ortama işaret etmekte ve *sattva-loka* ile birlikte *lokadvaya*yı “iki dünya”

(Eski Uyg. *iki türlüğ yértinçüler*) oluşturur (PDB, Wisdom Library Dharma-samgraha, 60).

40 lokakoş: << Skr. *loka-kośa* “Evrenler Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın üçüncü bölümüdür.

42 ezrua teŋri: < Sogd. ’zrw’ “Zurvan” Manihaizm’de en yüksek ışık tanrısının adıdır. Bu tanrı adı Budizm’de, aslen bir Hindu tanrısı olan *Brahmā*, diğer bir adıyla *Mahā-brahma* “ulu Brahma” (Eski Uyg. *uluğ ezrua teŋri*), için kullanılmaktadır (Çin. 梵天 [fan-tian], 大梵天 [da-fan-tian]) (PDB,).

42 işvarē t(e)ŋri: << Skr. *īśvara* Bir Hindu tanrısı olan Śiva’nın Budizm’deki adıdır. *Maheśvara* (Eski Uyg. *maheşvare*) adıyla da anılan *Īśvara*, (Çin. 大自在天 *da zi-zai-tian*) metinde *işvarē teŋri* biçiminde görülmektedir.

44 karmakoş: << Skr. *karma-kośa* “Karma Bölümü” veya “Eylemler Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın dördüncü bölümüdür.

47 nizvani: < Sogd. *nyzβ’nyy*; Soğdcadan Uygurcaya geçmiş olan *nizvani* sözcüğü, Budizm’deki *kleśa* (Çin. 煩惱 *fan-nao*) terimi için kullanılmaktadır. Söz konusu sözcük Sanskritte “acı, sıkıntı; lekelenme, kirlenme” anlamlarına gelmekte ve Budizm özelinde zihni rahatsız eden ve kişinin *samsāra*dan kurtulmasını engelleyen zihin unsurlarına işaret etmektedir. (PDB,)

48 éyin yatdaçı: Eski Uygurca “birbirini takip ederek yatmakta olan, peş peşe yatan” gibi anlamlara gelen bu ifade, Çince 隨眠 *sui-mian* sözcüğünün çevirisidir. Çince 隨 *sui* “takip ederek, peşi sıra” sözcüğü için *éyin* “müteakip; arka arkaya,” 眠 *mian* “uyumak” sözcüğü için ise *yatdaçı* “yatan” sözcüğü kullanılmıştır. 隨眠 *sui-mian* sözcüğü Sanskrit *anuśaya* sözcüğüne karşılık gelip sözcüğün Budizm terimi olarak anlamı kişinin zihninde yatan ve henüz davranış olarak ortaya çıkmamış kötü eğilimleri ifade etmektedir. *Anuśaya* sözcüğü, *kleśa* ile eş anlamlı olarak da kullanılabilmektedir (DDB, 隨眠). (bk. *nizvani*)

49 anuśayakoş: << Skr. *anuśaya-kośa* “*Anuśaya* Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın beşinci bölümüdür.

50 tözün tüş: Eski Uygurca “asil meyve; asil netice” anlamına gelen bu sözcük, Sanskrit *ārya-phala* “asil meyve” sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır (Çin. 聖果

sheng-guo). Budizm’de “asil netice” ile kast edilen sekiz azizlik evresinden geçerek zihinsel olgunluğa erişip bilgelik kazanmak ve *nirvāṇaya* erişmektir. (Buddhānusmṛti, ārya; Nakamura).

51-52 sekiz yalıntık yæg üstünki erenlerniñ: “En üstün azizlerin sekiz yolu” anlamındaki Eski Uygurca ifade, Sanskrit *āryāṣṭāṅga-mārga* “sekiz aşamalı asil yol” ile Çince 八正道 *ba zheng-dao* “sekiz doğru yol” sözcüklerine karşılık gelmekte ve aydınlanmaya ulaşmak için geçilmesi gereken sekiz yolu belirtmektedir. (bk. Tablo 3)

53 margapudgalakoş: << Skr. *mārgapudgala-kośa* “Birey ve Yol Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın altıncı bölümüdür. Burada *mārgapudgala* “birey ve yol” ile anlatılmak istenen *saṃsāra*dan kurtuluşa giden yol ve bu yolda ilerleyen bireydir (Hanner, 2014).

56 inyanakoş 又 iyanakoş: << Skr. *Jñāna-kośa* “Bilgi Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın yedinci bölümüdür. Metinde *Jñāna-kośa*’nın Eski Uygurca karşılığı olarak iki farklı telaffuz verilmiştir: Sanskrit *ñā*, damaksıl genizsil ünsüz /ɲ/ sesi, *inyanakoş* sözcüğünde [ny] biçiminde yazılmış; ikinci seçenek olan *iyanakoş* sözcüğünde ise yalnızca [y] ile yazılmıştır. Metinde iki farklı biçim 又 “ya da” karakteri ile belirtilmiştir.

58 dyan: < TohA. / TohB. *dhyāṃ* < Sogd. *δy’'n ~ δy’n* < Skr. *dhyāna* “meditasyon, istigırak, dalınç; derin düşünerek yoğunlaşma” (Çin. 禪 *chan*) sözcüğünün Eski Uygurca biçimidir (PDB).

59 sudur: < TohA. / TohB. *sutār ~ sūtār* / < Sogd. *stwr ~ swttr* < Skr. *sūtra* “sutra, bir tür dinî metin.” Sözcük anlamı “iplik” olan *sūtra* (Çin. 經 *jing*), bir Budizm terimi olarak Buddha’nın sözlerinin derlendiği eserler için kullanılmaktadır. Vinaya ve śāstra (abhidharma) ile birlikte Budizm’deki “üç sepet”ten biridir (MW, 1241; SH).

59 若攝心者: Çince “Eğer gönlü kontrol ederse” *ruo she xin zhe* anlamına gelen bu ifade, 佛垂般涅槃略説教誡經 (*Fo-chui ban-nie-pan lüe-shuo jiao-jie jing*, T. 0389) ile 遺教經論 (*Yi-jio jing lun*, T. 1529) başlıklı metinlerde 汝等比丘。若攝心者心則在定。心在定故能知世間生滅法相。 (T0389_12.1111c26) 經曰。汝等比丘。若攝心者心則在定。心在定故能知世間生滅法相。 (T1529_26.0288c22, 0288c28) biçiminde yer almıştır.

61 samapadi koş: << Skr. *Samāpatti-kośa* “Kazanım Bölümü,” *Abhidharmakośa-bhāṣya*’nın sekizinci ve son bölümüdür. Sanskrit *samāpatti* sözcüğü “kazanma, edinme, erişme” anlamına gelmekte ve Budizm’de meditasyon ile ulaşılan beden ve zihnin dinginlik ve denge hâlini ifade etmektedir. Bu terim Çince 三摩鉢底 *san-ma-bo-di* biçiminde sesletim olarak ya da 等至 *deng-zhi* “dengeye erişme” biçiminde çeviri olarak görülmektedir. (PDB; DDB,)

61 vaybaş şastr: *Vaibhāṣā-śāstra*’nın AKT’de görülen Eski Uyğurca adıdır. Eski Uyğ. *vaybaş* < TohA. *vaibhāṣ* < Skr. *vaibhāṣa* “Vaibhāṣa; *vibhāṣā* (Skr. “daha geniş açıklama”) ile ilgili olan;” burada görülen Eski Uyğurca ifade “Vaibhāṣa śāstra” başka bir deyişle “Vaibhāṣa eseri” anlamına gelmektedir. Vaibhāṣa ile kast edilen bir Budist ekolü olan Vaibhāṣika (k.a. “*Vibhāṣā* destekçileri”) olup “Vaibhāṣa eseri” ise bu ekolün esas aldığı eser olan *Abhidharma-mahāvibhāṣā-śāstra*’dır (T.1545, 阿毘達磨大毘婆沙論 [A-pi-da-mo da pi-po-sha lun].) Bu eser dışında Taishō Külliyyatında iki *vibhāṣā* eseri daha vardır: *Abhidharma-vibhāṣā-śāstra* (T.1546, 阿毘曇毘婆沙論) ile *Vibhāṣā-śāstra* (T.1547, 鞞婆沙論). (DDB, 毘婆沙 ve 阿毘達磨大毘婆沙論 maddeleri)

62 mişiraka harday şastr: Sanskrit *Miśraka-hṛdaya-śāstra* başlığının AKT’de görülen Eski Uyğurca karşılığıdır. “Çeşitli Kalp Eserleri” anlamına gelen bu başlık, Taishō Külliyyatındaki 1552 numaralı Sanskrit *Samyuktābhidharma-hṛdaya-śāstra*, Çince 雜阿毘曇心論 *Za a-pi-tan xin-lun* adlı esere aittir. (DDB, 雜阿毘曇心論).

64 şlok: < TohA. / TohB. *ślok* / < Sogd. *śl’wk* < Skr. *śloka* “şloka, şiir, dörtlük.” Bir edebî terim olarak kullanılan *śloka* 32 heceden oluşan Sanskrit şiir ölçüsünü ifade etmektedir (Keown, 2014). Bu metinde ise *şlok*, genel olarak metnin aslında geçen ya da alıntı olan dizeleri belirtmek için kullanılan bir sözcüktür.

69 gartaman: << Skr. *ghṛta-maṇḍa*. Sanskrit *ghṛta* “tereyağı, sadeyağ” (MW,) ve *maṇḍa* “kaymak” (MW) sözcükleri birlikte “eritilmiş tereyağı köpüğü, tereyağının en yağlı kısmı” anlamına gelmektedir (MW,).

69 分別界品: Bu satırdaki Çince ifade, AKb’nın ilk bölümü *Dhatu-nirdeśa* veya *Dhatu-kośa*’nın Çince başlığındaki (分別界品第一 *Fen bie jie-pin di-yi*) ilk dört karakterdir.

69-70 uğuşlarıǵ bölmek adırtlamak bölük eñ'ilkiniñ eñ'ilki: AKb'nın ilk bölümü *Dhatu-nirdeśa* veya *Dhatu-kośa*'nın Çince başlığı olan 分別界品第一 “*Fen bie jie-pin di-yi*”nin Eski Uygurca çevirisidir:

分: bölmek; 別: adırtlamak; 界: uğuşlar; 品: bölük; 第一: eñ'ilkiniñ eñ'ilki.

70 第一頌: Çince “birinci şiir” anlamına gelen bir ifadedir. Bu ifadedeki 頌 *song* sözcüğü, “şiir; methiye, övgü” anlamına gelen Sanskrit *gāthā* veya *śloka* için kullanılmaktadır. (Hirakawa, 4118-4124) Çince ifadenin hemen ardından Eski Uygurca çevirisi (*eñ'ilki şlok*) gelmektedir.

70-71 eñ'ilki şlok sözler 又 karik yme/tër: “Birinci *śloka*, *kārikā* da denir, açıklar” anlamına gelen bu Eski Uygurca ifadede, *şlok* sözcüğüne alternatif olarak *karik* (<< Skr. *kārikā*) sözcüğü verilmiştir. Sanskrit *kārikā* daha çok dilbilgisi, felsefe, fen bilimleri vb. konularda yazılan açıklayıcı şiirler için kullanılan bir edebî terimdir. (DDSA: The practical Sanskrit-English dictionary) Ayrıca *Abhidharmakośa* Vasubandhu tarafından ilk olarak şiir biçiminde yazılmış ve bu esere *Abhidharmakośa-kārikā* adı verilmiştir. Eski Uygurca AKT'da kullanılan *karik* ifadesi, AKb ve AKk eserlerinden alıntılanan şiirlere işaret etmektedir.

71-72 kim alķu türlüǵler üze alķu bilgülük nomlarta tarıķmıř ķarañǵu ķarañıǵlıǵın: Çince AKb 諸一切種諸冥滅 (T.1558, 01a08) dizesine karşılık gelen Eski Uygurca dizedir. Eski Uygurca metinde bulunan *alku bilgülük nomlarta* “bilinen tüm *dharmalardan/unsurlardan*” ifadesi Çince metinde bulunmamaktadır.

72 ķarañǵu ķarañıǵlıǵ: Eski Uygurca metinde Çince 冥 *ming* sözcüğüne karşılık olarak kullanılan bu ikileme “karanlık” anlamına gelmektedir. Budizm'de “karanlık” sözcüğü (Skr. *andha-kāra*) “cehalet” için kullanılan bir metafordur. Buna göre cehalet, “gerçek anlam” ile “gerçek görüş”ü engelleyen bir “karanlık” olarak tasvir edilmektedir. (Foguang, 6307).

72-73 tarķıp tařǵarıp tınlıǵlarıǵ ündürti erser sansarlıǵ kök tiťigtin: Çince AKb 拔眾生出生死泥 (T.1558, 01a08) dizesine karşılık gelen Eski Uygurca dizedir.

73 sansarlıǵ kök tiťig: “Saṃsāranın soluk renkli çamuru” anlamındaki bu Eski Uygurca ifade Çince metindeki 生死泥 *sheng-si ni* “Doğum ve ölüm (*saṃsāra*) çamuru” (Skr. *saṃsāra-paṇka*) ifadesine karşılık gelmektedir. Bir metafor olarak

“çamur,” doğum ve ölüm döngüsüne bağımlı olan canlıların bu döngüye adeta batıp kaldıklarını işaret etmektedir. Çince AKb’de bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: 由彼生死，是諸眾生沈溺處故，難可出故，所以譬泥。(T.1558, 01a20-22) “Tüm canlılar ona battığı için ve ondan çıkmak da zor olduğu için doğum ve ölüm döngüsü (*samsāra*) adeta çamur gibidir.” (Foguang, 2061)

73-74 ayayu ağırlayu yükünüp ol antaş osuğluğ çinkértü tözlüg bahşıka: Çince AKb 敬禮如是如理師 (T.1558, 01a09) dizesine karşılık gelen Eski Uygurca dizedir.

74 çinkértü tözlüg bahşı: “Hakikat özlü üstat” veya “hakikat üstadı” (Skr. *yathārtha-śāstrī*) anlamındaki bu ifade, Çince metindeki 如理師 *ru-li shi* “hakikat üstadı” sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır. Bu sözcük, Buddha’nın unvanlarından biridir; çünkü Buddha’nın tüm öğretileri hakikattir (DDB, 如理師).

74-75 abidarmakoş şaştırıg men inçip sözleyin tēp 又 men kēn nomlağu üçün tēp yme/tēr: Çince AKb 對法藏論我當說 (T.1558, 01a09) dizesine karşılık gelen Eski Uygurca dizedir. Dizede 又’dan (*you*) sonra gelen bölümde hem fiil hem de fiilin çekimi değiştirilmiştir. Dizenin başında 我當說 *wo dang shuo* “ben açıklayayım” için *men inçip sözleyin*, değiştirilen bölümde ise *men kēn nomlağu* ifadeleri kullanılmıştır.

75 論曰: AKT’da geçen 論曰 *lun-yue* “*śāstra* der ki” kalıbı, devamında gelen bölümün *Abhidharmakośa-bhaṣya*’ya ait olduğunu gösterir. Kalıp ifadedeki 論 *lun*, *Abhidharmakośa-bhaṣya*’nın Çince başlığı olan 阿毘達磨俱舍論’daki (*Apidamo jushe lun*) 論 [*lun*] sözcüğüne gönderme yapmaktadır.

79 çodakē: < TohA. / TohB. *codake* < Skr. *codaka* “soru soran kişi; itiraz eden kişi; öğrenci” (MW, 400).

80 abipiray: < TohA. **abhiprāy* / < TohB. *abhiprāy* < Skr. *abhiprāya* “mana, anlam, izah” (Wilkens, 2) Sanskritte “anlam, mana” anlamının yanı sıra “amaç, niyet, dilek” anlamlarını da taşıyan *abhiprāya* sözcüğü (MW, 66), bu metinde de bağlama göre “anlam” veya “niyet” anlamını taşıyabilmektedir.

86 özke asıg kılmağ: Eski Uyg. “kendine fayda sağlama” Skr. *ātma-hita*; Çin. 自利 *zi-li*. Budizm’de iki tür fayda sağlama erdeminden biridir (SH).

87 adınka asıg kılmaq: Eski Uyg. “başkasına fayda sağlama” Skr. *para-hita*; Çin. 利他 *li-ta*. Budizm’de iki tür fayda sağlama erdeminin diğeridir (SH).

92 atı kötrülmüş: Buddha için kullanılan adlardan biri olup “adı yükseltilmiş, adı yüceltilmiş” anlamlarına gelen *atı kötrülmüş* ifadesi, Buddha için kullanılan Sanskrit *loka-nātha* “dünyanın efendisi” veya *loka-jyeṣṭha* “dünyanın en iyisi, dünyanın en üstünü” ile bu adların Çince çevirisine 世尊 *shi-zun* “dünyanın saygıdeğeri” karşılık olarak kullanılmaktadır. Eski Uygurca bu ad, aynı zamanda Buddha’nın on lakabından biri olan *Bhagavān* “saygıdeğer, şereflendirilmiş” için de kullanılmaktadır. Metindeki *burhan atı kötrülmüş* ifadesi tam olarak Sanskrit *buddho bhagavān* (Çin. 佛世尊 *fo shi-zun*) ifadesinin karşılığıdır.

Eski Uygurca ifadenin Sanskrit *loka-jyeṣṭha* ve Çince 世尊 [*shi-zun*] ifadelerinden ziyade Toharca A *ñom-klyu* (CETOM, “ñom-klyu”) ve Toharca B (CETOM, “ñem-kälywe”) *ñem-kälywe* “ün; şöret” (k.a. ad ile seslenme) ile benzeşmesi dikkat çekicidir. (Wilkens, 79).

92 bilge bilig tarkarmak: Metinde Buddha’nın sahip olduğu iki erdem olarak söz edilen *bilge bilig* “bilgelik” ve *tarkarmak* “uzaklaştırma; giderme; yok etme” erdemleri, aydınlanmayı ve nirvāṇayı işaret etmektedir. Bilgelik erdemi (Skr. *jñāna*; Çin. 智 *zhi*) ile mutlak hakikat idrak edilip aydınlanmaya ulaşılır (Skr. *bodhi*; Çin. 覺 *jue* veya 菩提 *pu-ti*); yok etme erdemi (Skr. *prahāṇa*; Çin. 斷 *duan*) ile de tüm sıkıntılar giderilip nirvāṇaya erişilir. Bu iki erdem birbirini tamamlayan erdemler olup merhamet ile birlikte Buddha’nın sahip olduğu üç erdemden de (Çin. 三德 *san-de*) ikisini oluşturmaktadır (DDB 智德; 斷德; 智斷).

93 kalp: < TohA. *kalp* / < Sogd. *klp* ~ *krp* ~ *krph* ~ *kōhp* < Skr. *kalpa* “çok uzun süre; çağ; zaman” (Wilkens, 324). Sanskrit *kalpa* sözcüğü (Çin. 劫 *jie*) temelde “evren var olduğundan beri süregelen uzun zaman” anlamına gelmektedir (DDB, 劫).

161 alış bəriş: Sözcük anlamı “alışveriş” olan bu Eski Uygurca sözcük, bir Budizm ve özellikle Abhidharma terimi olarak bir neticenin ya da başka bir deyişle belli bir sonucun alınması için gerekli olan eylemlerin gerçekleşmesi (alış) ile hâlihazırda ortaya çıkan sonuç (veriş) anlamına gelmektedir. Daha basit bir anlatımla, belli bir netice verecek gerçekleşmiş eylem için *alış* (Skr. *phala-pratigraha*; Çin. 取果 *qu-guo*),

ortaya çıkmış olan neticenin kendisi için ise *bēriş* (Skr. *phala-dāna*; Çin. 與果 *yu-guo*) sözcükleri kullanılmaktadır (DDB, 取果; DDB, 與果; Shimizu, 2014).

178 edgölüg yiltız: Sözcük anlamı “erdemli kök” olan Eski Uygurca sözcük, Sanskrit *kuśala-mūla* “iyi kök” ile onun Çince çevirisi olan 善根 *shan-gen* sözcüklerine karşılık olarak kullanılmaktadır. Budizm’de “erdemli kök” ile kastedilen kişiye iyi bir karşılık getirecek erdemli eylemlerdir (DDB, 善根). *Abhidharma-prakarana-pāda*’da aktarıldığı üzere üç erdemli kök şunlardır: Açgözlülük taşımayan kökler, öfke taşımayan kökler ve cehalet taşımayan kökler (T. 1542, 阿毘達磨品類足論, 693a23-24; Zhu Fuhuang, 1939).

179 buyan: < Sogd. *pyw’n* < Skr. *puṇya* “sevap; iyi amel; erdem” (Wilkins, 2007). Sözcük metnin bu cümlesinde *edgü kıluṇç* “iyi eylem” ile birlikte ikileme olarak kullanılmıştır.

184 yëg adruk tüş: Sözcük anlamı “mükemmel meyve; olağanüstü meyve” olan sözcük, Sanskrit *viśeṣa-phala* ve onun Çince çevirisi olan 殊勝果 *shu-sheng guo* terimlerine karşılık Eski Uygurca bir Budizm terimi olarak kullanılmıştır. Vasubandhu’nun *Madhyāntavibhāga-bhāṣya* eserinde (T. 1599, 中邊分別論,) on meyveden biri olarak ele aldığı *viśeṣa-phala*, olağanüstü güçleri ve meziyetleri tanımlamaktadır (Nguyen, 2012, 255).

187 buyanlıg tarıglağ: “Sevaplı tarla, sevap tarlası” vb. anlamlara gelen bu ifade, bir Budizm terimi olan Sanskrit *puṇya-kṣetra* (Çin. 福田 *fu-tian*) sözcüğünün Eski Uygurca karşılığıdır. “Sevaplı tarla” Budizm’de sadaka vermeye veya iyilik yapmaya layık bir kişi veya grup için kullanılan bir metaforudur. Buna göre, sadaka verilen kişi onu almaya ne kadar layıkse sadakayı verene de o ölçüde sevap kazandırır. Bu düşünceye göre en büyük ve bereketli sevap tarlası Buddha’dır ve bu durum Eski Uygurca AKT’de de ifade edilmiştir (Keown, 2004; Ahanjing, 福田).

220 有餘師說 bar adın bahşılar sözler: Çincesi ile birlikte verilen Eski Uygurca *bar adın bahşılar sözler* “diğer üstatlar söyler” ifadesi, çeşitli Budist metinlerde, metnin yazarının ekolünden olmayan Budist üstatların sözlerini belirtmek için kullanılmaktadır. Burada görülen *bar adın bahşılar* ifadesi, Çince 有餘師 *you yu shi* ifadesinin birebir çevirisi olup farklı bir ekole mensup ya da metnin yazarının ekolünce

kabul görmeyen üstatları belirtmektedir. Bu ifadenin Sanskrit karşılığı *nikāyāntarīyadır*. (DDB; MW; Edgerton, 1953)

225 疏主: “Shu efendisi; yorum efendisi” anlamına gelen bu Çince ifade, bu metinde *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīkā-tattvarthā*’nın yazarı olan Sthiramati’ye işaret etmektedir. 疏 *shu* sözcüğü, AKT’nin Çince başlığındaki (阿毗達磨俱舍論實義疏) 疏’dan gelmektedir.

244 akıntısız bilge bilig: “Akıntısız bilinç, akıntısız bilgi” Skr. *anāsrava-jñāna*; Çin. 無漏智 *wu-lou zhi*. Akıntısız bilinç ya da akıntısız bilgelik, her türlü yanlışmasadan arınmış bilgelik, Buddha’nın bilgeliğine eşdeğer bilgeliktir (DDB, 無漏智).

260 öz töz: Eski Uygurcada “kendi özü, kendi doğası” anlamına gelen bu sözcük, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *sva-lakṣaṇa* “kendi özelliği” ile onun Çince çevirisi 自相 *zi xiang* sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır. *Sva-lakṣaṇa* bir şeyin kendine has özelliklerini ifade etmektedir. (PDB, 3639)

261 kamağlıg töz: Eski Uygurcada “genel özellik” anlamına gelen bu sözcük, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *sāmānya-lakṣaṇa* “genel özellik” ile onun Çince çevirisi 共相 *gong xiang* sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır. *Sāmānya-lakṣaṇa* diğerleri ile paylaşılan ortak ve genel özellikleri ifade etmektedir ve *sva-lakṣaṇa* teriminin karşıt anlamlısı olarak kullanılmaktadır (PDB, 3086).

269 tuğum koşulmak: Eski Uygurca *tuğum* “doğum” ile *koşulmak* “bağlanmak” sözcükleri ile oluşturulmuş bu Budizm terimi, Sanskrit *pratisaṃdhi* “birleşme; rahme girme; yeniden doğma” (Apte, 1082) ile onun Çince karşılığı 結生 *jie-sheng* “doğum bağı” için kullanılmakta ve “rahme düşerek yeniden doğma” anlamına gelmektedir (DDB, 結生; Nakamura, 318d).

273 nomuğ adırtlamak: Eski Uygurcada kelime anlamı “dharmayı ayırt etmek” bu Budizm terimi, Sanskrit *dharma-pravicaya* ve onun Çince çevirisi olan 擇法 *ze-fa* sözcüklerine karşılık olarak kullanılmıştır. “Dharmayı ayırt etmek” Budizm’de doğru ayırt etme yöntemlerini kullanarak unsurları doğru olarak birbirinden ayırıp idrak edebilmek demektir (DDB, 擇法).

285 emgeklig tüş: Sözcük anlamı “ızdıraplı meyve; sıkıntı meyvesi” bu sözcük (Skr. *duḥkhana*, Çin. 苦果 *ku-guo*), kötü karmanın sebep olduğu fiziksel ve zihinsel

sıkıntıları belirtmektedir. (Foguang, 4978). Kötü karma getiren eylemlere devam edildiği müddetçe bu eylemlerin karşılığında alınan netice de sıkıntılı bir netice olacaktır.

287 iyanaparastan: << Skr. *Jñāna-prasthāna*, sözcük anlamıyla “bilgi yöntemi,” bir eserin başlığı (MW, 426). Tam adı *Abhidharma-jñāna-prasthāna-śāstra* olan bu eser, yedi Sarvāstivāda Abhidharma eserinden biri olup Çinceye Xuanzang tarafından çevrilmiştir (T. 1544, 阿毘達磨發智論 [*Apidamo fazhi lun*]). Eserin Sanskrit başlığında geçen damaksıl genizsil ünsüz /ɲ/ sesi, görüldüğü üzere metnin 56. satırındaki *iyanaakoṣ* (<< Skr. *Jñāna-kośa*) ile aynı biçimde [y] ile yazılmıştır.

306 üç yavlaḳ yol: Eski Uyg. “üç kötü yol” Skr. *trividhā durgatīḥ*; Çin. 三惡趣 *san e-qu*. Budizm’de, canlıların yeniden doğabileceği üç kötü varlık durumunu betimleyen bir terimdir. Bunlar, cehennem (Skr. *nāraka*; Çin. 地獄 *di-yu*), aç şeytanlar (Skr. *preta*; Çin. 餓鬼 [*e-gui*]) ve hayvanlardır (Skr. *tiryāṇc*; Çin. 畜生 *chu-sheng*) (DDB, 三惡趣). (bk. *beş ajunlar*)

310 umuḡ inaḡ: Eski Uygurca *umuḡ* “umut; sığınak” ve *inaḡ* “inanç; dayanak” sözcükleri ile kurulmuş bu ikileme, Sanskrit *śaraṇa* “sığınak” (MW, 1507) için kullanılmıştır. Çince karşılığı 歸 *gui* “dönüş; dayanak” olan *umuḡ inaḡ* sözcüğü, Budizm’de dayanak ve sığınak olanı, özellikle üç sığınak (Skr. *triśaraṇa*) olarak adlandırılan Buddha, *dharma* ve *saṃghayā* belirtmektedir (DDB, 歸; PDB, *śaraṇa*).

313 tört kértüler: Sözcük anlamı “dört gerçek, dört hakikat” olan *tört kértüler*, Budizm’deki dört asil gerçeği (Skr. *catvāryasatyani*; Çin. 四聖諦 *si sheng-di*) ifade etmektedir. Söz konusu dört asil gerçek şunlardır:

1. Acı (Eski Uyg. *emgek*; Skr. *duḥkha*; Çin. 苦 *ku*): Samsaranın doğasından kaynaklanır. Yeniden doğum acıyı beraberinde getirir.
2. Oluşum (Eski Uyg. *terkin*; Skr. *samudaya*; Çin. 集 *ji*): Varlığın ve dolayısıyla acının ortaya çıkışını ifade eder. Oluşum ise şiddetli arzudan (Skr. *trṣṇā*; Eski Uyg. *az*) kaynaklanır.
3. Sona Eriş (Eski Uyg. *öçmek*; Skr. *nirodha*; Çin. 滅 *mie*): Şiddetli arzunun sona ermesiyle acı da sona erer.

4. Yol (Eski Uyg. *yol*; Skr. *marga*; Çin. 道 *dao*): Şiddetli arzu ile acının sona ermesi ise sekiz aşamalı asil yol (Skr. *āryāṣṭāṅgamārga*; Eski Uyg. *sekiz bölöklüg tözin köni yol*) ile mümkün olur.

314-315 bilmedin öçmek: Sözcük anlamı “bilmeyerek sönme” olan bu ifade, Sanskrit *apratisaṃkhyā-nirodha* “fark edilmeyen sona eriş” (Dharma-samgraha) sözcüğünün Eski Uygurca karşılığı olup iki tür “sona eriş”ten biridir. Söz konusu sona eriş, içgörü (Skr. *prajña*) olmaksızın ulaşılan bir sona eriştir ve bu sona eriş Abhidharma düşüncesine göre üç şartsız unsurdan (Skr. *asaṃskṛta*) biridir (Keown, 2004; Dhammajoti, 2015).

319 sekiz tözün yol: Eski Uygurcada *töziün yol* “asil yol” Budizm’deki dört asil gerçeğin sonuncusu olan kişiyi arzudan ve acıdan kurtaran yolu ifade etmektedir. Bu asil yol, *sekiz töziün yol*, başka bir deyişle sekiz aşamalı asil yoldur. Sanskrit *āryāṣṭāṅgamārga*, Çince 八正道 *ba zheng-dao* olarak ifade edilen sekiz aşamalı asil yol şu şekildedir (PDB, 242):

Tablo 6. Sekiz Aşamalı Asil Yol

1	Doğru görüş	<i>samyagdr̥ṣṭi</i>	正見	Bilgelik (<i>prajña</i>)
2	Doğru niyet	<i>samyaksaṃkalpa</i>	正思惟	
3	Doğru söz	<i>samyagvāc</i>	正語	Ahlak (<i>sila</i>)
4	Doğru eylem	<i>samyakkarmānta</i>	正業	
5	Doğru geçim yolu	<i>samyagājīva</i>	正命	
6	Doğru çaba	<i>samyagvyāyāma</i>	正精進	Yoğunlaşma (<i>samadhi</i>)
7	Doğru farkındalık	<i>samyaksmṛti</i>	正念	
8	Doğru yoğunlaşma	<i>samyaksamādhi</i>	正定	

323 vāyṇike: << Skr. *vaineya* “öğretim verilecek (kişi); hak dine döndürülecek (kişi)” (MW, 1023) +*ka*; *vaineiyaka* = *vaineya*, “eğitilecek (kişi)” *jātakalarda* ve yorumlarda kullanılan geç döneme ait bir sözcük (Jones, 1949, 42).

330 varti: << Skr. *vṛtti* “yorum; açıklama” (MW, 1010). Metinde *varti* (*vṛtti*) sözcüğü *tiki* (*tīkā*) ile aynı anlamda kullanılmıştır.

333-334 bodisatav: < Sogd. *pwδystβ ~ pwδ'ystβ ~ pwtystβ* < Part. *bōdisadf* < Skr. *bodhisattva* “Buddha adayı” (Wilkens, 184). Sanskrit *bodhi* “aydınlanma” ve *sattva* “canlı” sözcüklerinden oluşan *bodhisattva* sözcüğü, Budizm’de aydınlanma yolunda olan kimseler için kullanılmaktadır (PDB, 595).

334 emgeklig yorik: Eski Uygurca “sıkıntılı yol” anlamına gelen bu ifade, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *duṣkara-caryā* ile Çince 苦行 *ku-xing* sözcüklerine karşılık gelmekte ve kurtuluşa giden yolda çekilen çileyi tanımlamaktadır (DDB, 苦行).

339 kaşmir éllig vaybaşikélg bahşılar: Sözcük anlamıyla “Kāśmīra ülkeli Vaibhāṣikalı üstatlar,” başka bir deyişle “Kāśmīralı vibhāṣā üstatları” olarak çevirilebilecek bu ifade, Çince 迦濕彌羅國毘婆沙師 (*Jia-shi-mi-luo-guo pi-po-sha shi*) “Kāśmīra ülkesinin vibhāṣā üstatları” (T. 1558, 152b13) ifadesine karşılık olarak kullanılmıştır. Eski Uygurca metinde *kaşmir* olarak geçen sözcük, Sanskrit *Kāśmīra*’dır ve Keşmir bölgesinde var olmuş, Budizm’de de önemli bir yeri olan ülkeyi tanımlamaktadır. *Vaibhāṣika* (Eski Uyg. *vaybaşiké*; Çin. 毘婆沙 *piposha*), *Kāśmīra*’daki muhafazakâr *Sarvāstivādin*ler, başka bir deyişle Sarvāstivāda ekolüne mensup Budist üstatlar için kullanılan bir terimdir (Willemen, 2017, 1285). Bu metnin 61.satırında geçen *Abhidharma-mahāvibhāṣā-śāstra* ile 287. satırında geçen *Abhidharma-jñāna-prasthāna-śāstra*, bu ekole ait önemli eserlerdendir (Willemen, 2017, 1286-1287).

363 cinkértü tözlüg nom: “Hakikat özlü öğreti, hakiki öğreti” anlamına gelen bu Eski Uygurca ifade, Budizm’deki Sanskrit *sad-dharma* “iyi kanun; hakikat” (MW, 1137) anlamındaki Çince 眞實法 *zhen-shi fa* “hakiki öğreti” teriminin çevirisidir.

366 yarlıkançuçı köñül: “Merhamet eden gönül” anlamındaki bu sözcük grubu, Çince 悲心 *bei xin* “merhametli gönül” terimine karşılık olarak kullanılan Eski Uygurca bir ifadedir. Sanskritte *karuṇā-citta* olarak geçen bu terim, başkalarının acı çekmesini istemeyen ve onlara merhamet duyan gönlü ifade etmektedir (PDB,).

377 üç türlü edgüler: Metinde *ol üç türlü edgülerke tükellig burhan atı köñrülmiş* “üç türlü erdeme sahip Adı Yüceltilmiş Buddha” ifadesinde, Buddha’nın sahip olduğu belirtilen üç türlü erdem (Çin. 三德 *san de*; Skr. *tri-guṇa*), merhamet erdemi, giderme erdemi ve bilgelik erdemidir. Buddha sahip olduğu merhamet erdemi (Çin. 恩德 *en*

de) ile tüm canlılara merhamet duyarak yardım eder; giderme erdemi (Çin. 斷德 *duan de*) sayesinde acıları ve yanılsamaları giderir; bilgelik erdemi (Çin. 智德 *zhi de*) ile de doğru bilgiye ulaşır (DDB, 三德; Sanzang, 三德).

383-384 kēṅ uluḡ yarlıḡançuḡi kōṅül: Sanskrit *mahā-karuṇā* ile Çince 大悲心 [da bei-xin] sözcüklerine karşılık gelen *kēṅ uluḡ yarlıḡançuḡi kōṅül* “geniş² merhametli gönül” ifadesi, acı çeken tüm canlılara merhamet duyan ve onları kurtarmak isteyen gönül, başka bir deyişle bodhisattva gönlü anlamına gelmektedir (Sanzang, 655a1-4).

387 paramit: < TohA. / TohB. *pāramit* < Skr. *pāramitā*, sözcük anlamı “ileri gitmek” olan *pāramitā*, Budizm’de buddha mertebesine erişmek için izlenen yolda gereken ulaşılması gereken “tekamül” bir başka deyişle “mükemmel erdemler”dir. Metinde bahsi geçen altı *pāramitā* (Skr. *ṣaṭ-pāramitā*) şunlardır:

1. Sadaka (*dāna-pāramitā*)
2. Ahlak (*śīlā-pāramitā*)
3. Sabır (*kṣānti-pāramitā*)
4. Çaba (*vīrya-pāramitā*)
5. Meditasyon (*dhyāna-pāramitā*)
6. Bilgelik (*prajñā-pāramitā*) (PDB, 624)

387-388 buyanlı bilge biligli yèvig tizig: Sözcük anlamı “sevap ve bilgelik donatımı²” bu ifade, Budizm’de altı paramitanın karşılık geldiği birikim veya şartları belirtmektedir. İlk beş paramita (sadaka, ahlak, sabır, çaba ve meditasyon) sevap donatımını (Skr. *puṇya-saṃbhāra*) sağlarken altıncı paramita olan bilgelik paramitası ise kişinin bilgelik donatımını (Skr. *jñāna-saṃbhāra*) kazanmasını sağlamaktadır (Encyclopedia of Buddhism, Six Paramitas). Söz konusu bu iki donatım (Skr. *saṃbhāradvaya*, Çin. 二種資糧 *er-zhong zi-lian*) kişinin bodhisattvalık yolunda biriktirmesi gereken iki tür niteliği ifade etmektedir (Encyclopedia of Buddhism, *Two accumulations*).

393-399 bir şlokta sözlemiş: Eski Uyгурca metinde 393-399.satırlar arasındaki şiirin Çince karşılığı tespit edilememiştir. Ancak içerik olarak bakıldığında, bu satırlardaki şiirin *Mahāyāna Mahāparinirvāṇa sūtra* (Çin. 大般涅槃經 *Da ban niepan jing*; T.374 ile T.375) eserinde yer alan birtakım dizelerle benzerlik gösterdiği görülmüştür:

世尊 *aṭṭi kōṭṭrūlmiṣṣa bir taṭṭiḡliḡ uluḡ y(a)rhkaṇṇuṇṇi kōṇūli ūze* (394-395)

“Adı Yüceltilmiş, tek tatlı (olan) yüce merhametli gönlü ile”

佛具一味大慈心 “Buddha’nın sahip olduğu tek tatlı yüce merhametli gönlü”
(T.374 0590b18; T.375 0838b01) (Page, 2007, 545).

bilgisizler bilge biligig yoḡadturmaḡ ūze tegilmiṣ kōzlūḡler (398-399)

“Cahiller, bilgiyi yok etme ile kör gözlüler”

無明所盲不知出 “Bilgisizlik ile kör olanlar çıkmayı bilmezler” (T.374 0560a14; T.375 0806b05) (Page, 2007, 467).

394 bir taṭṭiḡliḡ: Çince 一味 *yi wei*; Sanskrit *eka-rasa* “tek tat” terimine karşılık gelen *bir taṭṭiḡliḡ* “tek tatlı” ifadesi, okyanusun tamamının aynı tuzlu tada sahip olmasından yola çıkarak yapılan bir benzetmeye dayanmaktadır. Söz konusu ifade ile Buddha’nın öğretisinin tıpkı bir okyanus gibi tüm canlıları herhangi bir ayırım gözetmeksizin eşit bir biçimde kuşatıp onların acılarını gidererek aydınlanmasını sağladığı anlatılmaktadır (DDB, 一味).

401 tōz tūp ṣaṣṭr: Metinde *tōz tūp ṣaṣṭr* “temel₂ eser” olarak zikredilen eser, Sarvāstivāda ekolünce temel metin olarak kabul edilen *Abhidharma-jñāna-prasthāna-śāstra* “Abhidharma ile Bilginin Ortaya Çıkışı Adlı Eser” (Çin. 阿毘達磨發智論 *Apidamo fazhi lun*) eseridir (bk. Açıklama 287).

415 ēka’udar agam: << Skr. *ekottarāgama*; Çin. 增一阿含經 *Zeng yi ahan jing* “*Ekottarāgama*” eser adının metinde geçen biçimidir. *Ekottarāgama* ya da diğer bir biçimiyle *Ekottarika Āgama* eski dönem Hint Budist metinleri olan *Āgama* metinlerinden biridir. “Tek Tek Artan *Āgama*” anlamına gelen başlığıyla bu eserin Gautama Saṃghadeva tarafından 397 yılında tamamlanan Çince çevirisi Taishō Tripiṭaka’daki 125 numaralı metindir (DDB, 增一阿含經).

414-418 anın ēka’udar agamta sözlemiş ol: Eski Uygurca metinde 414-418.satırlar arasında yer alan *Ekottarāgama* alıntısı, Taishō 125 602a1-4 satırlar arasındaki şu cümlelerin altı çizili bölümüne denk gelmektedir: 諸有眾生，二足、四足、眾多足者，有色、無色，有想、無想，至尼維先天上，如來於中，最尊、最上，無能及者。 Eski Uygurca metin ile olan denkliklerine ayrıntılı bir biçimde bakılacak olursa denklikler şöyle gösterilebilir:

<i>alķu tınl(ı)ğlarta</i>	諸有眾生	“tüm canlılardan”
<i>adaķsızlarta</i>	(Çince denkliğı yok)	“ayaksızlardan”
<i>iki adaķlığlarta</i>	二足	“iki ayaklılardan”
<i>tört adaķlığlarta</i>	四足	“dört ayaklılardan”
<i>üküş adaķlığlarta</i>	眾多足者	“çok ayaklılardan”
<i>ançulayu kelmiş</i>	如來	“Öylece Gelmiş”
<i>anķa ķamağta</i>	於中	“onların tamamından”
<i>bolmış ol yēg adruk</i>	最上	“üstündür”

429 bilgölük nomluğ adķanğ: “Algılanan nesne” anlamındaki bu Eski Uygurca Budizm terimi Sanskrit *jñeya-viśaya* ile Çince 所知境 *suo-zhi jing* karşılık gelmektedir. Burada kast edilen bilinç ile bilinebilen yahut algılanabilen nesnelerdir (DDB, 所知境). Abhidharma düşüncesine göre bu algının altı türü vardır: yanlış, yanlışın temeli, yanlış olmayanın temeli, yanlış olmayanda yanlış, yanlış olmayan ve ne yanlış ne de yanlış olmayan. Bir diğer Sthiramati eseri olan *Mahāyānābhidharma-samuccaya-vyākhyā*’da (Çin. 大乘阿毘達磨雜集論 *Dasheng apidamo zajilun*) açıklandığı üzere ne yanlış ne de yanlış olmayan algıya sahip olanlar bilgeliği ve doğru öğretiyi izleyenlerdir (T. 1606, s. 764a6-14).

429-430 tıdığsız tuķuğsuz: Eski Uygurca “engelsiz (ve) tutuksuz” anlamındaki bu ikileme, Sanskrit *anāvaraṇa* “engelsiz” ve Çince 無障無礙 [*wu-zhang wu-gai* “engellenmemiş₂; engelsiz₂”] terimlerine karşılık olarak kullanılmıştır (Wilkins, 711; DDB 無障礙). 433-434. satırlarda söz edilen *tıdığsız tuķuğsuz bilge bilig* “engelsiz₂ bilgelik” ise Buddha’nın bilgeliğidir (Skr. *anāvaraṇa-jñāna*) (DDB, 無障礙智).

464 evtin ünmiş kişi: Eski Uygurca “evden çıkmış kişi” Çince bir Budizm terimi olan 出家人 [*chu-jia-ren*] yerine kullanılmakta ve “rahip veya rahibe olmak için dünyevi hayatı bırakmış kişi” anlamına gelmektedir (Skr. *pravrajita*). Burada söz konusu olan

yalnızca fiziksel olarak evi terk etmek değil, ruhani anlamda da dünyevi hayatı geride bırakmaktır (SH, 出家人).

482 kim tégüçi sav üze uqıtur qaltı burhan atı kötrülmışig: Türkçe çevirisi “‘Kim’ denen söz ile Buddha Adı Yüceltilmiş’i anlatır” olan Eski Uygurca ifade, AKb’nın Çince çevirisindeki şu cümlelerin çevirisidir:

諸言所表謂佛、世尊。 “‘諸’ [zhu “bu”] sözü Buddha’yı, Yeryüzünü Şerefleştirmiş’i gösterir.” (T. 1558, 1a11-12)

Çince çeviri ise şu Sanskrit cümleden çevrilmiştir: *ya iti buddham bhagavantam adhikṛty āha* “‘Kim’ sözcüğü Buddha’yı, Yeryüzünü Şerefleştirmiş’i ifade eder.”

Burada, AKb’da bu cümleden önce gelen cümlede söz konusu kişinin Buddha olduğu açıklanmaktadır.

496-497 bir belgölüg: Sanskrit *eka-lakṣaṇa* “bir özellik; aynılık” ve Çince 一相 *yi-xiang* “tek özellik” terimlerinin karşılığı olarak kullanılan Eski Uygurca *bir belgölüg* ifadesi, hiçbir fark olmaksızın tamamen aynı olmayı tanımlamaktadır (DDB, 一相). Bu cümlede *yükünmiş erür t(e)ṇri burhanqa bir belgölügke* ifadesi ile Buddha ile tamamen aynı özellikte olana saygı sunulacağı, başka bir deyişle Buddha dışındakilere saygı sunulmayacağı vurgulanmıştır.

506 buda burhan: Metinde ikileme olarak geçen *buda burhan* “Buddha” sözcükleri için iki farklı anlam verilmiştir. İlk anlam olarak verilen *tuyunmış* aydınlanmış ve *odunmuş* uyanmış sözcükleri ikileme olarak kullanılmış ve *buddha* sözcüğünün uyanmış; aydınlanmış anlamlarına işaret etmiştir. İkinci anlam olarak verilen sözcükler ise *açılmış* “açılmış” ve *yarılmış* “yayılmış” sözcükleri olup bu ikileme ise *buddha* sözcüğünün taşıdığı “açılmış” anlamını göstermektedir. *Buddha* sözcüğü, √ *budh* kökü ile “uyanmış” ve “açılmış” anlamlarına gelmektedir ve “cehalet uykusundan uyanmış kişi” ve “tüm algı nesnelerini algılayacak biçimde bilincini açmış kişi” metaforlarına işaret etmektedir (PDB, 655).

511 biligsiz biliglig tünleki tün: “Cehalet gecesi” anlamına gelen Eski Uygurca ifade, cehalet için karanlık bir gece benzetmesini kullanan Çince 無明深夜 *wu-ming shen ye* “cehaletin derin gecesi” veya 無明長夜 *wu-ming chang ye* “cehaletin uzun gecesi”

ifadelerine karşılık olarak kullanılmaktadır. Buna göre cehaletlerinden dolayı canlılar, adeta uzun ve karanlık bir gecede kalır gibi yaşam ve ölüm döngüsünde kalmaktadırlar. Bu durum Çince 生死長夜 *sheng-si chang ye* “yaşam ve ölümün uzun gecesi” veya yalnızca 長夜 *chang ye* “uzun gece” (Skr. *dīrgha-rātra* “uzun gece”) olarak da ifade edilebilmektedir (DDB, 無明長夜; Foguang, 3597).

524 şimnu: < Sogd. *šmnw*, *šmanu* << Avestan *Angra-mainyu* “demon, Ahriman” (Gharib, 9293, 375). Sogdca *šmnw* “şeytan” sözcüğünden gelen Eski Uygurca *şimnu* sözcüğü, bu metinde Sanskrit *māra* “şeytan; kötü ruh” (Çin. 魔 [*mo*] veya 魔羅 [*mo-luo*]) sözcüğüne karşılık olarak kullanılmıştır.

524 dört türlü şimnular: Dört tür şeytan (Sanskrit *catur-māra*; Çin. 四魔 *si-mo*) anlamındaki bu ifade, canlılara zarar veren ve Eski Uygurca metinde de adı geçen şu dört *mārayı* ifade etmektedir:

1. *Devaputra-māra*: Eski Uygurca *teñrilig şimnu* “tanrılı *māra*,” Çince 天子魔 [*tian-zi mo*; tanrının oğlu *māra*] ya da 自在天子魔 [*zi-zai tian-zi mo*] sözcük anlamıyla “tanrının oğlu *māra*”dır. Arzu âlemindeki altı gök katının (Skr. *ṣaṭkāmavacarā deva-nikāyāḥ*; Çin. 六欲天 [*liu yu tian*]) altıncısında (Skr. *paranirmita-vaśavartin*; Çin. 他化自在天 [*ta-hua zi-zai tian*]) bulunan ve canlıları iyilik yapmaktan alıkoyan kral *māra*dır (SH, 136).
2. *Kleśa-māra*: Eski Uygurca *nizvanilig şimnu* “kleşalı *māra*,” Çince 煩惱魔 *fan-nao mo*. Canlıların bedenlerine ve zihinlerine zarar vererek aydınlanmalarına engel olan *māra*dır.
3. *Mṛtya-māra*: Eski Uygurca *ölümlüg şimnu* “ölümün *mārası*,” Çince 死魔 *si-mo*. Canlıların erken yaşta ölümüne sebep olan *māra*dır.
4. *Skandha-māra*: Eski Uygurca *beş yügmecli şimnu* “beş yığınlı *māra*” Çince 陰魔 *yin-mo* veya 蘊魔 *yun-mo*, sözcük anlamıyla “yığın şeytanı.” Biçim, his, algı, irade ve bilinç benliği oluşturan beş yığın olarak canlıların acı çekmesine ve bilgeliğin kaybolmasına sebep olmaktadır. (DDB, 四魔; Foguang, 1854)

526-527 altı türlü yürüglar: Metindeki *aṭi köṭrülmiş erser tükellig üçün erür ol altı türlü yürüglarke* “Adı Yüceltilmiş, altı tür anlama sahip olduğu için” söz konusu altı anlam, Eski Uygurcada *aṭi köṭrülmiş* “adı yüceltilmiş” olarak kullanılan *bhagavān*

sözcüğüne atfedilen altı anlamdır (DDB, 六義 ve 薄伽梵). Bu altı anlam, metinde şu biçimde yer almıştır:

Tablo 7. Budizm'deki Altı Anlam

	Eski Uygurca	Çince	Sanskrit	Anlamı
1	<i>erkçe tapça</i>	自在 [zi-zai]	<i>aiśvarya</i>	“bağımsız”
2	<i>çoğluğ yalınluğ</i>	熾盛 [chi-sheng]	<i>ṛddha</i>	“gösterişli”
3	<i>toқılıғ көрке</i>	端嚴 [duan-yan]	<i>abhirūpa</i>	“görmekli”
4	<i>aqlıg küülüg</i>	名稱 [ming-cheng]	<i>yaśas</i>	“şöhretli”
5	<i>aṭ maṅgallıg</i>	吉祥 [ji-xiang]	<i>maṅgalā</i>	“talihli”
6	<i>yēg ayağuluğ</i>	尊貴 [zun-gui]	<i>ucca, udāra</i>	“saygıdeğer”

Görüldüğü üzere, Çince sözcüklerde her Çince karakter için bir Uygurca sözcük kullanılmıştır.

527 bar şloкта sözlemişi: Metinde 527-531. satırlar arasında yer alan *śloka*, tespit edildiği kadarıyla *Buddhabhūmisūtra-śāstra*'dan (Çin. 佛地經論 *Fodi jing lun*) alınmıştır:

自在熾盛與端嚴，名稱吉祥及尊貴，如是六種義差別，應知總名為薄伽。

(T. 1530, s. 292a27-28)

“Bağımsızlık, ışıltı ve güzellik

Şöhret, talih ve saygıdeğerlik

İşte bu altı çeşit farklı anlamlar

Genel olarak ‘*Bhagavān*’ adıyla bilinir.”

(“Mastery, brilliance and majesty / Renown, blessedness and mobility / These six meanings are all attributed / To the term Bhagavat” Keenan, 2017, s. 7.)

534 bagavan: << Skr. *bhagavān* (Wilkens, 136) Sanskritte *bhagavān* veya *bhagavat* olarak görülen sözcük, Eski Uygurcada *bagavan* biçiminde görülmektedir. Sanskrit *bhagavān* “talihli, talihle donatılmış” anlamına gelmekte ve Buddha için kullanılan

adlardan biridir (PDB, 108). Eski Uygurca *atı kötrülmüş* “adı yüceltilmiş” ifadesi, Sanskrit *bhagavān* yerine kullanılmıştır (bk. 92 *atı kötrülmüş*).

538 çatışkoti tört padak: Metinde bir ikileme olarak yer alan *çatışkoti* (<< Skr. *catuṣkoṭi* “dört köşe; dört taraf”) ve *tört padak* (*padak* << Skr. *pādaka* “dize; temel; ayak”) anlam olarak birbirlerinin aynıdır; *tört padak* “dört ayak” sözcüğü, Sanskrit *catuṣkoṭi* teriminin Eski Uygurca açıklamasıdır. Bu terim, Hint felsefesinde ve Budist öğretilerde kullanılan bir mantık terimi olarak “dört önerme” anlamına gelmektedir. Buna göre herhangi bir durum ya da önerme için dört seçenek söz konusudur: Olma, olmama, hem olma hem olmama, ne olma ne olmama (Westerhoff, 2006).

539 praṭikabuṭ: < Sogd. *prt'ykpwt ~ prt'ykpwt* < Skr. *pratyekabuddha* (Wilkins, 560). Sanskrit *pratyekabuddha* teriminin sözcük anlamı “yalnız buddha; münzevi buddha” olup bu terim Budizm’de herhangi birinden eğitim almaksızın kendi çabasıyla aydınlanmaya erişmiş kimseler için kullanılmaktadır. *Pratyekabuddha* sözcüğü Çinceye 獨覺 *du-jue* “yalnız başına aydınlanmış” olarak çevrilmiştir (PDB, 673). Eski Uygurca AKT’da *pratyekabuddha* için *atı kötrülmüş* “adı yüceltilmiş” ifadesi kullanılmış; ancak *pratyekabuddhaların* burhan *burhan* “buddha” olmadığı ifade edilmiştir.

542 midik: < Sogd. *myδ'kk; mēdāk, my'δ'k* “lay” (Gharib, 223); Budizm’de “rahip olmayan kimse; sıradan kişi” anlamındaki bu sözcük, metinde *partakçan* sözcüğü ile birlikte ikileme olarak kullanılmıştır.

542 partakçan: << Skr. *prthag-jana* “sıradan insan; cahil insan” anlamlarına gelen bu sözcük Budizm’de henüz *ārya* (“soylu ve dindar”) olamamış sıradan ve dünyevi kimse için kullanılan bir terimdir (Dhammajoti, 2015, 607). Metinde *midik* sözcüğü ile birlikte *midik partakçan* olarak “henüz Budist öğretiyi kavrayamamış ve aydınlanmamış kişi” anlamında kullanılmıştır. Sözcüğün Çince karşılığı 凡夫 *fan-fu* “sıradan adam”dır (DDB, 凡夫).

542 taş azağ nomluğ: Sözcük olarak “dış (ve) sapkın öğretisi” anlamını taşıyan bu ifadedeki *taş azağ* sözcükleri, Sanskrit *tīrthika* “sapkın” sözcüğünün Çince çevirisi olan 外道 *wai-dao* “dış yol; yoldan çıkmış” sözcüğünün Eski Uygurca karşılığıdır. Söz konusu *taş azağ nomluğ* ifadesi, Budizm terimi olarak “Budist öğretisi dışında bir öğretiyi benimsemiş kimse” anlamında kullanılmaktadır (DDB, 外道).

546-547 sekiz türlüg vibaktiler: Eski Uygurca AKT’da geçen *sekiz türlüg vibaktiler* “sekiz çeşit *vibhakti*” ifadesi, Sanskritte bir dil bilgisi terimi olan *aṣṭa-vibhaktyaḥ* (*vibhakti* “ad durumu”) “sekiz *vibhakti*” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Çince karşılığı 八疇聲 *ba zhuan-sheng* bu sekiz ad durumu için Elmalı (2017)’ya bakılabilir.

564 samaz << Skr. *samāsa* “birleşik sözcük,” Çin. 合釋 *he-shi*. Tıpkı *vibhakti* gibi Sanskrit bir dil bilgisi terimi olan *samāsa*, Eski Uygurca AKT’da *samaz* biçiminde yazılmış ve kullanılmıştır. Sanskritte altı farklı birleşik sözcük türü vardır (Skr. *ṣaṭ-samāsāḥ*). Sanskritteki bu birleşik sözcük türleri ve bunların Eski Uygurca metinlerdeki kullanımı için Elmalı (2017)’nın çalışmasına bakılabilir.

588-589 kkirliḡ birle yene kkirsiz iki türlüg bilmemekler: Eski Uygurca AKT’nın bu satırında geçen *iki türlüg bilmemekler* “iki tür cehalet” ifadesi (Çin. 二無知 *er wu-zhi* “iki bilgisizlik”), cümleden de anlaşılabilceği gibi *kirliḡ bilmemek* “kirlenmiş cehalet” ve *kirsiz bilmemek* “kirlenmemiş cehalet” olmak üzere iki farklı cehalet kavramını içermektedir. Sarvāstivāda Abhidharma anlayışında önemli bir yere sahip bu iki çeşit cehalet şu şekilde açıklanabilir:

1. *kirliḡ bilmemek*: Sanskrit *kliṣṭa-ajñāna*; Çince 染污無知 *ran-wu wu-zhi* “kirlenmiş cehalet” cehalete dayanarak unsurların (*dharma*) saf olmayan yönlerine tutunmayı ve sonuçta dört hakikati görememeyi tanımlar. Tutunulan unsurlar saf olmadığından “kirlenmiş” olarak adlandırılan bu cehalet, aynı zamanda diğer tüm sıkıntıların da (*kleśa*) çıkış noktasıdır.
2. *kirsiz bilmemek*: Sanskrit *akliṣṭa-ajñāna*; Çince 不染污無知 *bu-ran-wu wu-zhi* “kirlenmemiş cehalet” zayıf bir bilgelikten doğan ve unsurların tam olarak kavranmasını engelleyen bir cehaleti tanımlar. Burada kirlenmiş cehalette olduğu gibi unsurların saf olmayan yönlerine tutunma söz konusu olmadığından, bu tür bir cehalet “kirlenmemiş” olarak adlandırılmıştır (Foguang, 216; DDB, 二無知). Eski Uygurca metinde belirtildiği üzere, kirlenmemiş cehaletin kirlenmiş cehalet dışında kalan her tür cehaleti tanımladığı söylenebilir (bk. satır 591).

592 şiravak: << Skr. *śrāvaka* “dinleyici,” Çin. 聲聞 *sheng-wen* “ses duyan.” Budizm’de *śrāvaka* sözcüğü Buddha’nın sözlerini doğrudan kendisinden dinleyen öğrencileri ifade etmektedir. Daha genel bir anlamda ise *śrāvaka pratyekabuddha* ile

birlikte, *bodhisattva*dan farklı olarak yalnızca kendi kurtuluşunu hedefleyen kimseler için kullanılmaktadır (PDB, 850).

594 üç üdler: Metinde *üç üdler* “üç zaman” (Skr. *traiya-dhvika*; Çin. 三世 *san-shi*) olarak geçen ifade geçmiş (*ertmiş üd*), şimdi (*közünür üd*) ve gelecek zamana (*kelmedük üd*) işaret etmektedir (DDB, 三世).

596 iki yègirmi orunlar: Budizm’de *iki yègirmi orunlar* “on iki yer” terimi ile on iki *āyatana*, başka bir deyişle on iki algı alanı kast edilmektedir (Bk. *orun*). Bu anlayışa göre on iki algı alanı, altı duyu organı ile bu duyu organlarının algıladığı altı nesneden oluşmaktadır. Söz konusu altı duyu organı için “altı iç algı alanı” (Pali *ajjhaticāni āyatanāni*) veya “altı āyatana” (Skr. *saḍāyatana*); altı nesne için ise “altı dış algı alanı” (P. *bāhirāni āyatanāni*) terimleri de kullanılmaktadır.

Altısı iç ve altısı dış olmak üzere on iki algı alanı (Skr. *dvādaśāyatana*) şunlardır (PDB; Encyclopedia of Buddhism, *Twelve ayatanas*):

<u>Altı İç Algı Alanı (Duyu Organı)</u>	<u>Altı Dış Algı Alanı (Nesne)</u>
1. Göz (Skr. <i>cakṣur-āyatana</i>)	Biçim (Skr. <i>rūpa-āyatana</i>)
2. Kulak (Skr. <i>śrotra-āyatana</i>)	Ses (Skr. <i>śabda-āyatana</i>)
3. Burun (Skr. <i>ghrāṇa-āyatana</i>)	Koku (Skr. <i>gandha-āyatana</i>)
4. Dil (Skr. <i>jihva-āyatana</i>)	Tat (Skr. <i>rasa-āyatana</i>)
5. Beden (Skr. <i>kāya-āyatana</i>)	Somut nesneler (Skr. <i>spraṣṭavya-āyatana</i>)
6. Zihin (Skr. <i>mano-āyatana</i>)	Zihin nesneleri (Skr. <i>dharma-āyatana</i>)

599 on köz: Metinde geçen *on köz* “on göz” kavramı Çince 十眼 *shi-yan* “on göz” teriminden gelmektedir. Çincedeki “on göz” terimi ise aslen Budizm’deki Sanskrit *pañca-cakṣus* “beş göz” (Çin. 五眼 *wu-yan*) kavramının genişletilmesi ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu on göz aşağıda sıralanmıştır:

1. Fiziksel göz (Skr. *māṃsa-cakṣus*; Çin. 肉眼 *rou yan*)
2. Tanrısal göz (Skr. *divya-cakṣus*; Çin. 天眼 *tian yan*)

3. Bilgelik gözü (Skr. *prajña-cakşus*; Çin. 慧眼 *hui yan*)
4. *Dharma* gözü (Skr. *dharma-cakşus*; Çin. 法眼 *fa yan*)
5. Buddha gözü (Skr. *buddha-cakşus*; Çin. 佛眼 *fo yan*)
6. Bilgi gözü (Skr. *jñāna-cakşus*; Çin. 智眼 *zhi yan*)
7. Işık gözü (Skr. *prabhā-cakşus*; Çin. 光明眼 *guang-ming yan*)
8. Doğum ve ölümden kurtuluş gözü (Skr. *nirvāṇa-cakşus*; Çin. 出生死眼 *chu sheng-si yan*)
9. Engelsiz göz (Skr. *anāvaraṇa-cakşus*; Çin. 無礙眼 *wu-ai yan*)
10. Her şeyi bilen göz (Skr. *sarvajñāna-cakşus*; Çin. 一切智眼 *yi-qie zhi yan*)

Dördüncü göz olan *dharma* gözünden bilgi gözü, beşinci göz olan buddha gözünden ise ışık gözü, *nirvāṇa* gözü, engelsiz göz ve her şeyi bilen gözün ortaya çıkması ile yukarıdaki on göz kavramı oluşmuştur (Ding, 十眼).

599-600 öj adkaṅgu: Eski Uygurcada *öj adkaṅgu* “biçim nesnesi” olarak görülen ifade, bir Budizm terimi olarak Çince 色境 *se jing* ile Sanskrit *rūpa-viṣaya* terimlerine karşılık olarak kullanılmıştır. “Biçim nesnesi” olarak tabir edilen nesne, beş bilinçten biri olan göz bilinci (Skr. *cakṣur-vijñāna*) ile algılanabilen görünür nesnelerdir (DDB, 色境; Encyclopedia of Buddhism, *Six sense objects*).

600 bilge biliglig köz: Yukarıda sıralanan “on göz” listesindeki üçüncü göz olan *bilge biliglig köz* “bilgelik gözü” (Skr. *prajña-cakşus*; Çin. 慧眼 *hui yan*) varlıkları doğru bir biçimde algılayabilen göz anlamına gelmektedir.

611 tuğmaqsız törö: Sözcük anlamıyla “doğumsuz öğreti; doğmamış *dharma*” olan *tuğmaqsız törö* ifadesi, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *anutpatti-dharma* “meydana gelmemiş *dharma*” için kullanılan Eski Uygurca bir ifadedir. Çincesi 不生法 *bu-sheng fa* “doğmayan *dharma*” olan *anutpatti-dharma* terimi, henüz meydana gelmemiş geleceğe ait *dharmaları* ifade etmektedir (Dhammajoti, 2015).

616 bēş türlüg nomluğ bilgülük adkaṅgular: Metinde geçen *bēş türlüg nomluğ bilgülük adkaṅgular* muhtemelen yanlış bir sıralama ile yazılmış olmalıdır; buradaki söz konusu Eski Uygurca Budizm terimi *bilgülük nomluğ adkaṅgular* biçimindedir (Bk. 429 bilgülük nomluğ adkaṅgu). Eski Uygurca AKT’da *bēş türlüg bilgülük nomluğ adkaṅgular* “beş çeşit algılanan *dharma* nesnesi” olarak yer alan ifade,

Budizm'deki beş çeşit *dharmaya* (Skr. *pañca-dharma*; Çin. 五法 *wu fa* “beş dharma”) işaret etmektedir. Bu metinde de söz konusu edilen beş çeşit *dharma* şunlardır:

1. *öñ nom* “biçim dharma” (Skr. *rūpa-dharma*; Çin. 色法 *se fa*)
2. *köñül nom* “zihin dharma” (Skr. *citta-dharma*; Çin. 心法 *xin fa*)
3. *köñülteki nom* “zihindeki dharma” (Skr. *caitasika-dharma*; Çin. 心所法 *xin-suo fa*)
4. *köñülte öñi nom* “zihinden ayrı dharma” (Skr. *citta-viprayukta-dharma*; Çin. 心不相应行法 *xin bu xiangying xing fa*)
5. *étigsiz nom* “şartsız dharma” (Skr. *asaṃskṛta-dharma*; Çin. 無為法 *wu-wei fa*)

Bu beş dharma, abhidharma öğretisinde yetmiş beş dharma biçiminde (Çin. 五位七十五法 *wu wei, qi-shi-wu fa* “beş sıra, yetmiş beş dharma”) yapılmış sınıflandırmanın daha genel üst sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmaya göre var olan tüm dharmalar bu beş dharma grubu içinde yer alan toplam yetmiş dharmadan biri olarak nitelendirilebilir (Foguang, 1089).

622 bışrunmak yolta tarķarguluķ: Abhidharma anlayışındaki üç tür yok edişten (Çin. 三斷 *san duan* “üç ayırma; üç yok etme”) biri olan *bışrunmak yolta tarķarguluķ* “yetişme yolundaki (zihinsel sıkıntıları/*kles*aları) yok ediş” (Skr. *bhāvanā-mārga-heya*; Çin. 修道所斷 *xiu-dao suo duan* “yetişme yolunda yok etme”) uygulama ya da yetişme yolu olarak tabir edilen yolda (Skr. *bhāvanā-mārga*; Çin. 修道 *xiu-dao*) devam ederek aydınlanmanın önündeki engel ve sıkıntıları yok etmeyi ifade eder. Bu yolla daha derin sıkıntılardan, üç âlemdeki on tür kötü eğilimden (bk. *éyin yatdaçı* 隨隨眠) kurtulmak mümkün olur (Sanzang, 三斷).

624 不染无知 bu ran ji zhi: Eski Uygurca karşılığı kirsiz bilmemek “kirli olmayanı bilmeme” olarak verilen Çince 不染无知 ifadesindeki 无 *ji* karakteri “boğulmak” anlamına gelmekte ve bağlama uygun düşmemektedir. Söz konusu Çince karakter, olumsuzluk bildiren 无 *wu* karakteri yerine hatayla yazılmış bir karakter olmalıdır.

625 vaçirapam dyan: << Skr. *vajra-upama-dhyāna* “elmas gibi meditasyon” (Çin. 金剛喻定 *jin-gang yu ding*). Sanskritte *vajropamasamādhī* (*vajra-upama-samādhī* “elmas gibi esrime” Çin. 金剛三昧 *jin-gang san-mei*) olarak da adlandırılan bu meditasyon türü, kalıcı ve yok edilmesi zor sıkıntılardan bile ayrılmayı sağlayan

“elmas gibi” başka bir deyişle “sağlam ve sarsılmaz” bir meditatif esrime hâlini tanımlamaktadır. Bu aşama, kişinin artık bir *arhat* ya da *bodhisattva* mertebesine ulaştığı, aydınlanmaya erişme yolunda son aşamadır (PDB, 958).

626 alķu türlügüg bildeēi bilge bilig: “Her türlü (ēeyi) bilen bilgelik” anlamındaki Eski Uygurca *alķu türlügüg bildeēi bilge bilig* sözcük grubu, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *sarv k raj n t * ile Çince          *yi-qie zhong zhi* terimlerinin karēılığı olarak kullanılmıētır. Budizm’deki    bilgelikten (Skr. *tri-j   na*; Çin.      *san zhi*) biri olan *sarv k raj n t *, tüm dharmaları doēru bir biçimde idrak edebilen bir bilgeliēe, *buddha* bilgeliēine iēaret etmektedir (Foguang,). Buddha bilgeliēi dıēındaki diēer bilgelik türleri ise * r vaka* ve *pratyeka-buddha* bilgeliēi (Skr. *sarvaj n t *; Çin.          *yi-qie zhi*) ile *bodhisattva* bilgeliēidir (Skr. *m rgaj n t *; Çin.        *dao zhong zhi* /      *dao zhi*) (PDB, 779).

636    asank  kalplar: Eski Uyg. *asank * < TohA. *asa khe* / < Sogd. ’’s’ny < Skr. *asa khyeya* (Wilkens, 71) “sayısız, sayılmaz” ile *kalp* << Skr. *kalpa* (bk. 93 kalp) “ ok uzun süre; dört milyar yıla tekabül eden bir zaman birimi” (Johnson, 2009, s.165).    *asa khyeyakalpa* (*tri-asa khyeyakalpa*; Çin.            *san a-seng-qi jie* “   sayısız kalpa”) olarak ifade edilen süre ise *bodhisattva*nın *buddha* mertebesine ulaēması için gereken süreyi belirtmektedir (Foguang, 577).

639 va rasan  rg n: “Vajr sana tahtı,” *va rasan* < TohA. *vajr s   * ~ *vajr sa  * / < TohB. *vajr sa  * ~ *wajr sa  * < Skr. *vajr sana* (Wilkens, 837); *vajra* “elmas” * sana* “taht, koltuk, yer,” Çin.        *jin-gang zuo*. Budizm’de *vajr sana* “elmas taht” s zc ē , Buddha’nın aydınlanmaya eriētiēi yer için kullanılan bir tabirdir. Söz konusu sözcük, herhangi birinin aydınlandığı yer anlamında da kullanılabilmektedir (DDB,       ).

642-643 emgekte nom bilge bilig taplaē: Türkçeye “acıda dharma, bilgelik, sabır” biçiminde  evirilebilecek *emgekte nom bilge bilig taplaē* sözcük grubu, Sanskrit *du khe dharma-j   na-kē nti* “acıda dharma, bilgelik ve sabır” terimine karēılık olarak kullanılmıētır. Terimin Çince  evirisi          *ku fa zhi ren* “acı,  ēreti, bilgelik, sabır” olup Sanskrit ve Eski Uygurcadaki bulunma durumu (Skr. *du khe* acıda, *du kha* acı; Eski Uyg. *emgek+te* acıda) Çince terimde ayrıca belirtilmemiētir. Budizm’de *du khe dharma-j   na-kē nti* “acıda dharma, bilgelik ve sabır” ifadesi, dört asil

gerçeğin ilki olan *duḥkha* acıyı vurguluyarak bu acı gerçekliğinin içinde dharma bilgeliği aracılığı ile sabırlı olabilmeyi belirtir. Bu tür bir bilgelik ve sabır akışsız olarak tabir edilen kirlenmemiş bir bilgelik ve sabırdır. (Foguang, 3945; Ding 苦法智 忍). *Duḥkhe dharma-jñāna-kṣānti*, *Abhidharma-mahāvibhāṣa-śāstra*’da sunulan dört asil gerçeğe doğrudan bakış süreçlerinden biridir (Chen, 2013, 31-33).

649 körmek bışrunmak yollar: Metinde *körmek bışrunmak yollar* içgörü yolu (ve) yetiştirme yolu, Abhidharma anlayışında yer alan beş aşamalı bodhisatva yolunun (Skr. *pañca-mārga* beş yol; Çin. 五位 *wu wei*) iki aşamasını oluşturmaktadır. İçgörü yolu olarak adlandırılan yol *darśana-mārga* (Çin. 見道 *jin-dao*) şüpheleri, yanlış düşünceleri ve sıkıntıları giderirken bu aşamadan sonra gelen yetiştirme yolu olan *bhāvanā-mārga* (Çin. 修道 *xiu-dao*) ile de daha derinde olan sıkıntılar giderilmiş olur (Watanabe, 2000, 38-42; Dhammajoti, 2015; Keown, 2004).

696 bês yügmek: Budizm’in en temel kavramlarından biri olan “beş yığın” veya “beş küme” kavramı, Eski Uygurcada *beş yügmek* biçiminde görülmektedir. Sanskritte *pañca-skandha* olarak adlandırılmış beş yığın, varlığı oluşturan beş bileşimsel unsuru ifade etmektedir. Söz konusu beş unsur şöyle sıralanabilir:

1. Biçim (Skr. *rūpa*; Çin. 色 *se*)
2. Duyu (Skr. *vedanā*; Çin. 受 *shou*)
3. Algı (Skr. *saṃjñā*; Çin. 想 *xiang*)
4. Zihinsel oluşum (Skr. *saṃskāra*; Çin. 行 *xing*)
5. Bilinç (Skr. *viññāna*; Çin. 識 *shi*) (PDB, 828)

696 akıntısız bês yügmek: Akıntısız beş yığın, daha açık bir ifadeyle “kirlenmemiş beş yığın” Sanskrit *pañca-dharma-skandhāḥ* terimi yerine kullanılmıştır. “Beş dharma yığını” anlamındaki bu terim, buddhalık mertebesine erişmiş kimselerin sahip olduğu beş özelliği belirtmektedir. Sanskritte aynı zamanda *asamasama-pañca-skandha* “karıştırılmamış beş yığın” (Çin. 五分法身 *wu fen fa shen* “beş parçalı dharma bedeni”) olarak da geçen bu akıntısız beş yığın şu şekildedir: Ahlak (Skr. *śīla-skandha*), meditasyon (Skr. *samādhi-skandha*), bilgelik (Skr. *prajñā-skandha*), kurtuluş (Skr. *vimukti-skandha*), kurtuluş bilgeliği ve tecrübesi (Skr. *vimukti-jñāna-darśana-skandha*) (Foguang, 1066; DDB, 五分法身).

697 akıgılığ beş yügmek: Akıntılı beş yığın, Sanskrit *pañca-upādāna-skandhāh* “beş bağlanma yığını” terimine karşılık gelmekte olup beş yığına bağlanmanın aynı zamanda sıkıntılara da (Skr. *kleśa*) bağlanmak demek olduğunu belirtir. Akıntılı, başka bir deyişle kirletilmiş beş yığın için kullanılan Çince terim 五取蘊 *wu qu yun*, Sanskrit terim ile aynı anlamdadır (Ding, 五取蘊). AKb’da *akıgılığ beş yügmek* hakkında şöyle bir tanımlama bulunmaktadır: 有漏名取蘊 “Akıntılı (olan), ‘bağlanma yığını’ olarak adlandırılır.” (T.1558, s. 2a22; Skr. *ye sāsravā upādānaskandhās te*.)

709 pirapti: < TohB. *prāpti* < Skr. *prāpti* (Wilkins, 560) “edinim, kazanım,” Sarvāstivāda-Vaibhāṣika Abhidharma ve Yogācāra anlayışında “düşünceden ayrılmış koşullar”dan (Skr. *cittaviprayukta-saṃskāra*) biri olan *prāpti*, *dharmay*ı algılayan bir varlığa bağlama işlevini görmektedir (Dhammajoti, 2015; PDB, s. 663).

714 yarlıgsız: Sanskrit Budizm terimi *avyākṛta* “tanımlanmayan; açıklanmayan” (Dhammajoti, 2015) ile Çince 無記 *wu-ji* “ayırt edilmeyen” (Foxue) sözcüğünün Eski Uygurca karşılığı olan *yarlıgsız* sözcüğü, iyi veya kötü olmamayı, başka bir ifadeyle belirsizliği veya nötr oluşu tanımlamaktadır. Metinde söz konusu edilen *yarlıgsız bilge bilig* AKb’da açıklanan üç belirsiz kökten (Skr. *avyākṛta-mūla*; Çin. 三無記根 *san wu-ji gen*) biridir (Faxiang, . 三無記根; Dhammajoti, 2015; Nakamura, s. 1318).

760 çariti: < TohB. *carit* < Skr. *carita* (Wilkins, s. 223), Sanskrit *carita* “davranış; tavır; mizaç” anlamlarına gelmektedir (PDB,).

767 sekiz türlü tetrülmekler: “Sekiz tür kandırılma; sekiz yanılısama” anlamındaki *sekiz türlü tetrülmekler*, Budizm’deki sekiz yanlış düşünceye işaret etmektedir. Söz konusu sekiz yanlış düşünce, iki farklı dört yanlış düşüncenin (Skr. *catur-viparyāsa*; Çin. 四顛倒 *si dian-dao*) bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Budist olmayanların inandığı kalıcılık, mutluluk, benlik ve saflık (Skr. *nitya-sukha-śūcy-ātman*; Çin. 常樂我淨 *chang le wo jing* veya 淨樂常我 *jing le chang wo*) ilk dört yanlış düşünceyi; dinleyicilerin ve kendi kendine aydınlanmışların inandığı geçicilik, ıstırap, benliksizlik ve kirlilik ise diğer dört yanlış düşünceyi oluşturmaktadır (DDB, 四顛倒).

772-773 erksinmek bilge bilig: Budizm’de bir bilgelik türü olarak *erksinmek bilge bilig* “egemen bilgelik” başkasının bilgeliğine dayanmaksızın kendiliğinden ortaya çıkan bir bilgeliktir (Skr. *svayambhu-jñāna*; Çin. 自在之慧 *zi-zai zhi hui* “bağımsız bilgelik” (Hirakawa, veya 自然慧 *zi-ran hui* “doğal bilgelik”). Başkasına dayanmadan

kendiliğinden ortaya çıkmış bilgeliği edinen kişi sonunda her şeyi bilen bilgeliğe (Skr. *sarvajña-jñāna*) ulaşmış olur (Han, 2020, 406).

798-799 或聲聞覺 azuça yöre şiravaklar piraṭikabuṭlar: Eski Uygurca metinde, *azuça yöre şiravaklar piraṭikabuṭlar* “ayrıca dinleyiciler (*śravaka*) ve kendi kendine aydınlanmışlar (*pratyekabuddha*)” ifadesinin öncesinde yer alan Çince ifadede, *piraṭikabuṭlar* sözcüğü için kullanılan Çince terimin ilk karakteri eksiktir. Çince ifade 緣 *yuan* sözcüğü şu biçimde 或聲聞[緣]覺 *huo sheng-wen [yuan]-jue* veya 或聲聞[獨]覺 *huo sheng-wen [du]-jue* olarak tamamlanabilir. 緣覺 *yuan-jue* sözcüğü, Sanskrit *pratyekabuddha* için kullanılan Çince terimlerden biri olup Budizm’in temellerinden biri olan “bağlı oluşma”nın (Skr. *pratītyasamutpāda*) idrak edilmesi sonucu aydınlanmaya erişmiş kimseleri tanımlamaktadır (MW).

823 boşguṭsuz: Eski Uygurca “öğretisiz, eğitimsiz” anlamındaki *boşguṭsuz* sözcüğü, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *āśaikṣa* “öğrenci olmayan (*a-śaikṣa*)” ile onun Çince karşılığı olan 無學 *wu-xue* “öğrenmeyen” sözcüklerine karşılık gelmektedir. Buna göre *āśaikṣa*, eğitimini tamamlamış ve bu nedenle artık eğitime ihtiyaç duymayan kişidir (Dhammajoti, 2015).

830 toḳuz orunlar: Abhidharma anlayışına göre üç âlem (bk. *üç uḡuşlar*) dokuz yere ayrılmaktadır. Sanskritte *nava-bhūmika*, Çince ise 九地 *jiu di* olarak adlandırılan bu “dokuz yer” teriminin Eski Uygurcadaki karşılığı *toḳuz orundur*. AKb’da belirtilen dokuz yer şunlardır:

1. Arzu âlemi
2. Dünya hayatından sonraki cennet
3. Yeniden doğumun sonlanmasından sonraki cennet
4. Sıradan zevklerden ayrıldıktan sonraki mutluluk
5. Düşünceyi terk ettikten sonraki arı yer
6. Sonsuz alan yeri
7. Sonsuz bilgi yeri
8. Hiçlik yeri
9. Bilincin ve bilinçsizliğin olmadığı yer

Bu dokuz yerden ilki beş varlık alanı ile arzu âlemidir (Skr. *kāma-dhātu*). İkinci ve beşinci yerler arasındaki dört yer, dört meditasyon evresini oluşturmaktadır (Skr.

catur-dhyāna). Altıncı ve dokuzuncu yer arasında kalan son dört yer ise biçimsizlik âlemindeki dört ikamet yerine (Skr. *catvāri arūpa*) karşılık gelmektedir (DDB, 九地).

831 sekiz on bir bışrunmaқтақı nizvanılar: AKb’da yer alan “eğitim yolunda (Skr. *bhāvanā-mārga*) karşılaşılan seksen bir sıkıntı”yı (Skr. *kleśa*) ifade eden Eski Uygurca *sekiz on bir bışrunmaқтақı nizvanılar* terimi, Çincece 八十一品思惑 *ba-shi-yi pin si huo* “seksen bir adet düşünce sıkıntısı” veya 八十一品修惑 *ba-shi-yi pin xiu huo* “seksen bir adet eğitim sıkıntısı” olarak ifade edilmektedir. AKb’da kısaca 修惑 *xiu huo* “eğitim (yolundaki) sıkıntı” (Skr. *bhāvanā-kleśa*) olarak ele alınan bu seksen bir sıkıntı üç âlemdeki dokuz yerde arzu, öfke, kibir ve cehalet sebebiyle ortaya çıkmakta ve derinlemesine yerleşmiş olduklarından ancak eğitim yolu ve doğru görme yolu ile giderilebilmektedir (DDB, 修惑).

836 et’öz til: Metinde *et’öz til* “beden ve dil” sözcükleri ile ifade edilmek istenen bedenden ve dilden kaynaklanan eylemler, başka bir deyişle beden ve dil kaynaklı karmalardır (Skr. *kāya-vāk-karman*) (Hirakawa, s. 1126).

838 beş biligler: Eski Uygurca AKT’da *beş biligler* “beş bilinç” (Skr. *pañca-vijñāna-kāya*; Çin. 五識 *wu shi*) olarak görülen Budizm terimi, beş duyu organından ortaya çıkan beş duyusal bilinci ifade etmektedir (Dhammajoti, 2015).

840 yügerü yorımış: Metinde *yügerü yorımış* “ortaya çıkmış” olarak ifade edilen *kleśalar*, *éyin yatdaçı* “peş peşe yatan” *kleśaların* zıttı olup hâlihazırda mevcut ve etkin olan *kleśalardır*. Söz konusu *kleśalar* Sanskritte *samudācāra*, Çincece ise 現行 *xian-xing* “geçerli” olarak nitelendirilmektedir (DDB, 現行).

876 üç türlüğ kirikmekler: Sanskrit *tredhā saṃkleśaḥ* “üç çeşit kirlenme” (Çin. 三雜染 *san za-ran*) teriminin Eski Uygurca karşılığı olan *üç türlüğ kirikmek*, Budizm’deki üç kirlenme türünü ifade etmektedir. Bunlar *nizvani üze kirikmek* “kleśa ile kirlenmek” (Skr. *kleśa-saṃkleśa*; Çin. 惑雜染 *huo za-ran* veya 煩惱雜染 *fan-nao za-ran*) *kılınç üze kirikmek* “karma ile kirlenmek” (Skr. *karma-saṃkleśa*; Çin. 業雜染 *ye za-ran*) ve *tuğum üze kirikmek* “yeniden doğum ile kirlenmek” (Skr. *janma-saṃkleśa*; Çin. 生雜染 *sheng za-ran*) biçiminde sıralanmaktadır (DDB, 三雜染).

895 şariputrè: < TohB. *śāriputre* < Skr. *śāriputra* (Wilkens, 645). Śāriputra, Çince adıyla 舍利弗 *Shelifu*, Buddha’nın en önemli öğrencilerinden biridir. Budist öğreti

konusunda oldukça bilgili olduğu söylenen Śāriputra'nın aynı zamanda abhidharma öğretisini de insanlara öğreten kişi olduğu ve dolayısıyla abhidharma anlayışının gelişmesinde önemli katkılarının olduğu da ifade edilmektedir (PDB, 777-778).

895-896 ançulayu kelmiş: “Böylece gelmiş; bu şekilde gelmiş” anlamlarındaki *ançulayu kelmiş* ifadesi, Buddha için kullanılan adlardan biri olan *Tathāgata* “böyle gelmiş/gitmiş” (*tathā* “böyle” + *gata* “gitmiş” veya *tathā* “böyle” + *āgata* “gelmiş”) sözcüğünün Eski Uygurca karşılığıdır. *Tathāgata* sözcüğü Çinceye 來 *lai* “gelmek” eylemi ile 如來 *ru lai* biçiminde çevrilmiş, aynı sözcük Uygurcaya *ançulayu kelmiş* “böylece gelmiş” olarak aktarılmıştır. *Tathāgata* sözcüğünün Buddha'nın geçmiş buddhalarla aynı biçimde dünyaya gelip yine geçmiş buddhalar gibi nirvāṇaya ulaşarak dünyadan gidecek oluşuna işaret ettiği ifade edilmektedir (PDB, 897).

914-915 udpati tıltağı: Eski Uygurca *udpati* sözcüğü Sanskrit *utpatti* “doğma; ortaya çıkma; meydana gelme” (MW, 151) sözcüğünden gelmektedir. Bir terim olarak metinde geçen *udpati tıltağı* “*utpatti* sebebi, ortaya çıkış sebebi” ise Budizm'deki iki sebepten biridir. Bu sebeplerden *udpati tıltağı* “*utpatti* sebebi” (Skr. *utpatti-hetu*; Çin. 生因 *sheng yin*) asıl meydana geliş sebebi, başka bir deyişle ana sebep; *basutçı tıltağ* “yardımcı sebep” (Skr. *pratiṣṭhā-hetu*; Çin. 建立因 *jian-li yin*) ise destekleyici sebep, başka bir deyişle yan sebeptir (Dhammajoti, 2015, 606; DDB, 生因).

917 üç mıñlığ yérținçü: Budist kozmolojide *trisāhasra-mahāsāhasra lokadhātu* olarak adlandırılan üç dereceli bin dünya sistemi, Eski Uygurca AKT metninde *üç mıñlığ yérținçü* “üç bin dünya, üç binli dünya” olarak geçmektedir. Üç bin büyük dünyadan oluştuğu varsayılan bu dünya sistemi Çince 三千大千世界 *san-qian da-qian shi-jie* “üç bin büyük bin dünya” veya kısaca 三千世界 *san-qian shi-jie* “üç bin dünya” sözcükleri ile ifade edilmektedir (Karashima, 2010, 401-402).

919 modgalayané: < TohB. *maudgalyāyane* < Skr. *maudgalyāyana* (Wilkens, s. 477). Maudgalyāyana (Çin. 目連 *Mulian* veya 目犍連 *Mujilian*) Śāriputra ile birlikte Buddha'nın en önemli öğrencilerindendir. Metinde geçen hikâye, Maudgalyāyana'nın cehennemde aç şeytan (Skr. *preta*; Çin. 餓鬼 *e-gui*) olarak yeniden doğan annesini kurtarma isteğinin anlatıldığı *Ullambana Sūtra*'da 盂蘭盆經 (佛說盂蘭盆經 *Fu-shuo yulanpen-jing*, T. 685) aktarılan bir hikâyedir (PDB, s. 499). Çince AKT'da Maudgalyāyana'nın hikâyesi şu biçimde yer almaktadır: 目連觀其母，不知生處。

往問佛。佛告：汝母生在摩利支世界三千界外。如是多種分別中，聲聞等智皆不了達。(T. 1561, s. 325b11-13) “Maudgalyāyana annesine baktı (ancak annesinin) doğduğu yeri bilemedi. Buddha’ya sordu. Buddha söyledi: ‘Senin annen üç bin dünya dışındaki Maricī dünyasında doğmuştur.’ Bu çok türlü ayrımlar içinde, dinleyiciler ve diğerlerinin bilgeliği (bunu) tamamen anlamamıştır.” Söz konusu Çince alıntı, metnin 919-925.satırları arasındaki bölüme karşılık gelmektedir.

922 mariçi yêrtinçü: Metinde Maudgalyāyana’nın ölmüş annesinin yeniden doğduğu yer olarak belirtilen *mariçi yêrtinçü* “Mariçi dünyası” Çince AKT’da 摩利支世界 *Molizhi shi-jie* “Maricī dünyası” olarak geçmektedir. Eski Uygurca *mariçi* sözcüğü “sabah güneşi tanrıçası” için kullanılan Sanskrit *marīci* sözcüğünden gelmekle beraber metinde söz konusu edilen “*Maricī* dünyası” ile ne kast edildiği açık değildir (PDB, 533). *Ullambana Sūtra*’da Maudgalyāyana’nın annesinin aç şeytanların arasında yeniden doğduğu belirtildiğinden (T.685, s. 779a29-b3) burada adı geçen “*Maricī* dünyası” ile aç şeytanlar âlemi ifade ediliyor olmalıdır.

936 ayçuk: Eski Uygurca metinde *bir yuy kuşnuñ ayçuk atlıg tilgeni* ifadesi, Çince AKb’daki 於一孔雀輪 *yu yi kong-que lun* “bir tavus kuşunun tekerleğinde” (T. 1558, s. 157c23) dizesinin çevirisidir. Çince 孔雀輪 *kong-que lun* “tavus kuşunun tekerliği” ifadesi, Sanskrit AKb’da *mayūracandraka* “tavusun küçük aycığı; tavusun ay parçası” olarak geçmektedir. Sanskrit *mayūra* “tavus kuşu,” (MW, 789) *candra* “ay” (MW, 386) anlamlarına gelmekte ve *candra* sözcüğüne eklenen +*ka* eki ise sözcüğe küçültme anlamı katmaktadır (Whitney, 1950, 466-469). Buna göre Eski Uygurca metinde bulunup Çince çeviride bulunmayan *ayçuk* (ay “Ay” küçültme eki +*çuk*) ile sözcüğü, AKb’nın Sanskrit aslındaki *candraka* sözcüğü ile ilişkili olmalıdır. Eski Uygurca ifadede hem *ayçuk* (Sanskrit metindeki *candraka* “aycık”) hem de *tilgen* (Çince metindeki 輪 *lun* “tekerlek” yer aldığı görülmektedir.

936 tıltağlıg belgü: Eski Uygurca metinde *tıltağlıg belgü* “sebepe özelliği” olarak çevrilen ifade Çince metinde 因相 *yin-xiang* “nedensellik; nedenselliğin (kendine özgü) özelliği” (Skr. *hetu-lakṣaṇa*) olarak geçmekte ve nedenselliğin temel özelliği anlamına gelmektedir (Han, 2020, 298). Sanskrit metinde Çince 因相 *yin-xiang* terimine karşılık gelen ifade ise *sarvākāra-kāraṇam* “nedenselliğin/nedenlerin tüm biçimleri” olarak görülmektedir (Pradhan, 1967).

938 tük el bilge bilig: Eski Uygurca metinde geçen *tük el bilge bilig* “tam bilgelik; kusursuz bilgelik” ifadesi, metnin 626. satırında yer alan *alķu türügüg bildeçi bilge bilig* “her şeyi bilen bilgelik” ile aynı biçimde Buddha’nın bilgeliği anlamında kullanılmaktadır (Skr. *sarva-jñāna* “her şey bilgeliği; her şeyi bilme”; Çin. 一切智 *yi-qie zhi* “her türlü bilgelik; her şeyi bilme”).

950 kalılığ: Metinde *kalılığ* “kalanlı; kalıntılı” olarak görülen Eski Uygurca sözcük, bir Budizm terimi olarak Sanskrit *sopadhi-śeṣa* ifadesine karşılık gelmektedir (Çin. 有餘 *you-yu*). Söz konusu ifadenin sözcük anlamı “kalıntı ile” olup Budizm’de “zihinsel sıkıntılardan kurtulmakla birlikte beden hâlâ var olması” durumunu belirtmektedir (SH). Sanskrit *sopadhi-śeṣa* ifadesi, çoğunlukla *sopadhi-śeṣa-nirvāṇa* “kalıntılı nirvāṇa” biçiminde kullanılır ve kişinin nirvāṇaya ulaşp gelecek yeniden doğumları engellemediğini ancak bununla beraber varlığından kalıntılar bulunduğunu ifade eder (PBD, 845).

969 uzanmak edrem: Eski Uygurca *uzanmak* “beceri; ustalık” ve *edrem* “yetenek, kabiliyet” sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile kurulmuş bir ikileme olan *uzanmak edrem*, metinde Çince bir Budizm terimi olan 功能 *gōng-néng* “işlev; kabiliyet” ifadesine karşılık olarak kullanılmıştır. Sanskrit karşılığı *sāmarthya* olan bu terim, Sarvāstivāda düşüncesine göre üç farklı zamanda, geçmiş, şimdi ve gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan bir “nedensel kabiliyet”i tanımlamaktadır. Burada hem bir eylem hem de bir kapasite söz konusudur (Cox, 1995, 141).

980 şastrasidē << Skt. śāstrasiddha (Wilkins, 645). Sözcük anlamı “śāstra uzmanı” olan bu ad, AKb’nın yazarı olan Vasubandhu için kullanılan adlardan biridir.

1161 udumbar < TohA. *udumpar / TohB. udumbara < Skr. udumbara (Wilkins, 786). Eski Uygurcada *udumbar* biçiminde görülen *udumbara* (Çin. 優曇華 *you-tan hua*) çiçeği, *Ficus racemosa* veya küme incir olarak tabir edilen bitkinin Sanskrit adıdır. Ancak Budizm’de *udumbara* üç bin yılda bir çiçek veren efsanevi bir ağaç olarak tasvir edilmekte ve Budist metinlerde Buddha’nın zuhur edişindeki nadirliği vurgulamak için kullanılmaktadır (DDB, 優曇華). Eski Uygurca AKT’da da Buddhaların yeryüzüne inişinin çok nadir olduğunu belirtmek için *udumbar hua* “udumbara çiçeği” (*hua < Çin. 華 hua* “çiçek”) ifadesi kullanılmıştır.

1178 bavagir: < TohB. *bhavākār* < Skr. *bhavāgra* (Wilkins, s. 151). Sözcük anlamı “varlığın zirvesi; evrenin doruk noktası” olan *Bhavāgra* (Çin. 有頂天 *you-ding tian*), Budizm’de dördüncü ve en yüksek göğü temsil etmektedir. Varlığın maddi olmadığı, maddiyatın ve acının olmadığı bu evren (Skr. *ārūpya-dhātu*) aynı zamanda “ne düşünce ne de düşüncesizlik âlemi” olarak da ifade edilir (Skr. *naivasamjñā-nāsamjñāyatana*; Çin. 非想非非想處 *fei-xiang fei-fei-xiang chu*). Varlığın zirvesi olan *Bhavāgra*, cehennemın en alt tabakası olan *Avīci* ile zıt anlamlı olarak da kullanılabilmektedir; bu metinde de bu bağlamda kullanıldığı görülmektedir (PDB, s. 112; Dhammajoti, 2015, s. 588, 591, 601).

1271 甘雨 gan-yu: Sözcük anlamı “tatlı yağmur, hoş yağmur” olan 甘雨 *gan-yu* terimi, yağması insanları rahatlatan verimli yağmur anlamında kullanılmaktadır. 時雨 *shi-yu*, 滋雨 *zi-yu* ve 霖雨 *lin-yu* olarak da yazılabilen bu terim (DDB, 甘雨), Çince AKT’da Eski Uygurca metindeki gibi 甘雨 *gan-yu* olarak değil 時雨 *shi-yu* “zamanında yağan yağmur” olarak geçmektedir (T. 1561, 0325b25).

1421 taşagirvê < TohA. *daśagrīve* < Skr. *daśa-grīva* (Wilkins, s. 246). Eski Uygurca metinde Çincesi 十頭 *shi tou* “on baş” olarak geçen *taşagirve* sözcüğü, Sanskrit *daśa-grīva* sözcüğünden gelmekte (Hirakawa, s. 368-369) ve Çince sözcük ile aynı anlamı taşımaktadır (Skr. *daśa* “on”, *grīva* “boyun”). Metinde *taşagirve* bir *rāksasanın*, başka bir deyişle kötücül bir ruhun adı olarak kullanılmaktadır; burada söz konusu olan kötücül ruh ile muhtemelen “on başlı” olarak tasvir edilen *rāksasa* Rāvaṇa Daśagrīva’ya gönderme yapılmaktadır (Apte, s. 1340).

1421 rakşaz < TohA. *rākṣās* ~ *rākṣats* < Skt. *rākṣasa* (Wilkins, s. 567). “Kötücül ruh, şeytan, canavar” gibi anlamlara gelen Sanskrit *rākṣasa* (Çin. 羅刹 *luo-cha*) sözcüğünün Eski Uygurcaya geçmiş karşılığı olan *rakşaz* sözcüğü, metinde *taşagirvê athg rakşaz* “Daśa-grīva adlı kötücül ruh” ifadesinde görülmekte ve on başlı bir *rākṣasa*yı işaret etmektedir (DDB, 羅刹).

5.2. Metinde Çevirmen Tarafından Yapılan Eklemeler

5.2.1. “叉 ... yme ter” ile Yapılan Eklemeler

(1-4) *abidarim şastrtaķı çın kértü yörüglerniñ kēñürü açdaçı tikisı baştınķı küün 叉 abidarim kınlığ koşavardi şastrtaķı çın kértü (tözlüg) yörüglerniñ kēñürüsi baştınķı tegzinç yeme tēr*

“Abhidharma śāstradaki gerçek₂ anlamların genişletilerek açılmış *ṭīkā*sı (tefsir) birinci *juan* (kitap); *you* (ayrıca) Abhidharma kınlı koşa-vṛtti-śāstradaki gerçek₂ (özlü) anlamların genişletilmiş ilk kitap da denir.”

abidarim şastr “Abhidharma śāstra” → *abidarim kınlığ koşavardi şastr*

Metnin adında geçen *koşa* sözcüğünün Uygurca karşılığı *kınlığ* “kınlı” olarak açıklama amaçlı verilmiştir. Sonrasındaki *koşa-vṛtti-śāstra*, AKT’nin esas alıp yorumladığı *Abhidharmakośa-bhāṣya* eserini tanımlamaktadır. Burada *vṛtti* sözcüğü yorum, *śāstra* ise sūtra olmayıp Budist âlimlerce yazılmış Budizm metinleri anlamına gelmektedir. İfadenin düzeltilmiş biçimi, *Abhidharmakośa-bhāṣya* eserinin isminin Uygurca bir sözcükle de desteklenerek daha açık yazılmış biçimidir. **SANSKRİT → UYGUR**

kēñürü açdaçı tikisı → *kēñürüsi*

Burada ise Sanskrit *ṭīkā* sözcüğünün Uygurcası tiki kavramı *kēñürü açdaçı* ifadesi ile açıklanmış, düzeltmede ise Sanskrit sözcük yerine *kēñürü* sözcüğü kullanılarak ifade kısaltılmıştır. **KISALTMA**

küün → *tegzinç*

Çince *juan* sözcüğünden gelen *küün* sözcüğü yerine aynı anlamdaki Uygurca *tegzinç* sözcüğü kullanılmıştır. **ÇİNCE → UYGURCA**

(15-16) *asığlığ tusuluğ kılğu üçün tınl(ı)ğlarığ 叉 asığ tusu kılğu üçün tınl(ı)ğlarķa y(e)me tēr*

“canlıları faydalı₂ kılacağı için; *you* (ayrıca) canlılara fayda₂ sağlayacağı için de denir.”

asığlığ tusuluğ kılğu üçün tınl(ı)ğlarığ → *asığ tusu kılğu üçün tınl(ı)ğlarķa*

İfadenin düzeltilmiş biçiminde *tñl(ı)ğlar* “canlılar” sözcüğü cümlenin nesnesi durumundan çıkıp dolaylı tümleci durumuna getirilmiştir. “Faydalı” anlamındaki *asığlıg tusuluğ* ikilemesi ise buna göre *asıg tusu* olmuştur. Burada cümlenin farklı bir biçimde kurulması ile ifadenin daha açık bir duruma getirildiği söylenebilir. **EK DEĞİŞİKLİĞİ**

(17-18) *küsüşüm ol çoğluğ yalınlıg ridıları üze körüp küyü küzedü tuṭzunlar tēp 𑂔 körü baḳa küyü küzedü tuṭzunlar meni tēp y(e)me tēr*

“Dileğim olağanüstü güçleri ile görüp koruyup gözetmeleridir; you (ayrıca) görüp bakarak beni koruyup gözetmeleridir de denir.”

körüp küyü küzedü tuṭzunlar → körü baḳa küyü küzedü tuṭzunlar mini

Burada düzelti öncesi ifadede tek başına kullanılan “*kör-*” fiili, düzeltilen ifade de “*bak-*” fiili ile birlikte bir ikileme olarak kullanılmıştır. Bunun dışında cümleye nesne eklenmiş ve ifade daha açık bir duruma getirilmiştir. **SÖZCÜK EKLENMİŞ**

(30-31) *ne üçün yinṭem sözlep uḡuşlar bölüki tēp sözleṃeti yügṃek orunta ulatı bölükler tēp 𑂔 yügṃek orunta ulatılar bölüki tēp y(e)me tēr*

“Niçin yalnızca ‘unsurlar (*dhātu*) bölümü’ denmiş de, ‘yığın’ (*skandha*) ve ‘yer’ (*āyatana*) bölümleri, you (ayrıca) yığınlar ve yerler bölümü de denir, denmemiş, diye (sorar).”

yügṃek orun-ta ulatı bölük-ler → yügṃek orun-ta ulatı-lar bölüki

“Ayrıca”dan sonraki kısımda çoğul eki “*bölükler*” (bölümler) sözcüğü yerine “*ulatı*” (ve diğerleri) sözcüğüne eklenmiştir. **EK DEĞİŞİKLİĞİ**

(56) *anın basa uḳıṭmıṣ ol ol inyanakoşuḡ 𑂔 iyanakoşuḡ y(e)me tēr*

“Ondan sonra İnyanakoş’u (*Jñāna-kośa*), ayrıca İyanakoş’u da denir, açıklamıştır.”

inyanakoş → iyanakoş (智品 Jñāna-nirdeśa)

Sanskrit *jñāna* sözcüğünün iki farklı telaffuzu gösterilmiştir. Sözcükteki /ñ/ sesi, önce /ny/ biçiminde iki ayrı ses olarak yer almış, sonrasında ise yalnızca /y/ sesi ile

yazılmıştır. Burada verilen bilgiye göre iki türlü telaffuz da mümkündür. **SANSKRİT SÖZCÜĞÜN FARKLI TELAFFUZLARI**

(56-57) *kayu bariça kamağ edgüleri barça bilge bilig tıltağında tuğsar 𑂔 tuğar y(e)me tēr*

“Var olan iyiliklerin tamamı bilgelik nedeniyle doğsa, *you* (ayrıca) doğar da denir.”

tuğsar → *tuğar*

FİİL ÇEKİMİNDE DEĞİŞİKLİK

(67-68) *neṅ adınların uḷiindeki yörügüḡ urmıṣ ermez 𑂔 uḷiklerin yörüglerin y(e)me tēr*

“Başkalarının dizesindeki açıklamaları, *you* (ayrıca) dizeleri ve açıklamaları da denir, (eserine) hiç koymamıştır.”

uḷiindeki yörügüḡ → *uḷiklerin yörüglerin*

EK DEĞİŞİKLİĞİ

(70-71) *aṅ`ilki ṣlok sözler 𑂔 karik y(e)me tēr*

“İlk *śloka*, *you* (ayrıca) *kārikā* da denir, açıklar”

ṣlok → *karik*

Sanskrit *śloka* “şiir; dörtlük” (頌 *song*) sözcüğü yerine yine Sanskrit *kārikā* “öğretilerin işlendiği dörtlük” (本頌 *ben-song*) sözcüğü kullanılmıştır. Burada *kārikā* dendiğinde *Abhidharmakośa-kārikā* (阿毘達磨俱舍論本頌 *Apidamojushelun bensong*) anlaşılmalıdır.

FARKLI SÖZCÜK (SANSKRİT → SANSKRİT)

(74-75) *abidarmakoṣ ṣaṣṭirig m(e)n inçip sözleyin tēp 𑂔 m(e)n kēn nomlaḡu üçün tēp y(e)me tēr*

“*Abhidharmakośa-śāstra*’yı ben bu şekilde anlatayım, *you* (ayrıca) ben sonra (?) vaaz edeceğim için de denir, diyerek...”

m(e)n inçip sözleyin → *m(e)n kên nomlağı için*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(110-111) *munda birök sözlememiş erser ağır ayançañ bolmaqlıg yörügnüñ bütmeğin*
𐰽 bütügin y(e)me tēr

“Burada eğer saygıdeğer açıklamanın tamamlanmasını, *you* ayrıca tamam olmasını da denir, söylememiş ise...”

bütmeğin → *bütügin*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(161) *bo tıltağın* 𐰽 *anın y(e)me tēr*

“Bu sebeple, *you* (ayrıca) onun için de denir, ...”

bo tıltağın → *anın*

Benzer anlamdaki iki farklı sözcüğe yer verilmiştir.

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(184-185) *yeg adruk iş küdüglerig ulatı nirvanıg bulğay mu bütürgeli anutğalı* 𐰽 *tüketgeli y(e)me tēr*

“... mükemmel işleri ve *nirvāṇay*ı yerine getirecek mi, *you* (ayrıca) bitirecek mi de denir.”

bütürgeli anutğalı → *tüketgeli*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(210-211) *amtı y(e)me ök bu ögreñiginçe* 𐰽 *yança y(e)me tēr yaratmış şastrınıñ başında inanmaq üze ağır ayağ kılmış erür t(e)ñri burhanğa tēp*

“Şimdi işte yine bu öğretisine göre, ayrıca bu şekilde de denir, yarattığı şâstranın başında inanç ile Buddha hazretlerine saygı göstermiştir, der.”

öğretiginçe → *yança* (< Çin. 樣 *yang* “görünüş; biçim” + *ça*)

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(266-268) *kelmedük ödki asıg erser anıñ kentü özleriniñ tuğumıña éltdeçi <kılınçıña> nizvanı ükliñteçi basutçı bolur* 又 *iş basutçı bolur y(e)me tēr*

basutçı 緣 (*pratyaya* “yan sebep”) → *iş basutçı* 作用 (“gerekli sebep”)

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(341-342) *bu tanuñ üze bilmiş kergek* 又 *munı üze yinçgeleyü bilmiş kergek y(e)me tēr*

bu tanuñ üze bilmiş kergek → *munı üze yinçgeleyü bilmiş kergek*

bu tanuñ üze → *munı üze*

bilmiş → *yinçgeleyü bilmiş*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(361) *y(e)me ök bar erür yörügi* 又 *asıgı y(e)me tēr*

yörüg → *asıg*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(509-510) *neṭegin atı bolur tuyunmuş odunmuş tēp yörüg’ol tēptēser* 又 *eñ’başlayu tuyunmuş odunmuş tēp yörüg’ol tēp tēmişi erser y(e)me tēgü teg*

tuyunmuş odunmuş tēp yörüg’ol tēptēser → *eñ’başlayu tuyunmuş odunmuş tēp yörüg’ol tēp tēmişi erser*

Ø → *eñ’başlayu*

tēptēser → *tēmişi erser*

yeme t r yerine t g  teg ifadesi kullanılmıştır.

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(527-531) 自在熾盛与端巖 *erk e tap a u  n çoğluğ yalınlı  u  n birle yene toklı  k rkle u  n a lı  k   l   u  n a  ma gal u  n*   h  y(e)me t r ulatı y   ayağuluk u  n muni munçulayu altı t  rl   y  r   ler   e adrılma ından bilmiş kergek yomdaru adı bolur a ı kırılmış t p

“Güçlü olduğu için, g  kemli  olduğu için ve g  zel  olduğu için, ş hretli  olduğu için, talih , you (ayrıca) (talih)li  de denir, olduğu için, ayrıca saygıdeğer olduğu için; bu şekilde altı çeşit anlama göre ayrıldığından tamamının adının ‘Adı Y celtilm ş’ (*Bhagav n*) olduğunu bilmek gerekir, der.”

a  ma gal → *a  ma gallı *

Cümlenin bağlamına uygun bir biçimde, ad olan *a  ma gal* “talih” sözcüğüne +*lı * eki getirilerek sözcük sıfat durumuna getirilmiştir.

EK (AD → SIFAT)

(609-612) yin em burhan a ı k  r  lm şler    bulu y(a)rlı ap birdemlig yöründekin al u ad ang lartakı al u türlüğler   zeki  ar      ararı larnı  tanu layu y(a)rlı amış u  n tu ma sız t  r  n anın a amış ol tarı mış t p   tu ma sız t  r  n tanu layu y(a)rlı amış u  n yme t r

tanu layu y(a)rlı amış u  n tu ma sız t  r  n → *tu ma sız t  r  n tanu layu y(a)rlı amış u  n*

SÖZ D ZİMİNDE DEğİşİKLİK

(816) y(e)me    sı sar y(e)me bilge biliglig ed  si   tutulsar y(e)me t r

“Her ne kadar yalnızca “uzaklaştırma” faziletini anlatma ile “bilgi” fazileti de d hil olsa da,   [ya da] tutulsa da denir”

sı sar → *tutulsar*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(827-828) ol kirsiz bilmemek (erser) yañılur (üçün) adkañguluñ edlerte 又 (azıtur) yañıldurur (üçün) adkañgu edlerig y(e)me tər bışrunmaq yolta uzun üdün bışrunmaq ögreținmek üze tēmin ök uyurlar tarqargalı

“Kirlenmemiş cehalet ise algılanan nesnelerde (Skt. ālambana-vastu) yanıldığı için, 又 [ayrıca] algılanan nesneleri kandırıp yanılttığı için de denir, yetişme yolunda uzun zaman temrin ederek₂ (kirlenmemiş cehaleti) hemen uzaklaştırabilirler.”

yañılur (üçün) adkañguluñ edlerte → yañıldurur (üçün) adkañgu edlerig

FARKLI SÖZCÜK / EKLER (UYGURCA → UYGURCA)

(890) qaltı tıdar tört türlüg nomlarığ olar tördegü yeme qayu ol téptēser añ 'ilki burhan nom(-ın) ikinti erde ıraç ödüğ 三 erde ıraç orunuğ 四 ulatı qayu yörüğ uğuşınıñ uuçsuz kıdığsız adırtın 又 burhan nomıntağı ötdeki oruntağı adırtıntağı y(e)me tər

“... Böylece, dört çeşit dharmayı engeller. Bu dördü hangisidir diye de sorulursa ilki Buddha öğretisi, ikincisi ...”

burhan nom(-ın) → burhan nomıntağı

ödüğ → ötdeki

orunuğ → oruntağı

adırtın → adırtıntağı

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(937) 於一孔雀輪 bir yuy kuşnuñ ayçuk atlığ tilgeniniñ alku türlüg tıltağlıg belgüsi 又 tıltağtın bolmış belgüsi y(e)me tər neñ adın bilge bilignıñ adkañgu uğuşı ermez

tıltağlıg belgüsi → tıltağtın bolmış belgüsi

FARKLI EK (UYGURCA → UYGURCA)

(943) bilge bilig adķanıp y  tmez     n      rg  rmez y(e)me t  r anın atı bolmış ol ırak t  p.

“Bilgelik algılanıp erişmediği için, you (ayrıca) eri  tirmediği (için) de denir, onun adı ‘uzak’ olmuştur.”

y  tmez      rg  rmez

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA    UYGURCA)

(993) ne  e tarđarsarlar y(e)me biligsizte ulatı nizvanılarığ 起身口意行 turur et’özteki tilteki k  n  lteki yorıkı    kılın  ı y(e)me t  r öndünki t    t   gre  ig<ini  > k   i uğurında (anın   altı)   nre par  ak  an tu  ınta  ı teg y(a)rlığsız <boldu  ta> yan  turu <yene turur>

“Cehaleti ve kleşaları ne kadar uzakla  tır   da 起身口意行 [qi shen-kou-yi xing “ortaya çıkar beden, ağız ve düşünce (ile) davranı  ”] bedende, dilde ve zihinde davranı   (Skt. k  ya-v  n-manası-c  ra),    [ayrıca] karma da (Skt. k  ya-v  n-manas-karman) denir, meydana gelir.”

yorık    kılın  

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA    UYGURCA)

(1081) 乳母甘饴前用資身 avırda analarnı   s   iğ tatığlığ a  larığ işletip ilgündürmekleri erser et’  z-in oğlı  a bul  urđu     n    oğlan  yalarına y(e)me t  r bul  urđu     n erip   n  g  g eseng  g ne   kentü   zi     n ermemiş teg y(e)me t  r.

“Yine   lokada (  u şekilde) açıklanmıştır: 乳母甘饴用資身 [ru-mu gan shan yong zi shen “sütanne tatlı yemeği kullanarak onu besler”] S  tannelerin tatlı   yemekleri kullanıp doyurmaları, çocuğunu,    [ayrıca] oğlancıklarını da denir, rahata   erdirmek için olup asla kendi (rahatı) için olmaması gibi...”

oğlı  a    oğlan  yalarına

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA    UYGURCA)

(1301) *yinçürü töpön yükünüp adakın tutmış üçün* 又 *kuçmış üçün y(e)me tər anın aтамış ol ayayu ağırlayu yükünüp tēp*

“eğilerek tepesiyle saygı gösterip kendi ayağını tuttuğu için, 又 [you “ayrıca”] (ayağını) kavradığı için de denir. ”

tutmış üçün → *kuçmış üçün*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(1308) *çinkértü tetrü süz üt erig bērip ütleteçi erigledeçi üçün* 又 *üt kındaçılarığ erigledeçi üçün y(e)me tər* 又 *üt bērip eriglep kındurmuşka y(e)me tər aтамış ol çinkértü tözlüg bahşı tēp*

“Doğru ve hatasız öğüt verip öğütlediği için, you (ayrıca) öğüt isteyenlere öğütlediği için de denir, you (ayrıca) isteyene öğüt verip öğütleyip de denir, hakikat özlü hoca diye adlandırılmıştır.”

üt erig bērip ütleteçi erigledeçi üçün → *üt kındaçılarığ erigledeçi üçün*

üt erig bērip → *üt bērip eriglep*

kındaçılarığ → *kındurmuşka*

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(1314) *yinçürü töpön yükünüp adakın tutmış* 又 *kuçmış y(e)me tər üçün tēptēmiş eriser uқıdur ol et’özteki kılınçığ*

(*šāstrada*) ‘tepeyle eğilip ayağını tuttuğu, you (ayrıca) (ayağına) sarıldığı da denir, için’ dedikleri ise bedendeki *karmayı* açıklar. (beden ile işlenen sevaptır)

tut- → *kuç-*

FARKLI SÖZCÜK (UYGURCA → UYGURCA)

(1339-1344) *ol antaş osuğluğ çinkértü tözlüg bahşı kayu ol kayu nom tözlüg ol tēptēser antaş osuğluğ çinkértü yörüg tözindekiçe inçip nomladaçı üçün anın aтамış ol*

çinkértü tözlüg tēp 𐰽 çinkértü tözlüg bahşı erser kayu nom tözlüg ol tēp tēser munṭaḡ munṭaḡ osuḡluḡ çinkértü yörüg tözindekiçe inçip nomladaçı üçün y(e)me tēr

çinkértü tözlüg bahşı kayu ol kayu nom tözlüg ol tēptēser anṭaḡ osuḡluḡ çinkértü yörüg tözindekiçe inçip nomladaçı üçün → çinkértü tözlüg bahşı erser kayu nom tözlüg ol tēp tēser munṭaḡ munṭaḡ osuḡluḡ çinkértü yörüg tözindekiçe inçip nomladaçı üçün

kayu ol kayu nom tözlüg ol → kayu nom tözlüg ol

anṭaḡ osuḡluḡ → munṭaḡ munṭaḡ osuḡluḡ

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(1378-1385) 問 *ne yme sözlemeki erser umaḡ üze alın alṭaḡın nomlap çinkértü tözlüg köni nomuḡ sansarlıḡ kök tiḡıḡtın tarṭıp taşḡarıp tınl(ı)ḡlarıḡ ündürü y(a)rlıḡamaḡı çoḡuluḡ yalınlıḡ küçiniḡ kuṭ küsüş bērmekiniḡ ridi bōḡülenmekiniḡ uḡurında ermez tēp iki kölünüteki kiçig tüzün yollar 𐰽 iki kiçig kölünülüḡ tüzün yoltaḡılar (yme) y(e)me tēḡü teg turur anılayu oḡ uyurlar ridi bōḡülenmek üze asıḡ tusu kılḡalı tınl(ı)ḡlarḡa iki kölünüteki kiçig tüzün yollar → iki kiçig kölünülüḡ tüzün yoltaḡılar*

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(1417-1418) *ridi bōḡünlemek y(e)me kayu ol tēptēser ḡaltı kök ḡalıḡta et'özüg tepreṭmekte ulatı üçegü erür 𐰽 ḡaltı et'öz tepreṭmek erür kök ḡalıḡta ulatı üçegü y(e)me tēr*

ḡaltı kök ḡalıḡta et'özüg tepreṭmekte ulatı üçegü erür → ḡaltı et'öz tepreṭmek erür kök ḡalıḡta ulatı üçegü

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(1540-1541) *tarṭıp taşḡarıp tınl(ı)ḡlarıḡ tēmekte ulatılar erür tıdıḡ yoluḡ nomlamaḡta ḡorḡınçsız 𐰽 y(e)me erür yol adırtmaḡınta ḡorḡınçsız y(e)me tēr*

erür tıdıḡ yoluḡ nomlamaḡta ḡorḡınçsız → y(e)me erür yol adırtmaḡınta ḡorḡınçsız

tıdıḡ yoluḡ nomlamaḡta → yol adırtmaḡınta

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

(1544-1546) 論 yükünüp çinkertü tözlüg bahşıka tapıñ ol negü kılğuluk tēptēser
 abidarmakoş şastrıg m(e)n inçip sözleyin tēp 又 m(e)n kēn nomlağı üçün tēp y(e)me
 tēr ütleteçi erigledeçi üçün boşğuçı tıñsılarıg anın aatamış ol şastr tēp

m(e)n inçip sözleyin tēp → m(e)n kēn nomlağı üçün tēp

inçip sözleyin → kēn nomlağı üçün

FARKLI İFADE (UYGURCA → UYGURCA)

5.3. Metindeki Çince İfadeler ve Karşılıkları

Aşağıdaki tabloda, çalışmada ele alınan Eski Uygurca AKT bölümünde geçen Çince ifadelerle cümlelerin Uygurca karşılıklarına ve Türkçe anlamlarına yer verilmiştir.

Tablo 8. Metindeki Çince İfadeler ve Karşılıkları

Çince İfade	Uygurca	Türkçe
阿毗達磨俱舍論實義疏 卷第一 [apidamo jushelun shiyishu yuan di yi] “Abhidharmakośabhāṣya- ṭīkā-tattvārthā birinci kitap” (1)	abidarim şastrtaki çinkertü yörüglerniñ keñürü açtaçı tikisi baştınkı küün	Abhidharma- śāstra’daki hakiki anlamları genişleterek açıklayan ṭīkā (Skr. “yorum”) ilk kitap (küün)
尊者 [zun-zhe] “saygıdeğer kişi” (4)	ayagka tegimlig	Abhidharma kılıflı* kośavārttha śāstra’daki hakiki +(asıllı)+ açıklamaların yazılmışı* ilk kitap
悉地羅末提造 [xi-de-luo-mo-ti zao] “Sthiramati yarattı” (4-5)	esdiramati bahşı yaraṭmış	üstat Sthiramati meydana getirmiş

唐言安惠 [tang-yan an-hui] “Tang dili(nde) ‘Anhui’” (5)	<i>tavgaççasınca yöre sözleser ornağlıg bilge biliglig</i>	Tang diline göre söylenirse “huzurlu” ve “bilgili”
惣二万八千偈 [zong er wan ba qian ji] “toplam 28,000 <i>gatha</i> ” (7)	<i>yumdarsar iki tümen sekiz miñ girantlar ol</i>	toplanırsa yirmi sekiz bin <i>granthad</i> r
无念本 [wu nian ben] “Wu nian kitap” (8)	<i>uu tem (atl(ı)g açari) tsopının (kıldım)</i>	Uu-dem (adlı <i>ācārya</i>) kitabı (hazırladım)
稽首薄伽衆德山 [qi-shou bao jia zhong de-shan] “secde ederim yüce (<i>bhagavan</i>) bütün erdemler dağına” (9)	<i>yiñçürü töpön yükünürm(e)n adı kötrülmüşlik kamağ edgülig tagka</i>	saygıdeğer bütün iyilikler dağına secde ederim.
釋曰 [shi yue] “açıklama/açıklar” (18)	<i>yöre sözler</i>	yorumlayarak söyler
將釋比論 [jiang shi bi lun] “ister yorumlamak bu <i>śāstray</i> ı” (22)	<i>ugrasar yörgeli bu şaştırıg</i>	bu <i>śāstray</i> ı yorumlamak istese
以染淨法 [yi ran jing fa] “(belirtme durumu +) kirli temiz <i>dharma</i> ” (34)	<i>kkirliğ kkirsiz nomlar</i>	kirli ve temiz <i>dharmay</i> ı
業不獨能 [ye bu du neng] “ <i>karma</i> değil yalnız yeterli” (44)	<i>kılınç yalnız edremlig ermez</i>	<i>karma</i> tek başına işe yarar değildir.
厭茲有漏 [yan zi you-lou] “tiksinir bu <i>āsravadan</i> ” (49)	<i>irip bu akıglığıg</i>	bu <i>āsravadan</i> tiksiniş
若攝心者 [ruo she xin zhe] “eğer toplarsa zihnini kişi” (59)	<i>kimler köjülin yıgınsarlar</i>	kim zihnini toplarsa
此論无過離繁文 [ci lun wu-guo li fan wen] “bu <i>śāstra</i> hatasızdır; ayırır karışık cümleleri” (64-65)	<i>bu şastr münsüz kadagsız erür öñi üdrülmek üze yanşak savlartın</i>	bu <i>śāstra</i> , karışık cümleleri ayırdığı için kusursuzdur.

分別界品 [fen-bie jie-pin] “bölmek ayırmak <i>Dhātunirdeśa</i> ’yı” (69)	<i>tadukoş uguşlarıg bölmek adırtlamak</i>	<i>Dhātu-kośa</i> ’yı ayıran
第一頌 [di-yi-song] “birinci şiir” (70)	<i>eñ’ilki şlok</i>	ilk <i>śloka</i>
	<i>eñ’ilki karik</i>	ilk <i>kārikā</i>
諸一切種諸冥滅 [zhu yi-qie-zhong zhu ming mie] “hepsi bütün türler bütün karanlığı yok eder” (71)	<i>kim alku türlüğler (üze) alku (bilgülük nomlarta) tarıkmış karıngu kararığlıgın</i>	kim bütün türler için bütün karanlığı yok etmiş
論曰 [lun yue] “ <i>śāstra</i> der” (75)	<i>şaştrta sözleti erti</i>	<i>śāstrada</i> söylenmişti
今欲造論 [jin yu zao lun] “şimdi istiyorum yaratmak <i>śāstra</i> ” (76)	<i>amdı ugradukta şastr yarağalı</i>	şimdi bir <i>śāstra</i> yaratmak istediğinde
云何於仏 [yun he yu-fo] “söyler nasıl Buddha’da?” (84)	<i>neğegin teğri burhanta</i>	Buddha’da nasıl?
所說言者 [suo-shuo yan zhe] “açıklanmış sözlerle kişi” (94-95)	<i>ķayu sözlemiş savlıg y(a)rılığında kişiler</i>	açıklanan öğreti ile insanlar
由此論於 [you ci lun yu] “sebepe bu <i>śāstrada</i> ” (102)	<i>munuğ uğurında şastrta</i>	Bu nedenle <i>śāstrada</i>
依附仏語 [yi-fu fo-yu] “temel almak Buddha’nın sözünü” (106)	<i>yakın tayanmak üze t(e)ğri burhannuğ y(a)rılığına</i>	Buddha sözlerine yakın olarak dayandığından
若能於論 [ruo neng yu lun] “eğer yapabilirse <i>śāstrada</i> ” (120)	<i>kimler usar şastrta</i>	kim <i>śāstrada</i> (saygılı gönül doğru)abilirse
爲有一類 [wei you-yi-lei] “için var bir türlü” (127)	<i>bar birer uguşlug</i>	bir türlü canlılar var
諸能說人 [zhu neng shuo ren] “bütün anlatıcılar” (135)	<i>alku nomladaçı kişiler</i>	bütün anlatıcılar

理實如是 [li shu rushi] “gerçek böyledir” (149)	<i>çinkértü anṭag ok ol</i>	hakikat budur
餘時讚便 [yu shi zan ruan] “başka zamanda övdü Buddha’yı” (156)	<i>adın ödte ögmiş erser t(e)ṇri burhanıg</i>	başka bir zamanda Buddha’yı övmüş ise
若見論中 [ruo lian lun zhong] “eğer görürse śāstrada” (164)	<i>kimler körserler şaşrtakı</i>	kim śāstradaki
或復論初讚 [huo fu lun chu zan] “veya yine śāstra(nın) başı(nda) övmek” (176)	<i>azuça yene şaştrnıṇ başında (t(e)ṇri burhanıg) ögmekniṇ</i>	veya śāstranın başında (Buddha hazretlerini) övmenin
將爲小事 [jiang wei xiaoshi] “ister yapmak küçük iş” (181)	<i>ugradukta kılğalı azkıya işig küdüküg</i>	[onlar] küçük (bir) iş ₂ yapmak istese de
欲令得殊勝果 [yu ling de shu-sheng guo] “ister buldurmak olağanüstü meyve” (191)	<i>kim yeg adruk tüşüg (ulatı nirvanıg) bulṭurgalı küsemiş</i>	kim olağanüstü meyve (ve nirvāṇayı) buldurmaya isterse
發聞修思 [fa wen xiu si] “doğurur işitmek uygulamak düşünmek” (200)	<i>tugurzunlar eşitmek sakınmak bışrunmak</i>	işitmek, düşünmek (ve) uygulamak (özlü bilgeliği) doğursunlar.
善順仏語 [shan shun fo yu] “Buddha’nın öğretisine göre iyice uygulayıp” (208)	<i>uz eyin kılıp t(e)ṇri burhan-nıṇ y(a)rlıgıṇa</i>	Buddha hazretlerinin öğretisine göre iyice uygulayıp
有餘師說 [you yu shi shuo] “var başka üstatlar söyler” (220)	<i>bar adın bahşılar sözler</i>	başka üstatlar derler
疏主 [shu zhu] “yorum ustası/üstadı (müfessir)” (225)	<i>esdiramati bahşı</i>	Sthiramati üstat
亦欲令他 [yi yu ling ta] “ayrıca ister başkalarının” (228)	<i>yme ök küsemiş (üçün kim) adınların</i>	ayrıca, başkalarının (ağır saygılı gönülleri doğurmasını) istediği

有此疑生 [you ci yi sheng] “var bu şüphede doğar” (237)	<i>bar bolmak üze bu sezikniñ tugmakı</i>	bu şüphenin doğmasının var olması üzerine
攝彼勝義依彼故 [she bi sheng-yi yi-bi-gu] “içerdiği o gerçek anlamı (ve) dayandığı ona için = O gerçek anlamı içerdiği ve ona dayandığı için” (247)	<i>tudulurlar için andaki yeg yürümler anar yme tayaklıg için</i>	ondaki gerçek anlamları içerdiği için ve ona dayandığı için
何内造論 [he-nei-zao-lun] “Ne içinde yaratır śāstra” (257)	<i>kayu tıldagın şaştr yaratdı</i>	hangi sebeple śāstra yazdı
已趣生業 [ji qu sheng ye] kendi doğum sebep olan karma (267)	<i>kentü özleriniñ tugumiña eltdedi <kılınçına></i>	onun kendilerinin doğumuna götürecektir (ve) eylemine
以諸煩惱 [yi zhu fan-nao] ...ile bütün kleśalar (277)	<i>alku nizvanılar (biligsiz)tin</i>	bütün ızdıraplar (cehalet)ten
此等諸論 [ci deng zhu lun] bunun gibi bütün śāstralar (290)	<i>mundata ulatı alku şaştrlar</i>	bunun gibi bütün śāstralar
論主愍斯 [lun zhu min si] “śāstra üstadı (Vasubandhu) merhamet eder buna” (298)	<i>vasubandu bahşı erinçkemiş (için) bularnı</i>	Vasubandhu üstat bunları bağışladığı (için)
或復論者 [huo fu lunzhe] “eğer yine śāstra” (308)	<i>azuça yene şaştr</i>	eğer yine śāstra
此二種因 [ci ni zhong yin] “bu iki çeşit sebep” (317)	<i>bu iki türlüñ tıltaglar</i>	bu iki türlü sebep
或六百行頌是論 [huo liu bai xing song shi lun] “eğer 600 satır kārīkā olursa śāstra” (328)	<i>azuça erser yme altı yüz kezīg karik erür şaştr</i>	eğer śāstra 600 kārīkā ise
迦濕彌羅義理成 [jiashimiluo yilicheng] Kāśmīra ... (338-339)	<i>kaşmir ellig</i>	kaşmir ...

仏即論主之自師 [fo ji lun zhu zhi zi shi] “Buddha böylece śāstra üstadının kendi hocası” (348)	<i>teñri burhan inçip vasubandu bahşınıñ öz bahşısı</i>	Buddha hazretleri böylelikle Vasubandhu hocanın kendi hocası
前歸敬頌 [qian gui jing song] “önceki saygı gösteren śloka” (357-358)	<i>öñdünki (inanmak üze) ağır ayak kılmaklıg şlok</i>	önceki (inanmak üzerine) saygı gösteren śloka
又復若但言自 [you fu ruo dan yan zi] “yine tekrar eğer tek söylerse kendi” (369)	<i>yene yme yine birök tek sözlep anı öz</i>	ayrıca, eğer bunu tek kendi söylerse
以此義故 [yi ci yi gu] “bu yorum üzerine” (378- 379)	<i>bu yörüg üze</i>	bu yorum üzerine
此有二意 [ci you er yi] “burada var iki anlam/niyet” (390)	<i>munda bar iki türlüğ abipiraylar</i>	burada iki çeşit abhiprāya var
云何論之 [yun he lun zhi] “dersen neden śāstranın” (402)	<i>neṭegin (vasubandu bahşı)nıñ ... tepteser</i>	niçin (Vasubandhu hoca)nın ... dense
是智斷德 [shi zhi duan de] “olmak bilgelik ve ayırma erdemi” (418- 419)	<i>erdüki (üze) bilge biliglig targarmaklık edgülerke</i>	bilgelik (ve) gidermek faziletlerine (sahip) olması (üzerine)
或體尊高者何 [huo ti zun gao zhe he] “eğer bedenin saygıdeğer neden” (427)	<i>azuça yme etöziniñ yeg ayaguluk bolmakı yme negü</i>	eğer bedeninin saygıdeğer olması neden
德有二種 [de you er zhong] “erdem var iki türülü” (454)	<i>edgüsi bolur iki türlüğ</i>	fazileti iki türlü olur
般若波羅 [bore boluo] “prajñāpāramitā” (457- 458)	<i>bilge bilig paramit</i>	bilgelik pāramitāsı
上來所釋 [shanglai suo shi] “yukarıdan açıklanan” (473-474)	<i>üsdürti berü yörgüçi</i>	yukarıdan beri açıklanan

如何是相 [ru he shi xiang] “niçin olur belgi” (493)	<i>neṭegin belgüsin</i>	niçin belgisini
初所言諸 [chu suo yan zhu] “başta söylenen pek çok” (501)	<i>eñbaşlayu sözlemek üze kim</i>	ilk başta söylemekle
佛者 [fo zhe] “Buddha” (506)	<i>buda burhan</i>	Buddha ₂
開敷義者 [kaifu yi zhe] “açılmış yayılmış yorum” (517-518)	<i>açılmış yarılmış tep yörüğ ol</i>	açılmış yayılmış yorum
自在熾盛与端嚴 [zizai chisheng yu duan yan] “bağımsız, gösterişli ve güzel” (527-528)	<i>erkçe tapça üçün çoğlug yalınlig üçün birle yene tokılg körkle üçün</i>	*bağımsız ₂ olduğu için, haşmetli ₂ olduğu için ve güzel ₂ olduğu için
师子之義 [shi zi zhi yi] “hoca(nın) ve öğrencinin yorumu” (536)	<i>bahşılı tıtsılınıñ yörügi</i>	hocanın ve öğrencinin yorumu
所依聲也 [suo-yi sheng ye] “bulunma durumudur” (563)	<i>ta vibakṭi</i>	-ta <i>vibhakti</i> (bulunma durumu eki)
若言 [ruo yan] “eğer söylerse” (581)	<i>birök sözleser</i>	eğer söylerse
除此 [chu ci] “bunun dışında” (591)	<i>munda öñi</i>	bundan başka
此正彼 [ci zheng bi] “bu doğrudur” (612) (tam olarak: bu doğru o)	 <i>[bu köni ol]</i>	 [bu doğrudur/doğrusu budur]
不染无智 [bu ran ji zhi] “akleśa (kirlenmemiş/saf) bilmemek” (624)	<i>kkirsiz bilmemek</i>	<i>akleśayı bilmemek</i>
唯仏世尊 [wei fo shi zun] “Buddha-lokanātha / bhagavat” (635)	<i>yindem burhan atı kötrülmüşler</i>	yalnızca adı yüceltilmiş Buddhalar
何以故 [he yi gu] “ne için” (645)	<i>ne üçün</i>	ne için

爲復世尊 [wei fu shi zun] “ya da yine yeryüzünü şereflendirmiş” (654-655)	<i>azu yine aşı kötrülmüşler</i>	ya da yine adı yüceltilmişler
此說何義 [ci shuo he yi] “bu sözde ne anlam” (666)	<i>bu savta negü yörüğ</i>	bu sözde nasıl bir anlam
復餘師云 [fu yu shi yun] “yine başka hocalar söyler” (693)	<i>yene adın bahşılar sözler</i>	yine diğer hocalar söyler
此言斷者 [ci yan duan zhe] “burada söyler ortadan kaldırmak” (722)	<i>munda tarkarmak tep temişi erser</i>	burada ‘ortadan kaldırmak’ olarak söylenmiş ise
云何一切種言 [yun he yi qie zhong yan] “niçin bütün türler söyler/söz” (737)	<i>neşegin alku türlüğler üze tegüçi</i>	niçin bütün türlüler üzerine söylenecek
貪等諸惑 [tan deng zhu huo] “açgözlülük gibi bütün ızdıraplar” (753)	<i>azta ulatı alku nizvanıları</i>	hırs ve benzeri ihtiraslar/dünyevi arzular/kleşalar
若能无倒 [ruo neng wu dao] “eğer yapabilirse hatasızca” (765)	<i>kimler usar (könisinçe onarusunça)</i>	kim (doğru bir biçimde ₂ gayret ed)ebilirse
或此中 [huo ci zhong] “eğer bunda” (777)	<i>azuça yme munda</i>	eğer bunda
或聲聞覺 [huo shengwen jue] “eğer śrāvaka pratyekabuddha” (798)	<i>azuça yme şiravaklar piradikabudlar</i>	eğer śrāvakalar ve pratyekabuddhalar
聲聞緣覺 [shengwen yuanjue] “śrāvaka (ve) pratyekabuddha” (820)	<i>şiravaklar piradikabudlar</i>	śrāvakalar ve pratyekabuddhalar
此不染无智 [ci bu ran wu zhi] “bu akleşayı bilmemek” (833)	<i>bu kirsiz bilmemek</i>	bu akleşayı bilmemek
相從 [xiang cong] “takip ederek” (834)	<i>eyin</i>	takiben

故无學等 [gu wu xue deng] “o nedenle eğitim görmeyenler (<i>aśaikṣa</i>) ve benzeri” (844)	<i>anın boşgutsuzta ulatı</i>	o nedenle artık öğrenmeyenler (öğretimini tamamlamış olanlar) vb.
雖滅諸冥 [sui mie zhu ming] “her ne kadar sona erdireseler bile bütün karanlıkları (=bütün cehaleti)” (869)	<i>neçe tarķarsarlar yme alku karanı kararıglarıg</i>	bütün karanlığı her ne kadar sona erdireseler de
此約染汚說 [ci yue ran wu shuo] “bu tutar kirlenmişı açıklar” (882)	<i>munda kirligig tuṭa sözlemişı ol</i>	burada <i>kleśay</i> ı azaltarak söylemiştir
故契經說 [gu qi-jing-shuo] “o “nedenle <i>sūtra</i> da der ki” (894)	<i>anın sudurta y(a)rılıkamış ol</i>	o nedenle <i>sūtrada</i> buyurmuştur
極遠時者 [ji yuan shi zhe] “fazlasıyla uzak zamandakiler” (901)	<i>erṭe irak öd erser</i>	oldukça uzak zamanda ise
此人詣仏 [ci ren yi fo] “bu kişı ulaşır Buddha’ya” (908)	<i>bu kişı tegip t(e)ṇri burhan</i>	bu kişı ulaşır Buddha efendimize
彼人解脫種 [bi ren jietuo zhong] “o kişı kurtuluşı tohumu” (912)	<i>ol kişı<te> kuṭṭulmaklıg urugınıṇ</i>	o kişıye kurtuluşı tohumunun
極遠處者 [ji yuan chu zhe] “oldukça uzak yerdekiler” (917)	<i>erṭe irak orun erser</i>	oldukça uzak yerde ise
五蘊之中 [wu yun zhi zhong] “beş kümenin içinde” (926)	<i>beş yükmeklerniṇ arasında</i>	beş kümenin arasında
及諸義類 [ji zhu yi lei] “ayrıca bütün yorum çeşıitleri” (931)	<i>ulatı alku yörüg uguştakı</i>	ayrıca bütün yorum çeşidindeki
於一孔雀輪 [yu yi kong-que lun] “bir tavus kuşundaki tekerlek” (935)	<i>bir yuy kuşnuṇ ayçuk atl(i)g tilgeni</i>	bir tavus kuşunun ‘ayıçuk’ adlı tekerleği

如是多種分別 [ru shi duo zhong fen bie] “böylece çok çeşitli ayrı/farklı” (939)	<i>muni munçulayu üküş türölüg adırılmış</i>	bunun gibi çok türlü ayrılmış
所知及時處 [suo zhi ji shi chu] “bilgide ve zamanda, mevkide” (946)	<i>bilgölük üze ulatı öd üze ?orun üze</i>	bilme ile, zaman ile ve yer ile
云如是 [yun ru shi] “söyler böyledir” (955)	<i>anıag ok ol</i>	böyledir
若闕其頌 [ruo que qi song] “eğer hata (varsa) o şiiir” (961)	<i>birök egsük ((kergek boldı)) erser ol şloknuş</i>	eğer eksik (gerek oldu) ise o şlokanın
此師雖作是說 [ci shi sui zuo shi shuo] “bu hoca her ne kadar bu gibi sözleri” (973)	<i>bu bahşı neçe mundag osuglug savlarıg</i>	bu hoca ne kadar bu gibi sözleri
此師所說 [ci shi suo shuo] “bu hoca tarafından söylenen” (982)	<i>bu bahşınıy kayu sözlemişi</i>	bu hocanın söylediği
起身口意行 [qi shen kou yi xing] “ortaya çıkar beden, ağız ve düşünce (ile) davranış” (991-992)	<i>turur etözteki tilteki köñülteki yorıkı/kılınçı yme ter</i>	(ortaya) çıkar bedendeki dildeki gönüldeki davranışı
何名不染 [he ming bu ran] “neden adlandırır akleśa (diye)?” (1002)	<i>neşegin atantı kirsiz tēpteser</i>	neden ‘kirsiz’ olarak adlandırıldı denirse
又如香花 [you ru xiang hua] “yine öyle güzel kokulu çiçek” (1013)	<i>yene kaltı yıldız yıparlıg hua</i>	yine öyle güzel kokulu ₂ çiçek
聞 [wen] “soru” (1019)	...	...
自利者 [zi li zhe] “kendine faydalı olanlar” (1025)	<i>özke asıg kılmaq</i>	kendine fayda sağlamak
讚者 [zan zhe] “övenler” (1031)	<i>ögmek erser</i>	övmek ise

修福及智所得果 [xiu fu ji zhi suo de guo] “temrin ederek fazilette ve bilgelikte elde edilir semere” (1039)	<i>bışrunmak üze buyanta ulatı bilge bilgite kayu bulmuş tüşi</i>	temrin ile sevapta ve bilgelikte bulunmuş semere
以此故知 [yi ci gu zhi] “bununla böylece bilir” (1044)	<i>muni üze anın bilmiş</i>	bununla bu yüzden bilmiş
又將此廻施之福 [you jiang ci hui shi zhi fu] “ayrıca verecek bu başkalarını kurtarmanın fazileti” (1053-1054)	<i>yene uduzup bu evrip buşı bermişniñ buyan</i>	yine yönlendirip bu çevirdiği sadaka verme faziletini
其本意 [qi ben yi] “onun asıl niyeti” (1062)	...	...
所修福慧施群生 [suo xiu fu hui shi qun sheng] “temrin edilmiş fazilet ve bilgelik ile sadaka verir bütün canlılara” (1067)	<i>kayu bışrunmuş buyanın bilge bilgini buşı berürler tınlıglarka</i>	temrin edilmiş fazilet ve bilgelikle canlılara sadaka verirler
是以 [shi yi] “bu sebeple” (1076)	<i>bu tıltağın</i>	bu sebeple
乳母甘煎饌用資身 [rumu gan jian shan yong zi shen] “süt annenin tatlı yemeğini kullanıp destekler bedeni” (1079)	<i>avırda analarının süçig tadıglıg aşlarig işledip ilgündürmekleri erser etözin</i>	süt annelerin tatlı yemekleri kullanıp bedeni destekler
是故仏徳 [shi gu fo de] “bu sebeple Buddha(nın) fazileti” (1085)	<i>anı üçün tenri burhannıñ edgüleri</i>	onun için Buddha efendimizin faziletleri
論問 [lun wen] “śāstra sorar” (1088)	...	...
釋曰 [shi yue] “tefsir açıklar” (1089)	...	...
論曰由彼 [lun yue you bi] “śāstra der sebep o” (1103)	<i>ol (sansar erür) üçün</i>	o (saṃsāra olduğu) için

此有二義相以 [ci you er yi xiang yi] “burada var iki çeşit yorum birbiriyle” (1112)	<i>munda bar iki türlüg yörügler ogşaşguluk</i>	burada benzer iki türlü yorum var
水浸於土 [shui jin yu tu] “su nemli iken toprak” (1115)	<i>suv <üze> yalkalıg <toprakıg></i>	su <ile> nemlenmiş <toprağı>
稀 [xi] “az/nadir” (1117)	...	...
黏 [nian] “yapışkan” (1120)	<i>yapışıp</i>	yapışıp
或由身見故 [huo you shen jian gu] “eğer maddeleşmiş görüş nedeniyle” (1128)	<i>azuça yme bar etöz körüm ugurında anın</i>	eğer beden görüşü nedeniyle
衆生於中 [zhong sheng yu zhong] “canlılar orada” (1135)	<i>tınlıglar anda</i>	canlılar orada
或即身見 [huo ji shen jian] “ya da maddeleşmiş görüş” (1141)	<i>azuça yme ol ok bar etöz körüm</i>	ya da o beden görüşü
或不欲發趣 [huo bu yu fa qu] (1149) “veya istemez başlatmayı”	<i>azuça yme küsemez teprep bargalı</i>	ya da başlatmayı (?) istemez
不能自出 [bu neng zi chu] “yapamaz kendi çıkmayı” (1154)	<i>umatın kentü özi üñeli</i>	yapamadı kendi çıkıp
或一切煩惱 [huo yi qie fan-nao] “veya bütün ihtiraslar” (1162)	<i>azuça yme alku nizvanılar</i>	ya da bütün ihtiraslar/dünyevi zevkler
若不積集 [ruo bu ji ji] “eğer toplamazsa” (1168)	<i>kimler yıgmasar termeser</i>	eğer yağmazsa ve toplamazsa
如世間人 [ru shi jian ren] “dünyadaki insanlar gibi” (1194)	<i>kaltı yerținçüteki kişiler</i>	yani dünyadaki insanlar
云何相似 [yun he xiang shi] “nasıl benzer” (1210)	<i>neşegin ogşaşur</i>	ne şekilde benzer

隨授所應者 [sui shou suo ying zhe] ? (1218)	<i>eyin yaraginça berip</i>	uygun bir ??
或隨蘊等言 [huo sui yun deng yan] “veya buna göre yığında böyle söyler” (1222)	<i>azuça yme yügmekte ulatılar eyin yarlıkamış ol</i>	ya da yığında böyle buyurmuştur
以此義故 [yi ci yi gu] “bu anlama dayalı olduğundan” (1234)	<i>bu yörüg üze anın</i>	bu yorum üzerine olduğundan
謂解脫分 [wei jie tuo fen] “der ki kurtuluş nedenleri” (1244)	<i>kaltı kuırulmak ülüşlög</i>	yani kurtuluş nasipli
一者內 [yi zhe nei] “birinci içinde” (1251)	<i>eñilki içtin</i>	birincisi içeriden
世尊能為外緣 [shi zun neng wei wai yuan] “yeryüzünü şereflendirmiş yapabilir dış şartları” (1254)	<i>aı köıtrölmiş usar yme taştın sıñar tıltag</i>	adı yüceltilmiş yapabilirse yine dıştan taraftaki sebep
外緣佉力普成就 [wai yuan fo li pu cheng jiu] “dış şartlar Buddha gücünü tamamen gerçekleştirir” (1259)	<i>taştın sıñar tıltag tégli burkanlıg küçke tüzü tükel yaraşı</i>	dıştan taraftaki sebep denilen Buddha gücüne büsbütün uygun
甘雨雖普降 [gan yu sui pu jiang] “tatlı yağmur her ne kadar her yere yağsa da” (1272)	<i>özken yagmur neçe tüzüte yagsar yme</i>	tatlı yağmur ne kadar her yere yağsa da
又所應者 [you suo ying zhe] “yine buna göre söylenir” (1279)	<i>yene tegimlig teptemiş erser</i>	yine yaraşır diye denmiş ise
善知識者誰 [shan zhi shi zhe shui] “iyi arkadaş kim?” (1291)	<i>edgü ögli biliş böşük kim ol</i>	iyi düşünceli tanıdık ² (arkadaş) kimdir
諸有具前 [zhu you ju qian] “bütün varlıklar sahiptir önce” (1303)	<i>(kim) tükellig üçün öñdüñki</i>	sahip olanlar için önceki

頌云敬礼者言 [song yun jing li zhe yan] “ <i>śloka</i> ifade eder: saygıyla secde edenler söyler” (1320-1321)	<i>şlokta sözlemek</i> eraser <i>ayayı ağırlayı yükünüp</i> <i>tegüçi savıg</i>	<i>ślokada</i> ifade edileni ise saygı ve hürmet gösterip secde ederek söylediği sözü
口業低屈者輕 [kou ye di qu zhe qing] “ağız eylemi (=dil ile söylemek) eğmek bükmek kolay” (1330)	<i>tilteki kılınç üze eğiştirmek</i> <i>töñidmek yenik erür</i>	dildeki eyleme göre eğilmek ₂ kolaydır
此以第四轉 [ci yi di si zhuan] “buna dördüncü ‘yönelme’” (1337)	<i>munı yene ... törtünç ...</i> <i>vibakti</i>	bunu yine ... dördüncü ... <i>vibhakti</i>
八轉聲 [ba zhuan sheng] “sekiz <i>vibhakti</i> ” (<i>aşta-vibhaktyah</i>) (1338)	<i>sekiz türlüg vibaktiler</i>	sekiz türlü <i>vibhakti</i>
或隨諸衆生 [huo sui zhu zhong sheng] “ya da bütün canlılara” (1345)	<i>azuça yme alku</i> <i>tınl(ı)glar</i>	ayrıca bütün canlılar
世尊大悲 [shi zun da bei] “ <i>yeryüzünü</i> şereflendirmiş(in) yüce merhameti” (1363)	<i>atı kötrülmüşniñ ulug</i> <i>y(a)rlıkançuçı köñülü</i>	adı yüceltilmişin ulu merhametli gönlü
通答 [tong da] “iletir cevap” (1369)	<i>kikiñç bergeilir</i>	cevap verir
從生死泥 [cong sheng-si ni] “ <i>saṃsāralı</i> çamurdan” (1373)	<i>sansarlıg kök tiğigtin</i>	<i>saṃsāralı</i> çamurdan
如何空言 [ru he kong yan] “nasıl boş laf” (1388)	<i>netegin yok kurug sav</i>	neden yok boş söz
如來加被 [ru-lai jia bei] “böylece gelen (<i>tathāgata</i>) izin verir” (1397)	<i>ançulayı kelmiş</i> <i>asgarmış</i>	öylece gelmiş (Buddha) yardım etmiş
如契經說 [ru qi jing shuo] “ayrıca <i>sūtra</i> açıklar” (1406)	<i>kaltı sudurta</i> <i>y(a)rlıkamış ol</i>	ayrıca <i>sūtrada</i> buyurulmuştur

二 [er] iki (1408)	-	-
非由加持 [fei you jia chi] “destek olmaz ?” (1415)	<i>neṅ içgerip tutmak</i>	asla içerip tutmak
十頭 [shi tou] “ <i>daśa-grīva</i> ” (1421)	<i>taşagirve</i>	<i>daśa-grīva</i> (“on başlı”)
自他威神 [zi ta wei shen] “kendi (ve) diğeri(nin) <i>ṛddhi</i> (=yönetici gücü)” (1426)	<i>özli adınların çoğlug yalınlig ridi</i>	kendisinin ve başkasının ışıltılı ve parlak <i>ṛddhi</i> (“psişik gücü”)
於何身中 [yu he shen zhong] “neden bedende” (1432)	<i>kayu etözte</i>	neden bedende
若如是者 [ruo ru shi zhe] “eğer böyle ise” (1445)	<i>birök antag erser</i>	eğer öyle ise
若不断惑 [ruo bu duan huo] “eğer uzak durmazsa <i>kleśadan</i> ” (1453)	<i>birök targarmasar nizvanıların</i>	eğer ızdırapları ortadan kaldırmazsa
云何尊世 [yun he zun shi] “neden <i>şereflendirmiş yeryüzünü</i> ” (1463)	<i>neṭegin atı kötrülmüş</i>	niçin adı yüceltilmiş
云何佉弟子異 [yun he fo de si yi] “neden Buddha(nın) öğrencisi farklı” (1472)	<i>neṭegin t(e)ṇri burhannın tırsıları öñi erür</i>	niçin Buddha hazretlerinin müritleri farklıdır
所生者 [suo sheng zhe] “doğurulmak” (1480)	<i>tugurguluk erser</i>	doğurulmak ise
惑一切種諸冥滅 [huo yi qie zhong zhu ming mie] “ayrıca bütün canlıları bütün karanlıklardan kurtarır” (1491)	<i>azuça yme alku türlüğler üze alku (bilgülık nomlarta) tarıkmış karangulugin</i>	ayrıca her türlü canlıları bütün ... karanlıklardan (=cehalet) kurtarmış
拔衆生出生死泥者 [ba zhong sheng chu sheng si ni zhe] “çıkartır canlıları	<i>[*tartıp taşgarıp tınlıglarig ündürtü erser sansarlıg kök titigtin erser]</i>	[çekip çıkarıp canlıları <i>sāmsara</i> çamurundan çıkardı ise]

kaçar <i>samsāra</i> çamurundan” (1502)		
或智断二德 [huo zhi duan er de] “ayrıca akıl ve tasfiye (olan) iki erdem” (1510)	<i>azuça yme bilge biliglig tarkarmaklıg iki türlüg edgüleri</i>	ayrıca akıl (ve) uzaklaştırma (olarak) iki çeşit fazileti
若不具智德 [ruo bu ju zhi de] “eğer sahip değilse akıl erdeme” (1517)	<i>birök tükellig ermedi erser bilge biliglig edgüke</i>	eğer akıl fazilete sahip olmadı ise
或上三句中 [huo shang san ju zhong] “ayrıca yukarıdaki üç cümlede” (1527)	<i>azuça yme üstünki üç padaklarta</i>	ayrıca yukarıdaki üç dizede (<i>pādaka</i>)
或約四无畏 [huo yue si wu wei] “ayrıca dört tür korkusuzluk” (1537)	<i>azuça yme dört türlüg korkınçsızlar</i>	ayrıca dört çeşit korkusuzluk

5.4. Metinde Geçen İkilemeler

Eski Uygurca AKT’da, özellikle Çince sözcüklerinin ve Budizm terimlerinin çevirisi söz konusu olduğunda, ikilemelerin sıklıkla kullanılmış olduğu görülmektedir. Aşağıda yer verilen listede, doktora çalışması için ele alınan 1-1551. satırlar arasında bulunan ikilemeler yer almaktadır. AKT ile beraber Eski Uygurca AKb (Stockholm nüshası) ve *Abhidharmāvatāra-prakaraṇa* (Stockholm nüshası) eserlerinde kullanılan ikilemelerin listesi için Ölmez ve Can’a (2020) bakılabilir.

aç- yad-: “(öğretiyi) açarak anlatmak, açıklamak” 521

açıl- yadıl-: “yayılmak, açılmak” 開 *kai* 520

ada tuda: “tehlike, felaket” 災 *zai*, 災橫 *zai heng* 191

adırt öñi: “ayrım; ayrı, farklı” 差別 *chabie*, 異 *yi* 968

ağır ayağ: “saygı, hürmet” 恭敬 *gong jing* 189

ağır ayançañ: “saygı, hürmet” 敬重 *jing zhong* 83

aқıl- evril-: “yaşam ölüm döngüsü” 1107

al altağ: “âlet, araç, vasıta; usül; yöntem” 方便 *fangbian* 1214

alañuk küçsüz: “güçsüz” 990

alış bèriş: “alışveriş, sebep sonuç” 取果 *qu-quo* 161; **alışsız bèrişsiz** 228

alku barça: “bütün, hep” 皆 *jie* 638

amra- èrinçke-: “acımak, merhamet etmek” 哀愍 *aimin* 1185

arığ süzök: “saf, temiz, şeffaf, berrak” 清淨 *qing jing* 1042

asığ tuso: “fayda, yarar” 利益 *liyi* 16

asığlıq meñilig: “yararlı ve neşeli, faydalı ve mutlu” 1057

aş içgü: “yiyecek içecek” 饕 *shan*, 飲食 *yinshi* 1080

at küü: “isim; şöhrat, ün” 529

at mañgal: “şöhrat ve şans, ün ve baht” 216, 219; 529

atlıg küülüg: “ünlü, meşhur, tanınmış” 529

avant tıtağ: “neden, sebep” 因緣 *yin yuan* 1802

ayıt- ötün-: “sormak” 1140

aya- ağırla-: “saygı göstermek, hürmet etmek” 恭敬 *gong jing*, 敬禮 *jingli* 73

az koşuğ: “hırs bağı” 貪結 *tanjie* 愛結 *aijie* 1156

azlantur- yapşintur-: “hırsla bağlanmak” 1158

bek yarp ~ berk yarp: “sağlam” 1130

bekiz belgülüg: “açık; belirgin” 249

bil- ötgür-: “(kalp ile) iyice anlamak” 了達 *liao da* 940

bilge bilig: “bilgelik, bilgi, bilge” 知慧 *zhihui* 智 *zhi* 慧 *hui* (çok satırda)

bilgisizlig karanıgı: “cehalet, cehalet karanlığı” 闇盲 *an mang* 560

boşu- tit-: “(zihni) özgür kılmak, özgürleştirmek” 1398

böl- adırtla-: “bölümlere ayırmak; farkına varmak, ayırımına varmak” 分別 *fenbie* 939

buluñ yıñak: “taraf, yön, cihet” 方 *fang* 29

büt- bış-: “olmak; tamam olmak; olgunlaşmak” 1266

bütür- anut-: “bitirmek, tamamlamak, bitirip hazır duruma getirmek” 183

çın kértü: “gerçek, hakiki, doğru” 真實 *zhen shi*; 如實 *ru shi*; 實 *shi*; 誠 *cheng* (çok satırda)

çigil- boğul-: “endişelenmek, gerilmek” 1009

çoğluğ yalınluğ: “parlak, ışıltılı; güçlü; görkemli” 17

çom- bat-: “batmak, dalmak, (suda) dibe dalmak” 1483

çomrul- bat-: “batmak” 1104

egsük kergek: “az, eksik” 961

em yöründek: “ilaç; deva, çare” 对治 *duizhi* 1432

emgen- kıatıglan-: “acı çekip gayret etmek” 406, 3717

eñitmek töñitmek: “eğilerek selamlama, eğilerek saygı gösterme” 低屈 *di qu* 1327

erinmek ermegürmek: “tembellik, üşengeçlik” 201

erk tap: “istek, arzu; irade” 自在 *zizai* 528

erklig kaçığ: “duyu organı” 1220

ert- aş-: “üstün olmak; mükemmel olmak” 412

ert- keç-: “aşmak” 685

ev bark: “ev, ev bark” 家 *jia* 905

ezüg çın: “yalan doğru; yanlış hakikat” 134

ezüg igid: “yalan” 1282

ëlig han: “hükümdar, hakan” 王 *wang* 638

ënçgü esengü: “huzur; sükûnet” 1081

ërinçke- tsoyurka-: “merhamet etmek, acımak” 399

ëşidmek tıñlamaq: “dinleme” 1254

ilin- amra-: “bağlanmak; tutulmak” 1195

ilinişür- tayanışur-: “(birbirini) desteklemek, destek olmak” 380

iş küdök: “iş, iş güç, meşguliyet” 事 *shi*, 事用 *shi yong* 183

ka kadaş: “akraba, kardeş” 家族 *jiazu* 1195

karaŋgu kararığ: “karanlık; (mecazen) cehalet” 闇 *an*; 冥 *ming* 72

katıgılan- tavrın-: “çabalamak, gayret göstermek” 精進 *jingjin* 765

katıl- kavış-: “buluşmak, kavuşmak; karışmak” 混合 *hunhe* 1124

katılış- bulgalış-: “karışmak; bulaşmak” 雜亂 *zaluán* 297

katılış- kavış-: “karışmak, bir araya gelmek” 1124

kerig ırak: “geniş ve uzak; uçsuz bucaksız” 1119

kértgün- ayan-: “inanmak” 233

kértgünmek ayanmak: “inanç, iman, inanma” 232

kev- bas-: “bastırmak ve yok etmek; sindirmek; güçsüzleştirmek” 746

kın- katıgılan-: “çabalamak, gayret etmek” 1212

kizleğlig batutluğ: “gizli, saklı, saklanmış” 296

korq- ayman-: “korkmak” 1138

korqınç ayınç: “korku, kaygı” 怖畏 *buwei* 115

kör- baq-: “bakmak, görmek, gözlemek” 18

kun- alq-: “yok etmek; ortadan kaldırmak” 638

kut küsüş: “dilek, istek” 願 *yuan* 668

küç küsün: “güç kuvvet” 力 *li* 1415

küçlentür- üklit-: “güçlendirmek ve arttırmak” 1136

küçsire- kevil-: “güçsüzleşmek, gücü azalmak” 990

küçsiret- kev-: “azaltmak; eksiltmek” 632

kkül kömür: “kül kömür; kül koz” 844

küy- küzed-: “korumak; gözetmek” 17

küzed- tut-: “korumak” 17

mün kadağ: “suç, kabahat, hata; günah” 過失 *guoshi* 64

oñ- öñsire-: “(renk) solmak” 1187

oz- kutrul-: “kurtulmak; özgürleşmek” 解脫 *jietuo* 1170

ozğur- kutğar-: “kurtarmak” 解脫 *jietuo* 365

saşın- bögün-: “düşünmek” 思惟 *siwei* 1253

saşınmak yinçürmek: “düşünme, derin düşünme” 1405

sav söz: “söz, haber” 言語 *yanyu* 969

sevig taplağ: “istek, arzu” 761

sıkılmağ örletilmek: “acı; sıkıntı; eziyet” 1188

taloy ügüz: “deniz, okyanus” 海 *hai* 11

tançarığ küşüş: “istek; dua; yemin, adak” 誓願 *shiyuan* 1059

tanuqla- ötgür-: “kanıtlamak” 893

tarğar- kèter-: “gidermek, yok etmek, uzaklaştırıp gidermek” 178

tart- taşğar-: “çekip çıkarmak” 拔 *ba* 1098

tegzin- tulın-: “dolaşmak, dönüp dolaşmak” 旋環 *xuan huan* 1125

teñ tüz: “aynı, denk” 等 *deng*, 平等 *pingdeng* 109

tep- satğa-: “ayak ile ezmek” 1116

tıdığ ada: “engel, mani” 181

tıdıǵlıǵ tutuǵluǵ: “engeli olan, engellenmiş” 927

tıdıǵsız tutuǵsız: “engelsiz ve tehlikesiz” 429

tıltağ basutçı: “sebeup, yan sebeup” 因緣 *yin yuan* 212, 1407

titre- tepre-: “titremek, sallanmak” 1186

tolu tükel: “eksiksiz, tam” 圓滿 *yuan man* 815

töz tüp: “dip, esas, kök” 788

töz yıldıız: “kök, esas” 1249

turul- yaval-: “yatışmak, sakinleşmek, durulmak” 調伏 *diaofu* 867

turultur- yavaltur-: “yatıştırmak, sakinleştirmek” 調伏 *diaofu* 868, B10

tuyun- odun-: “uyanmak; aydınlanmak” 507

tuyuntur- oduntur-: “uyandırmak, aydınlatmak” 513

tüşüt öğretig: “meditasyon” 835, 993, 1006, 1012

tüşütlen- öğretin-: “uygulamak; meditasyon yapmak” 989

uçsuz kıdıgsız: “uçsuz bucaksız, uçsuz kıyısız” 無邊 *wu bian* 859

uçuz oñay: “kolay, hafif” 1205

uğuşluğ bağığ: “köklü, soyu olan” 1284

uķ- bil-: “anlamak; bilmek” 了知 *liao zhi* 977, B680

uķıt- biltür-: “anlatmak, bildirmek, açıklamak” 490

uķıt- körgit-: “göstermek; ortaya koymak; anlatıp göstermek” 示現 *shixian* 25

uluğ bedük: “ulu, büyük” 大 *da* 183

umuğ ınağ: “umut; sığınak” 救濟 *jiuji* 310

umun- inan-: “inanmak, umut etmek, iman etmek” 歸依 *gui yi* 350

unıttur- ıdtur-: “unutturmak; kaybettirmek” 20

ut- yavaltur-: “bastırmak; boyun eğdirmek; yenmek” 524

uz uzağut: “usta, uzman” 375

üküş telim: “çok, çok fazla” 衆多 *zhong duo* 66

ün- yaşar-: “(bitki için) bitmek, çıkmak, büyümek; yeşermek” 生 *sheng* 1272

ür kèç: “mutlaka, önünde sonunda, er geç” 久 *jiu* 16,

ütle- erigle-: “öğütlemek, nasihat etmek” 教 *jiao* 1384

üzül- öç-: “yok olmak; ortadan kalkmak” 1143

yağ- kudul-: “yağmak; dökülmek” 降 *jiang* 1272

yakın yağuk: “yakın” 親近 *qinjin* 574

yaŋ kèp: “tarz, şekil” 樣 *yang*

yaruk yaşuk: “ışılta, parlaklık; parlak, aydınlık” 光明 *guang ming* 66

yég adruk: “seçkin, en iyi” 殊勝 *shu sheng* 164,

yég soğançığ: “mükemmel, en iyi” 勝妙 *sheng miao* 322

yèniklemek uçzlamak: “hafife alma; hor görme” 240

yèvig tizig: “teçhizat, donanım” 資糧 *zi liang* 388

yıd tan: “güzel koku” 1014

yıd yıpar: “güzel koku” 香 *xiang* 1014

yıd yuq: “artık, kalıntı” 習氣 *xi qi* 631

yığ- tèt-: “derlemek, bir araya getirmek” 積集 *ji ji* 1168

yinçgele- sınan-: “incelemek” 483

yok kıruğ: “yok, boş, boşluk” 1388, 1452

yokşuz bıadı: “gereksiz; faydasız; anlamsız” 唐捐 *tang juan* 1075

yorık maŋıg: “yürüyüş; adım” 1009

yükün- ejit-: “eğilmek, (saygı için) secde etmek” 450

yükün- ög-: “methetmek, övmek” 354

6. DİZİN

abidarim << Skr. *abhidharma* Abhidharma; *a.+ıg* 341, 492; *a.+lartakı* 408; *a.+ka* 245

abidarmakoş << Skr. *abhidharmakośa* Abhidharmakośa 15, 74, 248, 1545

abipiray << Skr. *abhiprāya* anlam, mana; niyet 348; *a.+ı* 80, 141, 161, 189, 227, 244, 249, 474, 962, 1228, 1324, 1336; *a.+ın* 478, 963, 969; *a.+ınta* 147; *a.+lar* 391; *a.+larıg* 480

aç-: açmak; *a.-ar yarar* 1240; *a.-daçı* 2, 521, 1241; *a.-ğalı* 1238; *a.-sar* 1239

açıl-: açılmak; *a.-ğalı* 1239; *a.-ıp* 520, 522; *a.-mış* 508, 518, 519

açari << Skr. *ācārya* üstat; usta; öğretmen; hoca 8

ada: 194; *a.+sı* 181

adağ: ayak; *a.+ın* 1301, 1314, 1323; *a.+takı* 761, 832; *a.+takıta* 832

adağlıg: ayaklı, ayağa sahip; *a.+larta* 416, 417, 417

adağsız: ayaksız, ayağı olmayan; *a.+larta* 416

adart-: uzaklaştırmak, gidermek; engellemek; *a.-daçı* 739

adartmak: uzaklaştırma, giderme; engel olma; *a. +ın* 178; *a. +ınta* 1542 (→ *adartmakınta*); *a. +larığ* 194, 200

adın: başka, diğer; 24, 32, 82, 156, 220, 233, 238, 272, 347, 355, 372, 374, 378, 420, 460, 493, 497, 499, 531, 532, 641, 657, 658, 678, 693, 756, 774, 774, 786, 791, 792, 794, 797, 807, 915, 924, 937, 975, 981, 1320, 1357, 1389, 1391, 1409, 1411, 1432, 1434, 1470, 1474, 1495; *a. +ka* 86, 108, 441, 447, 568, 570, 580, 585, 1045, 1088, 1092, 1094, 1097, 1099, 1155, 1297, 1309, 1362, 1368, 1502, 1504, 1506, 1508, 1509, 1529, 1534, 1536; *a. +lar* 1050, 1073; *a. +larığ* 868; *a. +larnıñ* 67, 224, 229, 591, 1394, 1435; *a. +larka* 863, 864, 1037, 1040, 1052, 1063, 1078, 1138, 1140, 1192, 1193, 1197, 1364, 1366, 1377, 1496; *a. +lartın* 866; *a. +lı* 1075; *a. +lınıñ* 572, 577, 1426, 1429; *a. +lıka* 1086, 1304; *a. +nıñ* 506, 568; *a. +ña* 481; *a. +tın* 522, 668, 1408

adır-: ayırmak; ayırt etmek; idrak etmek; *a. -ğalır* 347; *a. -ıp* 1359

adırıl-: ayrılmak, ayrı olmak; *a. -ğuluk* 657; *a. -mısta* 939; *a. -ur* 656, 804, 806; *a. -urı* 954

adılmağ: ayrılma, ayrılık; *a. +ındın* 530

adırt: farklı, ayrı 968; *a. +ı* 801, 932, 934, 945, 947, 1220, 1458; *a. +ın* 762, 889, 970; *a. +ıntakı* 859, 890

adırtla-: ayırt etmek; idrak etmek; *a. -mış* 967; *a. -p* 41; *a. -sar* 484

adırtlayı: ayrıntılı, ayırt ederek 861

adırtlamağ: ayırt etme 70, 283; *a. +ı* 959; *a. +ta* 273, 274

adırtlığ: açıkça; ayrıntılı bir biçimde; tam; 139, 165

adırsız: farksız, ayrımsız 97, 112

adkağı: tutulmuş, bağı 294

adkan- bağlanmak, tutulmak, yapışmak; *a. -daçı* 741, 845; *a. -daçısın* 833; *a. -ğalı* 995, 999; *a. -ip* 943; *a. - taçı* 840; *a. -taçısın* 838; *a. -ur* 1130

adkanğu: duyu nesnesi, bilinç nesnesi, algı alanı (Skr. *vişaya*) 615, 723, 828, 848, 938; *a. +ğ* 600; *a. +larığ* 616, 741, 977, 996; *a. +ların* 593; *a. +larka* 561; *a. +larta* 429, 519, 601, 1480; *a. +lartakı* 605, 609, 613, 614, 619, 724, 749; *a. +ta* 839, 1157

adkanğuluk: duyu alanı, duyu organı alanı 827, 839, 841, 847, 1157

adkanmak: bağlanma, bağı olma 1142

adruk: farklı, başka; üstün; seçkin; 184, 192, 198, 199, 199, 239, 256, 418, 959, 959, 1032, 1391; *a. +ın* 165

agam < TohB. *āgam* < Skr. *āgama* Budist külliyata ait bir metin türü, ilk dönem Budist eserleri için kullanılan bir terim, Skr. *āgama*; *a. +ta* 415

ağır: ağır; saygı, hürmet 83, 85, 91, 103, 106, 110, 119, 121, 126, 130, 148, 151, 159, 163, 166, 169, 170, 174, 189, 197, 204, 206, 206, 211, 212, 224, 229, 253, 352, 358, 1319, 1331, 1333; *a. +nı* 1336

ağırla-: saygı göstermek, hürmet göstermek; *a. -yu* 73, 145, 191, 449, 453, 473, 1295, 1299, 1300, 1302, 1315, 1321, 1334, 1542; *a. -uluk* 216

ajun < Sogd. 'zwn varlık; yaşam; dünya 877, 933; *a. +lar* 40; *a. +larta* 38, 1179; *a. +takı* 1394, 1495, 1495

al: araç, gereç; yöntem 1214, 1248, 1366, 1377, 1505, 1509, 1530, 1536; *a. +ı* 1095, 1100, 1194, 1390, 1470, 1472; *a. +ın* 52, 1310, 1362, 1369, 1378, 1390

al-: almak; *a. -ğalı* 1050; *a. -ır* 638

alaşuk: zayıf, güçsüz 990

alış: alış; *a. +ı* 161

alışsız: alışsız, almasız 228

alp: zor, güç; 1105, 1114, 1121, 1122, 1128, 1133, 1146, 1152, 1155, 1160, 1161, 1162, 1166, 1166, 1167, 1171, 1174, 1395

alk-: yok etmek, bitirmek; *a. -maduk* 238

alkıg: geniş, büyük 395

alkın-: azalmak; zayıflamak; yok olmak; *a. -gınçağa* 202; *a. -u* 286, 710

alkmak: yok etme, ortadan kaldırma; *a. +ta* 1540

alku: bütün, hep, tamam, tamamı; 11, 25, 28, 71, 72, 78, 135, 144, 179, 187, 194, 200, 205, 207, 209, 212, 216, 230, 263, 277, 279, 290, 365, 375, 381, 384, 390, 392, 393, 400, 405, 406, 408, 416, 425, 430, 431, 431, 443, 443, 485, 503, 513, 518, 533, 542, 561, 603, 603, 605, 605, 606, 609, 609, 613, 613, 614, 618, 619, 619, 626, 628, 637, 638, 644, 658, 684, 709, 723, 725, 725, 732, 732, 734, 735, 737, 741, 742, 743, 745, 749, 750, 752, 754, 760, 763, 787, 789, 792, 801, 818, 829, 840, 843, 855, 857, 858, 869, 899, 913, 932, 936, 951, 951, 967, 986, 996, 996, 999, 999, 1001, 1004, 1004, 1071, 1096, 1104, 1162, 1163, 1187, 1227, 1233, 1238, 1289, 1345, 1399, 1402, 1410, 1421, 1449, 1459, 1461, 1462, 1463, 1465, 1492,

1492, 1493, 1495, 1497, 1501, 1507, 1513, 1519, 1530, 1532, 1538, 1539; *a. +nı* 1230, 1281, 1399; *a. +nuŋ* 186, 1227; *a. +ka* 413, 1158, 1365; *a. +ta* 759

altağ: yöntem, araç, yol; hüner, beceri 1214, 1366; *a. +ı* 1095, 1100, 1194, 1390, 1470, 1472; *a. +ın* 52, 1310, 1362, 1369, 1378, 1390; *a. +ınıŋ* 1377; *a. +ka* 1248, 1505, 1509, 1530, 1536

altı: altı 328, 387, 526, 530, 531, 533

altın: alt, aşağı 1178

altınç: altıncı 548, 550, 556

altun: altın 913, 913

amra-: sevmek, istemek; *a. -mıŋ* 1190, 1191, 1195; *a. -yu* 1185, 1189

amramak: sevmek; hırs, tamah 1192, 1199

amranmak: hırs, tamah; *a. +tın* 45

amtı: şimdi, şu an 63, 76, 106, 157, 209, 301, 320, 321, 329, 330, 331, 332, 343, 344, 345, 346, 355, 360, 372, 376, 452, 475, 480, 499, 560, 562, 669, 686, 800, 963, 987, 1065, 1091, 1317, 1318, 1322, 1334

ana: anne; *a. +larnıŋ* 1079; *a. +ŋ* 921; *a. +sınıŋ* 920

anca: o kadar, öyle, böyle, bunun gibi 1059, 1059, 1117, 1117

ançağıya: biraz, azıcık 746

ançağıyalıg: bir şeyi olan 727

ançulayu: böyle, böylece, bu şekilde 417, 516, 601, 895, 900, 1010, 1016, 1042, 1082, 1240, 1284, 1385, 1397, 1401, 1432

anı: onu 21, 137, 318, 369, 543, 558, 586, 601, 752, 802, 806, 950, 1085, 1270, 1490

anılayu: böylece, öylece; ayrıca 182, 634, 748, 849, 860, 879, 881, 1010, 1015, 1017, 1224, 1384

anın: bunun için, bundan dolayı, bu yüzden 29, 33, 36, 37, 39, 43, 47, 48, 52, 55, 59, 60, 64, 97, 113, 139, 142, 145, 157, 158, 161, 219, 246, 252, 264, 303, 327, 329, 331, 344, 351, 379, 389, 393, 409, 410, 415, 421, 435, 438, 448, 471, 478, 492, 499, 500, 517, 523, 527, 533, 544, 559, 562, 587, 590, 607, 611, 618, 634, 639, 652, 669, 670, 681, 687, 691, 692, 705, 719, 723, 724, 728, 730, 742, 751, 763, 768, 773, 775, 779, 785, 788, 793, 798, 836, 844, 846, 849, 865, 868, 871, 894, 899, 915, 924, 934, 943, 946, 950, 960, 972, 987, 993, 1005, 1007, 1024, 1030, 1033, 1044, 1065, 1093, 1110, 1118, 1120, 1125, 1127, 1127, 1129, 1131, 1132, 1133, 1144, 1146, 1147, 1151, 1152, 1153, 1155, 1159, 1161, 1165, 1166, 1171, 1173, 1174, 1177, 1180, 1181, 1184, 1189, 1199, 1207, 1217, 1231, 1234, 1278, 1287, 1290, 1299, 1302, 1304, 1315, 1317, 1318, 1334, 1342, 1376, 1403, 1409, 1410, 1435, 1454, 1547

anıı: onun 41, 77, 81, 129, 143, 177, 265, 266, 296, 350, 356, 481, 602, 847, 931, 1129, 1210

anta: sonra; orada 113, 418, 507, 959, 1117, 1125, 1136, 1175, 1213, 1339, 1550

antada: orada; ondan sonra 207, 213

antağ: öyle, onun gibi 33, 74, 150, 152, 225, 244, 288, 462, 521, 625, 694, 707, 823, 878, 884, 956, 979, 1043, 1047, 1121, 1156, 1196, 1214, 1241, 1300, 1305, 1339, 1341, 1445, 1465, 1470, 1542

antaki: oradaki; o zamanki 22, 247

anuşayakoş << Skr. *anuşayakoşa* AKb'nın beşinci bۆlۆmۆnۆn adı; *a. +uğ* 49

anut-: hazırlamak, yapmak; *a. -ęalı* 185; *a. -mazlar* 183

açar: oraya, ona 248, 340

aķıę: akıntı (Skr. *āsrava*) 1540

aķıęlıę: akıntılı (Skr. *āsrava*, *sāsrava*) 26, 26, 697; *a. +ığ* 49

aķıęsız: akıntısız (Skr. *anāsrava*) 26, 26, 244, 244, 275, 320, 325, 644, 695, 696, 700, 700, 994, 997; *a. +ķa* 50

aķılmak: dışarı akmak; akıp gitmek 1106, 1107, 1110; *a. +ı* 37

ara: ara, arasında, içinde 643, 651, 1110, 1399

araki: ara, arasındaki 699, 1027

arasınta: arasında 217, 547, 913, 926, 1338

arhant < Sogd. *'rx 'nt* < Skr. *arhat* aziz, ermiş 905, 919; *a. +nığ* 904

arığ: arı, temiz 1042

arıt-: temizlemek, arındırmak; *a. -ęalı* 718, 719; *a. -ı* 64, 1454; *a. -masar* 716

artuķrak: aşırı; daha fazla, daha çok 291, 291, 1187

asankē < TohA. *asamkhe* / < Sogd. *'s 'nky* < Skr. *asamkhyeya* uzun zaman 636, 902, 906, 909; *a. +ta* 916

asğar-: fayda sağlamak, yardım etmek; *a. -mış* 1398

asıg: fayda, yarar 16, 86, 86, 87, 88, 108, 108, 124, 259, 259, 260, 261, 262, 264, 265, 266, 396, 441, 441, 444, 447, 470, 567, 568, 570, 570, 579, 580, 584, 585, 762, 765, 767, 778, 782, 785, 814, 1021, 1024, 1025, 1028, 1038, 1040, 1046, 1047, 1063, 1066, 1075, 1076, 1078, 1084, 1087, 1088, 1091, 1092, 1094, 1097, 1099, 1192, 1193, 1194, 1197, 1198, 1229, 1297, 1297, 1304, 1309, 1351, 1352, 1353, 1355, 1356, 1358, 1362, 1364, 1366, 1369, 1377, 1384, 1478, 1484, 1496, 1502, 1504, 1506, 1508, 1509, 1530, 1535, 1536; *a. +ı* 105, 119, 181, 361, 1041; *a. +ın* 1069; *a. +lar* 258; *a. +larnıŝ* 265; *a. +ka* 258

asıglıg: faydalı, yararlı 15, 1057, 1071, 1086, 1282

asıl-: artmak, çoğalmak; *a. sar* 1059; *a. -ur* 1058

asıra: aşağıda, aşağıya 1140

asırakı: aşağıdaki 476

asurè < TohB. *asure* ~ *asüre* ~ *āsüre* < Skr. *asura* şeytan; *a. +ta* 1422

aş: yemek, gıda; *a. +larıŝ* 1080

aş-: geçmek; üstün olmak; *a. -mışın* 78, 82, 144, 414, 423, 958

aşmak: üstün olma 412

aşnu: önce, evvel 330, 837

aşnuça: önce, önceden 23, 25, 29, 145, 190, 212, 219, 240, 448, 452, 471, 478, 512, 1061, 1240, 1243, 1318

aşnuķı: önceki 835, 1013

aşup < TohA. *aśup* / < TohB. *aśubh* ~ aşup < Skr. *aśubhā* temiz olmayan, iğrenç, iğrenme meditasyonu 1441

at: ad, isim 216, 219, 248, 333, 484, 484, 529, 535; *a.* +ı 9, 92, 101, 103, 263, 362, 364, 378, 386, 394, 409, 483, 501, 505, 508, 523, 523, 526, 531, 531, 532, 534, 534, 535, 537, 538, 539, 540, 541, 541, 543, 551, 565, 590, 591, 608, 628, 636, 639, 655, 663, 717, 719, 721, 729, 747, 749, 751, 759, 766, 768, 768, 778, 800, 802, 806, 824, 909, 921, 921, 943, 951, 957, 1006, 1021, 1023, 1028, 1032, 1043, 1077, 1094, 1099, 1152, 1160, 1185, 1190, 1199, 1203, 1204, 1205, 1214, 1220, 1227, 1228, 1230, 1232, 1236, 1245, 1246, 1254, 1258, 1263, 1269, 1270, 1276, 1286, 1346, 1356, 1363, 1390, 1395, 1458, 1460, 1461, 1463, 1464, 1468, 1473, 1476, 1478, 1479, 1498; *a.* + iğ 716, 847, 1002, 1008, 1519; *a.* +ın 487, 491; *a.* +ını 129

ata-: ad vermek, adlandırmak; *a.* -dı 597, 862; *a.* -ğalı 772, 822; *a.* -mı 303, 327, 351, 367, 435, 515, 517, 533, 544, 587, 611, 670, 763, 865, 868, 972, 978, 1005, 1024, 1030, 1033, 1093, 1144, 1153, 1155, 1177, 1181, 1184, 1189, 1207, 1217, 1302, 1307, 1315, 1342, 1372, 1491, 1547; *a.* -sar 329, 331, 345

atan-: adlandırılmak, ad verilmek; *a.* -mazlar 768; *a.* -tı 1002, 1003

atlan-: ata binmek, at ile gitmek; *a.* -mamı 1010

atlığ: adlı, isimli 8, 214, 215, 529, 936, 1421

avırta: sütanne 1079

aviş < TohA. *aviś* / *avīś* < Skr. *avīci* sekizinci büyük cehennem 1178

ay: ay (gök cismi) 1041

ay-: söylemek, demek, konuşmak; *a. -tur* 1548

aya-: saymak, saygı göstermek; *a. -ğuluk* 77, 81, 84, 127, 142, 144, 150, 154, 155, 163, 166, 169, 173, 196, 215, 222, 410, 412, 420, 428, 440, 529; *a. -mışın* 451; *a. -yu* 73, 145, 191, 449, 453, 473, 1295, 1299, 1300, 1302, 1315, 1321, 1334, 1542

ayağ: saygı, hürmet 189, 204, 206, 211, 213, 253, 352, 358; *a. +ka* 4, 21, 293, 919

ayan-: saygı görmek; *a. -mışını* 1336

ayançañ: saygı ile, hürmet ile 83, 91, 111, 119, 121, 130, 135, 148, 152, 159, 163, 170, 170, 174, 197, 224, 229, 1337; *a. +ıg* 85, 103, 106, 166

ayançañlıg: saygı ile, saygılı 126, 1319; *a. +ın* 1333

ayanmak: saygı görme; *a. +ıg* 233

ayıcuğ: aycık; tavus kuşunun kuyruk tüylerindeki gözler 936

ayıg: kötü, fena 179, 1126, 1292

ayınç: korku, endişe 115

ayıt-: sormak, söylemek; *a. -duқта* 895, 1359; *a. -ğalı* 1140; *a. -mış* 183, 216, 853; *a. -tı* 920

ayman-: korkmak; *a. -mış* 1138

aymak: emretme, söyleme 1451

az: hırs, tamah; 114, 783, 882, 1122, 1132, 1156, 1157, 1500, 1501; *a. +ıg* 801, 1131;
a. +ka 1134; *a. +ta* 754, 769, 799, 1387

azağ: yoldan çıkmış, yolunu kaybetmiş, sapkın 230, 375, 542, 1459

azıt-: aldatmak, şaşırtmak; *a. -ur* 827

azlan-: yapıştırmak, (hırs ile) bağlamak; *a. -turur* 1158

azkıya: azıcık, birazcık 181, 182, 910

azu: veya, ya da; fakat 371, 374, 513, 655, 656, 727, 727, 1351, 1352, 1551

azu-: az olmak, eksik olmak; *a. -mısların* 179

azuça: veya; ayrıca 114, 114, 115, 115, 168, 176, 205, 291, 309, 325, 328, 334, 380,
427, 440, 526, 593, 594, 595, 595, 726, 726, 777, 786, 798, 867,
958, 1128, 1134, 1141, 1149, 1153, 1162, 1180, 1222, 1228, 1232,
1274, 1277, 1283, 1328, 1329, 1345, 1475, 1485, 1492, 1510,
1527, 1537

bagavan << Skr. *bhagavān* (k.a.) talihli, talihle donatılmış olan; Buddha için
kullanılan bir ad 薄伽梵 *bo-qie-fan* 534

bağlıg: soylu 1284, 1285

bahşı < Çin. 博士 *bo shi*; hoca, üstat, öğretmen; 5, 21, 146, 185, 208, 225, 235, 238,
293, 298, 345, 346, 346, 347, 351, 356, 356, 361, 362, 368, 368,
370, 372, 373, 374, 374, 374, 376, 378, 390, 393, 410, 452, 471,
494, 653, 755, 766, 768, 768, 795, 870, 973, 975, 980, 1046, 1086,
1308, 1308, 1325, 1332, 1340, 1343, 1351, 1360, 1361, 1367,
1368, 1372, 1459, 1466, 1503, 1516, 1519; *b. +lar* 212, 220, 233,
375, 460, 641, 678, 694, 981, 1320, 1430, 1465; *b. +lara* 355; *b.*

+larığ 347; *b. +larığa* 206, 213; *b. +larnıy* 339, 967, 986, 1461, 1462, 1470, 1474; *b. +larta* 1460, 1463; *b. +lı* 536; *b. +m* 13; *b. +nıy* 242, 250, 288, 349, 374, 377, 400, 403, 758, 956, 969, 978, 982, 1377; *b. +ka* 12, 13, 74, 493, 497, 1301, 1535, 1543, 1544; *b. +sı* 349, 377, 381, 400, 401, 402, 403, 405, 407, 764, 772, 1487, 1489, 1491; *b. +sin* 79; *b. +sınıy* 77, 143, 476; *b. +sıya* 254, 354; *b. +ta* 375

bağ-: bakmak; *b. -a* 18

ban- bir araya gelmek, toplanmak; *b. -mış* 1206, 1207

bar mevcut, var; 24, 46, 64, 80, 92, 119, 127, 131, 211, 215, 220, 223, 237, 361, 391, 411, 430, 438, 460, 507, 527, 538, 539, 540, 541, 598, 641, 657, 678, 710, 757, 812, 901, 904, 914, 923, 935, 946, 956, 975, 1038, 1066, 1078, 1113, 1128, 1141, 1143, 1196, 1199, 1219, 1233, 1251, 1258, 1271, 1320, 1347, 1349, 1353, 1355, 1356, 1406, 1433, 1458, 1469, 1476, 1485; *b. +ın* 910, 1377, 1430, 1497; *b. +ındın* 1364

bar-: varmak, ulaşmak; *b. -ğalı* 50, 1149; *b. -ıp* 350, 920

barça: hepsi, tamamı; 56, 56, 95, 206, 250, 288, 292, 385, 564, 617, 638, 644, 658, 686, 710, 794, 950, 987, 1040, 1045, 1158, 1230, 1246, 1281, 1399, 1402, 1511; *b. +nı* 345, 409, 754, 775, 940, 1236, 1282; *b. +nıy* 591, 1260; *b. +ka* 762

barmağ: ulaşma, erme; *b. +ığ* 1151; *b. +ları* 1083

barğ: ev; ev halkı; *b. +tın* 905, 906, 907, 909, 911

bas-: basmak; kontrol etmek; *b. -ıp* 311

basa: sonra; takip ederek; 36, 39, 52, 55, 90, 145, 190, 246, 338, 448, 473, 503, 851, 861, 935, 1088, 1089, 1093, 1132, 1132, 1148, 1221, 1294, 1299, 1360, 1515, 1522

basakı: sonraki, sonra gelen; 1550

basuruk: destek; koruma, zırh 311

basutçı: yardımcı; 48, 58, 212, 268, 268, 268, 269, 271, 1407; *b. +lar* 1407; *b. +ka* 685; *b. +sin* 45

basutla-: yardım etmek; *b. -yurınça* 14

basutlamak: yardım; *b. +ınça* 790

baş: baş, başlangıç; *b. +ında* 153, 176, 204, 210, 214, 219, 234, 240, 421

başlağ: başlangıç 798; *b. +ındaki* 842

başlağısız: başlangıçsız, başlangıcı bulunmayan, ezel 1119; *b. +tın* 1108

başlayı: önce, ilk olarak, başlangıçta 173, 352, 501, 509, 826, 1011

baştınkı: ilk, birinci; 2, 4, 761

bat-: batmak; gömülmek; *b. -ar* 1125; *b. -guluğ* 1104, 1121, 1114, 1118, 1126, 1131, 1135, 1142, 1145, 1154, 1157, 1163, 1165, 1172; *b. -ıp* 1129, 1176, 1176, 1178; *b. -mış* 1212, 1215, 1483

batutluğ: gizli, saklı; *b. +ıña* 296

bavagir < TohB. *bhavākār* < Skr. *bhavāgra*, (k.a.) varlığın zirvesi; en üst cennet; *b. +tın* 1178

bek: sıkı, sağlam 1130

bekiz: açık, belli 249, 817, 960

belgü işaret, özellik; *b. +si* 936, 937; *b. +sin* 487, 493; *b. siye* 495

belgölüg işaretli 249, 817, 960; *b. +ke* 496

belgür- belirmek; *b. -serler* 1273; *b. -üp* 362

berk: sağlam, sıkı 757

bertin-: yaralanmak; *b.-gülük* 1186

berü: beri 172, 474, 814, 1008

berüki: beriki, bu zamana kadarki 860, 1108

bér-: vermek; *b. -geli* 327; *b. -gelir* 1360, 1369; *b. -ip* 1201, 1218, 1235, 1305, 1307, 1372, 1490; *b. -miş* 1070, 1074, 1421; *b. -mişniñ* 1053, 1054, 1068; *b. -serler* 1052; *b. -ü* 854, 1208, 1360, 1370; *b. -ür* 32; *b. -ürler* 1052, 1056, 1068

bêriş: veriş, alışveriş; *b. +i* 161

bêrişsiz: verişsiz 228

bêrmek: verme, veriş 1209, 1416, 1419; *b. +i* 1420; *b. +iniñ* 1313, 1375, 1381; *b. +niñ* 1210

bêş: beş; 38, 40, 525, 595, 615, 616, 620, 623, 624, 661, 662, 696, 697, 697, 700, 700, 717, 726, 838, 926, 1108, 1133, 1134, 1476

bış-: pişmek, olgunlaşmak; *b. -maduklar* 1266; *b. -maduklarkā* 1249; *b. -mışlar* 1242;
b. -mışlarnıy 1245

bışmak: pişme, olgunlaşma 1123

bışrun-: olgunlaşmak; alıştırmak, temrin etmek; eğitim görmek; *b. -ğalı* 632;
b. -ğınça 1027; *b. -ğuluk* 180; *b. -mış* 334, 636, 1027, 1037, 1045,
1048, 1049, 1055, 1067, 1069; *b. mışın* 1051; *b. -u* 122, 123, 202,
351, 382, 383, 395, 1405; *b. -up* 387, 864, 1083

bışrunmak: olgunlaşma; alıştırmak, temrin 201, 622, 649, 828, 828, 845, 1039; *b. +takı*
831, 832

bitadı: gereksiz, faydasız; 1075

bil-: bilmek, anlamak; *b. -deçi* 626, 628, 763, 1001; *b. -geli* 58, 60, 112, 136, 249, 260,
264, 270, 276, 280, 337, 414, 462, 485, 873, 903, 904, 918, 919,
948, 950, 972, 977, 1170, 1190, 1394, 1397, 1399, 1402, 1424,
1514, 1521; *b. -ip* 134, 165, 186, 672, 676, 679, 680, 702, 761,
906; *b. -ir* 895, 1049; *b. -medin* 314, 315, 673, 677, 679, 680, 702,
920; *b. -megülük* 941; *b. -memiş* 1004; *b. -meser* 927; *b. -mez* 928,
940; *b. -mezler* 398, 617, 900, 931; *b. -miş* 42, 157, 174, 253, 341,
342, 389, 530, 691, 705, 742, 793, 899, 915, 924, 1044, 1199,
1410, 1413, 1443, 1516, 1524; *b. -ser* 1394; *b. -serler* 162, 1051

bilge: bilge, âlim; bilgelik 6, 10, 19, 19, 54, 54, 57, 57, 92, 116, 122, 133, 199, 199,
201, 244, 245, 256, 275, 276, 278, 280, 281, 320, 325, 388, 398,
419, 433, 455, 458, 458, 459, 461, 462, 465, 466, 469, 519, 522,
549, 554, 555, 566, 600, 626, 628, 632, 637, 643, 644, 650, 698,
714, 735, 738, 738, 741, 741, 742, 758, 763, 770, 771, 772, 777,
808, 810, 811, 813, 816, 819, 892, 897, 903, 918, 925, 937, 938,
940, 943, 954, 975, 976, 980, 984, 985, 994, 995, 997, 997, 998,
1001, 1030, 1039, 1048, 1068, 1072, 1083, 1168, 1291, 1464,

1467, 1481, 1485, 1494, 1507, 1510, 1512, 1514, 1514, 1517,
1518, 1528, 1531

bilgölük: bilgelik; bilgi alanı; bilgi nesnesi 72, 266, 429, 431, 443, 504, 518, 561, 592,
600, 603, 616, 732, 735, 743, 752, 938, 944, 946, 951, 977, 1395,
1480, 1492, 1497, 1511, 1512, 1519, 1532, 1539

bilig: bilgi; bilinç 54, 57, 57, 67, 244, 245, 275, 278, 281, 320, 458, 459, 461, 549,
554, 629, 643, 644, 650, 698, 714, 903, 943, 975, 984, 994, 997,
1048; *b. +de* 758; *b. +e* 67; *b. +i* 519, 522, 555, 741, 742, 918,
925, 940, 997, 1481, 1507; *b. +ig* 398, 771, 771, 773, 777, 980,
995, 998; *b. +in* 1068, 1495; *b. +iniñ* 954; *b. +ke* 19, 54, 626,
892, 938, 986, 1529, 1531; *b. +leri* 1001; *b. +lerig* 122; *b. +lerte*
838; *b. +li* 388, 455, 1072; *b. + niñ* 276, 280, 433, 937, 976; *b. +*
te 1040

biliglig: bilgili, bilge, bilgelik sahibi 7, 10, 92, 117, 133, 199, 199, 201, 256, 419, 458,
462, 465, 466, 469, 511, 516, 566, 600, 632, 637, 735, 738, 739,
743, 763, 808, 810, 811, 813, 816, 819, 897, 1030, 1083, 1168,
1292, 1464, 1467, 1486, 1510, 1512, 1514, 1515, 1517, 1518; *b.*
+lerniñ 19

biligsiz: cahil, bilgisiz 20, 281, 511, 516, 638, 648, 648, 651, 739, 773, 789, 790, 795,
797; *b. +ig* 278, 739, 755, 773, 788, 794, 806, 882; *b. +ke* 277,
434; *b. +ler* 398; *b. +niñ* 647, 712; *b. +te* 792, 989, 991; *b. +tin*
277

biligsizlig: bilgisiz olma, cehalet 560

bilil-: bilinmek, tanınmak; *b. -medi* 966; *b. -memişke* 502; *b. -mez* 155, 370, 373, 554,
557; *b. -miş* 505; *b. -ser* 553, 556; *b. -ü* 356, 360; *b. -ür* 953

biliş: tanıdık, arkadaş 1290, 1291

bilmek: bilgi, bilme; anlayış; idrak etme 898

bilmemek: bilmeme; anlamama, idrak etmeme 115, 593, 597, 602, 621, 621, 623, 624, 628, 629, 646, 654, 661, 662, 714, 718, 825, 827, 878, 884, 885, 886, 973, 976, 978, 980, 982, 1004, 1005; *b. +i* 901; *b. +ig* 597, 635, 640, 645, 656, 745, 747, 748, 804, 805, 809, 845, 856, 860, 871, 872, 874, 875, 879, 880, 1499, 1500; *b. +in* 642; *b. +ler* 588, 606; *b. +lerig* 663, 670, 770, 780, 781, 786, 803, 822, 824, 933; *b. +lerke* 701; *b. +lerni* 720, 965; *b. +lerte* 682, 704; *b. +ni* 850, 851, 974; *b. +te* 833

bilmemeklig: bilmeme, bilmeme ile ilgili 514, 600, 1002

biltür-: bildirmek, öğretmek, anlatmak; *b. -geli* 27, 83, 787, 818; *b. -ür* 490

bir: bir 109, 110, 282, 367, 367, 368, 379, 393, 394, 496, 598, 805, 831, 935, 968, 1124, 1290, 1428, 1550, 1551; *b. +in* 822, 953, 1164, 1548

birer: birer 127, 130, 131, 964, 964

birgerü: birlikte 283, 1086

birik-: bir olmak; aynı olmak; *b. -mez* 840

birle: ile, birlikte 109, 110, 161, 167, 168, 228, 281, 366, 528, 570, 580, 588, 598, 602, 647, 656, 657, 659, 662, 701, 720, 779, 790, 790, 793, 793, 801, 803, 804, 805, 850, 954, 984, 985, 985, 1095, 1100, 1427, 1439, 1440, 1442

birök: eğer 80, 103, 110, 125, 152, 154, 159, 166, 171, 226, 234, 279, 283, 284, 285, 313, 314, 315, 342, 343, 369, 373, 553, 555, 566, 569, 573, 575, 581, 627, 629, 680, 689, 707, 708, 709, 712, 713, 713, 746, 756, 769, 771, 782, 800, 812, 813, 822, 823, 875, 961, 979, 1157, 1353, 1355, 1401, 1412, 1445, 1451, 1453, 1518, 1525

birtemleti: bütün, hep; 203, 311, 514, 618, 640, 670, 681, 681, 692, 701, 703, 719, 750, 754, 841, 856, 872, 874, 1404, 1404, 1406, 1410

birtemlig: bütün, hep 609, 665, 669, 671, 678, 688, 693, 694, 695, 721, 727, 729, 1073

biz: biz, birinci çoğul kişi; 340, 851, 1020

biziñ: bizim; *b. te* 1224

bo: bu; 21, 23, 25, 26, 28, 32, 40, 49, 63, 64, 65, 102, 106, 116, 125, 130, 151, 161, 170, 185, 188, 193, 203, 210, 215, 225, 236, 237, 240, 243, 246, 249, 264, 286, 290, 299, 299, 299, 317, 318, 319, 321, 323, 325, 341, 341, 371, 374, 379, 402, 421, 422, 432, 464, 467, 468, 489, 496, 498, 500, 531, 533, 538, 546, 559, 560, 561, 563, 563, 574, 585, 616, 627, 630, 639, 648, 650, 659, 660, 666, 667, 668, 670, 673, 682, 682, 685, 687, 694, 695, 700, 702, 704, 706, 711, 715, 715, 716, 738, 739, 746, 757, 757, 772, 779, 781, 789, 790, 794, 820, 833, 836, 849, 875, 906, 908, 910, 922, 928, 931, 949, 949, 964, 967, 973, 976, 978, 981, 982, 984, 999, 1005, 1054, 1060, 1065, 1076, 1086, 1105, 1116, 1132, 1134, 1135, 1152, 1171, 1193, 1207, 1208, 1234, 1257, 1272, 1298, 1325, 1351, 1351, 1356, 1358, 1360, 1366, 1367, 1370, 1376, 1413, 1442, 1443, 1458, 1467, 1495

bodistv ~ bodisatav << Skr. *bodhisattva*; aydınlanacak kişi; buddha adayı; *bodistv* 364; *bodisatav* 540; *b. +larnıñ* 365, 1035, 1044, 1048, 1059; *b. +nıñ* 333

boğul boğulmak; *b. up* 1009

bolar bunlar; 457, 847, 942, 957, 1137, 1164; *b. +nı* 298, 386; *b. +nıñ* 136, 1269; *b. +ta* 37, 733; *b. +tağığ* 727

bol- olmak; *b. -daçı* 278, 541, 1182, 1438; *b. -daçısın* 427, 434; *b. -dı* 104, 480, 961, 1021, 1022, 1025, 1294, 1451; *b. -duқта* 994, 1077; *b. -ğalı* 310, 414, 628, 697, 951, 1213, 1230, 1248, 1250, 1270, 1467; *b. -ğay* 111, 161, 771; *b. -ğuluk* 757, 1159, 1250; *b. -ğuta* 1211; *b. -madaçı* 539, 540, 542; *b. -madın* 541; *b. -maduk* 239; *b. -maduklar* 893; *b. -mağay* 157; *b. -mamış* 950; *b. -mamışı* 283, 520, 843; *b. -masar* 1392, 1401; *b. -matuk* 62; *b. -maz* 568, 578, 625, 690, 748, 768, 791, 824, 850, 961, 979, 983, 1066, 1075, 1088, 1120, 1337, 1443; *b. -miş* 214, 217, 258, 399, 406, 409, 418, 523, 590, 751, 836, 914, 923, 930, 937, 943, 1009, 1139, 1148, 1152, 1200, 1236, 1287, 1432, 1442; *b. -mişlarığ* 1186; *b. -mişka* 687, 1176, 1182; *b. -sar* 272, 649, 661, 1548; *b. -sarlar* 123, 1466; *b. -taçısın* 280; *b. -u* 705; *b. -up* 311, 387, 430, 538, 539, 540, 577, 701, 1123, 1123, 1124, 1198, 1202, 1217, 1226, 1232, 1235, 1255, 1431; *b. -ur* 37, 41, 58, 113, 137, 162, 176, 181, 181, 215, 218, 228, 235, 238, 250, 261, 263, 264, 268, 268, 268, 269, 270, 276, 280, 312, 330, 332, 332, 335, 336, 336, 337, 337, 344, 346, 348, 368, 414, 450, 454, 457, 458, 460, 462, 462, 465, 467, 468, 474, 485, 509, 531, 570, 574, 576, 579, 581, 583, 588, 591, 593, 594, 595, 596, 597, 608, 615, 624, 625, 626, 627, 628, 660, 662, 690, 696, 706, 717, 756, 759, 764, 766, 801, 822, 873, 875, 878, 884, 904, 919, 931, 942, 963, 964, 980, 990, 1028, 1077, 1155, 1190, 1203, 1204, 1205, 1227, 1245, 1263, 1269, 1283, 1325, 1424, 1478, 1514, 1521; *b. -urın* 271, 338; *b. -urlar* 123, 1399; *b. -zun* 622, 927

bolmak olma, var olma 35, 126, 237, 285, 291, 295, 317, 633, 760, 962, 1122, 1223, 1427, 1487, 1489, 1503, 1504, 1508, 1509, 1510, 1529, 1529, 1530, 1531, 1533, 1535, 1537; *b. +ı* 412, 428, 440, 1479; *b. +ığ* 170, 174; *b. +ın* 151, 1337; *b. +ınığ* 1319; *b. +lar* 1528

bolmaklıg var olma; var olma ile ilgili 111, 159, 173, 848

boş: özgür, serbest; *b. taş* 1010

boşğutçı öğrenci 195, 255, 294, 302, 1546

boşğutsuz öğrenmeyen; öğrenmeye ihtiyacı olmayan 823, 824; *b. +larta* 852; *b. +ta* 830, 844

boşu- serbest bırakmak; *b. -mağınça* 1398; *b. -sar* 1401

boşul- kurtulmak; *b. -ğalı* 1009

bökün-: düşünmek, derin düşünmek; *b. -üp* 1405

bökünmek: derin düşünme 1253, 1409; *b. +leri* 1257, 1262

böl-: bölmek, ayırmak; *b. -e* 861; *b. -miş* 967; *b. -ser* 484

bölmek: bölüm, kısım; bölme, ayırma 70, 959

bölük: bölüm, kısım, parça 70, 620, 1206, 1207; *b. +i* 30, 31, 33, 34; *b. +ler* 31, 620, 725, 726, 726; *b. +lerig* 61, 595, 996, 999, 1004; *b. +leriniğ* 297; *b. +lerte* 623, 624, 661, 662; *b. +lerteki* 605, 613, 619, 750; *b. +lertekig* 725; *b. +te* 32; *b. +tekig* 724

bölüklüg: bölümlü, bölümlenmiş 832

bölün-: bölünmek, ayrılmak; *b. -üp* 593, 594, 595, 596

böşük: akraba; arkadaş 1290, 1291

buda << Skr. *Buddha*, aydınlanmış kişi, Buddha (佛 *fó*); *b. burhan* 506

bul-: bulmak, elde etmek; *b. -ğalı* 55, 1275, 1285; *b. -ğalışmışlarıña* 297; *b. -ğay* 184, 1518; *b. -ğınçağa* 172, 814, 1036; *b. -ğuluk* 1166, 1167, 1171; *b. -mağay* 770, 1452; *b. -masar* 680, 771; *b. -mazlar* 1169,

1170; *b. -mış* 716, 847, 1001, 1007, 1040; *b. -mışın* 672, 673; *b. -sar* 262, 315; *b. -u* 388, 608, 665, 671, 688, 690, 693, 721, 728, 729; *b. -up* 640; *b. -ur* 314, 1501; *b. -urlar* 630, 1053, 1073; *b. -zunlar* 193, 195, 198, 254, 256

bulmak: bulma, elde etme 668, 676, 677, 679, 691, 1029

bultuĸ-: bulunmak, bulunmuş olmak; *b. -maz* 559, 585

bultur-: buldurmak; *b. -ġalı* 192; *b. -ġu* 1080, 1081; *b. -ur* 305, 306, 308, 1457

bulul-: bulunmak, elde edilmek; *b. -ur* 318; *b. -urın* 54, 264

buluġ: taraf, yön, cihet 1042

burhan < Çin. 佛 *fo*, Orta Çin. *bjut* + Uyg. *han*; Buddha; 92, 100, 116, 217, 245, 349, 378, 381, 382, 390, 403, 404, 409, 483, 490, 494, 498, 501, 505, 506, 512, 517, 523, 532, 534, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 551, 565, 571, 608, 635, 718, 721, 729, 749, 802, 814, 858, 888, 890, 891, 895, 1026, 1036, 1391; *b. +ıġ* 140, 157, 160, 167, 176, 220, 231, 235, 252, 348, 486, 1035; *b. +lar* 617, 754, 805, 893, 994, 1158, 1161, 1195, 1272, 1396; *b. +larnıy* 366, 658, 840, 954, 971, 1082, 1393; *b. +larkā* 1169; *b. +larta* 948; *b. +nıy* 81, 88, 89, 96, 107, 108, 112, 126, 131, 132, 134, 137, 140, 141, 153, 155, 158, 162, 165, 186, 190, 196, 209, 218, 221, 236, 241, 243, 250, 360, 363, 425, 437, 495, 521, 557, 558, 695, 740, 781, 818, 1085, 1088, 1090, 1092, 1280, 1289, 1294, 1296, 1472, 1494, 1514, 1517, 1521, 1524; *b. +ka* 211, 493, 496, 499, 576, 908; *b. +ta* 83, 85, 151, 224, 582

burhanlıġ: Buddha ile ilgili olan, Buddha'ya dair 1240, 1259

bursaġ < Çin. 佛僧 *fo-seng*; Budist topluluk (Skr. *buddhasaṃgha*) 11

buşı < Çin. 布施 *bu-shi*; sadaka (Skr. *dāna*) 456, 460, 1051, 1052, 1053, 1054, 1056, 1068, 1068, 1070, 1074

buyan << Skr. *punya*; sevap; hayır, iyilik; 179, 459, 1051; *b. +ı* 1069, 1074, 1074; *b. +ıġ* 193, 198; *b. +ın* 1053, 1055, 1056, 1068; *b. +ını* 1050; *b. +ları* 1058; *b. +ları* 193; *b. +larnı* 1070; *b. +larta* 463; *b. +lı* 387, 455, 1072, 1083; *b. +ta* 1039

buyanlıġ: sevaplı, hayırlı 187, 457, 461, 1168

buzmaġlıġ: bozmalı, bozucu 568, 569

bügülenmek: büyü; doğaüstü güç 1384, 1417, 1451; *b. +ini* 1313, 1375, 1381; *b. +te* 1416, 1446

bügülenmeklig: doğaüstü gücü olan 1447

büt-: bitmek, tamamlanmak; *b. -medük* 1266; *b. -miş* 340; *b. -ser* 578; *b. -üp* 583; *b. -zün* 809

bütmek: bitme, tamam olma; *b. +in* 111

bütüg: bütün, hep; *b. +i* 469, 470, 470, 471, 1028, 1031; *b. +in* 111, 1022, 1066, 1089

bütün: bütün, hep, tamamı; 228, 781, 784, 802, 806, 954

bütür-: tamamlamak, bitirmek; *b. -geli* 185; *b. -mezler* 182; *b. -ürler* 1116

bütürü: bütün; tamamıyla, tamamen 995, 998

çaşşapat < Sogd. *cxš 'pδ* << Skr. *śiksāpada*; ahlak; emir, kural 456, 460, 1145, 1146

çaşşapatlıġ: ahlaklı, ahlakla ilgili olan; 896

çarita << Skr. *carita*; yol; yaşam biçimi; karakter; ç. +ça 1223; ç. +larını 760

çatuşkoti << Skr. *catuṣkoṭi* dört teorem, dört olasılık teoremi 538

çeçek: çiçek 520; ç. +lerig 1238

çın < Çin. 真 *zhen*, Orta Çin. *tsyin*; gerçek, doğru, hakikat 2, 3, 22, 60, 74, 97, 103, 112, 149, 363, 607, 607, 796, 812, 913, 1103, 1291, 1300, 1305, 1308, 1308, 1310, 1340, 1341, 1342, 1342, 1344, 1351, 1361, 1363, 1367, 1367, 1372, 1376, 1379, 1414, 1481, 1503, 1515, 1519, 1535, 1543, 1544; ç. +ın 134; ç. +ınça 1223, 1371, 1489

çigil-: engellenmek; ç. -ip 1009, ç. -ip bogulup

çodaké < TohA./TohB. *codake* < Skr. *codaka*, itiraz eden; muhalif, 79

çoğluğ: parlak, ışıltılı 17, 528, 1312, 1374, 1380, 1385, 1415, 1422, 1424, 1426, 1434, 1439, 1444, 1455, 1486

çom-: batmak; ç. -miş 1483

çomrul-: batmak, gömülmek; ç. -ğuluğ 1104, 1113, 1118, 1121, 1126, 1131, 1135, 1142, 1144, 1153, 1156, 1163, 1165, 1172; ç. -miş 1212, 1215; ç. -up 1129, 1175, 1176, 1178; ç. -ur 1125

dyan < TohA./TohB. *dhyāṃ* / < Sogd. *δy''n ~ δy'n* < Skr. *dhyāna* meditasyon, yoğunlaşma, derin düşünme 457, 461, 465, 466, 641; *d.* +ıg 630, 640, 1027; *d.* +nı 626; *d.* +ka 643, 651, 698; *d.* +ta 625, 629, 634, 653, 655, 1386

dyanlıg: meditasyonla ilgili 58, 896

ed: şey, eşya, *e.* +ig 686; *e.* +lerig 828; *e.* +lerte 827

edgü: iyi, güzel 179, 990, 1203, 1265, 1289, 1291, 1410; *e. +g* 730, 1266; *e. +ke* 1479, 1518; *e. +ler* 89, 448, 490; *e. +leri* 56, 93, 535, 657, 658, 734, 782, 785, 892, 1085, 1386, 1412, 1511; *e. +lerig* 472, 478, 489, 892; *e. +lerin* 88, 91, 131, 133, 140, 145, 159, 188, 190, 204, 218, 241, 253, 422, 451, 453, 779, 818, 900, 1024, 1032, 1294, 1296, 1296, 1298, 1299, 1368, 1391; *e. +lerinde* 138, 1351, 1352, 1353, 1355, 1357, 1358; *e. +lerinin* 89, 126, 142, 155, 165, 221; *e. +lerke* 87, 117, 353, 377, 420, 505, 819, 1030, 1304, 1465, 1467; *e. +lerle* 359; *e. +lerni* 1487; *e. +si* 454, 567, 568, 580, 735, 737, 738, 743, 744, 748, 752, 753, 809, 810, 813, 813, 816, 1357, 1486, 1486, 1486, 1512; *e. +sin* 137, 445, 447, 807, 808, 811, 814, 816, 1076, 1087, 1091, 1092, 1362, 1514, 1515, 1517, 1521, 1522, 1524; *e. +sinde* 580, 811; *e. +sini* 128, 469, 469, 470, 471, 1022, 1028, 1031, 1066, 1089, 1101, 1309; *e. +te* 864

edgölüg: iyi; erdemli; faydalı 10, 178, 180, 186, 907, 910, 1244

edrem: erdem, fazilet 969; *e. +i* 1423; *e. +ini* 1497; *e. +leri* 1386; *e. +lerin* 1032, 1391

edremliğ: erdemli 44, 186

egsük: eksik, yetersiz 961, 1001, 1256, 1261, 1263, 1269, 1273; *e. +i* 104

emgek: acı, ızdırap, keder, sıkıntı 775, 1186, 1482; *e. +e* 698; *e. +ke* 1183; *e. +lerig* 1263; *e. + te* 642, 650; *e. + tin* 1543

emgeklig: sıkıntılı, eziyetli 285, 286, 334

emgeksin-: eziyet saymak, eziyet olarak kabul etmek; *e. -ip* 574

emgen-: sıkıntı çekmek, eziyet çekmek; *e. -ip* 406

emget-: eziyet etmek, sıkıntı vermek; *e. -geli* 1422; *e. -teçi* 775

emle-: iyileştirmek, tedavi etmek; *e. -gülük* 1432

eñ: en, ilk 173, 352, 501, 509, 826, 832, 1011

eñeyü: bundan başka, ayrıca; özellikle 131, 139, 289, 717, 1353, 1354, 1355

eñilki: ilk, birinci, birincisi, ilk olarak 70, 70, 316, 335, 391, 450, 507, 675, 887, 1113, 1251, 1408, 1458, 1477, 1485, 1506; *e. +niñ* 70

eñitmek: saygı ile eğilme 450, 1327, 1330, 1331

erđinilig: mücevherli, mücevher ile süslenmiş 10, 11

eren: erkek, kişi, insan; *e. +lerniñ* 52, 1203

ermegürmek: üşenme, tembel olma; *e. +ig* 201

erig: öğüt, nasihat 1305, 1371, 1490; *e. +i* 239; *e. +iñe* 350

erigle-: öğüt vermek, nasihat vermek; *e. -deçi* 302, 1306, 1306, 1372, 1490, 1546; *e. -miş* 100, 1277; *e. -p* 1307, 1389; *e. -yür* 303

eriglemek: öğüt verme, öğüt 1449

erinmek: tembel olma 201

erk: güç, kuvvet; *e. +çe* 528; *e. +e* 564; *e. +i* 170, 177, 428, 441

erken: iken, esnasında 364, 988

erkenki: esnasındaki 269, 270, 383

erkligler: güçlü; duyu organı; *e. +i* 1187, 1242, 1249; *e. +lerini* 760; *e. +leri* 1220, 1280, 1347; *e. +lerke* 35

erksinmek: egemenlik 565, 759, 772

erksinmeklik: yetkili, hâkimiyet sahibi olan 1497; *e. +in* 759

er-: olmak, var olmak, bulunmak; yardımcı fiil; *e. -dük* 156, 273, 356, 370, 374, 410, 419, 426, 434, 506, 1119, 1464; *e. -düki* 490; *e. -dükin* 112, 127, 142, 154, 163, 166, 187, 196, 222, 378, 463, 501, 1290; *e. -ip* 104, 630, 686, 755, 821, 928, 985, 1046, 1081, 1119, 1225; *e. -medi* 1518; *e. -megürmekig* 202; *e. -memiş* 1082; *e. -meser* 152, 368, 707; *e. -mez* 33, 44, 68, 104, 225, 244, 324, 368, 400, 493, 523, 535, 586, 642, 667, 668, 668, 683, 684, 694, 775, 776, 857, 883, 928, 938, 997, 1038, 1041, 1060, 1073, 1084, 1196, 1209, 1313, 1333, 1349, 1350, 1375, 1382, 1412, 1416, 1428, 1432, 1434, 1440, 1456, 1471; *e. -mezi* 506, 1245; *e. -mezin* 42, 243, 251, 372, 378; *e. -mezler* 1465; *e. -ser* 19, 45, 46, 48, 73, 81, 87, 89, 99, 104, 105, 110, 149, 150, 154, 156, 160, 168, 173, 206, 215, 221, 234, 244, 245, 252, 265, 266, 278, 286, 309, 319, 325, 326, 328, 346, 396, 412, 424, 425, 432, 436, 437, 444, 446, 446, 455, 466, 468, 475, 477, 479, 484, 490, 506, 510, 518, 524, 526, 546, 551, 553, 556, 565, 587, 599, 604, 614, 620, 620, 621, 669, 671, 673, 676, 677, 679, 682, 684, 685, 694, 715, 722, 726, 735, 736, 739, 769, 773, 776, 782, 796, 812, 813, 813, 823, 827, 866, 893, 901, 917, 932, 957, 961, 979, 1022, 1026, 1029, 1031, 1040, 1080, 1083, 1090, 1094, 1098, 1099, 1101, 1115, 1177, 1182, 1203, 1206, 1219, 1223, 1228, 1236, 1239, 1240, 1241, 1242, 1245, 1247, 1252, 1253, 1261, 1273, 1274, 1276, 1279, 1281, 1286, 1293, 1296, 1301, 1314, 1316, 1321, 1323, 1343, 1346, 1347, 1349, 1366, 1374, 1378, 1408, 1411, 1433, 1438, 1445, 1452, 1480, 1481, 1483, 1484, 1489, 1493, 1498, 1502, 1504, 1518, 1523, 1525, 1531, 1532, 1534, 1534, 1536, 1547, 1551; *e. -ti* 76, 82, 93, 94, 97, 105, 106, 112, 117, 153, 155, 157, 161, 207, 208, 217, 235,

238, 240, 289, 289, 293, 301, 321, 343, 349, 354, 356, 357, 364, 365, 370, 373, 384, 396, 411, 448, 482, 555, 557, 574, 576, 578, 579, 581, 603, 703, 757, 770, 772, 854, 873, 904, 953, 963, 1097, 1200, 1385, 1452, 1453, 1454, 1513, 1515, 1518, 1522, 1526; *e. -tüki* 66, 78, 81, 144, 360; *e. -tükin* 84; *e. -ü* 907, 907, 910, 910, 911, 911, 1125, 1125, 1127, 1127; *e. -ür* 5, 22, 28, 48, 62, 63, 64, 65, 67, 67, 88, 90, 100, 109, 136, 141, 148, 151, 158, 169, 189, 205, 211, 220, 222, 223, 238, 239, 241, 244, 245, 252, 254, 258, 259, 266, 275, 278, 286, 288, 299, 309, 319, 320, 325, 326, 327, 329, 330, 347, 349, 361, 367, 381, 390, 400, 401, 412, 413, 420, 430, 439, 442, 452, 456, 461, 464, 471, 473, 476, 477, 479, 485, 489, 492, 496, 498, 499, 499, 505, 520, 526, 535, 539, 540, 541, 552, 559, 563, 566, 589, 592, 605, 613, 616, 619, 621, 646, 647, 648, 659, 674, 676, 678, 698, 707, 708, 708, 709, 711, 712, 714, 715, 716, 726, 739, 757, 758, 760, 773, 773, 774, 778, 796, 797, 798, 812, 877, 892, 903, 919, 922, 926, 927, 929, 929, 934, 938, 956, 957, 966, 967, 968, 976, 982, 982, 1029, 1041, 1044, 1048, 1084, 1086, 1095, 1096, 1100, 1102, 1103, 1106, 1107, 1109, 1114, 1134, 1135, 1142, 1146, 1156, 1163, 1175, 1193, 1206, 1209, 1220, 1223, 1229, 1237, 1246, 1253, 1265, 1267, 1288, 1292, 1322, 1323, 1326, 1330, 1365, 1367, 1409, 1411, 1414, 1418, 1418, 1420, 1423, 1428, 1429, 1430, 1450, 1459, 1461, 1462, 1463, 1468, 1469, 1471, 1473, 1474, 1475, 1478, 1479, 1481, 1482, 1484, 1484, 1487, 1503, 1504, 1511, 1530, 1531, 1533, 1535, 1537, 1538, 1538, 1540, 1541, 1541, 1543; *e. -ürler* 27, 399, 950

ert-: geçmek; *e. -di* 1506; *e. -er* 685; *e. -geli* 124

ertmiş: geçmiş 144, 333, 631, 682, 902, 969, 1024, 1299; *e. +in* 78, 82, 414, 422, 958

erte: pek, fazla, ziyadesiyle 683, 858, 888, 888, 901, 913, 916, 917, 1550

ertmek: geçme 412

ertür-: geçirmek, sürdürmek; *e. -ser* 1336; *e. -ü* 175, 1198

esengü: iyilik, esenlik; *e. +g* 1081

estiramati << Skt. *sthiramati*, AKT'nın yazarı, Sthiramati 5, 6, 146, 225, 1325

eşid-: işitmek, dinlemek; *e. -ip* 132, 862; *e. -serler* 230; *e. -dükte* 195, 232

êşidmek: işitme, dinleme 201, 1408, 1254; *ê. +te* 121; *ê. +tin* 865

eşidtür-: işittirmek, duyurmak; *e. -üp* 863

et'öz: vücut, beden 371, 836, 990, 1034, 1128, 1142, 1143, 1328, 1418; *e. +i* 1186; *e. +in* 988, 1080; *e. +indeki* 658, 695, 740, 1395, 1429, 1435; *e. +iniñ* 77, 81, 143, 410, 411, 428; *e. +leri* 1053; *e. +te* 1430, 1431, 1432, 1433, 1433, 1434; *e. +teki* 846, 992, 1018, 1315, 1324, 1331, 1335, 1436; *e. +üg* 1417; *e. +ümteki* 896

et'özlüg: bedenli; *e. +ke* 1496

ev: ev; *e. +tin* 464, 905, 906, 907, 908, 911

evir-: çevirmek, döndürmek; *e. -ip* 1051, 1052, 1053, 1054, 1056, 1068, 1070, 1074

evrilmek: dönmek, çevrilmek 1107, 1107, 1111; *e. +i* 38

eymen-: korkmak, ürkmek; *e. -medin* 1136

ezrua < Sogd. 'zrw' Brahma, büyük tanrı 42, 1419

ezüg: yalan, yanlış 94, 113, 1282; *e. +in* 134

ezügsüz: yalansız, yanlışsız 96

èderiřtür-: takip ettirmek, takip etmelerini sağlamak; *e. -ü* 834, 834, 846

èdiz: yüksek, yüce; *e. +in* 128

èka'udar << Skr. *ekottara-āgama* bir āgama adı 415

èlig: hükümdar, han, kral 1209, 1209, 1213; *è. +i* 637; *è. +in* 1201, 1208, 1216

èllig: halk 339

èlit-: ulaştırmak, iletmek; *è- deçi* 267

ènçgü: sükunet, sakinlik; *e. +g* 1081

èn-: inmek; *è. -geyler* 297

èrgür-: ulaştırmak, eriştirmek; *è. -mez* 943

èrinçke-: acımak, merhamet göstermek; *è. -miş* 392; *è. -gülük* 399; *è. -miş* 298, 1190, 1191; *è. -yü* 1185, 1189

èrinçkemek: acıma, merhamet; *è. +i* 1196, 1199; *è. +te* 1192

èřleş-: birleşmek, bir araya gelmek; *è. -ip* 232

ètiglig: donatılmış, donanımlı (Skr. *saṃskṛta*) (1) 24

ètigsiz: donatılmamış (Skr. *asaṃskṛta*) 24, 616

èyin: izleyen, izleyerek, müteakip 48, 208, 363, 404, 404, 495, 578, 583, 652, 834, 863, 931, 1201, 1218, 1222, 1235, 1276, 1346

gartaman << Skr. *ghṛta-maṇḍa* kaymak 69

girant << Skr. *grantha* mısra, şiir, metin; g. +ıg 861; g. +lar 8

gunamati << Skr. *gunamati* bir Budist rahibinin adı, Gunamati 13

han: hükümdar, hakan; h. +ı 638

harday << Skr. *hr̥daya* kalp, yürek 62

hua < Çin. 花 *hua* (Orta Çin. *xwae*) çiçek 1161; h. +g 1014; h. +ların 1242; h. +sin 1014

ıdtur-: kaybetmek; yok etmek; ı. -matın 20

ıdoğ: kutsal, mukaddes; ı. +lar 12

ınağ: umut, dayanak; inanç 310, 312, 317, 427, 1182, 1200, 1202, 1211, 1213, 1217, 1226, 1230, 1232, 1235, 1236, 1248, 1250, 1250, 1270, 1287

ınağısız: umutsuz 1176, 1181

ıman-: inanmak, güvenmek; ı -ğuluk 350

ımanmağ: inanç, inanma 189, 204, 206, 211, 253, 352, 358

ıraq: uzak 117, 858, 888, 888, 901, 916, 917, 930, 931, 944, 944, 944, 945, 945, 1119; ı. +lar 942; ı. +larıg 948; ı. +larta 952

ıçger-: içermek, içine almak; i. -ip 1386, 1391, 1393, 1396, 1398, 1403, 1415, 1447; i. -miş 391; i. -ü 384

ıçgermeklig: içirme ile ilgili 1402

ıçtin: iç, içten 222, 226, 1251, 1252, 1256, 1261, 1264, 1269, 1408

içtinki: içteki 205

idiş: kap, kâse 39

ig: hastalık 1429; *i. +ig* 1431, 1438, 1438; *i. +lerig* 1424; *i. +niñ* 1431, 1436, 1438

igid: yanlış, yalan 1282

igidsiz: yanlışsız, hatasız 97

iki: iki 7, 28, 35, 40, 87, 87, 93, 117, 133, 138, 257, 258, 265, 269, 316, 317, 335, 379, 391, 416, 422, 450, 454, 456, 461, 467, 507, 547, 552, 559, 588, 588, 596, 596, 647, 648, 663, 670, 674, 682, 682, 701, 720, 734, 770, 778, 780, 781, 782, 784, 785, 803, 817, 819, 821, 824, 906, 965, 1023, 1030, 1070, 1113, 1206, 1207, 1251, 1317, 1351, 1352, 1353, 1355, 1356, 1358, 1382, 1383, 1406, 1407, 1447, 1451, 1465, 1467, 1511, 1548

ikigü: ikisi 110, 459, 467, 559, 1137; *i. +ke* 1075; *i. +ni* 32, 820; *i. +nüñ* 571; *i. +te* 148, 159, 174, 850

ikileyü: yeniden, bir daha, tekrar 47, 126, 147, 289, 299, 357, 360, 683, 683, 690, 692, 702, 703, 710, 713, 717, 746, 792, 811, 843, 1058, 1357, 1389

ikin: ikisi 643, 651, 699, 1027, 1110, 1399

ikinti: ikinci 317, 335, 392, 451, 508, 627, 675, 888, 1114, 1252, 1460; *i. +ke* 282, 379, 598, 1124; *i. +sin* 1549

ilgündürmek: besleme, hayatta tutma; *i. +leri* 1080

ilinişdür-: bağlamak, bağlatmak; *i. -ü* 380

ilin-: bağlanmak, ilişmek; *i. -miş* 1195

inçe: böyle, bu şekilde, öyle 282, 665, 911, 913, 1041, 1237, 1371, 1429, 1441

inçip: böyle, böylece; bununla birlikte; fakat 41, 53, 61, 75, 151, 231, 246, 256, 280, 286, 319, 325, 332, 342, 344, 349, 351, 364, 366, 498, 539, 554, 560, 563, 574, 575, 578, 583, 585, 620, 621, 658, 667, 715, 716, 757, 781, 804, 817, 956, 960, 962, 966, 974, 1020, 1088, 1116, 1135, 1193, 1208, 1213, 1239, 1242, 1276, 1285, 1286, 1293, 1332, 1341, 1344, 1347, 1367, 1437, 1457, 1545

intrayakoş << Skr. *indriya-kośa* AKb'nin ikinci bölümü; *i. +ta* 39; *i. +uğ* 36

inyanakoş ~ iyanakoş << Skr. *jñāna-kośa* AKb'nin yedinci bölümü; *i. +uğ* 56, 56; *i. +ta* 60

ir-: tiksirmek; *i. -ip* 49

iste: istemek, aramak; *i. -p* 1436; *i. -ü* 132, 136

iş: iş, görev 183, 184, 268; *i. +i* 153, 356, 702; *i. +ig* 182; *i. +im* 1550, 1551; *i. +in* 848; *i. +inde* 180; *i. +leri* 108, 1548

işlet-: kullanmak, çalıştırmak; *i. -ip* 955, 1080; *i. -medimiz* 575; *i. -miş* 558; *i. -ürler* 1070

işsiz: işi olmayan 581

işvaré << Skr. *īśvara* bir tanrının adı 42

iyanaparaştan << Skr. *jñānaprasthāna* bir eser adı 287, 335, 336, 407; *i. +nıy* 337; *i. +ka* 342; *i. +ıg* 343

kadyot << Skr. *khadyota* ateş böceği 13

kalp < TohA. *kalp* / < Sogd. *klp* ~ *krp* ~ *krph* ~ *kδph* < Skr. *kalpa*, zaman, çağ 842; *k. +larta* 93, 94, 395, 405, 636; *k. +ta* 902, 909; *k. +taḳısın* 906

karik << Skr. *kārikā*, şiir, dize 71, 329, 330; *k. +ıḡ* 331; *k. +ta* 1148, 1221

karmakoş << Skr. *karma-kośa*, AKb'nın dördüncü bölümü; *k. +ta* 48; *k. +uḡ* 44

kaşmir << Skr. *kaśmīra*, Keşmir bölgesi 339

keç-: geçmek; uğramak; *k. -er* 685

keligme: gelecek, gelecek olan 1050

kelmedük: henüz gelmemiş olan, gelmedik, gelecek (zaman) 202, 259, 261, 263, 266, 684, 692, 703, 704, 704, 902, 970

kel-: gelmek; *k. -miş* 418, 1284, 1398; *k. -mişler* 1401; *k. -mişlerniḡ* 900, 1385; *k. -mişniḡ* 895

kentü: kendi 235, 243, 251, 267, 396, 532, 664, 854, 867, 968, 1026, 1036, 1049, 1055, 1064, 1069, 1073, 1082, 1084, 1139, 1154, 1170, 1246, 1252, 1256, 1261, 1360, 1370, 1389, 1466, 1525

kergek: gerek, ihtiyaç 23, 126, 131, 139, 157, 174, 183, 216, 233, 253, 289, 341, 342, 389, 530, 538, 547, 564, 654, 683, 684, 691, 705, 742, 793, 810, 899, 915, 924, 961, 1044, 1199, 1339, 1350, 1354, 1410, 1413, 1434, 1444, 1516, 1524; *k +i* 104

kergekle-: gerek olmak, ihtiyaç olmak; *k. -deçilerke* 51; *k. -p* 357, 379, 1212; *k. -yür* 561, 562

kerig: ayrılmış, uzak; *k. ırak* 1119

kesil-: kesilmek, kırılmak; *k. -mezün* 203

kev-: zayıflatmak; kontrol altına almak; *k. -er* 310; *k. -geli* 309, 746; *k. -memişke* 632

kez: an, zaman, kez; *k. +de* 826

kezig: sıra; mertebe 328; *k. +de* 715; *k. +in* 24; *k. +indeki* 971; *k. +leriğe* 323

kêç: geç; uzun süre 16, 989, 1006; *k. +tin* 1008

kên: sonra, sonraki 39, 43, 48, 60, 75, 171, 207, 213, 451, 453, 659, 660, 832, 848, 851, 1009, 1020, 1050, 1546

kênki: sonraki 171, 175, 293, 294, 581, 584, 1109; *k. +sin* 1093

kênj: geniş 193, 291, 383, 395, 1061; *k. +iğe* 295

kênjürü: genişçe; ayrıntısıyla, izahlı olarak 2, 14, 32, 51, 124, 851, 914, 923, 964, 965, 1020, 1350, 1365; *k. +si* 4

kêp: biçim, şekil, tür; *k. +i* 206

kêrtgünç inanç 196, 197, 227, 1448, 1452; *k. +üg* 90, 96, 130, 135, 139, 223, 231; *k. +mek* 232

kêrtü gerçek, hakikat 150, 1482; *k. +lerig* 313, 314, 826; *k. +lerniğ* 590, 825, 862, 884, 885; *k. +lerte* 622; *k. +sinçe* 1223, 1371, 1489

kêter-: uzaklaştırmak, gidermek; *k. -geli* 178; *k. -ü* 1015; *k. -zünler* 194, 200

kêtermek: uzaklaştırma, giderme; *k. +i* 1438

kiçig: küçük 789, 1382, 1383

kikinç: cevap, yanıt 32, 854, 1359, 1360, 1369, 1370

kim: kim; ki, öyle ki 19, 20, 71, 192, 224, 229, 242, 245, 255, 262, 304, 311, 321, 323, 385, 431, 443, 482, 484, 485, 500, 502, 599, 691, 701, 703, 705, 718, 818, 863, 864, 927, 1095, 1101, 1217, 1226, 1232, 1291, 1291, 1303, 1387, 1392, 1397, 1448, 1469, 1471, 1484, 1538; *k. +ler* 59, 120, 123, 162, 164, 260, 765, 1168, 1169; *k. +niñ* 555, 646

kir-: girmek; *k. -ip* 404, 1177

kirgürgüte: girdirmek; *k. -güte* 322

kirikmek: kirlenme 877, 877, 877; *k. +ler* 879; *k. +lerniñ* 876

kirliç ~ kkirliç: kirlenmiş, kirli 27, 27, 28, 34, 514, 588, 590, 621, 661, 662, 701, 704, 720, 745, 747, 769, 779, 803, 804, 824, 856, 871, 872, 874, 875, 878, 884, 933, 964, 1499, 1500; *k. +i* 589; *k. +ig* 883; *k. +iniñ* 37

kirmek: girme 495

kirsiz ~ kkirsiz: kirlenmemiş, temiz 27, 28, 28, 34, 514, 588, 591, 623, 624, 628, 629, 635, 640, 642, 645, 645, 653, 656, 662, 663, 701, 704, 707, 707, 718, 720, 748, 780, 803, 805, 827, 833, 845, 850, 851, 859, 879, 880, 885, 885, 901, 933, 965, 966, 973, 974, 976, 978, 982, 1002, 1002; *k. +ig* 883; *k. +te* 769

kişen: zincir, pranga 1008, 1011

kişenlel-: zincirlenmek; bağlanmak; *k. -mişler* 1011

kişenlen-: bağlanmak; *k. -mişler* 1008

kişi: kişi, insan 515, 516, 904, 908; *k. +ler* 95, 135, 464, 1183, 1195; *k. +lerke* 215; *k. +lerni* 1548; *k. +lerte* 521, 1184; *k. +ni* 128, 906, 910; *k. +te* 912

kizlel-: gizlenmek, saklanmak; *k. -ip* 914

kizleglig: gizli, saklı 296, 962

kkül: kül; *k. +i* 844

koş ~ koos << Skr. *kośa Abhidharmakośa-bhaṣya*; (AKb için) bölümler; *k. +larnı* 23; *k. +uğ* 61

koşavarti << Skr. *kośa-vṛtti* (k.a.) kośa yorumu; *Abhidharmakośa-bhaṣya* 3, 21, 336, 336, 337, 402; *k. +ni* 344; *k. +ta* 343; *k. +tağı* 408

kök (I): gökyüzü, gök; 1418; *k. +tin* 440

kök (II): boz renk, gri; 73, 98, 99, 424, 436, 446, 1098, 1215, 1225, 1311, 1373, 1379, 1413, 1417, 1454, 1469, 1471, 1474, 1475, 1483, 1484, 1523, 1525, 1527, 1534

kölüğü: araç, taşıt 1285; *k. +teki* 1286, 1382

kölüğüg: araçlı, taşıtlı 1383

kömür: kömür; *k. +i* 844

köni: doğru 19, 350, 1147, 1201, 1203, 1203, 1204, 1205, 1208, 1216, 1253, 1255, 1311, 1363, 1379, 1407, 1409, 1411, 1414, 1538; *k. +sinçe* 765, 1253, 1256, 1262, 1371, 1408, 1489

köñül: gönül; zihin; bilinç 171, 371, 392, 615, 927, 984, 1000, 1005, 1012, 1016, 1026, 1447, 1451; *k. +i* 366, 384, 395, 438, 1043, 1061, 1062, 1186,

1196, 1364; *k. +in* 59, 438, 988, 1062, 1231, 1319, 1394; *k. +inde* 223, 226, 870; *k. +lerig* 1448; *k. +lerin* 83, 224, 229; *k. + nün* 990; *k. + te* 615, 981, 984; *k. + teki* 367, 615, 928, 992, 1000, 1005, 1012, 1016, 1316; *k. + üg* 91, 119, 121, 148, 152, 164, 197, 197, 198, 227, 431, 1189, 1452, 1501

könüllü: gönüllü, gönle sahip 1060, 1242, 1508

kör-: görmek; *k. -dükte* 1430; *k. -düm* 912; *k. -gülük* 313; *k. -miş* 826; *k. -ser* 314; *k. -serler* 164, 916; *k. ü* 18; *k. -üp* 17, 41, 906, 909, 920, 1186

körgit-: göstermek; *k. -mişi* 25; *k. -ü* 332; *k. -üri* 503

körkedmeklig: biçim almalı 470

körk: dış görünüş, görünüm; *k. +iye* 495

körkle: görkemli; muhteşem 528

körmek: görme, görüş 649, 1268

körmeklig: görme, görme ile ilgili, görmeye ait 898

körüg: göz önünde canlandırma; *k. +te* 1441

körüm görüş 1129, 1142, 1409; *k. +üg* 607, 1126, 1143, 1407

kösün güç 1415; *k. +i* 835, 976, 990, 1233

kötrülmiş: yüceltilmiş, yükseltilmiş; yüce 364, 378, 386, 394, 501, 505, 523, 526, 531, 534, 537, 538, 539, 540, 541, 541, 543, 909, 921, 1185, 1214, 1220, 1236, 1246, 1254, 1276, 1286, 1346, 1463, 1464; *k. +ig* 483, 534; *k. +ke* 921; *k. +ler* 608, 636, 655, 663, 719, 721, 729, 749, 768, 802, 1160, 1270; *k. +lerni* 800, 1043, 1395; *k. + ni*

92, 101, 103, 362, 535, 552, 565, 778, 806, 958, 1021, 1023, 1032,
1094, 1099, 1190, 1199, 1228, 1230, 1232, 1356, 1363, 1390,
1460, 1461, 1468, 1473, 1476, 1479, 1499; *k. +te* 532, 1258

kötrülmüşlig: yüce, yüceltilmiş 9, 1458

köz: göz; *k. +üg* 599, 600

közlüg: gözlü; *k. +ler* 399

közün-: görünmek; *k. -ür* 259, 260, 261, 265, 685

kşan << Skr. *kṣāṇa* an 1108, 1108; *k. +nında* 627; *k. +ta* 685, 1181

küç: güç, kuvvet 891, 976, 1415, 1423, 1427; *k. +i* 566, 835, 990, 993, 1156, 1233,
1393, 1396, 1402, 1403; *k. +in* 631, 638, 1398; *k. +ini* 1312,
1374, 1381, 1497; *k. +ke* 1260; *k. +nü* 1425; *k. +üm* 14

küçlentür-: güçlendirmek *k. -ür* 1136

küçsiret-: güçsüzleştirmek *k. -memiş* 632

küçsüz: güçsüz, gücü olmayan 19, 976, 990

küçük: iş; *k. +lerig* 183, 184; *k. +üg* 182

küle-: övmek, methetmek 353; *k. -gülük* 1204; *k. -miş* 1035; *k. -p* 448; *k. -yü* 188, 204,
218, 253, 352

külemek: övgü, övme; *k. +ig* 1354

kün: Güneş 14, 1237, 1240

künçit < TohA./TohB. *kuñcit* susam 1014

küse-: istemek; *k. -di* 905; *k. -mez* 1149; *k. -miş* 27, 191, 222, 223, 228, 241, 326, 364, 385, 758, 777, 787, 817, 957, 1056, 1229, 1288

küsün: güç; *k. +in* 631, 638

küsüş: istek, dilek, niyet 668, 1275, 1313, 1375, 1381, 1416, 1419, 1420; *k. +i* 367, 368, 383, 1037, 1043, 1060; *k. +te* 1074, 1435, 1440, 1444, 1455; *k. +üg* 1421; *k. +üm* 17

küsüşlüg: dilek, dilekli, istekli 1061, 1425, 1427

küülüg: şöhretli, ünlü 529

küün < Çin. 卷 *juan*, Orta Çin. *kjwen* kitap, bölüm 3

küvenç: gurur; *k. +ig* 1136

küvençlig: gururlu 1139

küy: korumak, gözetmek; *k. -ü* 17, 18

küzet-: gözetmek; *k. -ü* 17, 18

küzetçi: koruyucu; muhafız 1184

lènhua < Çin. 蓮華 *lian-hua*, Orta Çin. *len hwae* lotus çiçeği, nilüfer 520, 1238

lokakoş << Skr. *loka-kośa* AKb'nın üçüncü bölümü, *l. +ta* 43; *l. +uğ* 40

mahakalp < TohA. *mahākalp* < Skr. *mahākalpa* çok uzun zaman, büyük çağ 387

mahēşvaré < TohB. *mahiśvare* / <Sogd. *mx`yşβr* < Skr. *maheśvara* bir tanrının adı, Büyük Tanrı 1420

maṅgal < TohA. *maṅgal* ~ *maṅkal* / < TochB. *maṅkāl* < Skt. *maṅgala*, şans, talih, baht
219, 529; *m.* +*larnı* 216

maṅgallıg: şanslı, talihli 214, 215

maṅıg: adım; *m.* +*ı* 1009

margapudgalakoş << Skr. *mārgapudgala-kośa*; AKb'nın altıncı bölümü; *m.* +*uğ* 53

marıci << Skr. *marīci* bir evrenin adı 922, 922

men: ben 13, 75, 75, 912, 1130, 1131, 1136, 1139, 1144, 1545, 1546

meniğ: benim 12

meniğlig: benim olan, benim 1130

mensiz: bensiz, bensizlik; *m.* +*te* 1482

meñilig: sevinçli, mutlu 1057, 1071

mıñ bin 8

mıñlıg binlerce 917, 923, 925

midik < Sogd. *myδ'kk*; *mēdāk*, rahip olmayan kimse, sıradan kimse 542, 745

mini: beni 18, 1422

mişiraka < Skr. *miśraka*, *Miśraka-hṛdaya-śāstra* (metin adı) 62

modgalayané < Skr. *maudgalyāyana*, Buddha'nın öğrencisinin adı, Maudgalyāyana
919

mu ~ mü soru edatı, *mu* 157, 184, 371, 374, 375, 375, 376, 657, 728, 1551, 1551; *mü* 155, 371, 371, 656, 727, 895, 1038, 1352, 1353

munçulayu: bu şekilde, böylece 530, 939, 948, 1058, 1249

muni: bunu 28, 139, 248, 252, 341, 442, 530, 590, 654, 714, 718, 853, 899, 939, 948, 987, 1033, 1044, 1058, 1198, 1249, 1262, 1288, 1327, 1337, 1410, 1438, 1498, 1513, 1520, 1524

munta: bunda 106, 110, 140, 150, 244, 316, 391, 492, 538, 540, 555, 564, 589, 591, 679, 686, 722, 775, 776, 861, 883, 964, 1010, 1015, 1112, 1211, 1230, 1296, 1327, 1550

muntada: bundan, bu takdirde 290, 1174, 1402

muntağ: böyle, bunun gibi 118, 167, 300, 696, 764, 812, 892, 971, 973, 997, 1020, 1051, 1343, 1343, 1397, 1400

munuğ: bunun 7, 102, 105, 217, 411, 544, 545, 648, 689, 690, 717, 812, 1293, 1516

mün suç, hata; günah 64, 118, 187, 300, 559, 579, 586, 850, 961, 1066, 1087, 1258, 1337; m. +i 1246

münlüg: hatalı, hatası olan 292

münsüz: hatasız, kusursuz 65, 1325

ne: ne, nasıl 25, 30, 98, 126, 146, 183, 216, 289, 321, 381, 423, 534, 552, 572, 597, 625, 645, 731, 755, 810, 857, 979, 1046, 1235, 1354, 1378

neçe: ne kadar 46, 61, 230, 272, 359, 553, 556, 576, 633, 747, 766, 768, 775, 815, 834, 838, 855, 869, 871, 966, 973, 991, 997, 1014, 1016, 1050, 1052,

1059, 1076, 1117, 1117, 1239, 1241, 1246, 1266, 1271, 1272,
1391, 1400, 1465

neçük: nasıl, hangi şekilde 154, 157, 1037, 1385;

neçükin: nasıl 231

negü: ne, nasıl 153, 170, 177, 189, 302, 345, 356, 428, 441, 502, 503, 666, 702, 964,
1326, 1545

negülük: neden, niçin 955; *n. +ni* 1327; *n. +si* 558

neñ: şey, eşya, nesne 67, 667, 667, 668, 790, 857, 928, 937, 1041, 1082, 1084, 1312,
1332, 1411, 1415, 1422

neteg: nasıl, ne şekilde 881, 1430

netegin: hangi şekilde, nasıl 82, 84, 91, 93, 96, 111, 116, 251, 264, 270, 275, 280, 303,
305, 310, 312, 336, 337, 361, 402, 404, 407, 414, 442, 462, 485,
488, 491, 493, 497, 508, 548, 550, 571, 606, 623, 628, 630, 650,
664, 679, 680, 696, 705, 712, 713, 714, 737, 743, 771, 789, 797,
809, 822, 862, 873, 883, 900, 919, 928, 983, 985, 1002, 1003,
1034, 1146, 1190, 1210, 1225, 1267, 1324, 1356, 1368, 1388,
1404, 1424, 1463, 1468, 1472, 1512, 1514, 1518, 1521, 1525

nirvan << Skr. *nirvāṇa* (k.a.) sönme; kurtuluş; huzur 172, 287; *n. +ıg* 184, 192, 263,
305, 306, 308, 1144; *n. +ka* 175; *n. +ta* 327, 1096

nirvanlıg: *nirvāṇa*, *nirvāṇa* ile ilgili 36, 1496

nizvani < Sogd. *nyzβ'nyy* < Skr. *kleśa*, acı; sıkıntı 50, 267, 271, 276, 316, 638, 876,
1011, 1411, 1425, 1444, 1450; *n. +ka* 1007; *n. +lar* 277, 279, 284,
284, 634, 774, 790, 792, 792, 794, 837, 1016, 1162, 1427, 1433;
n. +ları 47, 1392, 1403; *n. +larıg* 55, 238, 309, 310, 312, 618,

754, 756, 769, 774, 784, 786, 797, 800, 807, 832, 991, 1403, 1412, 1427, 1436, 1450, 1453, 1454, 1457; *n. +ların* 1387, 1449; *n. +ka* 281; *n. +larnıñ* 270, 637, 699, 709, 783, 787, 791, 841, 1440, 1441; *n. +larta* 831, 835, 989, 1163; *n. +lartın* 1003; *n. +ta* 1006, 1399

nizvanılığ: sıkıntılı, nizvani ile ilgili 511, 525

nizvanısız: sıkıntısız 272

nom < Sogd. *nwm* öğreti, kanun; unsur (Skr. *dharma*) 10, 100, 283, 615, 615, 615, 616, 616, 642, 650, 698, 928, 928, 981, 1057, 1201, 1203, 1204, 1204, 1205, 1206, 1208, 1209, 1209, 1216, 1220, 1260, 1275, 1280, 1340, 1343, 1388, 1408, 1411, 1435, 1443; *n. +ı* 891, 1348, 1350, 1460, 1468; *n. +ın* 888, 1348, 1349; *n. +ınıñ* 1203, 1228, 1469, 1476; *n. +lar* 26, 28, 28, 35, 984, 1206; *n. +larığ* 25, 209, 887, 1207, 1278, 1410; *n. +larında* 1000; *n. +larnıñ* 28, 970, 1005; *n. +larta* 72, 431, 443, 504, 603, 733, 735, 743, 752, 951, 1016, 1492, 1497, 1519, 1532, 1539; *n. +ka* 404, 495; *n. +ta* 971, 1012; *n. +tın* 362; *n. +uğ* 16, 20, 232, 273, 274, 886, 1254, 1255, 1286, 1311, 1346, 1363, 1366, 1379, 1405, 1414; *n. +nıñ* 1204, 1205; *n. +nuñ* 260; *n. +ında* 363, 1461; *n. +ındaki* 858; *n. +ıntağı* 890; *n. +ıña* 362, 711

nomla-: vaaz vermek; açıklamak; *n. -dağı* 128, 135, 1260, 1342, 1344; *n. -duқта* 1404; *n. -ğalı* 1138, 1255, 1310, 1365; *n. -ğu* 75, 1546; *n. -madaçısın* 1282; *n. -mış* 100, 1206, 1220, 1228, 1277, 1347, 1460, 1461, 1468, 1468, 1476; *n. -mışında* 129; *n. -p* 1280, 1286, 1379; *n. -taçısın* 1362;

nomlamak: vaaz, vaaz verme 1209, 1388, 1411, 1413; *n. +nıñ* 1209; *n. +ta* 1443, 1541

nomlamaklıg: vaaz, vaazlı 1201, 1208, 1216

nomluğ: dharma ile ilgili; öğreti ile ilgili 239, 350, 375, 429, 519, 561, 601, 616, 977, 1480; *n. +ta* 230, 542, 1459

nomsuz: dharmasız, dharmaya uygun olmayan 711

odğurak: kesin, şüphesiz 44, 54, 139, 165, 324, 366, 746, 1019, 1264

oduğ: uyanık 516

odun-: uyanmak; aydınlanmak; *o. -mış* 507, 509, 510, 517; *o. -tukta* 515; *o. -turdağı* 513; *o. -up* 512

oğlankıya: küçük çocuk, oğulcuk; *o. +larına* 1081

oğul: oğul, çocuk; *o +ına* 1080

oğşa-: benzemek; *o. -tı* 598, 838, 1007, 1180

oğşaş-: benzemek, benzeşmek; *o. -ğuluk* 1113; *o. -ur* 496, 598, 602, 1112, 1210, 1210, 1218

ol: o; koşaç 7, 8, 17, 27, 29, 33, 33, 36, 36, 40, 40, 43, 44, 49, 53, 53, 56, 56, 59, 60, 61, 74, 85, 96, 132, 143, 150, 155, 172, 190, 194, 236, 236, 247, 248, 258, 260, 261, 275, 301, 302, 303, 313, 316, 324, 331, 338, 344, 351, 367, 371, 371, 372, 374, 375, 375, 376, 377, 393, 403, 403, 404, 405, 407, 409, 415, 418, 435, 497, 517, 523, 526, 533, 537, 543, 544, 587, 590, 598, 608, 611, 619, 635, 645, 646, 664, 667, 671, 688, 692, 702, 716, 720, 723, 725, 728, 730, 735, 736, 738, 742, 744, 751, 753, 763, 779, 786, 788, 795, 803, 807, 812, 820, 823, 824, 827, 847, 849, 850, 854, 865, 868, 871, 874, 883, 887, 891, 895, 912, 920, 942, 944, 951, 953, 955, 956, 961, 968, 968, 973, 974, 978, 1001, 1005, 1006, 1007, 1024, 1031, 1033, 1034, 1047, 1093, 1096, 1103, 1106, 1107, 1110, 1118, 1119,

1120, 1125, 1128, 1131, 1131, 1133, 1141, 1144, 1147, 1149, 1151, 1152, 1153, 1155, 1160, 1162, 1165, 1166, 1167, 1172, 1173, 1177, 1178, 1180, 1181, 1189, 1207, 1212, 1215, 1218, 1221, 1223, 1231, 1233, 1235, 1243, 1278, 1286, 1287, 1291, 1293, 1300, 1302, 1304, 1305, 1307, 1315, 1315, 1316, 1323, 1324, 1335, 1336, 1339, 1340, 1340, 1342, 1343, 1347, 1361, 1370, 1372, 1386, 1406, 1413, 1417, 1419, 1423, 1431, 1433, 1436, 1437, 1438, 1438, 1483, 1487, 1491, 1512, 1542, 1544, 1547, 1551, 1551

olar: onlar 887, 955

olarının: onların 37, 46, 84, 1062, 1220, 1276, 1280, 1346, 1392

olur-: oturmak; tahta oturmak; *o. -up* 639

on: on 599, 831, 1042, 1180

oñ: sağ yan, sağ taraf 1201, 1208, 1216

oñaru: doğru, gerçek; *o. +sınça* 765, 1371, 1489

oñay: kolay, basit 1205

oñ-: solmak; yorgun düşmek; *o. -up* 1187

oķ: pekiştirme edatı 150, 151, 182, 286, 288, 400, 512, 516, 521, 563, 601, 617, 625, 634, 639, 715, 716, 748, 823, 849, 860, 879, 881, 894, 956, 1010, 1010, 1015, 1016, 1017, 1043, 1044, 1047, 1047, 1082, 1117, 1121, 1135, 1141, 1156, 1193, 1208, 1214, 1223, 1225, 1240, 1241, 1366, 1384, 1411, 1433

ornağlıg: sabit; sürekli 6

ornat-: koymak, yerleştirme; *o. -ip* 304, 305, 307, 385, 1096

ortunķı: ortadaki 761

orun: yer, mevki 29, 350, 413, 426, 917, 933, 945, 947, 1122, 1135, 1142, 1157, 1163, 1277; *o. +ı* 1104; *o. +ın* 920; *o. +larka* 596; *o. +lartakı* 830; *o. +ta* 24, 31, 31, 34, 532, 723, 915, 924; *o. +takı* 858, 890; *o. +uğ* 397, 888

osal: ihmalci, ihmalcilik; dikkatsizlik 1292

osuğluğ: benzer, gibi 74, 118, 300, 892, 972, 1300, 1305, 1340, 1341, 1344, 1543; *o. +ta* 1020, 1397

ot: alev, ateş 842, 1438; *o. +nuğ* 1423; *o. +uğ* 1438

otaçı: hekim, şifacı 1430

otuz: otuz 35

oz-: kurtulmak, serbest bırakılmak; *o. -ar* 315; *o. -duķta* 1011; *o. -ğalı* 1281; *o. -ğuluğ* 1173

ozğur-: kurtarmak; serbest bırakmak; *o. -ğalı* 365, 1414; *o. -up* 1281; *o. -ur* 1243, 1389

ozmak: kurtulma, kurtuluş 256, 897, 897, 1170, 1457

ozuğcılık: kurtarıcı olma 1048

öç-: sönmek; *ö. -e* 1109; *ö. -gey* 1143

öçmek: sönmek; kaybolma; nirvāna; *ö. +ig* 315, 315, 672, 673, 680, 702; *ö. +ler* 679; *ö. +niğ* 677, 677

öçür-: söndürmek; ö. *-eyin* 313; ö. *-üp* 699

öçürmek: söndürme 306, 705

ög: akıl; düşünce; anlayış; ö. *+ke* 19

ög-: övmek; ö. *-e* 188, 204, 218, 253, 352, 451, 453, 472, 1021, 1294, 1298; ö. *-er* 1088, 1296, 1297; ö. *-memiş* 234; ö. *-miş* 156, 158, 160, 241, 489, 773, 1035, 1339; ö. *-mişin* 220, 231, 354; ö. *-üp* 126, 145, 190, 448, 478, 806, 1023, 1295

öggülük: saygıdeğer 1204

ögli: düşünceli 1289, 1291

ögmek: övgü, methiye 131, 140, 148, 359, 1031, 1033, 1319, 1354; ö. *+i* 221, 251; ö. *+iniñ* 189; ö. *+niñ* 140, 167, 176;

öğret-: öğretmek, bilgilendirmek; ö *-ip* 864

öğretim: öğreti; öğrenim; alıştırma 835, 1006, 1012; ö. *+inçe* 210; ö. *+iniñ* 993

öğretin-: yetişmek, eğitilmek; ö. *-ip* 864; ö. *-miş* 404

öğretinmek: öğrenme, eğitilme 829, 989

ök: pekiştirme edatı (bk. *ok*) 55, 110, 124, 125, 135, 172, 175, 210, 223, 228, 230, 232, 243, 278, 330, 332, 361, 400, 401, 413, 513, 520, 522, 574, 585, 601, 608, 623, 630, 636, 642, 652, 653, 656, 662, 667, 684, 706, 717, 719, 721, 749, 755, 757, 788, 795, 796, 799, 801, 804, 809, 810, 812, 816, 821, 829, 834, 856, 863, 864, 866, 871, 930, 938, 942, 956, 979, 982, 983, 998, 1006, 1049, 1060, 1073, 1087, 1122, 1164, 1170, 1192, 1227, 1246, 1258, 1325, 1333, 1337, 1358,

1389, 1393, 1396, 1400, 1431, 1449, 1450, 1451, 1456, 1456,
1460, 1462

öl-: ölmek; *ö. -miş* 920; *ö. -ür* 1179

ölümlüg: ölümlü 525

öñ: renk; görünüş, biçim 599, 615, 926, 929, 930

öñdün: önce, önceden 162, 702, 1090

öñdünki: önceki, önce olan 300, 358, 579, 583, 653, 952, 992, 1055, 1109, 1303; *ö. +kisiñe* 1092

öñi: değişik, farklı, başka 45, 65, 93, 94, 118, 187, 274, 299, 532, 591, 616, 792, 811,
948, 968, 981, 984, 1003, 1123, 1137, 1164, 1172, 1193, 1257,
1292, 1293, 1443, 1459, 1460, 1462, 1463, 1468, 1473

öñsiz: farksız 97

öñlüg: görünüşlü, renkli 1267, 1268

öñre: eskiden, önceden, önce 382, 904, 993, 1394

öñreki: önceki, evvelki 332

öñsire-: solmak, rengi atmak; *ö -p* 1187

öñsüz: renksiz; görünüşsüz 1267, 1268

örgün: taht; *ö. +te* 639

örit- meydana getirmek; *ö. -geli* 121, 1268; *ö. -ip* 1026, 1452; *ö. -miş* 644; *ö. -zünler*
198, 255

örletilmek: sıkıntı, eziyet, eziyet edilme; *ö +ig* 1188

örte-: yakmak; *ö. -p* 843

ötgür-: anlamak, nüfuz etmek; *ö. -geli* 893, 972; *ö. -mez* 940

ötlüm: tekrar tekrar; sürekli olarak 171, 171, 1058, 1058

ötrü: sonra 117, 121, 124, 129, 163, 165, 168, 215, 237, 239, 307, 308, 313, 315, 504, 581, 740, 784, 826, 875, 997, 1196, 1405, 1431, 1433, 1437, 1500, 1501, 1549, 1549

ötün-: konuşmak; soru sormak; *ö. -geli* 1140

övke: öfke 114, 882, 1500, 1501; *ö. +te* 783

öz: kendi, kendisi 13, 67, 77, 79, 143, 260, 345, 346, 347, 349, 351, 354, 356, 361, 368, 368, 369, 370, 370, 371, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 381, 390, 393, 400, 401, 402, 403, 405, 407, 409, 476, 667, 1041, 1053, 1061, 1069, 1183, 1195, 1436; *ö. +i* 235, 243, 867, 1026, 1082, 1084, 1154, 1252, 1525; *ö. +in* 124, 125, 520, 522, 667, 706, 809, 810, 866; *ö. +iniñ* 251, 1036, 1049; *ö. +ke* 86, 107, 371, 441, 444, 567, 570, 579, 584, 778, 782, 784, 814, 1021, 1023, 1025, 1028, 1047, 1065, 1076, 1087, 1090, 1193, 1197, 1297; *ö. +ler* 1073; *ö. +leri* 1064, 1139, 1466; *ö. +leriniñ* 267, 1055, 1069, 1246, 1261; *ö. +leriñe* 397; *ö. +li* 572, 577, 1075, 1085, 1304, 1426, 1429; *ö. nün* 370, 567

özken: şiddetli yağmur, mevsim yağmuru 1271

padak << Skr. *pādaka* mısra, dize 538, 581, 1458; *p. +larıniñ* 297; *p. +larta* 1528; *p. +ta* 584, 584; *p. +tañı* 579

paramit < TohA./B. *pāramit* / Sogd. *p`rmyt* < Skr. *pāramitā* erdem 456, 457, 457, 458, 463, 465, 466; *p. +lar* 461; *p. +larta* 387

partakçan << Skr. *prthagjana* rahip olmayan insan 837, 988, 993; *p. +lar* 542; *p. +ta* 745

pirapti < TohB. *prāpti* < Skr. *prāpti* 709, 710, 711; *p. +sı* 710, 712

pratikabut < Sogd. *prt`ykpwt ~ prt`ykpwt* < Skr. *pratyekabuddha* kendi kendine aydınlanmış buddha 868, 866, 1284; *p. +lar* 539, 747, 799, 821, 855, 870, 949; *p. +larnıy* 592, 873, 902, 1000, 1018, 1348, 1349; *p. +larta* 958

қа < Çin. 家 *jia* (Orta Çin. *kja:*) akraba 1195

қаңығ: duyu organı 292; *қ. +ları* 1242; *қ. +larıға* 1221, 1280, 1347

қадағ: günah, suç 559, 579, 586, 850, 961, 1066, 1087, 1258, 1337; *қ. +ı* 1246; *қ. +lar* 64; *қ. +lartın* 118, 187, 300

қадағлығы: günahkâr, suçlu 292

қадағсыз: suçsuz, günahsız 65, 1326

қадағ: akraba, hısım; *қ. +ta* 1195

қал-: kalmak, durmak; *қ. -ır* 634, 639, 1017; *қ. -mış* 843, 1015; *қ. -tı* 45, 48, 170, 259, 269, 271, 273, 275, 278, 282, 304, 333, 393, 469, 483, 486, 491, 515, 520, 524, 540, 541, 542, 547, 549, 588, 592, 593, 595, 599, 604, 613, 615, 739, 759, 773, 838, 842, 866, 876, 886, 891, 902, 904, 913, 915, 923, 932, 941, 944, 969, 993, 1008, 1013, 1029, 1031, 1038, 1041, 1066, 1071, 1094, 1099, 1106, 1115, 1161, 1183, 1194, 1206, 1211, 1227, 1237, 1244, 1252, 1258, 1264, 1283, 1291, 1297, 1322, 1386, 1404, 1406, 1417, 1418, 1419,

1421, 1423, 1429, 1430, 1441, 1478, 1480, 1481, 1483, 1484,
1502, 1504, 1528

kalılığ: kalanlı, kalıntısı olan 950

kalınçu: kalıntı 843

kalık: kat; *k.* +*ta* 1417, 1418

kalısız: eksiksiz; kalıntısız, kalıntısı olmayan 641, 750, 842, 1496

kamağ: bütün, hepsi, tamamı 9, 25, 56, 179, 279, 284, 284, 412, 414, 423, 913, 1263,
1424; *k.* +*ta* 207, 217, 218, 418, 420, 420, 463, 831

kamağlıg: ortak, genel 261, 484, 647

kamağlıgsız: ortak olmayan 647, 659, 892, 900, 971

karañgu: karanlık 72, 550, 551, 560, 575, 587, 597, 599, 600, 604, 605, 608, 610, 614,
620, 621, 676, 733, 750, 855, 869; *k.* +*ğ* 554, 557, 565, 575, 675;
k. +*lı* 282; *k.* +*nun* 597, 602; *k.* +*sı* 544, 545; *k.* +*sin* 567, 569,
571, 572, 577

karañguluğ: karanlık, karanlıkla ilgili olan 545, 582, 587, 952; *k.* +*ın* 432, 435, 444,
504, 736, 743, 752, 1493, 1498, 1520, 1532, 1539

kararığ: karanlık 608, 620; *k.* +*ığ* 550, 551; *k.* +*larığ* 605, 614, 750, 856, 869; *k.*
+*larnığ* 610

kararığlıg: karanlık, karanlığa dair; *k.* +*ın* 72, 604, 733

karart-: karartmak; *k.* -*ur* 599

karşı: aksi, ters, zıt 282, 1325, 1439, 1440, 1442

katıġlan-: gayret etmek, çabalamak; alıştırma yapmak; *k. -ip* 406, 1213; *k. -u* 765, 766

katıġlanmak gayret, çaba 459, 466-467

katılış-: karışmak; *k. -mış* 297

katılmak: karışma, birleşme 1124

katın: tekrar, yeniden 534, 535

kat-: katmak; *k. -ip* 1437

katnayu: tekrar, yeniden 357, 537, 965

kavıra: özetlenmiş, kısa 291, 962

kavırasınça: kısaca, özetle 479, 1505

kavışmak: birleşme, karışma 1124

kavramak: baġlı olma 1145, 1146

kavşur-: birleştirmek; *k. -up* 537, 1437

kayu: hangi, hangisi, ne 41, 53, 56, 58, 80, 95, 101, 104, 107, 119, 129, 134, 137, 138, 161, 180, 212, 214, 225, 239, 257, 258, 259, 261, 275, 370, 374, 383, 411, 589, 598, 644, 660, 674, 699, 707, 708, 710, 722, 724, 764, 801, 877, 886, 887, 889, 891, 903, 966, 967, 978, 983, 986, 1023, 1027, 1037, 1040, 1045, 1049, 1051, 1055, 1067, 1096, 1106, 1107, 1111, 1167, 1243, 1249, 1274, 1275, 1275, 1285, 1288, 1296, 1340, 1340, 1343, 1346, 1359, 1417, 1419, 1423,

1430, 1433, 1445; *k. +nı* 852; *k. +nuş* 711, 759, 1263, 1478; *k. +ka* 560; *k. +ta* 268; *k. +tın* 57, 1437

kıdırsız: sonsuz 859, 889, 932, 934, 970

kınlıg: kını olan, kınılı 3

kıl-: yapmak, kılmak, gerçekleştirmek; *k. -daçılarnı* 180; *k. -dım* 8; *k. -ğalı* 35, 124, 182, 385, 763, 766, 815, 1057, 1071, 1192, 1197, 1384, 1400, 1506, 1549; *k. -ğu* 15, 16, 396, 1041, 1046, 1084; *k. -guluğ* 1477, 1478, 1482, 1503, 1504, 1508, 1509, 1530, 1536, 1545, 1548, 1551; *k. -ıp* 206, 208, 213, 798, 1229, 1282; *k. -mağuluğ* 1551; *k. -mı* 67, 189, 204, 211, 253, 538, 1007, 1013, 1078, 1101, 1102; *k. -mı* 223; *k. -sar* 767; *k. -u* 1549; *k. -ur* 853, 1193; *k. -urlar* 465; *k. -zun* 986

kılınç: iş, eylem, *karma*; yol; karakter, huy 43, 44, 284, 285, 877, 1322, 1324, 1330, 1331; *k. +ı* 179, 992, 1335; *k. +ıg* 47, 180, 1315, 1317, 1318; *k. +ı* 267; *k. +ka* 271; *k. +lar* 1333; *k. +ı* 46, 272; *k. +larıg* 1045; *k. +ta* 1018

kılınçlıg: eylem, eylemli 1011

kılmak: yapma, davranma, davranış; uygulama 86, 86, 108, 430, 441, 570, 1025, 1028, 1038, 1094, 1099, 1137, 1297, 1484; *k. +ı* 442, 584, 585, 1075, 1097; *k. +ıg* 570; *k. +ın* 1047; *k. +ka* 1198, 1535; *k. +nuş* 1194; *k. +ta* 1063, 1297

kılmaklıg: yapma, etme, gerçekleştirme; yapma ile ilgili 87, 88, 108, 352, 358, 445, 447, 470, 567, 568, 579, 580, 779, 782, 785, 814, 835, 1021, 1024, 1066, 1076, 1087, 1089, 1091, 1092, 1304, 1309, 1351, 1352, 1353, 1355, 1356, 1358, 1362, 1364, 1366, 1369, 1377, 1496

kın-: çabalamak; *k. -ıp* 1212; *k. -daçılarıg* 1306

kıntur-: uyandırmak; teşvik etmek; *k. -mışka* 1307

kod-: koymak; *k. -ı* 861

kolula-: derin düşünmek; *k. -p* 53; *k. -yu* 52

kork-: korkmak; *k. -ğaylar* 295; *k. -madın* 1136; *k. -mış* 1138, 1143

korkınç: korku 115; *k. +tın* 316

korkınçsız: korkusuz, cesur 1539, 1540, 1541, 1542, 1544; *k. +larığ* 1537; *k. +ta* 891

koşuğ: bağ; *k. +nuŋ* 1156

koşul-: bağlanmak; *k. -maŝ* 269; *k. -u* 270

kuç-: kucaklamak, sarılmak; *k. -mış* 1302, 1314

kudıgar-: küçültmek, küçük görmek; *k. -ğaylar* 295

kudul-: dökülmek; yağmak; *k. -sar* 1272

kul: köle, kul; *k. +uŋa* 1272

kun-: çalmak; *k. -up* 638

kurt: böcek, kurtçuk; *k. +nuŋ* 13

kuruğ: kuru 1388, 1452, 1482

kuş: kuş; *k. +nuŋ* 935

ķut: talih, mutluluk, ŗans 668, 1312, 1374, 1381, 1415, 1419, 1420, 1425, 1426, 1435, 1440, 1444, 1455; ķ. +ı 1037, 1043; ķ. +ın 814, 1036; ķ. +ıŋa 1026; ķ. +ķa 1273; ķ. +uĝ 55, 1421

ķutĝar-: kurtarmak; ķ. -ıp 1281; ķ. -ur 1243

ķutrul-: kurtulmak; ķ. -daçı 322, 1101, 1219; ķ. -ĝuluk 1173; ķ. -tuķta 1012

ķutrulmaķ: kurtulma, kurtuluŗ 1244, 1265, 1266; ķ. +ıĝ 256, 898, 1275, 1285, 1457; ķ. +ķa 1151

ķutrulmaķlıĝ: kurtuluŗ, kurtulma ile ilgili 386, 897, 912, 1170

ķuvraĝ: cemaat, topluluk 11, 1264; ķ. +ında 78, 144; ķ. +ıŋa 12

rakŗaz < TohA. *rāķŗās* ~ *rāķŗats* < Skr. *rāķŗasa* kötücül ruh; ŗeytan; r. +ķa 1421

ridi << Skr. *ŗddhi* doĝaüstü güç, sihir gücü 1313, 1375, 1381, 1384, 1416, 1416, 1426, 1435, 1439, 1444, 1446, 1447, 1451, 1455; r. +ları 17; r. +niĝ 1424; r. +sı 1386

samapadi << Skr. *samāpatti* kazanım; AKb'nın sekizinci bölümü 61

samaz << Skr. *samāsa* hâl; durum eki 564, 566, 569, 573, 573, 573, 578, 583, 586

san: sayı, miktar; s. +ın 965

sanlıĝ: sayılı 371, 576

sanpan << Skr. *saŋpanna* tamamlanma; s. +ınıĝ 23

sansar < TohA. / TohB. *saŋsār* / < Sogd. *sns* 'r < Skr. *saŋsāra* doĝum ölüm döngüsü; var oluŗ döngüsü 1103, 1106, 1121, 1135, 1156; s. +ıĝ 1111; s.

+lı 35; s. +nı 308, 1450; s. +ta 1129, 1177; s. +tın 124, 1140, 1165, 1257, 1455

sansarlıg: *saṃsāra*, *saṃsāra* ile ilgili 73, 98, 99, 424, 436, 439, 446, 1098, 1215, 1225, 1229, 1311, 1373, 1379, 1413, 1454, 1469, 1471, 1474, 1475, 1483, 1484, 1523, 1525, 1526, 1534

sakın-: düşünmek; s. -ıp 1405; s. - mışınız 654; s. - mışınızlar 233

sakınmak: düşünme, düşünce; 201, 1253, 1256, 1262, 1408

satğa-: aşağılamak, hor görmek; s. -p 1116

sav: söz, sözcük 136, 162, 482, 485, 500, 502, 659, 706, 969, 1309, 1332, 1351, 1361, 1368, 1388, 1494, 1520; s. +ı 66, 96; s. +ıg 6, 332, 538, 654, 872, 1322; s. +ın 136, 488, 497; s. +ını 104; s. +lar 215, 674; s. +larıg 476, 972, 1395, 1397, 1402; s. +ların 334, 1396; s. +lartın 66; s. +nı 94, 113; s. +ka 852; s. +ta 301, 321, 345, 666, 681, 695, 738, 742, 744, 753, 1206, 1207, 1326

savlıg: sözcük, sözlü, sözcüklü 95, 101

sayu: her biri, herkes 651, 686, 1108

seç-: seçmek; s. -e 773, 1032, 1487, 1488, 1490

sekiz: sekiz 7, 23, 51, 61, 318, 319, 546, 767, 831, 1338

sen: sen, ikinci tekil kişi 895, 895

seni: senin 921

seril-: durmak; sabretmek; s. -mez 1181

serinmek: sabretme, sabır, tahammül 459, 460, 463; s. +ig 464

sev-: sevmek; s. -deçiler 1348, 1349; s. -ip 49; s. -mez 1144; s. -mişleri 1345

sevig: sevgi; arzu; s. +leri 1276; s. +lerini 761

sèzik: şüphe, kusur 687, 757, 853, 962, 964, 1145, 1359, 1548; s. +ig 687; s. +ke 1360, 1370; s. +ni 237

sèziklig: şüpheli 1147

sèzin-: sanmak, kuşkulananmak; s. -miş 293; s. -ü 1550; s. -ür 1148, 1150

sığ-: sığmak; s. -ar 1528; s. -sar 816

sımağlıg: kırma, kırma ile ilgili 294

sımtağ: dikkatsiz, ihmalci 1292

sınan-: araştırmak; s. -u 484, 485

sınar: yön; taraf 222, 226, 1255, 1259, 1261, 1408

sınarkı: taraftaki 1251, 1252, 1252, 1253, 1256, 1264, 1269

sıkılmağ: sıkıntı, eziyet çekme 1188

sizler: sizler 234, 251, 707, 708, 709, 712, 714, 714, 853, 1390; s. +ke 987

soğançığ: sevimli, hoş 322, 1365, 1405

söki: geçmiş, önceki 331

söz: söz 969

sözle-: söylemek, demek; s. *-deçi* 122, 123, 202; s. *-di* 147, 301, 447, 482, 534, 603, 732, 732, 755, 854, 980, 1046, 1097, 1446, 1522; s. *-diñizler* 707; s. *-geli* 173, 817; s. *-gey* 1020; s. *-gü* 343; s. *-güçi* 162, 653, 659, 660, 706, 941; s. *-güçite* 432; s. *-gülük* 235, 237, 344, 360, 537, 1466, 1477, 1481; s. *-lim* 969; s. *-medin* 159; s. *-memiş* 33, 110, 774, 786, 807; s. *-meser* 370, 373; s. *-meti* 30; s. *-p* 24, 30, 79, 175, 357, 369, 373, 380, 785, 811, 1332; s. *-miş* 33, 36, 40, 43, 49, 60, 95, 142, 169, 218, 239, 246, 333, 338, 393, 394, 415, 532, 543, 607, 619, 664, 687, 692, 719, 723, 725, 728, 730, 779, 782, 788, 795, 820, 849, 854, 883, 915, 924, 935, 946, 1031, 1067, 1078, 1110, 1118, 1120, 1125, 1127, 1131, 1133, 1148, 1151, 1159, 1161, 1165, 1166, 1172, 1173, 1180, 1221, 1227, 1231, 1234, 1271, 1278, 1287, 1290, 1304, 1334, 1350, 1361, 1370, 1538, 1550; s. *-miş* 64, 527, 978, 983, 986, 1038, 1258; s. *-mişiniñ* 137; s. *-mişizler* 694; s. *-r* 18, 71, 79, 80, 86, 221, 225, 449, 460, 483, 678, 694, 975, 981, 1320, 1325; s. *-ser* 6, 61, 125, 172, 234, 332, 355, 575, 581, 708, 709, 712, 713, 756, 800, 880, 960, 966, 974, 1065, 1076, 1087; s. *-ti* 703, 881, 898, 1225, 1513, 1515; s. *-tin* 76; s. *-yin* 75, 1545; s. *-yü* 911, 1505; s. *-yür* 6, 251, 714, 1513; s. *-yürler* 641

sözlemek: konuşma, ifade 372, 376, 502, 503, 808, 815; s. *+i* 87, 346, 1321, 1322, 1378

sözlememek: söylememe; s. *+i* 170, 776

sudur < TohA. *sutār* < Skr. *sūtra* Buddha'nın sözlerini içeren metin, sutra; s. *+ta* 59, 894, 941, 1406

sun-: sunmak, (el) uzatmak, vermek; s. *-up* 1213, 1216

suv: su 1115, 1123

süçig: tatlı 511, 1079

süt: süt; s. +in 69

süzük: temiz, saf 196, 223, 227

şariputrê < TohB. *śāriputre* < Skr. *śāriputra* Buddha'nın öğrencisinin adı, Śāriputra 898, 904, 905; ş. +ya 895

şastr < TohA./B. *śāstār* / < Sogd. *š'str* < Skr. *śāstra* 65, 76, 106, 158, 188, 205, 207, 212, 213, 215, 257, 264, 287, 299, 301, 301, 303, 309, 318, 320, 329, 335, 475, 498, 1317, 1318, 1547; ş. +ıġ 15, 21, 23, 74, 102, 154, 167, 236, 246, 290, 299, 1545; ş. +ını 210; ş. +lar 291; ş. +larıġ 209; ş. +lartakı 287; ş. +nı 91, 147, 153, 160, 176, 178, 195, 203, 214, 219, 227, 234, 240, 254, 401, 402, 407, 421, 477, 1234; ş. +ka 242; ş. +ta 25, 61, 62, 63, 75, 83, 85, 91, 102, 119, 120, 138, 142, 151, 163, 168, 338, 447, 482, 543, 602, 664, 687, 723, 725, 728, 730, 849, 853, 854, 880, 935, 1148, 1174, 1221, 1225, 1370; ş. +takı 2, 3, 164, 319, 325, 861

şastrakarê << Skr. *śāstrakāra* śāstra yazarı, AKb'nin yazarı Vasubandhu'nun lakabı 12, 80, 85, 185, 452, 494

şastrasidê << Skr. *śāstrasiddha* śāstra uzmanı, Vasubandhu 980

şastrçı: śāstra yazarı, śāstracı; ş. +larta 207

şazin < TohA./B. *śāsaṃ* < Skt. *śāsana* disiplin, öğreti; ş. +ıġ 16

şımla- < Çin. 織 *xian*, Orta Çin. *sjem* + Türk. +la, toz hâline getirmek; s. -duġta 1014

şımnu < Sogd. *šmnw* (Budizm'de) şeytan; ş. +ġ 525, 525, 525, 526; ş. +larıġ 524

şiravak << Skt. *śrāvaka* dinleyici, mürit 862, 865, 1283; ş. +lar 629, 656, 657, 747, 799, 801, 803, 804, 821, 855, 870, 931, 949; ş. +larnıñ 592, 659, 873, 902, 1000, 1017, 1348, 1349; ş. +larta 958; ş. +ta 630, 874, 881, 899, 916, 918, 924, 940, 953, 996

şlok < Toh. A/B *ślok* < Skr. *śloka* 71, 911, 1324; ş. +nuñ 249, 961, 963; ş. +ta 64, 246, 338, 352, 358, 393, 489, 527, 935, 946, 1038, 1067, 1078, 1090, 1097, 1258, 1271, 1290, 1321, 1332, 1458, 1512, 1515

tadukoş << Skr. *dhātukośa* AKb'nın ilk bölümü, unsurlar bölümü 69; t. +ta 36; t. +uğ 29

tag: dağ; t. +ka 10

taloy: deniz 11

tamu: cehennem; t. +ka 1178

tanğarığ: adak, niyet; t. +ı 1059

tan < Çin. 檀 *tan* (k.a.) sandal ağacı; sandal ağacı kokusu, güzel koku; t. +ı 1015

tanuq: kanıt, delil; tanık 341, 853

tanuqla: tanıklık etmek; gerçekleştirmek; öğrenmek; t. -ğalı 893; t. -yu 610, 612, 666, 672, 688, 731, 751; t. -yurlar 894, 1065

tanuqlamak: tanıklık etme, gerçekleştirme; t. +ığ 1073; t. +ka 1077

tapça: istediği gibi, istediği kadar 528

tapın-: hürmet göstermek, saygı duymak; t. -ğuluq 1205

taplağ: istek; kabul 1428; t. +ları 1276; t. +larnıñ 761; t. +tın 643, 650, 698

tapla-: kabul etmek; istemek; *t.-matı* 907; *t. -mış* 870; *t. -mışları* 1346; *t. -p* 910; *t. -tılmaz* 230

takı: daha, dahi 183, 216, 657

tarıglağ: tarla; *t. +ı* 187

tarı-: tohum ekmek, (tarla) ekip biçmek; *t. -maduklar* 1265; *t. -sar* 1266

tarık-: uzaklaştırmak, yok etmek; *t. -ğalı* 544, 545; *t. -masar* 627, 713; *t. -maz* 713; *t. -mazun* 650; *t. -mış* 72, 432, 435, 443, 504, 544, 582, 587, 604, 611, 733, 736, 743, 752, 951, 1492, 1498, 1520, 1532, 1539; *t. -sar* 284, 629, 633, 1017; *t. -u* 651, 710; *t. -ur* 280, 284, 652, 653, 667, 668, 668, 669, 794; *t. -zun* 681

tarkar-: uzaklaştırmak; gidermek; yok etmek; *t. -daçı* 551, 565, 1423; *t. -daçısın* 276; *t. -duқта* 794; *t. -ğalı* 178, 554, 555, 557, 561, 562, 572, 635, 640, 642, 644, 676, 683, 684, 745, 780, 802, 826, 829, 1406, 1425, 1436, 1448, 1450, 1453, 1457; *t. -ğalı* 1427; *t. -ğalı* 687; *t. -ğu* 821; *t. -guluk* 50, 274, 622, 623, 625, 649, 661, 685, 1411; *t. -mamağ* 805; *t. -mamış* 769; *t. -mamışta* 934; *t. -ıp* 750; *t. -maduk* 748, 849, 860; *t. -masar* 823, 875, 1164, 1412, 1453; *t. -maz* 1404, 1445; *t. -mazlar* 630, 880, 881; *t. -mış* 364, 549, 575, 618, 670, 796, 833, 847, 934; *t. -mışı* 558; *t. -mışın* 755, 774, 779, 783, 783, 785, 787, 789, 796, 801, 807, 874, 1499; *t. -mışka* 842; *t. -sar* 279, 739, 776, 822, 834, 839; *t. -sarlar* 747, 768, 855, 869, 991; *t. -u* 271, 514, 663, 871; *t. -rur* 686, 705, 724, 727, 728, 872, 1404; *t. -urlar* 664, 754, 799, 804, 834, 846, 856, 882; *t. -zunlar* 193, 199

tarkarmağ: giderme, uzaklaştırma, yok etme 54, 92, 307, 576, 582, 604, 613, 619, 655, 681, 722, 809, 1499; *t. +ığ* 1151; *t. +ka* 1529, 1533;

tarkarmaqlıg: giderme, giderme ile ilgili 117, 133, 419, 469, 571, 577, 675, 736, 744, 748, 751, 753, 807, 808, 810, 813, 815, 819, 1030, 1464, 1467, 1479, 1486, 1510, 1521, 1522, 1524

tart- çekmek, çekip çıkarmak; *t. -ar* 1093; *t. -ğalı* 466, 467, 1233, 1235, 1247; *t. -ğuta* 1215; *t. -ıp* 72, 97, 99, 309, 312, 423, 435, 439, 445, 995, 998, 1098, 1182, 1200, 1202, 1211, 1213, 1216, 1226, 1230, 1231, 1236, 1248, 1249, 1250, 1270, 1286, 1311, 1373, 1380, 1522, 1526, 1533, 1540; *t. -maz* 285; *t. -taçısın* 1191

tartıl-: çekilmek; *t. -guluğ* 756

taş (I): dış, dış taraf 147, 230, 375, 542, 792, 811, 902, 909, 917, 918, 923, 1010, 1172, 1193, 1353, 1355, 1357, 1358, 1443, 1459

taş (II): taş, maden; *t. +larınığ* 913

taşagirvé < TohA. *daśagrīve* < Skr. *daśa-grīva* on başlı 1421

taşgar-: çıkarmak; *t. -ıp* 72, 98, 99, 423, 436, 439, 445, 1098, 1200, 1202, 1211, 1216, 1226, 1231, 1311, 1373, 1380, 1522, 1526, 1533, 1540

taştın: dışarıdan, dıştan 1252, 1253, 1255, 1259

taştınkı: dışarıdaki 205

tatıglıg: tatlı, lezzetli 394, 1079

tavgaçça: Çince; *t. +sinça* 6

tavran-: çaba harcamak, gayret etmek; *t. -u* 765, 767

tavranmak: çaba, gayret 1095, 1100

taayan-: dayanmak; *t. -mamış* 236; *t. -maz* 685; *t. -muş* 193; *t. -muşın* 250; *t. -sar* 342, 343; *t. -ur* 324; *t. -urlar* 1147

tayandaçı: dayanıcı, dayanan şey 649, 929, 930

tayangülük: dayanılan şey 397, 413, 426, 929, 929, 1477, 1478

tayanışdur-: birbirine dayandırmak; *t. -duru* 380

tayanmak: dayanma 107

tayak: destek, dayanak; temel 35; *t. +ı* 648, 648

tayaklıg: destekli; sebebiyle 248, 564, 1134, 1428; *t. +ın* 54, 242, 245, 340, 362, 481, 549, 550, 556, 560, 562, 596, 711, 1155

taymamak: kaymama; geriye gitmeme; *t. -mamağıg* 677;

taymamağıg: geriye gitmeme ile ilgili 675

taymağısız: kaymama; geriye gitmeme 730

teg: gibi, benzer, -mış gibi 69, 235, 283, 333, 472, 510, 515, 521, 532, 840, 843, 914, 915, 924, 994, 1010, 1015, 1042, 1072, 1082, 1115, 1153, 1161, 1184, 1195, 1227, 1238, 1303, 1383, 1421, 1429, 1432, 1442, 1488, 1550

teg-: ulaşmak, varmak; *t. -ip* 908; *t. -mezler* 1273

tegi: dek, değin, -e kadar 172, 175, 202, 643, 651, 698, 814, 1037, 1179, 1496

tegil-: kör olmak, körleşmek; *t. -miş* 398

teğimlig: layık, değer, yaraşır 4, 21, 172, 293, 379, 535, 586, 919, 1212, 1236, 1243, 1245, 1245, 1274, 1275, 1278, 1279, 1281, 1285, 1287; *t. +i* 1239

teğin-: yapmak, yerine getirmek; hissetmek; uğraşmak; *t. -ip* 1448; *t. -mez* 713, 899; *t. -mezler* 47, 273; *t. -miş* 391; *t. -ü* 384; *t. -ürler* 1263

teğsütünçe: zıt, ters, aksi 698; *t. +si* 1293

teğzinç: kitap, kitap tomarı 4

teğzin-: dönmek, dolaşmak; *t. -ü* 1179, 1262

tek: yalnız, sadece, tek 109, 110, 355, 367, 367, 368, 369, 373, 450, 567, 705, 794, 808, 815, 952, 1209, 1322, 1332, 1447

telim: çok 66, 346, 347, 1072, 1117, 1180, 1220

teğ: aynı, eşit, denk 109, 1501, 1507

teğinçe: göre, ölçüde 1332, 1388

teğle-: tahmin etmek, çıkarım yapmak; ölçmek; *t. -p* 1516, 1524

teğlemek: benzeşim kurma, analogi 1511, 1512

teğri: tanrı; gökyüzü; efendi, hazret; gök cisimlerinin sıfatı 42, 81, 83, 85, 88, 89, 96, 100, 107, 108, 116, 126, 131, 132, 133, 137, 140, 140, 141, 147, 153, 155, 156, 158, 160, 162, 165, 167, 176, 186, 190, 196, 208, 211, 217, 218, 220, 221, 224, 231, 234, 236, 241, 243, 245, 250, 252, 348, 349, 360, 363, 381, 382, 389, 403, 404, 409, 425, 437, 486, 490, 493, 494, 495, 496, 498, 499, 512, 521, 557, 558, 571, 576, 582, 695, 740, 781, 818, 895, 908, 1035, 1085, 1088, 1090, 1091, 1240, 1280, 1289, 1294, 1295, 1391, 1472, 1494, 1514,

1517, 1521, 1524; *t. +ler* 1421; *t. +lerni* 763; *t. +lite* 304, 305, 307; *t. +liteki* 184; *t. +ni* 14, 1042, 1237, 1420; *t. +te* 42, 1420

tegrilig: ilahi 262, 524

tep-: ayak basmak, adım atmak; *t. -ip* 1116

tepre-: hareket etmek, sallanmak; *t. -p* 1149, 1187; *t. -ser* 1117

tepremek: hareket etme 1126

tepretmek: hareket ettirme, kımıldatma 1418; *t. +indin* 1126; *t. +te* 1417

teri: derin 232, 1177

teri: derinleşmek, derin olmak; *t. -ür* 1118, 1127

ters: ters, aksi, yanlış 1147; *t. +te* 1264

tetrül-: aldatılmak, yanıltılmak; *t. -miş* 767

tetrülmek: hata, yanlışlık; *t. +ler* 767

tetrüsüz: yanlışsız, doğru 1305, 1482

tez-: kaçmak, koşup gitmek; *t. -e* 1013

tè-: demek, söylemek, adlandırmak; *t. -di* 873; *t. -dükte* 1422; *t. -gü* 235, 510; *t. -miş* 506; *t. -mişteki* 564; *t. -ser* 58, 59, 113, 116, 170, 190, 227, 229, 258, 269, 311, 382, 403, 405, 441, 442, 488, 494, 498, 509, 571, 661, 667, 675, 696, 723, 759, 884, 901, 984, 1097, 1106, 1146, 1211, 1250, 1327, 1328, 1343, 1464; *t. -r* 28, 612, 937

tègli: adlı, denen 87, 1259, 1261

tègme: adlı, adında 1338

tègüçi: adındaki, denen, adlandırılan 6, 301, 321, 345, 482, 484, 485, 500, 502, 654, 681, 695, 716, 738, 742, 744, 753, 847, 852, 872, 1002, 1008, 1308, 1321, 1326, 1339, 1351, 1361, 1368, 1493, 1519, 1520

tèmek: ifade, söyleyiş 1428, 1428, 1429, 1538, 1540, 1543; *t. +te* 477, 478, 1541

tèmin: hemen, derhâl, az önce 55, 134, 145, 190, 232, 448, 451, 453, 473, 585, 653, 829, 1192, 1450, 1456

tèmişi: ifade, adlandırma 425, 432, 437, 444, 446, 465, 510, 518, 523, 604, 722, 1089, 1177, 1182, 1316

tèp: diye, denen 6, 7, 18, 18, 24, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 31, 33, 34, 41, 48, 55, 57, 58, 60, 69, 75, 75, 78, 80, 84, 85, 90, 92, 113, 116, 119, 120, 125, 127, 140, 146, 149, 166, 170, 190, 203, 211, 213, 219, 220, 225, 227, 229, 233, 236, 239, 243, 248, 249, 252, 256, 257, 258, 264, 269, 287, 290, 298, 300, 301, 302, 302, 303, 303, 305, 306, 308, 310, 320, 321, 328, 330, 331, 333, 341, 343, 344, 345, 345, 346, 347, 351, 356, 357, 361, 368, 369, 370, 372, 372, 373, 373, 376, 376, 378, 382, 390, 393, 399, 403, 405, 410, 411, 418, 425, 427, 432, 435, 437, 440, 441, 442, 444, 446, 447, 449, 460, 465, 481, 483, 488, 494, 498, 502, 504, 506, 507, 508, 509, 509, 510, 510, 516, 517, 518, 518, 523, 523, 531, 534, 535, 536, 537, 544, 545, 552, 552, 559, 561, 562, 566, 571, 573, 575, 582, 586, 590, 591, 596, 597, 598, 602, 604, 606, 608, 611, 614, 619, 621, 624, 629, 630, 641, 654, 657, 660, 662, 664, 665, 666, 667, 671, 674, 678, 686, 689, 693, 696, 704, 707, 708, 709, 712, 714, 715, 718, 722, 722, 723, 724, 725, 729, 731, 732, 733, 743, 748, 752, 753, 756, 759, 764, 766, 768, 772, 777, 808, 812, 820, 823, 824, 849, 851, 853, 860, 866, 869, 871, 872, 872, 874, 880, 881, 882, 884, 898, 899, 900, 911, 914, 922, 925, 928, 939, 942, 944, 949, 952, 955, 964,

966, 967, 973, 974, 978, 981, 982, 983, 1005, 1006, 1020, 1022, 1025, 1028, 1031, 1033, 1035, 1044, 1047, 1075, 1078, 1085, 1088, 1089, 1089, 1093, 1097, 1099, 1103, 1106, 1106, 1111, 1118, 1121, 1126, 1128, 1130, 1131, 1133, 1144, 1145, 1146, 1152, 1152, 1154, 1156, 1160, 1162, 1166, 1167, 1172, 1174, 1175, 1176, 1176, 1178, 1180, 1181, 1182, 1185, 1185, 1189, 1191, 1201, 1202, 1204, 1204, 1205, 1208, 1210, 1218, 1224, 1226, 1227, 1232, 1235, 1245, 1250, 1263, 1269, 1273, 1279, 1287, 1294, 1295, 1300, 1303, 1305, 1308, 1313, 1316, 1320, 1323, 1325, 1326, 1326, 1327, 1328, 1335, 1342, 1343, 1350, 1357, 1359, 1367, 1369, 1371, 1373, 1376, 1378, 1382, 1391, 1421, 1424, 1425, 1445, 1446, 1463, 1466, 1491, 1501, 1513, 1516, 1523, 1527, 1544, 1545, 1546, 1547, 1551

tèptèmek: (< *tèp* + *temek*) demek, diye söylemek 475

tèptèmiş: (< *tèp* + *tèmiş*) ifade 1279, 1534

tèptèmiş: ifade, deyiş, deyim 326, 546, 587, 614, 620, 669, 671, 673, 734, 736, 866, 1022, 1025, 1219, 1274, 1296, 1301, 1314, 1493, 1498, 1502, 1504, 1531, 1532, 1536, 1547

tèptèser: (< *tèp* + *tèser*) ...diye sorsa, dese 93, 94, 96, 177, 226, 260, 262, 265, 271, 275, 276, 281, 312, 313, 338, 361, 407, 415, 429, 463, 486, 491, 549, 551, 589, 606, 626, 645, 646, 680, 706, 718, 724, 728, 738, 744, 764, 789, 797, 809, 857, 862, 878, 886, 887, 891, 904, 919, 1003, 1004, 1034, 1107, 1112, 1167, 1193, 1243, 1264, 1268, 1288, 1291, 1297, 1341, 1354, 1356, 1404, 1417, 1419, 1423, 1468, 1473, 1478, 1512, 1515, 1522, 1545

tèr-: toplamak, derlemek; *t. -meser* 1168

tèril-: toplanmak, birikmek; *t. -medüklerniñ* 179

têt-: denmek, söylenmek; *t. -ir* 532, 543, 621, 915, 924, 1254, 1331, 1488; *t. -miş* 638

td-: engellemek, uzaklaştırmak; *t. -ar* 600, 886, 1390; *t. -ğalı* 607, 884, 886, 1150; *t. -ıp* 599, 1147; *t. -maz* 885; *t. -taçı* 773, 776

tdığ: engel 986, 1137, 1541; *t. +ı* 181

tdıgılığ: engel olan, engel 927, 928

tdıgsız: engelsiz, engel olmayan 429, 433, 519, 740, 760, 770, 771, 777, 1480, 1494, 1507

tdmak: engelleme 592

tıtağ: sebep, neden 212, 325, 697, 1255, 1259, 1261, 1407, 1407, 1411, 1428, 1432, 1440, 1456; *t. +ı* 41, 113, 149, 152, 177, 288, 289, 915, 923, 956, 1264, 1269, 1273, 1431, 1439, 1442; *t. +ığ* 51, 169, 169, 171, 174, 175, 1141; *t. +ın* 41, 53, 58, 161, 185, 188, 203, 225, 240, 257, 299, 307, 308, 464, 496, 639, 650, 659, 715, 764, 795, 820, 877, 903, 931, 949, 999, 1076, 1086, 1105, 1111, 1116, 1167, 1171, 1249, 1257, 1359, 1413, 1437, 1443, 1445; *t. +ında* 57, 58, 94, 105, 109, 114, 114, 115, 116, 878; *t. +lar* 318, 1251; *t. +larığ* 941; *t. +lı* 1123; *t. +ka* 324, 1503, 1508; *t. +ta* 1437; *t. +tın* 937, 1278

tıtağlıg: sebepli, nedenli 382, 454, 472, 936, 1036, 1063; *t. +ı* 455

tınlıg: canlı 38, 1124, 1180, 1181; *t. +lar* 128, 406, 1115, 1117, 1136, 1175, 1178, 1224, 1283, 1483; *t. +larığ* 15, 73, 98, 99, 365, 384, 392, 393, 424, 436, 439, 445, 513, 1057, 1071, 1096, 1098, 1102, 1191, 1215, 1233, 1247, 1311, 1374, 1380, 1387, 1389, 1392, 1414-1415, 1448, 1469, 1471, 1523, 1526, 1533, 1540; *t. +larını* 83, 323, 381, 390, 401, 405, 760, 1104, 1219, 1241, 1256, 1289, 1345; *t. +larka* 16, 125, 327, 396, 426, 766, 1052, 1068, 1084, 1200,

1212, 1229, 1385; *t. +larta* 416, 430, 512, 576, 1274, 1285, 1495, 1501, 1507

tıqlamak: dinleme 1254

têtsi < Çin. 弟子 *di zi* (Orta Çin. *dejX | dejH tsiX*) öğrenci, mürit 385; *t. +lar* 195, 255, 294; *t. +ları* 1462, 1473, 1473, 1475; *t. +larığ* 303, 1546; *t. +larında* 1462; *t. +lınığ* 536

tiki << Skr. *ṭīkā* Budist tefsir, açıklama metni; *t. +sı* 2

til: dil 990, 1329; *t. +in* 988; *t. +te* 836, 1034; *t. +teki* 992, 1018, 1316, 1322, 1324, 1330; *t. +tekisin* 846

tile-: istemek, aramak; çabalamak; *t. -di* 908; *t. -dükte* 1183; *t. -ti* 905; *t. -yü* 50, 406

tilgen: tekerlek 1449, 1456; *t. +iniğ* 936; *t. +ler* 1447, 1451; *t. +lerig* 1446

titig: çamur, balçık 1115, 1116, 1124, 1153; *t. +ke* 1105, 1111, 1175; *t. +te* 1211, 1215, 1225, 1483; *t. +teki* 1230; *t. +tin* 73, 98, 99, 424, 437, 446, 1099, 1311, 1373, 1379, 1413, 1454, 1469, 1471, 1474, 1475, 1485, 1523, 1525, 1527, 1534

tit-: bırakmak, terk etmek, vazgeçmek; *t. -ip* 1293; *t. -meginçe* 1398; *t. -mez* 1132; *t. -ser* 1401

titre-: titremek; *t. -p* 1186

tizig: dizi, sıra 457, 458, 461, 462, 465; *t. +ig* 633, 637, 1171; *t. +in* 24; *t. +ler* 456; *t. +lerig* 468, 1169; *t. +lerke* 388

tolğur-: doldurmak; *t. -u* 1063; *t. -urlar* 1061

tolın-: dönmek, dolanmak; *t. -u* 1179, 1262

tolu: dolu 815; *t. -sin* 1309

toprak: toprak 1123

toķılığ: heybetli; görkemli 528

toķuz: dokuz 726, 830

töjitmek: eğilmek, secde etmek 1327, 1330, 1331

töpön: tepe üstü, tepe üstüyle 9, 10, 11, 1301, 1313, 1323, 1335

törö: yasa, öğreti 537, 1145, 1146; *t. +n* 611, 612, 665, 672, 688, 691, 731

tört: dört 38, 113, 118, 313, 314, 417, 468, 500, 524, 538, 589, 622, 862, 887, 927, 929, 930, 941, 942, 948, 949, 952, 1485, 1505, 1528, 1537

törtögü: dördü 887; *t. +ni* 955, 957, 960

törtünç: dördüncü 1339

töz: kök, köken; temel, esas, asıl 206, 213, 254, 401, 667, 717, 762, 933, 1062, 1231; *t. +i* 28, 62, 266, 340, 708, 797, 987, 1083, 1451; *t. +in* 66, 132, 261, 261, 788, 850, 975; *t. +inçe* 796, 812, 823; *t. +indekiçe* 149, 1019, 1341, 1344; *t. +iniñ* 164; *t. +iñe* 979, 983; *t. +leri* 282; *t. +ü* 1229

tözlüg: asıllı, esaslı 2, 3, 27, 74, 136, 201, 319, 363, 981, 1301, 1308, 1308, 1310, 1340, 1340, 1342, 1343, 1343, 1351, 1361, 1363, 1367, 1367, 1372, 1376, 1379, 1414, 1497, 1503, 1516, 1519, 1535, 1543, 1544

tözün: soylu, asil; kutsal 50, 53, 263, 318, 319, 319, 321, 323, 326, 633, 696, 699, 709, 712, 751, 1027, 1148, 1166, 1167, 1169, 1170, 1171, 1172, 1382, 1383, 1409, 1452; *t. +ler* 12, 78, 144; *t. +lerke* 499; *t. +lerte* 82, 412, 415, 421, 423, 533

tsopin < Çin. 造本 *zao ben*, Orta Çin. *dzaw pwon*, (k.a.) kitap yapımı, kitap; *t. +ın* 8

tsoyurka-: acımak, merhamet etmek; *t. -gülük* 399

tuda: tehlike; *t. +ğ* 194

tuğ-: doğmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek; *t. -ar* 54, 57, 57, 58, 171, 277, 1179; *t. -ğalı* 324, 1393; *t. -maduk* 684; *t. -masar* 285, 704; *t. -maz* 285; *t. -muş* 364, 920, 1018; *t. -mıslar* 1267; *t. -sar* 57, 283; *t. -up* 363, 921, 1110; *t. -zun* 125

tuğmak: doğum, doğma, ortaya çıkma; *t. +ı* 237

tuğmaksız: doğumsuz, doğmamış 611, 611, 665, 672, 688, 691, 731, 750

tuğum: doğum, doğuş 47, 269, 270, 273, 713, 877, 933; *t. +ıña* 267; *t. +larta* 38, 1179

tuğun-: (kendisi) ortaya çıkmak, doğmak, oluşmak 522

tuğur-: doğurmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak; *t. -daçı* 47, 129, 135; *t. -ğalı* 120, 121, 163, 166, 700, 1409; *t. -ğaylar* 231; *t. -gülük* 1480; *t. -mağay* 106; *t. -maz* 702; *t. -mazunlar* 201; *t. -muş* 199; *t. -mışın* 226; *t. -up* 1183, 1187, 1291; *t. -ur* 85, 91, 1188; *t. -urlar* 95, 102, 138, 232; *t. -zunlar* 196, 197, 200, 255

tuğurmak: doğurma, meydana getirme 475, 487, 491; *t. +nıñ* 119, 148, 152; *t. +nıñğ* 147

tuğurt-: doğurtmak, meydana getirmek; *t. -ğalı* 224, 229; *t. -ğalı* 90; *t. -mağı* 20; *t. -up* 82

tur-: durmak; olmak; sürerlik gösteren tasvir fiili; *t. -daçı* 793; *t. -duқта* 842; *t. -ğalı* 790, 791, 1448; *t. -ğu* 1434; *t. -ğuluk* 690, 691, 1431, 1477; *t. -masar* 689; *t. -maz* 683, 692, 706, 711, 1358, 1400; *t. -mış* 699, 914, 922, 1177; *t. -mışın* 43, 1437; *t. -mışka* 560, 562, 1007; *t. -up* 576, 582; *t. -ur* 28, 270, 711, 722, 746, 837, 848, 878, 922, 992, 994, 1013, 1063, 1225, 1383, 1403

turğur-: doğurmak, sebep olmak, gerçekleştirmek; *t. -daçı* 1407; *t. -ğalı* 385; *t. -ğaylar* 239; *t. -ğu* 16; *t. -ğuluk* 962; *t. -madaçı* 1387; *t. -mağalı* 311; *t. -maz* 703; *t. -mış* 197, 1096; *t. -sar* 998; *t. -ur* 304, 305, 307; *t. -zunlar* 198

turğurmağ: doğurma, ortaya çıkarma 475

turmağ: durma, bulunma; *t. +ı* 876

turkaru: sürekli, devamlı, durmadan 636

turuğma: doğma, meydana gelme; *t. +ta* 1278

turul-: sakinleşmek; terbiye edilmiş olmak; *t. -ğalı* 867

turultur-: sakinleştirmek; terbiye etmek, disipline etmek; *t. -maz* 868

tusu: fayda, yarar 16, 762, 766, 767, 1075, 1084, 1229, 1384, 1496, 1508, 1509, 1530; *t. +sı* 105, 120, 181

tusuluğ: faydalı, yararlı 15, 1282

tuş: zaman, an, devre; fırsat 651, 651; *t. +ında* 988; *t. +ıntakı* 993; *t. +larta* 1180; *t. +ta* 627, 845; *t. +takı* 837; *t. +tın* 1036

tuş-: rastlamak, karşılaşmak; *t. -masar* 1169; *t. -up* 1183

tuşuş-: rastlaşmak, karşılaşmak; *t. -ğuluk* 1161

tut-: tutmak, almak; *t. -a* 169, 171, 353, 359, 594, 594, 595, 848, 883, 883, 1231, 1538;
t. -ar 1390; *t. -daçı* 122, 123, 202; *t. -mış* 1302, 1314, 1323; *t. -up*
1387; *t. -zunlar* 17, 18

tutçı: daima, sürekli, durmadan 192, 988

tutmak: tutma, muhafaza etme, saklama 486, 487, 488, 488, 494, 497, 1392, 1415

tutmağlıg: tutma, tutma ile ilgili 1393, 1396, 1398, 1403

tutuğluğ: tutulu, bağlı 66, 927, 928

tutuğsuz: bağısız, bağlanmadan, tutulu olmayan 429, 434, 519, 740, 760, 770, 771,
777, 1481, 1494, 1507

tutul-: tutulmak; içermek; *t. -sar* 816; *t. -u* 679; *t. -up* 28, 580; *t. -ur* 680, 681, 695,
733, 735, 736, 738, 742, 744, 753, 1352, 1354; *t. -urlar* 247

tuy-: algılamak, sezmek, farkına varmak; *t. -ar* 865; *t. -arlar* 618

tuymak: duyma, algılama, kavrama; *t. +ıg* 389; *t. +ta* 1539

tuyun-: anlamak, tanımak, uyanmak; *t. -maz* 867; *t. -mış* 507, 509, 509; *t. -up* 866

tuyunmak: anlama, uyanma; *t. +ıg* 407, 1029; *t. +ka* 1083

tuyuntur-: aydınlatmak; *t. -taçı* 513

tüg-: özetlemek, toplamak; *t. -miş* 330

tükel: bütün, tamamen 172, 433, 489, 522, 815, 817, 892, 938, 953, 963, 1260, 1260, 1333; *t. +in* 1310

tükellig: sahip olan, donatılmış 86, 116, 377, 387, 419, 505, 526, 627, 893, 1029, 1077, 1102, 1198, 1247, 1303, 1443, 1464, 1466, 1479, 1503, 1504, 1509, 1509, 1518, 1528, 1529, 1529, 1530, 1531, 1533, 1535, 1536; *t. +in* 353, 359, 819

tükelligsiz: yetersiz, eksik 19

tüket-: tamamlamak, bitirmek; *t. -di* 354, 683, 1550; *t. -te* 136, 690; *t. -geli* 185; *t. -ip* 451, 453, 472, 1090, 1109, 1298, 1505; *t. -miş* 175, 384, 480, 515, 985, 1021, 1022, 1025, 1034, 1294, 1332, 1488, 1549; *t. -mişlerniñ* 272; *t. -ser* 360, 1015; *t. -serler* 663; *t. -ür* 356, 679, 710; *t. -ürler* 871

tüketmek: bitirme, tamamlama 652, 705, 1064, 1198; *t. +i* 286

tümen: on bin 7

tün: gece; *t. +de* 511

tünleki: geceki 511

tüp: dip, son; temel 401; *t. +i* 798; *t. +in* 788

tüpük-: bitmek, son bulmak; *t. -mez* 987, 1401

türlüg: türlü, çeşitli 28, 40, 87, 88, 93, 113, 117, 118, 122, 133, 138, 257, 258, 265, 316, 318, 335, 353, 359, 377, 391, 422, 450, 454, 456, 468, 468, 474, 480, 489, 490, 500, 505, 507, 524, 526, 530, 531, 533, 546, 588, 588, 615, 616, 663, 670, 674, 701, 720, 734, 767, 770, 778, 780, 781, 782, 784, 786, 803, 817, 819, 821, 824, 876, 879, 887,

936, 939, 941, 942, 948, 949, 952, 965, 1023, 1030, 1070, 1113, 1134, 1251, 1283, 1298, 1298, 1317, 1318, 1333, 1338, 1351, 1352, 1353, 1355, 1356, 1358, 1407, 1407, 1458, 1465, 1467, 1476, 1485, 1487, 1505, 1511, 1528, 1537, 1548; *t. +ler* 71, 431, 443, 503, 603, 609, 732, 734, 737, 742, 857, 951, 1492, 1493, 1513, 1530, 1538; *t. +lerig* 999, 1004; *t. +üg* 626, 628, 763, 1001

tüş: meyve; sonuç, netice; *t. +i* 1040; *t. +in* 1050, 1061, 1070; *t. +iniñ* 1064; *t. +li* 1123; *t. +nüñ* 53, 286; *t. +te* 382, 386; *t. +üg* 50, 192, 263, 285, 326, 442, 1077

tüşlög: sonuçlu, neticeli 455, 472; *t. +i* 468

tüş-: düşmek; *t. -üp* 1140

tüşüt: uygulama; meditasyon 835, 993, 1006, 1012

tüşütlenmek: meditasyon yapma 989

tüz: düz, doğru; eşit 109, 1501, 1508

tüzü: tamamen, tam, hepsi 62, 953, 963, 1238, 1239, 1241, 1260, 1260; *t. +ke* 1056; *t. +te* 1272

tüzger-: incelemek, araştırmak; *t. -ser* 1062

tüzün: hep, hepsi 385

u-: -(y)Abilmek, yapabilmek, muktedir olmak; *u. -daçı* 309, 949; *u. -ğay* 82, *u. -ğuluk* 791; 1526; *u. -madaçısın* 1425; *u. -maduk* 1475; *u. -mağay* 1453; *u. -mağuluk* 903, 918; *u. -mağusın* 1050; *u. -mamış* 950, 974, 977; *u. -matın* 1154; *u. -maz* 784, 972, 998, 1248, 1249, 1427, 1436, 1448; *u. -mazlar* 632, 635, 745, 815, 893, 1138, 1140, 1164, 1170, 1257, 1268, 1270, 1402, 1466; *u. -mazunlar* 1422; *u. -mış* 97, 117,

439, 544, 545, 572, 762, 1365, 1414, 1474; *u. -mıştı* 554, 555, 557, 1238; *u. -p* 867, 1310; *u. -sar* 120, 260, 746, 765, 1255, 1394, 1396, 1400; *u. -yur* 35, 55, 311, 324, 466, 467, 606, 640, 642, 644, 696, 699, 718, 740, 789, 826, 884, 886, 995, 1150, 1405, 1409, 1447, 1450, 1457; *u. -yurlar* 60, 121, 124, 166, 719, 829, 1192, 1197, 1384

umak: yapabilme; yetenek 413, 676, 802, 1378; *u. +ı* 780

umaklıg: kabiliyetli, yetenekli, yapabilen 1233, 1247, 1470, 1472, 1506

uçuz: hafif, kolay 266, 1205

uçuzlamak: küçümse, hor görme; *u. +ıg* 240

udı- uyumak; *u. -mış* 512

udık uyku; *u. +ıg* 514

udpati << Skr. *utpatti* ortaya çıkma, oluşma 914, 923

udumbar << Skr. *udumbara* udumbara çiçeği 1161

udun- saygı göstermek, hürmet etmek; *u. -guluğ* 1205

uduz- yöneltmek, yönlendirmek; *u. -up* 1054, 1056

uğra- niyetlenmek, istemek; çabalamak; *u. -dım* 13; *u. -dukta* 76, 182, 188, 475, 1317, 1318; *u. -mış* 157, 177, 329, 491, 1549; *u. -mışın* 479; *u. -sar* 22, 546; *u. -yu* 50, 80, 86, 100, 188, 235, 255, 479, 481, 1091, 1209, 1439

uğur fırsat; uygun zaman, zaman; *u. +ı* 274, 689, 690, 758, 791, 812, 1159, 1173, 1412; *u. +ın* 279, 959; *u. +ınta* 37, 42, 43, 46, 55, 105, 217, 264,

669, 835, 993, 1127, 1129, 1130, 1132, 1142, 1313, 1375, 1376,
1382, 1393, 1409, 1416, 1516; *u. +ında* 102; *u. +lar* 163

uğuş unsur, element; alan 762, 933, 1278; *u. +ı* 938; *u. +ında* 947; *u. +ındaki* 1057;
u. +ının 859, 889, 932, 945; *u. +lar* 30, 32, 33, 40; *u. +larığ* 69,
594; *u. +larta* 38, 1267; *u. +lartakı* 830; *u. +nuş* 772, 1487, 1488,
1491; *u. +ta* 29; *u. +takı* 933; *u. +takılar* 1268

uğuşluğ sınıfa mensup; soylu 128, 1283, 1284, 1284; *u. +lar* 130, 132

ujik < Soğd. *’wj’k* hece; sözcük; cümle; *u. +indeki* 68; *u. +ler* 322; *u. +leri* 63, 292;
u. +lerig 379; *u. +lerin* 68; *u. +lerinin* 296

ulalmak: arka arkaya gelme, sıralanma; *u. +ı* 1108

ulaltur: devam ettirmek; nakletmek; *u. -u* 1093

ulati: ve diğerleri, ötekiler; ayrıca 12, 31, 94, 122, 138, 167, 172, 175, 184, 192, 259,
262, 263, 270, 287, 290, 304, 306, 327, 334, 378, 386, 388, 402,
478, 504, 529, 548, 607, 622, 643, 741, 754, 769, 770, 799, 814,
850, 858, 889, 891, 914, 932, 934, 946, 971, 984, 989, 991, 1020,
1036, 1039, 1055, 1074, 1145, 1150, 1174, 1224, 1265, 1267,
1278, 1298, 1350, 1386, 1387, 1397, 1402, 1410, 1418, 1418,
1421, 1446, 1459, 1495; *u. +lar* 31, 34, 42, 109, 230, 376, 477,
543, 631, 745, 783, 830, 844, 875, 881, 899, 916, 1034, 1222,
1422, 1435, 1440, 1441, 1444, 1455, 1482, 1541; *u. +ları* 836,
1019, 1400; *u. +larığ* 327; *u. +larıña* 1195; *u. +larnı* 408; *u. +larnıñ* 63, 918, 925, 940, 947, 953, 996, 1416, 1420; *u. +larkā*
1442; *u. +larta* 39, 839, 1012

uluğ: ulu, büyük, yüce 10, 183, 193, 383, 395, 430, 437, 438, 463, 758, 772, 789, 1061,
1188, 1363, 1419, 1459; *u. +ın* 89, 90, 129

umuğ: umut, sığınak 310, 312, 317, 427, 1182, 1184, 1200, 1202, 1211, 1213, 1217, 1226, 1230, 1231, 1235, 1236, 1248, 1250, 1250, 1270, 1287; *u.* +uğ 1183

umuğsuz: umutsuz, sığınaksız 1176, 1181, 1184

umun-: umut etmek, güvenmek; *u.* -ğuluk 350, 397, 413, 426

unittur-: unutturmak; *u.* -matın 20

uğ-: anlamak, kavramak; *u.* -ğalı 977; *u.* -ğuluğu 380

uğıt-: öğretmek, açıklamak, anlatmak; *u.* -ğalı 15, 51, 222, 241, 380, 536, 758, 778, 957, 974, 1288; *u.* -ğalı 77, 88, 141, 143, 226, 252, 433, 476, 660, 674; *u.* -ğası 955; *u.* -ıp 32, 153, 1354; *u.* -mı 22, 23, 29, 52, 56, 205, 219-220, 248, 473, 798; *u.* -mı 25; *u.* -tı 26, 1359; *u.* -u 481, 492, 547, 987, 1091, 1329; *u.* -ur 146, 191, 348, 372, 376, 422, 425, 437, 442, 444, 446, 449, 454, 482, 490, 501, 671, 673, 1279, 1288, 1295, 1299, 1309, 1315, 1316, 1319, 1328, 1329, 1336, 1361, 1368, 1376, 1494, 1498, 1520; *u.* -urın 486; *u.* -uruğ 1328, 1329

uğıtmağ: açıklama, anlatma 90, 421, 452, 479, 953; *u.* +ı 89, 150, 168, 173, 957; *u.* +ını 79, 80

uğul-: anlaşılma, bilinme; *u.* -ğalı 740, 784; *u.* -mı 340; *u.* -up 567, 584; *u.* -ur 585, 781, 960

uğulmağ: anlaşılma, idrak; *u.* +ındın 810

ur-: eklemek, almak; *u.* -mı 68, 871

uruğ: tohum 715; *u.* +ın 700, 706; *u.* +ını 912; *u.* +uğ 716;

uruğsuz: tohumusuz 1272

ut: yenmek, üstün olmak, daha iyi olmak; *u. -mış* 524

uu tēm < Çin. 无念 *wu nian*, Orta Çin. *mju nemH* “(yanlış) düşüncesi olmayan”, kişi adı 8

uu: uyku 511, 514; *u. +dın* 515; *u. +sındın* 516

uçsuz ~ uuçsuz: sınırsız; uçsuz *uçsuz* 859; *uuçsuz* 889, 932, 934, 970

uz: usta; iyi, güzel 162, 208, 340, 375, 660, 706

uzağut: usta, uzman 375

uzan-: usta olmak; *u. -ıp* 322

uzanmak: yetenek, ustalık 969

uzanmaklığ: usta, uzman, yetenekli 1094, 1100, 1214, 1248

uzatı: daima, sürekli 790, 793, 984, 1019, 1051, 1197

uzun: uzun 632, 828, 988

üç: üç 38, 40, 122, 306, 310, 312, 314, 315, 317, 353, 359, 377, 387, 474, 480, 489, 490, 505, 563, 593, 593, 594, 594, 636, 686, 772, 830, 876, 879, 902, 909, 916, 917, 922, 925, 1134, 1283, 1298, 1298, 1318, 1333, 1446, 1458, 1458, 1487, 1487, 1488, 1491, 1527

üçegü: üçü, üçü birlikte 457, 461, 1418, 1419; *ü. +ni* 1151

üçün: için, sebebiyle 15, 16, 16, 20, 21, 25, 27, 29, 30, 33, 35, 37, 43, 47, 55, 75, 77, 86, 88, 90, 92, 97, 100, 102, 110, 116, 130, 137, 141, 143, 146,

158, 171, 177, 192, 193, 197, 199, 209, 214, 218, 222, 223, 226,
229, 241, 246, 247, 248, 252, 258, 282, 283, 293, 298, 300, 302,
311, 318, 326, 329, 331, 347, 351, 367, 381, 385, 386, 389, 391,
392, 396, 404, 406, 406, 409, 421, 433, 438, 466, 467, 476, 492,
496, 498, 513, 515, 517, 523, 524, 526, 528, 528, 529, 529, 529,
529, 533, 534, 543, 544, 545, 550, 552, 558, 572, 572, 586, 589,
597, 601, 606, 610, 612, 618, 625, 634, 637, 645, 652, 660, 666,
670, 673, 674, 684, 687, 689, 690, 692, 719, 730, 731, 731, 749,
751, 752, 755, 758, 762, 768, 775, 776, 778, 784, 787, 797, 802,
806, 817, 818, 825, 827, 828, 846, 848, 849, 853, 857, 857, 860,
865, 867, 868, 870, 879, 894, 901, 930, 943, 945, 950, 950, 957,
960, 972, 977, 977, 979, 985, 1001, 1003, 1005, 1007, 1013, 1024,
1029, 1032, 1035, 1041, 1041, 1046, 1046, 1057, 1081, 1081,
1082, 1084, 1084, 1085, 1093, 1101, 1102, 1104, 1105, 1110,
1112, 1114, 1114, 1118, 1120, 1122, 1122, 1125, 1127, 1130, 1133,
1138, 1139, 1143, 1144, 1148, 1150, 1153, 1155, 1159, 1161, 1165,
1166, 1171, 1173, 1177, 1179, 1181, 1182, 1184, 1188, 1191, 1191,
1196, 1199, 1207, 1217, 1219, 1229, 1233, 1256, 1262, 1268,
1270, 1277, 1277, 1287, 1288, 1299, 1302, 1302, 1303, 1306,
1307, 1314, 1323, 1334, 1342, 1344, 1357, 1360, 1370, 1372,
1398, 1428, 1435, 1439, 1490, 1490, 1546, 1546

üçünç: üçüncü, üçüncüsü 547, 548, 553, 1033, 1461

üd: zaman 202, 901, 944, 946; *ü. +lerig* 594; *ü. +lerte* 269, 686; *ü. + te* 156, 270, 270,
383, 692, 704, 826, 833, 836, 1009; *ü. +teki* 294, 858, 890; *ü. +üg*
888, 916

üdki: zamanki 259, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 333, 631, 1050; *ü. +si* 682, 684,
685, 704; *ü. +sin* 703; *ü. +te* 970

üdü: zaman, vakit 632, 828, 988

üdrül-: ayrılmak; *ü. geli* 118, 1164, 1257; *ü. gülük* 1293; *ü. -miş* 93, 94, 300, 1003; *ü. mişin* 187; *ü. -mişler* 45

üdrülmek: ayrılma 65; *ü. +ke* 1137

üdrültür-: ayırmak; *ü. -deşiler* 1292

ügüz: deniz; *ü. +ke* 11

ükli-: artmak, çoğalmak; *ü. -ser* 1059; *ü. -yür* 1058

üklit-: artırmak, çoğaltmak; *ü. -deçi* 267, 268; *ü. -ür* 1137

üküş: çok 66, 93, 94, 180, 294, 294, 346, 347, 405, 417, 939, 1072, 1117, 1179, 1219

üküşinçe: çoğunlukla 340

ülgü: ölçü 1511

ülgüle-: ölçmek, karşılaştırmak; *ü. -p* 128

ülgülençsiz: ölçüsüz, sayısız 1224, 1247

ülüşlög: nasıpli, paylı 1244, 1265, 1266

ün: ses 865

ün-: çıkmak, ortaya çıkmak; *ü. -dükte* 1160; *ü. -er* 7; *ü. -geli* 905, 909, 1120, 1154, 1155, 1159, 1164, 1257, 1474, 1475; *ü. -gülük* 907, 1114, 1121, 1122, 1128, 1133, 1141, 1146, 1152, 1155, 1160, 1162, 1167, 1174, 1413, 1455; *ü. -medükte* 1158; *ü. -megey* 1454; *ü. -memiş* 1165; *ü. -meti* 1525; *ü. -mez* 916, 925, 1272; *ü. -miş* 69, 464, 910

üngü: ortaya çıkma; *ü. +sin* 908

ünmek: ortaya çıkma 1137

üntür-: çıkartmak, meydana getirmek; *ü. -deçi* 1543; *ü. -geli* 98, 439, 1470, 1471, 1526; *ü. -gülük* 1105; *ü. -ti* 73, 424, 436, 445, 1098, 1523, 1534; *ü. -ü* 1202, 1217, 1226, 1232, 1312, 1380; *ü. -üp* 911

üntürmek: çıkartma 477, 1484; *ü. +i* 99, 1374

ünüşlög: çıkış, kurtuluş 1139

ür: uzun zaman 16, 989, 1006, 1008

ürlögüsüz: ölümlölük, süreksizlik 1441

ürt-: örtmek, gizlemek; *ü. -geli* 606

ürtöl-: örtölmek, gizlenmek; *ü. -üp* 914

ürög: aralıksız, sürekli olarak 984

üstün: üstte, yukarıda 479, 941, 1178, 1488

üstünki: üstteki, yukarıdaki 51, 472, 1023, 1072, 1527

üstürti: yukarıya, yukarıdaki 474, 860

üt: öögüt, nasihat 1305, 1306, 1307, 1371, 1490; *ü. +i* 239; *ü. +iye* 350

ütle-: öögüt vermek, öögretmek; *ü. -miş* 100, 1277, 1349, 1350; *ü. -teçi* 1490; *ü. -p* 1389; *ü. -teçi* 302, 1306, 1372, 1546; *ü. -yür* 303

ütlemek: öögüt verme 1449, 1456

üze: ile, aracılığı ile 17, 20, 28, 35, 65, 66, 67, 71, 78, 81, 91, 101, 107, 139, 141, 144, 189, 204, 206, 211, 237, 249, 253, 273, 291, 295, 306, 308, 322, 330, 333, 340, 341, 342, 348, 352, 353, 358, 359, 372, 376, 379, 384, 392, 395, 398, 410, 419, 422, 426, 431, 434, 442, 443, 482, 486, 487, 487, 487, 488, 488, 491, 494, 495, 497, 500, 500, 502, 502, 503, 503, 511, 530, 536, 537, 547, 548, 548, 548, 549, 552, 553, 554, 555, 558, 564, 566, 569, 573, 573, 574, 586, 590, 603, 633, 642, 644, 652, 656, 660, 667, 668, 674, 691, 705, 706, 717, 732, 734, 737, 742, 767, 775, 780, 802, 805, 808, 810, 815, 829, 852, 853, 876, 877, 877, 899, 903, 918, 944, 944, 945, 945, 946, 947, 947, 947, 951, 953, 959, 962, 986, 989, 995, 997, 1008, 1011, 1023, 1033, 1033, 1034, 1039, 1044, 1045, 1061, 1064, 1065, 1069, 1072, 1074, 1074, 1120, 1124, 1132, 1137, 1145, 1146, 1146, 1152, 1174, 1186, 1196, 1198, 1198, 1214, 1224, 1234, 1262, 1274, 1275, 1275, 1285, 1288, 1309, 1319, 1324, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1333, 1335, 1336, 1339, 1348, 1350, 1361, 1364, 1368, 1378, 1384, 1388, 1392, 1396, 1403, 1405, 1410, 1414, 1427, 1438, 1464, 1492, 1493, 1494, 1498, 1499, 1500, 1511, 1512, 1513, 1513, 1520, 1520, 1524, 1531, 1538

üzeki: üstündeki; +e dayanan 559, 610, 762, 1449, 1456; *ü.* +ig 857

üzeliksiz: aşılamaz, üstün, en iyi 133, 186, 389, 1029, 1102, 1197, 1289, 1479;

üzlünçü: son; *ü.* +sin 195, 254, 1064, 1320; *ü.* +te 388, 1401

üzlünçüsüz sonsuz 1119

üzüksüz kesintisiz, durmadan 192, 989

üzül- kesilmek; sona ermek; *ü.* -gey 1143; *ü.* -mez 1110; *ü.* -mezün 203

vaçirapam (~ vaçiraupam ~vaçrapam) << Skr. *vajropama* elmas gibi, elmasa benzer 625, 626, 629, 634, 640, 641, 643, 651, 653, 655, 698, 1026

vaçrasan < TohA. *vajrāsām* ~ *vajrāsaṃ* / < TohB. *vajrāsaṃ* ~ *wajrāsaṃ* < Skr. *vajrāsana* elmas taht 639

varti << Skr. *ṛtti* Budist tefsir, yorum metni 330; v. +*da* 1322; v. +ğ 355; v. +*sında* 1234; v. +*ta* 963, 1334

vastu << Skr. *vastu* madde, nesne 1477, 1481

vasubandu << Skr. *vasubandhu* Vasubandhu (*Abhidharmakośa-bhaṣya*'nın yazarı) 12, 21, 185, 208, 235, 238, 242, 250, 288, 293, 298, 349, 362, 377, 400, 403, 452, 471, 494, 755, 795, 870, 956, 980, 1046, 1086, 1331, 1360; v. +*nuṣ* 221

vaybaş < TohA. *vaibhāṣ* < Skr. *vaibhāṣa* bir Budist metnin adı, *Vaibhāṣa-śāstra* 61; v. +*ta* 287

vaybaşikêlîğ: Vaibhāṣika ekolüne mensup olan 339

vaynikê << Skr. *vaineyaka* ~ *vaineyika* öğrenci 1219

vaynikêlîğ: *vaineyika* ile ilgili, öğrenci 323, 1101

vibakti << Skr. *vibhakti* durum eki, hâl eki 547, 548, 548, 552, 553, 563, 1033, 1339; v. + *ka* 548, 550, 556; v. +*larîğ* 559, 563; v. +*larnıñ* 546, 1338

viyakiran << Skr. *vyākaraṇa* dil bilgisi, gramer 578, 583

yağ-: yağmak; y. -*sar* 1272

yağ: yağ; y. +*ında* 1014

yağmur: yağmur 1271

yağuk: yakın 574, 775, 776

yalıuk ~ yalaıuk: insan; y. +lı 183, 262, 304, 305, 307; y. +larını 764

yalıuz ~ yalaıuz: yalnız, tek başına 399, 512, 617, 641, 755, 795, 894; y. +ın 44, 324, 1060

yalınlı: görkemli; parlak 17, 528, 1312, 1374, 1381, 1386, 1415, 1423, 1424, 1426, 1434, 1439, 1444, 1455, 1486

yalıntık: yalnız, yalnızca 51, 355, 535

yalıalı: nemlendirilmiş, suya batırılmış, ıslak (Çin. 浸) 1115

yalıtıt-: aydınlatmak; y. -taçı 67

yanturu: tekrar, bir kez daha 756, 839, 994, 1013, 1073, 1077

yan < Çin. 樣 *yang* tarz, biçim, yöntem; y. +ı 206, 289; y. +ınça 249; y. +ııa 578, 583

yança: şekilde, surette 210

yanıl-: yanılmak; y. -ur 827, 1150

yanılmaı: yanılı; y. +ların 20

yanıltur-: aldatmak; y. -ur 589, 825, 827

yanırtı: tekrar, yeniden 1026, 1036

yanııak: boş konuşma, gereksiz söz 63, 65, 292; y. +ııa 295

yapış-: yapışmak, bağlanmak, tutunmak; y. *-ip* 1120

yapşın-: yapışmak, tutunmak, bağlanmak; y. *-muş* 1153

yapşintur-: yapıştırmak, tutturmak; y. *-ur* 1158

yakın: yakın 107, 574, 775, 776; y. *+ında* 905

yar-: yarmak, bölüp ayırmak; y. *-ar* 1240; y. *-daçı* 521, 1241; y. *-ğalı* 1238

yarağınça: uygun, uygun bir biçimde, yaraşır 1201, 1218, 1235

yaraşı: yaraşır, uyan, uygun, iyi 233, 766, 821, 823, 979, 983, 1221, 1239, 1260, 1281, 1347

yarat-: yaratmak, meydana getirmek, yapmak; y. *-ayın* 301, 320, 321, 326, 327, 330, 331, 333, 344, 345; y. *-dı* 257; y. *-ğalı* 76, 158, 188, 329, 475, 1317, 1318; y. *-guluğ* 213, 288; y. *-ip* 21, 289; y. *-mamış* 154; y. *-muş* 5, 101, 160, 177, 195, 210, 227, 234, 236, 243, 246, 251, 254, 299, 477; y. *-taçı* 212; y. *-taçılarnıñ* 205; y. *-urlar* 207

yaratıl-: meydana getirilmek, yapılmak; y. *-ip* 790, 793; y. *-mayu* 985; y. *-maz* 985; y. *-muş* 1095, 1101; y. *-ur* 168

yarıl-: yarılmak, ayrılmak; y. *-ip* 520, 522; y. *-muş* 508, 518, 520

yarımca: yarısı kadar, yarısınca, yarı yarıya 1227

yarlıg: emir; vaaz, öğreti 363; y. *+ı* 101; y. *+ın* 243; y. *+ında* 95; y. *+ınıñ* 112; y. *+ıña* 107, 209, 236, 250

yarlıgsız: nötr, ne iyi ne kötü; belirsiz (Skr. *avyākṛta*) 714, 836, 975, 976, 994, 1016

yarlıka-: buyurmak, emretmek; y. -dı 911, 921, 1202, 1226, 1232; y. -mış 59, 101, 107, 109, 138, 245, 389, 409, 498, 610, 612, 666, 672, 689, 730, 731, 751, 894, 942, 1217, 1222, 1406; y. -mıştı 103; y. -mışını 104, 134; y. -p 609, 665, 671, 688, 693, 728, 1185, 1189, 1208; y. -yurlar 721

yarlıkamağ: merhamet etme; y. +ı 1312, 1380

yarlıkançuç: merhametli, şefkatli 366, 383, 392, 395, 430, 438, 438, 1043, 1060, 1188, 1196, 1364

yarp: sağlam, sıkı 757, 1130

yaruk: ışık 66; y. +ı 14, 1042, 1237; y. +ıya 14; y. +lı 282

yarut-: aydınlatmak; y. -mıştı 1042; y. -up 1237

yaşar-: yeşermek, bitmek; y. -maz 1272

yaşuk: ışık, aydınlık 67

yat-: yatmak, uzanmak; y. -daçılar 48

yaval-: sakinleşmek; terbiye olmak, eğitilmek; y. -ğalı 867

yavaltur-: sakinleştirmek; terbiye etmek, eğitmek; y. -maz 868; y. -mış 524

yavız: kötü 294

yavlağ: kötü, fena 306, 310, 312, 314, 315, 317

yek << Pali yakkha (Skr. yakṣa), şeytan; y. +ler 1422

yeme: dahi, yine 98, 997, 1043

yene: yine, tekrar, bir daha 131, 176, 205, 233, 273, 309, 320, 326, 335, 347, 369, 369, 381, 513, 526, 528, 557, 570, 579, 580, 588, 601, 647, 655, 657, 663, 682, 683, 693, 701, 708, 720, 727, 732, 780, 803, 836, 840, 848, 959, 975, 981, 994, 1013, 1053, 1054, 1070, 1078, 1109, 1116, 1119, 1232, 1271, 1279, 1338, 1403

yëg: daha iyi, yeğ 51, 77, 81, 84, 127, 142, 144, 150, 154, 155, 163, 164, 166, 168, 173, 184, 192, 196, 198, 198, 199, 219, 222, 239, 247, 256, 322, 410, 411, 418, 420, 428, 440, 529, 1032, 1103, 1365, 1391, 1405; y. +i 208

yëgirmi: yirmi; *iki* y. 596, 596, 1206, 1207

yëniğ: hafif, kolay 1330

yëniğlemek: küçümseme, aşağılama 240

yërtinçü: yeryüzü, dünya 922; y. +g 843, 1237; y. +ler 41; y. +nün 38; y. +te 39, 917, 922, 923, 925, 1159, 1160, 1273; y. +teki 599, 1194, 1430; y. +tekiler 397, 617; y. +tekilerke 818

yëtinç: yedinci 563

yët-: yetmek, yeterli gelmek; y. -mez 943; y. -mişinçe 14

yëvig: donanım, teçhizat 388, 456, 457, 458, 461, 462, 465, 468, 633, 637, 1169, 1171

yëvin-: donanmak; y. -ür 45, 1060

yıd: koku; kalıntı, artık 646, 648, 649, 708, 715, 716, 981, 1006, 1008, 1018; y. +ı 634, 646, 647, 652, 847, 966, 1015, 1017; y. +ın 841; y. +ını 631

yıdı-: kokmak (Çin. 聞 *wen*); y. -*yur* 1019

yıdlığ: kokulu 1014

yığ-: yığmak, toplamak, biriktirmek; y. -*masar* 1168

yıgıl-: toplanmak, yığılmak; y. -*maduk* 178

yığın-: toplanmak; y. -*sarlar* 59

yıldız: kök, köken; y. +*ı* 178, 907, 1244; y. +*ıg* 1265; y. +*ınıg* 910

yınak: yön, taraf; y. +*larıg* 1042

yıparlıg: güzel kokulu 1014

yık: fırsat, ihtimal; y. +*ı* 274, 689, 691, 758, 791, 1159, 1173, 1412

yinçge: ince; küçük 977; y. +*sin* 913

yinçgeleyü: tam olarak; ayrıntılı bir biçimde 134, 342, 483

yinçür-: eğilmek, secde etmek; y. -*ü* 9, 10, 11, 1301, 1313, 1323, 1335

yintem: yalnızca, sadece; daima 30, 160, 278, 498, 551, 553, 556, 565, 566, 573, 582, 584, 608, 617, 625, 635, 639, 655, 718, 721, 749, 785, 788, 805, 806, 822, 893, 938, 1047, 1151, 1163, 1332, 1388, 1411, 1449, 1451, 1456

yme: dahi, ve, ayrıca, bundan başka 13, 28, 46, 61, 114, 114, 115, 115, 168, 170, 172, 175, 177, 189, 210, 223, 228, 230, 231, 243, 248, 272, 275, 288, 291, 328, 330, 332, 360, 361, 369, 400, 401, 413, 423, 428, 428, 440, 440, 510, 512, 516, 521, 540, 540, 541, 542, 553, 557, 574, 578, 579, 589, 593, 594, 595, 595, 600, 601, 612, 623, 630, 633,

652, 657, 662, 664, 668, 684, 717, 726, 726, 746, 747, 757, 767, 768, 776, 777, 787, 796, 799, 800, 804, 812, 816, 816, 821, 834, 835, 839, 844, 855, 863, 864, 867, 869, 887, 930, 937, 942, 956, 959, 966, 974, 979, 982, 983, 991, 998, 1006, 1010, 1015, 1015, 1017, 1043, 1049, 1051, 1052, 1059, 1060, 1076, 1082, 1087, 1107, 1121, 1122, 1128, 1134, 1141, 1149, 1153, 1156, 1162, 1164, 1170, 1180, 1214, 1222, 1227, 1228, 1235, 1239, 1240, 1241, 1243, 1247, 1255, 1258, 1261, 1266, 1272, 1273, 1274, 1277, 1283, 1325, 1328, 1329, 1333, 1337, 1345, 1358, 1378, 1383, 1392, 1393, 1394, 1394, 1396, 1396, 1400, 1400, 1417, 1419, 1423, 1433, 1460, 1462, 1466, 1476, 1485, 1492, 1510, 1527, 1537, 1541

yme t r: “...da denir, öyle de denir” anlamındaki kalıp ifade 4, 16, 18, 31, 56, 57, 68, 71, 75, 111, 161, 185, 210, 268, 342, 361, 529, 816, 828, 890, 943, 992, 1081, 1082, 1302, 1307, 1307, 1314, 1344, 1419, 1542, 1546

yoga ar  < TohA. / TohB. *yog c ra* < Skr. *yog c ra* ~ *yog c rin* Yoga yolu, bir Budist okulunun adı y. +ta 1442

yo rut: yoğurt 69

yol: yol 319, 319, 323, 633, 696, 699, 1166, 1167, 1171, 1542; y. +lar 1382; y. +larta 649; y. +nu  306; y. +nu  1027; y. + a 1147, 1148; y. +ta 310, 314, 317, 386, 622, 709, 712, 828, 1150, 1172, 1409, 1544; y. +takılar 1383; y. +tin 312, 318; y. +u  322, 865, 1139, 1147, 1150, 1169, 1170, 1269, 1452, 1541

yolluğ: yolla ilgili 316, 845

yomdar-: toplamak, bir araya getirmek; y. -sar 7

yomdaru: birlikte 459, 459, 467, 531, 622, 623, 624, 661, 662, 1028, 1056

yok: yok, mevcut olmayan, bulunmayan 64, 105, 274, 289, 421, 533, 686, 705, 717, 792, 813, 813, 948, 1159, 1173, 1182, 1184, 1258, 1357, 1385, 1388, 1389, 1412, 1452, 1471; y. +*ın* 906; y. +*ının* 46

yokad-: yok olmak, kaybolmak; y. -*dur* 1500

yokadmağ: yok olma 1500

yokadtur-: yok etmek; y. -*zunlar* 194;

yokadturmağ: yok etme 398

yoksuz: gereksiz 1075

yori-: yürümek, ilerlemek; hayat sürmek; ortaya çıkarmak; yardımcı fiil; y. -*daçı* 123, 123; y. -*daçılar* 203; y. -*gülük* 52; y. -*mış* 351, 382, 383, 840, 1074; y. -*mışka* 837; y. -*sar* 1157; y. -*yur* 852

yorık: yol; davranış, eylem 1274; y. +*ı* 367, 368, 992, 1009, 1037, 1045, 1048, 1365; y. +*ın* 1063; y. +*ının* 1049; y. +*ta* 334; y. +*tın* 1292

yorıtmağ: yürütme; ortaya çıkarma 1132

yorımağ: yürüme; hayat tarzı, yaşayış 1405; y. +*ı* 396

yöleştür-: karşılaştırmak; y. -*di* 1111; y. -*miş* 1105, 1175

yöleşürüg: karşılaştırma, benzetme 1429

yör-: yorumlamak, açıklamak; y. -*deçi* 336, 337; y. -*di* 552, 573; y. -*dümüz* 341; y. -*e* 6, 18, 79, 449, 480, 483, 799, 1034, 1090, 1325, 1488; y. -*elim* 987; y. -*er* 331, 481, 549, 550, 861; y. -*eyin* 343; y. -*geli* 23, 479, 492, 546, 586; y. -*gey* 851; y. -*gülük* 336, 337; y. -*güte* 355, 1091;

y. -*medin* 573; y. -*miş* 209, 547, 553, 556, 564, 570; y. -*mişin* 242;
y. -*ser* 167, 566, 569, 574, 964; y. -*üp* 963, 965

yörgüçi: yorumcu, açıklayan; y. +*ler* 1023; y. +*niñ* 474

yörüg: yorum; mana, anlam 7, 62, 66, 132, 149, 164, 174, 225, 302, 321, 340, 346,
372, 379, 508, 508, 509, 510, 518, 568, 569, 577, 578, 583, 666,
796, 812, 823, 859, 863, 889, 932, 945, 947, 979, 983, 987, 1019,
1065, 1152, 1234, 1326, 1327, 1341, 1344, 1376; y. +*de* 574; y.
+*i* 66, 109, 167, 230, 339, 361, 411, 536, 602, 678, 960, 1210,
1488; y. +*in* 32, 329, 481, 486, 488, 590, 677, 825, 851, 863, 885,
885; y. +*ke* 1103; y. +*ler* 247, 316, 322, 485, 500, 507, 530, 531,
533, 682, 1113, 1174, 1485; y. +*leri* 63, 292, 968, 1476; y. +*lerig*
22, 949, 1020, 1506; y. +*lerin* 68; y. +*lerinin* 296; y. +*lerke* 214,
527; y. +*lerniñ* 2, 3; y. + *nüñ* 111; y. + *te* 408, 757, 967; y. + *üg*
60, 68, 125, 159, 546, 571, 607, 660, 674, 675, 676, 1288

yörüglüg: açıklamalı, izahlı 1482

yöründek: ilaç, çare, derman 278, 280, 434, 669, 682, 694, 1223, 1434, 1438; y. +*i*
689, 701; y. +*ig* 678; y. +*in* 609, 665, 671, 688, 690, 693, 721,
729

yuk: artık, kalıntı 646, 649, 708, 715, 716, 966, 981, 1006, 1008; y. +*ı* 634, 646, 647,
652, 847, 1017; y. +*ın* 841; y. +*ınıñ* 631; y. +*nuñ* 648; y. +*tın* 1018

yuy: tavus kuşu 935

yügerü: hazır, mevcut 633, 836, 837, 840, 848, 852, 1132, 1157, 1387, 1393, 1400; y.
+*ki* 169, 173

yügmek: yığın (Skr. *skandha*) 29, 30, 31, 34, 700, 717, 926, 929, 930, 930, 1109, 1109,
1277; y. +*i* 696; y. +*ig* 700, 1133; y. +*imin* 896, 896, 897, 897,

898; *y. +ke* 697; *y. +ler* 927, 929, 1072, 1134; *y. +lerniŋ* 926, 1108; *y. +niŋ* 697; *y. +te* 1222

yügmeklig: yığınlı 525

yükün-: eğilmek, saygıyla eğilmek, saygı göstermek; *y. -memiş* 497, 499; *y. -memişin* 354; *y. -miş* 492, 496, 499, 1334; *y. -mişin* 146, 191, 354, 449, 451, 453, 473, 1295, 1299; *y. -üp* 73, 1300, 1301, 1303, 1314, 1316, 1321, 1323, 1335, 1542, 1544, 1547; *y. -ürmen* 9, 10, 11

yükünmek: eğilme, saygıyla eğilme 353, 359, 450, 450, 1319, 1326

yüz: yüz, çehre 1132

yüz: (sayı) yüz; *altı y.* 328

7. SONUÇ

Altun Yaruk Sudur (Skr. Suvarṇa-prabhāsa-sūtra; Çin. 金光明經 Jin guangming jing) ve Xuanzang Biyografisi (Çin. 大唐大慈恩寺三藏法師傳 Datang Daciensi sanzang fashi zhuan) ile birlikte Eski Uygurcanın en hacimli eserlerinden olan biri olan Abhidharmakośabhaśya-ṭīka-tattvārtha, yalnızca Eski Uygurca ve Türk dilleri çalışmaları için değil, Budizm çalışmaları için de oldukça büyük bir öneme sahip bir eserdir. Sanskritten Çinceye, Çince den de Eski Uygurcaya çevirilmiş bu eserin kaynağı olan Sanskrit aslı ile Çince çeviri eserin büyük çoğunluğu kayıp olduğundan, günümüze kadar gelebilmiş bu Eski Uygurca metnin Abhidharma çalışmaları için de önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. Ayrıca yazıldığı döneme özgü bir çeviri yöntemi kullanıldığı görülen Eski Uygurca AKT'nın çeviri bilimi ve dil bilimi çalışmaları için de özel bir kaynak olduğuna dikkat çekmek gerekir.

Bu doktora çalışmasında Eski Uygurca AKT'nın Londra nüshasının (Or. 8212/75 A) ilk 1551 satırı ele alınmış; Eski Uygur harfleriyle yazılmış metnin yazı çevirimi, Türkiye Türkçesine çevirisi, metinde bulunan Budist terimlerin açıklamaları ve metnin sözlüğü çalışmaya dahil edilmiştir. Metinde kullanılan Budist terimlerin yanı sıra Abhidharma anlayışına özgü kavram ve ifadeleri anlamadan Budist öğretiyi derinlemesine ele alan bir metin türü olan Abhidharma metinlerini anlamak ve yorumlamak mümkün değildir. Bundan ötürü bu doktora tez çalışmasında Çince, Sanskrit ve Eski Uygurca Budizm terimlerini ele alıp açıklamaya özellikle gayret edilmiştir. Eski Uygurca AKT üzerine yapılmış en kapsamlı çalışma olan Shōgaito (2008)'in yayımlanmasından bu yana değişen birtakım sözcük çözümlemeleri, yeni bulunan Sanskrit AKT metni ve Dunhuang'dan çıkarılıp incelenen Eski Uygurca Abhidharma metinleri de çalışmaya eklenerek olabildiğince güncel bir Eski Uygurca Abhidharma çalışması meydana getirilmeye çalışılmıştır.

Eski Uygurca AKT ile birlikte diğer Eski Uygurca Abhidharma metinlerine bakıldığında şu özellikler ifade edilebilir: Turfan'dan çıkarılan Brāhmi harfli Eski

Uygurca metinler veya Brāhmi harfleri ile yazılmış sözcükler içeren Uygur harfli metinler dışında kalan tüm Eski Uygurca Abhidharma metinleri Dunhuang'dan çıkarılmış Moğol Dönemi'nden kalma (13.yüzyıl ve sonrası) metinlerdir. İşlek harflerle yazılmış olmaları, metnin içerisinde sıklıkla Çince karakterlerin bulunması, kendine özgü bir çeviri yönteminin kullanılmış olması bu tarihlendirmeyi doğrulamaktadır. İlk dönem Budizm'inin eserleri olan Abhidharma metinlerinin hangi amaçla Eski Uygurcaya çevirildiği sorusuna Elverskog (2024) şöyle bir yanıt vermiştir: Moğol Döneminde Kubilay Han'ın oluşturulmasını istediği Budist külliyat için yapılan çeviri çalışmalarının bir neticesi olarak bir çeviri ekibi bir araya getirilerek külliyatta bulunmayan eserlerin çevirisinin yapılması amaçlanmıştır. Abhidharma türünde yapılan çeviri çalışmaları da söz konusu çeviri faaliyetlerinin bir kolunu oluşturuyor olmalıdır. Gelecekte tespit edilecek yeni metinlerin varlığı ile bu durum daha iyi anlaşılabilir. Bu doktora tezinin amacı da gelecekte yapılacak Eski Uygurca çalışmaları ve Uygur Budizmi çalışmaları için Türkçe bir kaynak oluşturabilmektir.

KAYNAKÇA

- Acharya, K. (2002). *Buddhānusmṛti: A Glossary of Buddhist terms*. Mumbai: Somaiya Publications.
- Apte, V. S. (1959). *Revised and enlarged edition of Prin. V. S. Apte's The practical Sanskrit-English dictionary*. Poona: Prasad Prakashan. <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/apte/>
- Ayazlı, Ö., & Ölmez, M. (2011). Eski Uygurca Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan Yöntemler ve İşaretler. *Orta Asya'dan Anadolu'ya Alfabeler* içinde (43-83). Eren.
- Baxter, W. H., & Sagart, L. (2014). *Old Chinese: A New Reconstruction*. New York: Oxford University Press.
- Buddhist Digital Resource Center. <https://www.bdrc.io/>
- Buswell, R. E., & Lopez, D. S. (2014). *The Princeton Dictionary of Buddhism*. Princeton: Princeton University Press.
- Can, Z. P. (2016). *Dunhuang Uygur Metinleri Üzerine Açıklamalı Kaynakça*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Can, Z. P. (2021). Çin'de Muhafaza Edilen Eski Uygurca Abdhiharma Metinleri Üzerine. *Esengü Bitig: Doğumunun 60. Yılında Zühal Ölmez Armağanı*. Kesit Yayınları.
- CBETA 電子佛典集成 = CBETA Chinese Electronic Tripiṭaka collection. <https://cbetaonline.dila.edu.tw/>
- CETom A Comprehensive Edition of Tocharian Manuscripts. (2025). Words. <https://cetom.univie.ac.at/?words>
- Chan, Y (陳耀榮). (2013). *An English translation of the Dharmatrāta-Dhyāna Sūtra* (達摩多羅禪經 T15, no.618): *With annotation and a critical introduction* (Doktora Tezi, University of Hong Kong). http://doi.org/10.5353/th_b5043413
- Chen, Y (陳垣). (1984). *Fo xue chang jian ci hui* 佛學常見詞彙. Taipei: Wen jin chu ban she. <https://www.theqi.com/buddhism/dict/index.html>
- Chödrön, K. M. (2001). *Mahāprajñāpāramitāsāstra*. Translated by Étienne Lamotte. Wisdom Library. <https://www.wisdomlib.org/buddhism/book/maha-prajnaparamita-sastra>
- Chuang, C (莊春江). (2007). *Han-i a-han-ching tz'u-tien* 漢譯阿含經辭典. Kaohsiung: Kaoshih chenghsin fu ch'ing hui. <https://agama.buddhason.org/ad/index.htm>
- Da ming san zang fa shu 大明三藏法數 [Compilation of the Tripiṭaka in the Great Ming]. http://fodian.goodweb.net.cn/dict_6.asp

- Davids, T. W. R., & Stede, W. (1921). *Pali Text Society's Pali-English dictionary*. London: Pali Text Society.
- Dhammajoti, K. L. (2015). *Sarvāstivāda Abhidharma* (5. bs.). Hong Kong: The Buddha-Dharma Centre of Hong Kong.
- Dhammajoti, K. L. (2020). *Sarvāstivāda Abhidharma*. In J. Burton (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Religion*. Oxford: Oxford University Press.
- Digital Dictionary of Buddhism. <http://www.buddhism-dict.net/ddb/>
- Ding, F. (1922). *Foxue da cidian* 佛學大辭典 [A Dictionary of Chinese Buddhist Terms]. <http://buddhaspace.org/dict/dfb/data/>
- Edgerton, F. (1953). *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*. New Haven: Yale University Press.
- Ejima, Y. (江島恵教). (1986) Sutiramati no 'kusharon' chū to sono shūhen: sanze jitsu usetsu wo megutte スティラマティの「俱舎論」註とその周辺—三世実有説をめぐって. *Bukkyōgaku* 仏教学 19, s. 5-32.
- Elmalı, M. (2017). *Eski Uyğurca Dil Bilgisi Terimleri Vebakti-Samaz*. Türk Dil Kurumu.
- Elmalı, M. (2023). Eski Uyğurca Abhidharma Metinlerinde Kod Değişirme. *Bilge Biliglig Bahşı Bitigi Doğumunun 60. Yılında Mehmet Ölmez Armağanı* içinde (155-173). Çanakkale: Paradigma.
- Eltschinger, V., & Honjo, Y. (2015). Abhidharma. J. A. Silk (Ed.), *Brill's Encyclopedia of Buddhism Vol. 1* içinde (88-102). Leiden: Brill.
- Elverskog, J. (1997). *Uygur Buddhist Literature*. Brepols.
- Elverskog, J. (2024). *A History of Uyghur Buddhism*. New York: Columbia University Press.
- Encyclopedia of Buddhism. (2025). <https://encyclopediaofbuddhism.org/>
- Fo guang da ci dian* 佛光大辭典 [The Foguang Dictionary of Buddhism]. (1989). Taipei: Fo guang chu ban she 佛光出版社.
- Franco, E. (2017). Vasubandhu the Unified. *Journal of Indian Philosophy*, 45(5), 961-972.
- Frauwallner, E. (1995). *Studies in Abhidharma Literature and the Origins of Buddhist Philosophical Systems*. Albany: State University of New York Press.
- Funahashi, N. (舟橋尚哉). (1998). 'Yuishiki san-nen, kusha hachi-nen' kō 「唯識三年、俱舎八年」考 [Three Years to Study Vijñaptimātra, Eight Years to Study Abhidarmakośa]. *Indogaku Bukkyōgaku Kenkyū* 印度學佛教學研究 [Journal of Indian and Buddhist Studies], v.62, n.2, s. 596-603. <https://doi.org/10.4259/ibk.46.596>
- Geng, S. (1987). Huihu wen Apidamo jushelun can juan yanjiu 回鹘文阿毘達磨俱舍論殘卷研究 [A study on a fragment of Uighur Abhidharma-kośabhāṣya]. *Zhongyang minzu xueyuan xuebao* 中央民族学院学报 [Journal of the Minzu University of China (Philosophy and Social Sciences Edition)], 4, 86-89.

- Geng, S. (1987). Huihu wen Apidamo jushelun can juan yanjiu 回鹘文阿毘達磨俱舍論殘卷研究 2 [A study on a fragment of Uighur *Abhidharma-kośabhāṣya* 2]. *Zhongyang minzu xueyuan xuebao* 中央民族学院学报 [Journal of the Minzu University of China (Philosophy and Social Sciences Edition)], 4, 56-62.
- Geng, S. (1989). A study of one newly discovered folio of the Uighur ‘Abhidharmakosa-sastra’. *Central Asiatic Journal*, 33 (1/2), 36-46.
- Geng, S. (2001). *Xinjiang wenshi lun ji* 新疆文史论集 [Collected essays on the history and culture of Xinjiang]. Beijing: Zhongyang minzu daxue chubanshe 中央民族大学出版社.
- Geng, S. (2002). On the Lanzhou version of the Uighur *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā*. In M. Ölmez & S.-C. Raschmann (Eds.), *Splitter aus der Gegend von Turfan: Festschrift für Peter Zieme anlässlich seines 60. Geburtstags* (pp. 75-85). İstanbul.
- Geng, S. (2003). *Weiwei'er gudai wenxian yanjiu* 维吾尔古代文献研究 [Studies on Uighur ancient texts]. Beijing: Zhongyang minzu daxue chubanshe 中央民族大学出版社.
- Gharib, B. (1995). *Sogdian Dictionary (Sogdian-Persian-English)*. Farhang Publications.
- Goca, İ.B. (1998). *Abidarim Koşavarti Şastr'ın On-Doku / Kun-Doku Sözlüğü*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Han, J. (2020). *The Sky as a Mahāyāna Symbol of Emptiness and Generous Fullness. A Study and Translation of the Gaganagañjaparipṛcchā: Volume 2: Edition and Translation* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. University of Oslo.
- Haneda, T. (羽田亨). (1958). *Haneda hakase shigaku ronbun shū* 羽田博士史学論文集 [Selected Works of Prof. Haneda]. Tōyō Bunko Kenkyūkai.
- Hanner, O. (2021). *Abhidharmakośabhāṣya* (Treasury of Metaphysics with Self-Commentary). J. Burton (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Religion* içinde. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.718>.
- Hirakawa, A. (1973–1978). *Index to the Abhidharmakosabhasya* (Vols. 1–3). Tōkyō: Daizō Shuppan Kabushikikaisha.
- Hirakawa, A. (1997). *Bukkyō kanbon dai jiten* 佛教漢梵大辭典 [A Buddhist Chinese-Sanskrit Dictionary]. Tōkyō: Reiyukai.
- Jones, J.J. (1949). *The Mahāvastu Vol. 1*. London: Luzac.
- Kano, K. (2017). Some Remarks on the Sanskrit Titles of Sthiramati's Works. S. Kim & J. Nagashima (Eds.), *Śrāvakabhūmi and Buddhist Manuscripts* içinde (s. 191-208). Nombre.
- Kano, K., & Kramer, J. (2020). The fourth chapter of the *Tattvārthā Abhidharmakośaṭīkā*: On forbidding intoxicating liquor. In B. Kellner, J. Kramer, & X. Li (Eds.), *Sanskrit Manuscripts in China III: Proceedings of a panel at the 2016 Beijing International Seminar on Tibetan Studies, August 1 to 4* (pp. 107-136). China Tibetology Publishing House.

- Karashima, S. (1998). *A glossary of Dharmarakṣa's translation of the Lotus Sutra* 正法華經詞典. Tokyo: The International Research Institute for Advanced Buddhology, Soka University.
- Karashima, S. (2010). *A glossary of Lokakṣema's translation of the Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā*. Tokyo: International Research Institute for Advanced Buddhology, Soka University.
- Kasai, Y. (2014). The old Uyghur Buddhist text on the dvādaśa-astaṅga pratītyasamutpāda 'twelve links of dependent arising' (Chin. shi'er yuanqi 十二緣起). *Türk Dilleri Araştırmaları*, 24(1), 131-143.
- Kasai, Y. (2015). The Old Turkish Text Based on the Abhidharmakośa-bhāṣya. In *Xiyu – Zhongya yuwenxue yanjiu. 2012 nian zhongyang minzu daxue zhuban Xiyu–Zhongya yuwenxue guoji xueshu yantaohui lunwenji* 西域–中亞語文學研究 2012 年中央民族大学主辦西域–中亞語文學國際學術研討會論文集 [Studies in Central Asian Philology. Papers of the International Symposium on Central Asian Philology, November 2012, Beijing] (pp. 251-263). Shanghai.
- Kasai, Y. (2017). *Die alttürkischen Fragmente mit Brāhmī-Elementen*. Turnhout: Brepols.
- Kasai, Y. (2019). Five old Uyghur Abhidharma Texts Containing Brāhmī Elements. *BuddhistRoad Paper*, 1(1).
- Kasai, Y. (2022). The old Turkish Abhidharma-texts Containing Brāhmī-elements. In *Beşbalıklı Şingo Şeli Tutung Anısına Uluslararası Eski Uygurca Çalıştayı Bildirileri, 4–6 Haziran 2011, Ankara* (pp. 283-290). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kasawara, K. (1885). *The Dharma-saṃgraha: An Ancient Collection of Buddhist Technical Terms*. Oxford: Clarendon Press.
- Keenan, J. P. (2017). *The Interpretation of the Buddha Land (Taishō Volume 26, Number 1530)*. BDK America, Inc.
- Keown, D. (2004). *A Dictionary of Buddhism*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramer, J. (2019). Sthiramati. In J. A. Silk (Ed.), *Brill's Encyclopedia of Buddhism* (Vol. 2, pp. 456-457). Leiden: Brill.
- Kritzer, R. (2019). Vasubandhu. In J. A. Silk (Ed.), *Brill's Encyclopedia of Buddhism* (Vol. 2, pp. 492-505). Leiden: Brill.
- Kudara, K (百濟康義). (1978). Gojū-ni shinjo wo toku uiguru-go abidaruma ronsho danpen 五十二心所を説くウイグル語アビダルマ論書断片 [A fragment of unknown Abhidharma text in Uigurian]. *Indogaku bukkyōgaku kenkyū* 印度學佛教學研究 [Journal of Indian and Buddhist Studies], 26(2), 1003-1000.
- Kudara, K. (1980). Uiguru yaku kusharon-shō-chū ichi-yō ウイグル訳俱舍論頌註一葉 [A fragment of Uighur 'Commentary on Abhidharmakośa-kārikā']. *Indogaku bukkyōgaku kenkyū* 印度學佛教學研究 [Journal of Indian and Buddhist Studies], 28(2), 44-48.
- Kudara, K. (1980). Nyū-abidatsumaron no chūshakusho ni tsuite 入阿毘達磨論の注釈書について [An Uygur commentary on the Abhidharmāvatāra-prakaraṇa].

- Indogaku bukkhyōgaku kenkyū* 印度學佛教學研究 [Journal of Indian and Buddhist Studies], 29(1), 411(72)-406(77).
- Kudara, K. (1981). A fragment of a Uighur version of the Abhidharmakośa-kārikā. *Journal Asiatique*, CCLXIX, 325-346.
- Kudara, K. (1982). Uiguru-yaku ‘Abidatsuma junshō-riron’ shōhon ウイグル訳『阿毘達磨順正理論』抄本 [A Uighur text of extracts from the Abhidharmanyāyānusāra-śāstra]. *Bukkyōgaku kenkyū* 仏教学研究 [Buddhist Studies], 38, 1-27.
- Kudara, K. (1982). Kusharonchū ‘Konkeshō’ ni tsuite 俱舍論註『金花抄』について. *Indogaku bukkhyōgaku kenkyū* 印度學佛教學研究 [Journal of Indian and Buddhist Studies], vol. 30, 2, 994-989 (48-53).
- Kudara, K. (1984). Uiguru-yaku ‘Abidatsuma kusharon’ shotan ウイグル訳『阿毘達磨俱舍論』初探 [A preliminary study on a Uighur version of the Abhidharma-kośabhāṣya – A fragment preserved at the Museum of Fujii Yūrinkan]. *Ryūkokudaigaku-ronshū* 龍谷大学論集 [The Journal of Ryukoku University], 245, 65-87.
- Kudara, K. (1986). A fragment of Uigur version of the Abhidharmakośa-bhāṣya preserved at the Museum of Fujii Yūrinkan. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIV-XXV, 305-323.
- Kudara, K. (1986). Tenri toshokan-zō uiguru-go bunken 天理図書館蔵ウイグル文献 [Uygur texts preserved at Tenri Central Library]. *Biburia: Tenri toshokan-pō* ビブリア：天理図書館報 [Biblia, Bulletin of Tenri Central Library], 86, 127-180.
- La Vallée Poussin, L. de. (1923-1931). *L'Abhidharmakośa de Vasubandhu*. Paris: Geunther.
- MacGregor, G. (1989). *Dictionary of religion and philosophy*. New York: Paragon House.
- Matsuda, K. (2013). Sanskrit manuscript of Sthiramati's commentary to the Abhidharmakośabhāṣya. *China Tibetology*, 20(2013-1), 48-52.
- Matsuda, K (松田和信). (2014). Kusharon chūshakusho “Shinjitsugi” no bonbun shahon to sono shūhen 俱舍論註釈書「真実義」の梵文写本とその周辺 [A Sanskrit manuscript of the Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā]. *Indotetsugaku bukkhyōgaku ronshū* インド哲学仏教学論集 [Journal of Indian Philosophy and Buddhism], vol. 2, 1-21.
- Matsuda, K. (2016). A Sanskrit manuscript of Sthiramati's commentary to the Abhidharmakośabhāṣya. In *Sanskrit manuscripts in China II: Proceedings of a panel at the 2012 Beijing Seminar on Tibetan Studies, August 1 to 5* (pp. 223-230). Beijing: China Tibetology Publishing House.
- Maue, D. (1996). *Alttürkische Handschriften. Teil 1: Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*. Franz Steiner Verlag. <https://doi.org/10.26015/adwdocs-656>
- Maue, D. (2015). *Alttürkische Handschriften. Teil 2: Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*. Franz Steiner Verlag. <https://doi.org/10.26015/adwdocs-608>

- Mejor, M. (1991). *Vasubandhu's Abhidharmakośa and the Commentaries Preserved in the Tanjur*. Franz Steiner Verlag.
- Mirkamal, A. (2005). Dunhuang mogao ku beiqiu B157 ku chutu huihu wen “Apidamo jushelun shiyi shu” can ye yanjiu 敦煌莫高窟北区 B157 窟出土回鹘文《阿毗达磨俱舍论实义疏》残叶研究 [On the newly unearthed Abhidharmakośabhāṣya-tīkā-tattvārthā fragments from the northern grottoes of Mogaoku, Dunhuang]. *Kyōto daigaku gengogaku kenkyū* 京都大学言語学研究 [Kyoto University Linguistic Research], 24, 1-14.
- Mirkamal, A. (2020). Studies on a fragment of the old Uighur Abhidharmakośabhāṣya preserved at the National Library of China. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 73(4), 551-565.
- Mirkamal, A. (2021). Zhongguo guojia tushu guancang er ye huhu wen ‘Ru Apidamo lun’ zhushi shu yanjiu 中国国家图书馆藏二叶回鹘文《入阿毘达磨论》注释书研究 [Study on two old Uighur fragments of the commentary on Abhidharmaprakaraṇaśāstra preserved at the National Library of China]. *Nairiku ajia gengo no kenkyū* 内陸アジア言語の研究 [Studies on the Inner Asian Languages], XXXVI, 11-22.
- Mirkamal, A. (2022). Two Abhidharma Fragments in Dunhuang. *Beşbalıklı Şingko Şeli Tutung Anısına Uluslararası Eski Uyğurca Çalıştayı Bildirileri* içinde, 4-6 Haziran 2011, Ankara. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 33-44.
- Miyashita, S. (宮下晴輝). (1983). Kusharon chūshakushō Tattvārtha no shiyaku - dai 7 shō dai 1 ge yori dai 6 ge made 俱舍論註釈書 Tattvārtha の試訳 --第七章第一偈より第六偈まで -- [Tentative Translation of the Tattvārtha, a Commentary on the Abhidharmakośabhāṣya -Chapter 7, verses 1-6-]. *Buddhist Seminar* 38, 1-24.
- Monier-Williams, M. (1899). *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Nakamura, H. (1981). 佛教語大辞典 *Bukkyōgo daijiten* [A Dictionary of Buddhist Terms]. Tōkyō: Tōkyō Shōseki.
- Nguyen, C. T. (2012). Commentary on the Discrimination between the Middle and the Extremes (Chungbyōn punbyōllon so): Fascicle Three. C. Muller ve C. T. Nguyen (Ed.), *Wōnhyo's Philosophy of Mind* içinde (177-262). Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Nyanatiloka Mahathera. (1980). *Buddhist dictionary: Manual of Buddhist terms and doctrines*. Kandy: Buddhist Publication Society.
- Ölmez, M., & Can, Z. P. (2020). Eski Uyğurca Abhidharma Metinlerindeki İkilemeler. *International Journal of Old Uyghur Studies*, 2/2, 211-238. <https://doi.org/10.46614/ijous.832774>
- Özönder, F. S. B. (1990). Abhidharmakośabhāṣyatīkā-Tattvārthā-Nāma'nın Eski Uyğurca Tercümesinden Bir Parça. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34 (1-2). 11-25.
- Özönder, F. S. B. (1998). *Abidarim künliḡ koşavarti şastirtaḡı cınkirtü yörüglerning kingürüsi'nden üç itigsizler. Giriş-Metin-Tercüme-Notlar-İndeks-XXX* Levha. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Pradhan, P. (Ed.). (1967). *Abhidharmakośa(bhāṣyam)*. Patna: K.P. Jayaswal Research Institute.
- Pruden, L. (1988–1990). *Abhidharmakośabhāṣyam of Vasubandhu*. Berkeley: Asian Humanities Press.
- Resources for Kanjur and Tanjur Studies*. <http://www.rkts.org/>
- Rigpa Wiki. (2021). Gunamati. <https://www.rigpawiki.org/index.php?title=Gunamati>
- Röhrborn, K. (1983). Zur Terminologie der buddhistischen Sekundärüberlieferung in Zentralasien. *Zeitschriften der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 133, 273-296.
- Sangpo, G. L. (2012). *Abhidharmakośa-Bhāṣya of Vasubandhu: The Treasury of the Abhidharma and Its (Auto) Commentary*, Vol. 1. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Shih, D (釋大田). Han-yi Anhui *Apidamo jushelun shiyishu* (juan san) lue kao -- yi Dunhuang wenxian Beijing tushuguan suo cang L3736 hao yu beixin 1440 hao zhi “Jie-pin” di 20 song wei zhongxin 漢譯安慧《阿毘達磨俱舍論實義疏》(卷三) 略考 -- 以敦煌文獻北京圖書館所藏 L3736 號與北新 1440 號之〈界品〉第 20 頌為中心 [A Brief Study of the Chinese Translation of Sthiramati's *Abhidharma-kośa-bhāṣya-tattvārtha* (vol. 3) — Focusing on Verse 20 of the *Dhātu Chapter* in Dunhuang Manuscripts L3736 and Beixin 1440 Preserved at the Beijing Library]. *Fakuang* 法光 [Dharma Light Monthly], n.302, 1-6.
- Shimizu, T. (2014). Phaladāna and Prāpti in Sarvāstivāda. *Journal of Indian and Buddhist Studies*, 62 (3), 135-141.
- Shōgaito, M (庄垣内正弘). (1981). Uiguru-bun ‘Chū-agonkyō’ danpen shi-yō ni tsuite ウイグル文中阿含經断片四葉について [Four Uighur fragments of *Mādhyamāgama*]. *Kōbe gaidai ronsō* 神戸外大論叢 [The Kobe City University Journal], 32(1), 87–105.
- Shōgaito, M. (1991). *Kodai uiguru-bun abidatsuma kusharon jitsugi-sho no kenkyū I* 古代ウイグル文阿毘達磨俱舍論實義疏の研究 I [Studies in the Uighur version of the *Abhidharmakośabhāṣya-tīkā-tattvārthā* I]. Kyōto: Shōkadō.
- Shōgaito, M. (1993). *Kodai uiguru-bun abidatsuma kusharon jitsugi-sho no kenkyū II* 古代ウイグル文阿毘達磨俱舍論實義疏の研究 II [Studies in the Uighur version of the *Abhidharmakośabhāṣya-tīkā-tattvārthā* II]. Kyōto: Shōkadō.
- Shōgaito, M. (1993). *Kodai uiguru-bun abidatsuma kusharon jitsugi-sho no kenkyū III* 古代ウイグル文阿毘達磨俱舍論實義疏の研究 III [Studies in the Uighur version of the *Abhidharmakośabhāṣya-tīkā-tattvārthā* III]. Kyōto: Shōkadō.
- Shōgaito, M. (2000). Roshia shozō uiguru-go danpen no kenkyū 2: ‘Agon-kyō’ ‘Senjimon’ ‘Abidatsuma kusharon jitsugi-sho’ (Chūgoku shozō) ロシア所蔵ウイグル語断片の研究 2: 『阿含經』『千字文』『阿毘達磨俱舍論實義疏』(中国所蔵) [Some Uighur fragments preserved in Russia and China: Āgama sutra, ‘Thousand Character Essay’ and Tattvārthā]. *Kyōto daigaku gengogaku kenkyū* 京都大学言語学研究 [Kyoto University Linguistic Research], 19, 147-191.

- Shōgaito, M. (2003). *Uiguru-go ni okeru kanjion no saikō to kanbunkundoku no kanosei* 文献研究と言語学—ウイグル語における漢字音の再構と漢文訓読の可能性—. *Gengo kenkyū* 言語研究, 214, 1-36.
- Shōgaito, M. (2004). *Uiguru-bun Nyū-abidatsumaron no chūshakusho danpen* ウイグル文入阿毘達磨論の注釈書断片 [The Uighur fragments of ‘Commentary on Abhidharmāvatāra-prakaraṇa’]. *Approaches to Eurasian Linguistic Areas*, CSEL 7, 271-295.
- Shōgaito, M. (2004). *Uiguru-go-yaku Abidatsuma kusharon jitsugi-sho danpen ichiyō* ウイグル語訳阿毘達磨俱舍論實義疏断片 1 葉 [An Uighur fragment of Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā]. *Approaches to Eurasian Linguistic Areas*, CSEL, vol. 7, 261-270.
- Shōgaito, M. (2006). “Uigurubun Abidatsuma kusharon chūyakusho no danpen ni-yō” ウイグル文『阿毘達磨俱舍論』注譯書の断片二葉 [The Uighur fragments of ‘Commentary of Abhidharmakośabhāṣya’]. *Chūō ajia kobunseki no gengogaku-teki, bunsekigaku-teki kenkyū* 中央アジア古文献の言語学的・文献学的研究 [Philological Studies on Old Central Asian Manuscripts] CSEL 10, ed. Satoko Shirai & Masahiro Shōgaito, 1-14.
- Shōgaito, M. (2008). *Uiguru-bun abidaruma ronsho no bunkengaku-teki kenkyū* ウイグル文アビダルマ論書の文献学的研究 [Uighur Abhidharma Texts: A Philological Study]. Kyōto: Shōkadō.
- Shōgaito, M. (2008). Uighur Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā preserved in China. P. Zieme (Ed.) *Aspects of Research into Central Asian Buddhism: In Memoriam Kōgi Kudara içinde* (351-369 ss.). Brepols.
- Shōgaito, M. (2013). An Uighur Fragment of the ‘Commentaries on Abhidharmakośa-kārikā (俱舍論頌疏)’. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Semih TEZCAN’a Armağan*, 13, 341–351.
- Shōgaito, M. (2014). *The Uighur Abhidharmakośabhāṣya Preserved at the Museum of Ethnography in Stockholm*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Shōgaito, M. (2018). Sutokkuhorumu minzoku hakubutsukan shozō uigurubun ‘Nyūabidatsumaron’ chūshakusho danpen ストックホルム民族學博物館・所藏ウイグル文『入阿毘達磨論』注釋書断片 [The Uighur version of the commentary on Abhidharmaprakaraṇa-śāstra preserved at the Museum of Ethnography in Stockholm.] *Diversity and Dynamics of Eurasian Languages*, CSEL 18. 1-68.
- Shōgaito, M. (2021). Philology and Linguistics: *Ondoku* and *Kundoku* in Old Uighur. *Gengo Kenkyu Anthology* vol. 1, 155-185. https://doi.org/10.11435/gengo.Supplement.1.0_155
- Soothill, W. E., & Hodous, L. (1937). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms with Sanskrit and English Equivalents and a Sanskrit-Pali Index*. Digital Version 2010. Taipei: Dharma Drum Buddhist College. <https://glossaries.dila.edu.tw/data/soothill-hodous.dila.pdf>
- Stein, A. (1921). *Serindia: Detailed Report of Archaeological Explorations in Chinese Turkestan: vol. II. Text*. Clarendon Press.

- Stein, A. (1921). *Serindia: Detailed Report of Archaeological Explorations in Chinese Turkestan: vol. IV. Plates*. Clarendon Press.
- Tekin, Ş. (1970). Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā-nāma. *Sources of Oriental Languages and Literature* 1, 1-231.
- Topçu, E. (2024). *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā'da Söz Yapımı*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Unheo Y (耘虚龍夏). (1964). *Bulgyo sajeon* 佛教辭典 [Buddhist Dictionary]. Seoul: Dongguk University Press. <https://abc.dongguk.edu/ehti/c3/sub1.jsp>
- Watanabe, C. (2000). *A Study of Mahāyānasamgraha III: The Relation of Practical Theories and Philosophical Theories*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. The University of Calgary. <https://doi.org/10.11575/PRISM/21083>
- Westerhoff, J. (2018). *The Golden Age of Indian Buddhist Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Whitney, W. D. (1950). *Sanskrit Grammar: Including Both the Classical Language, and the Older Dialects, of Veda and Brahmana*. Harvard University Press.
- Wilkins, J. (2021). Handwörterbuch des Altuigurischen. Göttingen University Press. <https://doi.org/10.17875/gup2021-1590>
- Willemen, C. (2017). Vaibhāṣika. K.T.S. Sarao, J.D. Long (Ed.), *Buddhism and Jainism içinde* (1285-1287 ss.). New York: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-024-0852-2>
- Yamamoto, K. (Çev.). (2007). *The Mahayana Mahaparinirvana Sutra*. Translated into English from Dharmakṣema's Chinese version (*Taisho Tripiṭaka* vol. 12, no. 374). Page, T. (Ed.). (Orijinal çalışma 1973'te yayımlandı). http://lirs.ru/do/Mahaparinirvana_Sutra,Yamamoto,Page,2007.pdf
- Zhang, N. (张南南). (2018, 7 Temmuz). Jian xue bei ye jin hezai? 溅血贝叶今何在? [Kanlı Palmiye Yaprak Şimdi Nerede?]. 搜 狐 SOHU. https://www.sohu.com/a/238949334_687388
- Zhang, T (张铁山). (1996). Cong huihu-wen 'Jushelun song shu' can ye kan hanyu dui huihu yu de yingxiang 从回鹘文《俱舍论颂疏》残叶看汉语对回鹘语的影响 [On the Influence of Chinese on Old Uighur Based on the Fragments of *Jushelun song shu*]. *Xibei minzu yanjiu* 西北民族研究 [*Northwestern Journal of Ethnology*], 19(2), 265–269.
- Zhang, T. (2001). Beijing daxue tushuguan liangye Dunhuang-ben Huihu-wen canpian yanjiu 北京大学图书馆藏两叶敦煌本回鹘文残片研究 [A Study on Two Buddhist Sutra Pieces in Uighur Script from Dunhuang Collected in the Library of Peking University]. *Xibei minzu yanjiu* 西北民族研究 [*Northwestern Journal of Ethnology*], 30, 95–110.
- Zhang, T. (2002). Dunhuang Mogaoku beiqū B52 qu chutu huihuwen 'Apidamo jushelun shiyishu' canye yanjiu 敦煌莫高窟北区 B52 窟出土回鹘文——《阿毗达磨俱舍论实义疏》残叶研究 [A Fragment of Uighur Abhidharma-kośa-bhāṣya-ṭīkā Tattvārthā Unearthed from No. 52 of the Northern Grottoes of Mogaoku, Dunhuang]. *Dunhuangxue jikan* 敦煌学辑刊 [*Dunhuang Studies*], 41, 13–21.

- Zhang, T. (2003). Dunhuang mogao beiqu chutu sanjian huihu-wen foqiao canpian yanjiu 敦煌莫高窟北区出土三件回鹘文佛教残片研究 [Three Fragments of the Uighur Buddhist Text Unearthed from the Northern Grottoes of Mogaoku, Dunhuang]. *Minzu yuwen* 民族语文 [Minority Languages of China], (6), 49–52.
- Zhang, T. (2019). A Fragment of an Uighur Version of the *Abhidharmakośa-bhāṣya* at the Lujiang Caotang in Hangzhou. In Zekine Özertural & Gökhan Şilfeler (Eds.), *Unter dem Bodhi-Baum* (pp. 417–426). Göttingen: V&R Unipress.
- Zhang, T. (2021). Dunhuang yanjiu yuan jiu cang huihu-wen ‘Apidamo jushelun shiyishu’ can ye yanjiu 敦煌研究院旧藏回鹘文《阿毗达磨俱舍论实义疏》残叶研究 [An Old Uighur Fragment of *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā tattvārthā* from Dunhuang Academy Collection]. *Nairiku ajia gengo no kenkyū* 内陸アジア言語の研究 [Studies on the Inner Asian Languages], XXXVI, 1–10.
- Zhang, T. (2022). A Study of One Fragmental Leaf of the *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā* in Uighur Script. In *Beşbalıklı Şingko Şeli Tutung Anısına Uluslararası Eski Uyğurca Çalıştayı Bildirileri*, 4–6 Haziran 2011, Ankara (pp. 291–306). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zhang, T., & Wang, M. (1994). Beijing tushuguan cang huihuwen apidamo jushelun can juan yanjiu 北京图书馆藏回鹘文阿毘達磨俱舍論殘卷研究 [A fragment of Uighur *Abhidharmakośabhāṣya* preserved at the Beijing Library]. *Minzu yuwen* 民族语文 [Minority Languages of China], 2, 63–70.
- Zhu, F (朱芾煌). (1939). *Fa xiang ci dian* 法相辭典 [Dictionary of Dharmalakṣaṇa]. <https://buddhaspace.org/dict/fxcd/data/>

EKLER

Ek 1. *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīka-tattvārtha*'nın Çince Metni (Taishō 1561)

Aşağıdaki metin, Çince *Abhidharmakośa-bhāṣya-tīka-tattvārtha*'nın (Çin. 阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shiyishu*) doktora tezinde ele alınan Eski Uyğurca çevirisinde yer verilen bölümüdür (俱舍論實義疏 *Jushelun shiyishu*, Taishō 1561, 325a8-c6). Eski Uyğurca metinde Çince karakterlerle görülen ifadeler kalın ve altı çizili, Eski Uyğurcaya çevrilmiş bölümler ise yalnızca altı çizili olarak gösterilmiştir.

(Çince metin CBETA sitesinden alınarak hazırlanmıştır.)

Taishō. 1561, p. 325a8-c6

俱舍論實義疏卷第一(惣二萬八千偈)

尊者悉地羅末底造(唐言安惠)

<u>稽首薄伽眾德山</u>	<u>稽首達磨大智海</u>
<u>稽首僧伽和合眾</u>	<u>掣斯論主及吾師</u>
<u>我將瑩耀助陽光</u>	<u>隨力弘宣對法藏</u>
<u>為利群生法久住</u>	<u>願以威神見護持</u>

分別界品第一

[0325a15] 七義。謂智圓滿。斷圓滿。利他圓滿。方便圓滿。應供圓滿。期心圓滿。方便圓滿。

[0325a18] 由敬法故常樂聽聞。由聽聞故發生聞惠。由聞惠故發□思惠故。發起修惠故生無漏惠。由無漏惠能斷諸惑。為諸惑斷故即證[卅/卅]。故名所為之利益。

[0325a22] 七義者。頌言一切種冥滅。是知圓滿。諸滅是斷圓滿。拔眾生出生死泥者。利他圓滿。敬禮如是者。應供圓滿。如理師者。方便圓滿。由佛世尊有勝方便說如理教利有情故。論我者當說者。期心圓滿。欲造論故。對法藏者。立名圓滿。惣攝七義。頌曰。

智斷及利他	方便期造論
立名對法藏	惣七義應知

[0325b01] 色法。心法。心所有法。不相應法。及無為法。於此五法所知境中。世皆不了。唯佛獨悟。永斷諸惑故。極遠時者。謂過去未來三阿僧祇劫外聲聞獨

覺不能知。何以得知。如昔有一人。於舍利子邊求出家。時舍利子觀二阿僧祇劫。此人無出家善根。遂不許。此人詣佛以求出家。世尊觀之。出僧祇外此人有少善根。遂許出家。說偈言。

彼人解脫種 我觀極微細
猶如諸礦中 真金隱茲住

[0325b11] 目連觀其母。不知生處。往問佛。佛告。汝母生在摩利支世界三千界外。如是多種分別中。聲聞等智皆不了達。

[0325b14] 修福及智所得果。皆為利他非自利。猶月光淨照十方。世尊悲願亦如是。又頌云。

迴施之福及利己 自修迴施二福德
復因利樂諸有情 如上眾多福智聚
果證非他遂自得 行願福及迴施福
自他俱利不唐捐

[0325b20] 如是雖說自利從因及果亦能利他人。有頌言。

乳母甘饍用資身 為子獲安非為己
佛修福智趣菩提 本為利生非為自

[0325b24] 頌云。

時雨雖普降 無種芽不生
佛雖化世間 緣闕不得果

[0325b27] 又頌。

善知識者誰 謂佛令生智
離放逸惡行 違此即捨離

[0325c01] 對法宜如生得惠與聞惠為因。聞惠與思為因。思惠與修惠為因。修惠與漏惠為因。漏惠與涅槃為因。以此義故得名對法。以能增長聞等惠故。或諸有為悉皆棄捨。唯樂涅槃故名殊勝。苦集道諦為涅槃惠。佛教依法不依人。頌曰。

(Jushelun shiyishu. CBETA. https://cbetaonline.dila.edu.tw/zh/T29n1561_001)

Ek 2. *Abhidharmakośa-bhāṣya*'nın Çince Metni (Taishō 1558)

Aşağıdaki metin, Çince *Abhidharmakośa-bhāṣya*'nın (Çin. 阿毘達磨俱舍論 *Apidamo jushelun*) doktora tezinde konu edilen Eski Uyгурca çevirisinde ele alınmış bölümüdür (阿毘達磨俱舍論 *Apidamo Jushelun*, Taishō 1558, 1a3-b1). Eski Uyгурca metinde Çince karakterlerle görülen ifadeler kalın ve altı çizili olarak gösterilmiştir.

(Çince metin CBETA sitesinden alınarak hazırlanmıştır.)

阿毘達磨俱舍論卷第一

尊者世親造

三藏法師玄奘奉 詔譯

分別界品第一

諸一切種諸冥滅，
拔眾生出生死泥，
敬禮如是如理師，
對法藏論我當說。

論曰：今欲造論，為顯自師其體尊高超諸聖眾，故先讚德方申敬禮。諸言所表謂佛世尊，此能破闇故稱冥滅。言一切種諸冥滅者，謂滅諸境一切品冥。以諸無知能覆實義及障真見，故說為冥。唯佛世尊得永對治，於一切境一切種冥，證不生法故稱為滅。聲聞獨覺雖滅諸冥，以染無知畢竟斷，故非一切種。所以者何？由於佛法極遠時處及諸義類無邊差別，不染無知猶未斷故。已讚世尊自利德滿，次當讚佛利他德圓。拔眾生出生死泥者，由彼生死是諸眾生沈溺處故，難可出故，所以譬泥。眾生於中淪沒無救，世尊哀愍隨授所應，正法教手拔濟令出。已讚佛德，次申敬禮。敬禮如是如理師者，稽首接足故稱敬禮。諸有具前自他利德，故云如是。如實無倒教授誡勗，名如理師。如理師言顯利他德，能方便說如理正教，從生死泥拔眾生出，不由威力與願神通。禮如理師欲何所作？對法藏論我當說者，教誡學徒故稱為論。其論者何？謂對法藏。何謂對法？

(Apidamo jushelun. CBETA. https://cbetaonline.dila.edu.tw/zh/T29n1558_0001)